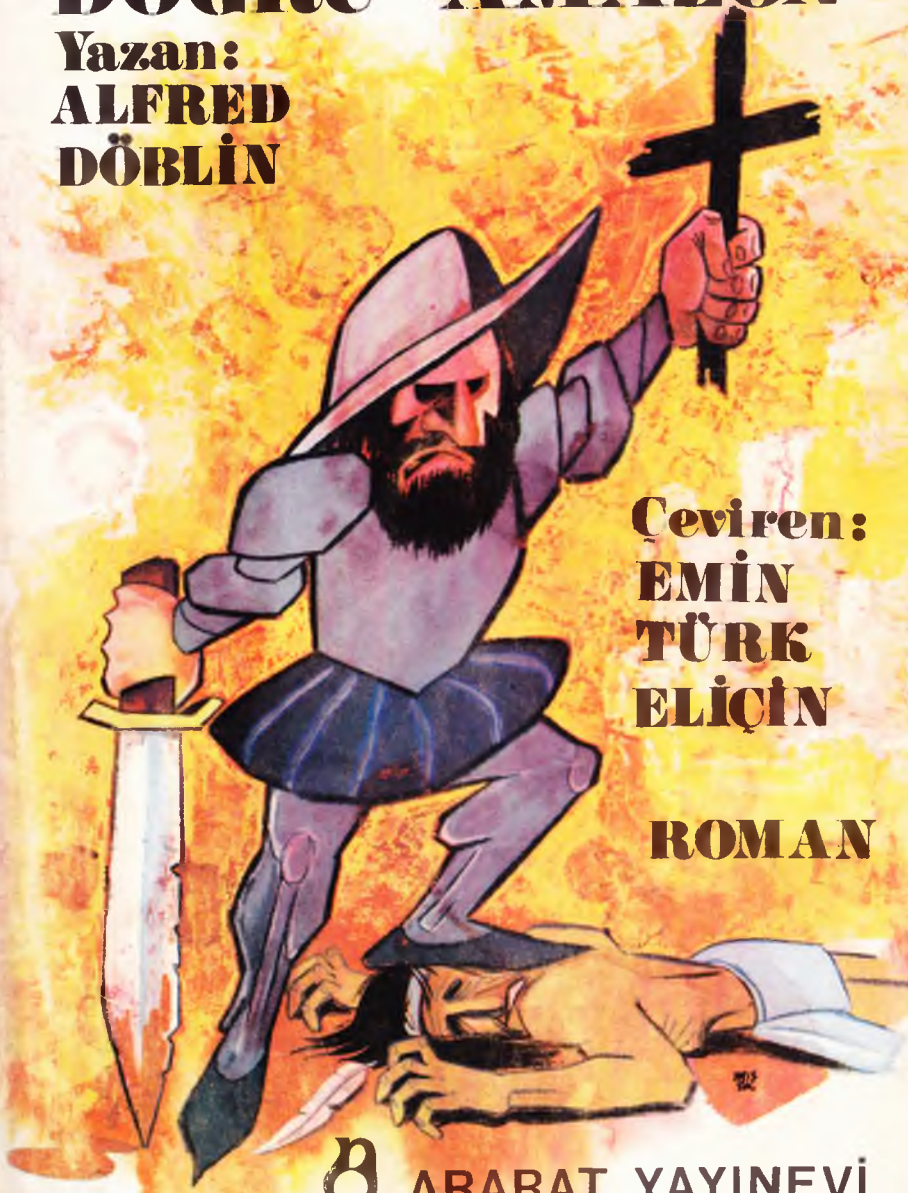
ÖLÜMSÜZ ÜLKEYE DOĞRU «AMAZON»

Yazan:
ALFRED
DÖBLİN

Çeviren:
EMİN
TÜRK
ELİÇİN

ROMAN

ARARAT YAYINEVİ

ÖLÜMSÜZ ÜLKEYE DOĞRU / ALFRED DÖBLİN

Alfred DÖBLİN

Türkçesi **Emin T. Eliçin**

ÖLÜMSÜZ ÜLKEYE DOĞRU

ARARAT YAYINEVİ

ARARAT YAYINEVİ
P. K. 819
Sirkeci İstanbul
Telefon 27 04 71
Nuruosmaniye Cad. 24/2
Cağaloğlu İstanbul
Dizgi : Hilâl Matbaası, Tel: 22 91 78
Baskı : Fono Matbaası
Kapak : Mıstık
Kitabı hazırlayan : Ramazan Yaşar
İstanbul, Ağustos, 1968

ROMAN HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ

«Ölümsüz Ülkeye Doğru», ünlü romancı Alfred Döblin'in Emin T. Eliçin tarafından dilimize çevrilen ilk eseridir.

Bu roman yirmi yıl önce, M. E. Bakanlığı Yayınları arasında basılmak üzere, Bakanlıkça E. T. Eliçin'e çevirtilmiş, o sırada Reşat S. Sirer'in Bakan olması ile diğer birçok eser gibi, bu roman da yayınlanma olanağını yitirmiştir.

Roman, Amazonların ilginç serüveniyle başlar ve 17. yüzyılda Güney Amerikaya beyazların bir veba salgını gibi yayılmasıyla gelişir.

Çürümüş, kağşamış Avrupa'nın **Kilise, Krallık** ve - kralların gırtlaklarına kadar borçlandıkları - Avrupalı **bankerlerin** işbirliği edip Avrupalı çapulcu, kaatil sürülerine yaptırdıkları soygunların, akıl almaz cinayetlerinin hikâyesidir. Bu sürüler çetesi, tepeler gibi yığılan altın ve mücevherleri Avrupalı efendilerine akıtıp, onları semirtirler. Altın için, zevk için, İsa için, haşmetli kralları için milyonlarca yerlinin kanını barbarca dökerek soylarını kuruturlar. Mamur şehirlerini, sulama kanallarını, köprülerini ve tüm medeniyetlerini yokederler. Artık onlarda yurt özlemi dayanılmaz olmuştur. Hayaller gerçekleşecek, onlar da birer marki, kont olacaklar, sevgilileriyle şatolarda keyf süreceklerdir. Uzun ve acı tecrübelerden sonra anlarlar ki, kendilerini anayurtlarında yine açlık, sefalet ve engizisyon beklemektedir; onlarca tek çıkar yol, kanla suladıkları toprakları yurt edinmektir.

İbretle okunacak bu romanda, bugün de alınacak dersler vardır...

Hermann Pongs'un değindiği gibi, Döblin'in romanlarına hâkim olan kaotik hal ve üslûp tarzı, okurlarca başlangıçta yadırganabilir. Bu halin çeviriye yorulması düşüncesiyle ben de ayrıca belirtmek istedim: Mütercimin, yazara saygılı kalmayı prensip edindiğini, onun sekreteri olarak iyi biliyorum.

Çevrildikten sonra, otuz yıl basılmasını bekliyen «Demir Ökçe» gibi, yirmi yıl bekliyen bu romanın da okurlara erişmesi, yüreğinde **mutlu bir dünya** özlemiyle ölen eşim, ve hocamın ruhuna huzur verir diye avunuyorum.

Asiye Eliçin

(Kollektif kitle çağında içgüdülerin kışkırttığı başıboş BEN'in romancısı, diyalektik değişmeler içinde garip bir şekilde soğuk olmakla birlikte, çok tesirli fantezi oyunlarıyle canlıdır.)

1878 de Stettin'de doğmuş olan Döblin, otuz yıl Berlin'de sinir hastalıkları hekimi olarak çalışmıştır. 1933 te ilkin Fransa'ya, sonra 1940 da Amerika'ya göçetmiştir. 1945 işgal kuvvetlerinin müsaadesiyle yurda dönerek Bremen (Freiburg) da yerleşmiştir. O arada Yahudilikten hıristiyanlığa dönmüş bulunuyordu.

Başlangıç eserleri çok öğreticidir: 22 yaşındaki bir gencin kendini anlatışı: «Kara Perde». Günlük anırlar biçiminde yazılmış cinsi bir kaos: Aşk, ölüm eğilimi, cinayet. Coşkun mustarip sevgilisinin gırtlağını dişleriyle koparış. «Bir Girit Lâlesinin İdamı» adlı taslağın konusu (1913) bilinçaltının baskın gücünü anlatır. «Wanglun'un Üç Sıçrayışı» (1915 ki, Çin'de geçer, daha önce yazılan «Kötülüğe Karşı Koyma» nın taslağından doğmuştur. Burada Döblin'in üslûbu iyice belirmiş ve olgunlaşmıştır. Kurt Marten'in aşırı kaotik bulduğu bu eserde bilinçli hareket eden insan yerine, kör içgüdü rol oynar. «Çıkış Yolu Olmıyan İstalaktit Mağaraları» nda, hekim Döblin Freud'un izinde yürür: Bireysel ben yoktur, yalnız bireysel parçalı nüansları olan bir gurup ruhu vardır. Sonra garip çözümlemelerle dolu Berlin romanı «Watzek'in Buhar Türbünü İle Savaşı» (1918) çıkar ortaya: Onu da 1920 de «Wallenstein» izler ve Otuz Yıl Savaşlarının karışıklığını canlandırır. Aşırı kaotik üslûbun bir cümbüşüdür. 1924 te çıkan «Dağlar Denizle Ve Devler» evrensel kaosu dile getirir: Yani, Doğu ile Batı dünyaları arasında Cihan savaşı, sonra dünya çapında ün kazanan «Berlin Alexander

Platz» (1929) yayınlanır. Joce'un sürekli monoloğu burada ilk defa aşırı derecede kaotikleşmiş olarak Almanca karşılığını bulur: Patolojik bir olay, acı çeken insan yaratığı hıristiyan refleksleriyle daha da abartılmış olarak yığınlar çağının bir «Eyyub» u.

Döblin'in coşkun fantezisinden fışkıran alacakaranlık etki, onu göçmenliği sırasında da bırakmaz ve her türlü kişisel bilinç şeklini yoketmek ister gibidir. Bir üçlü eser (1937 - 1942 yılları arasında Paris'te başlayıp, Amerika'da biter.) «1918 Kasımı» adını taşır: 18 Kasımından, Rosa Lüxenburg'un öldürüldüğü 19 Ocak ayma kadarki olayları kaplar. Üsteğmen ve başöğretmen Beokar, Berlin'de hastaneden taburcu edildikten sonra amaçsız dolaşır, ilkin sofulaşıp, sonra da devrimci olur: Zindanda ruhen yıkılıp, dışarda işi serseriliğe döker ve bütün inançlarını yitirir. Her yerde kaotik artıedenler.

Bir Güney Amerika üçlüsü (1947 - 48) bizi 17. yüzyıla geri götürür. Beyazların sınırsız azgınlık ve barbarlıklarının sebep olduğu ve papaz Los Casas'ın bir türlü önliyemediği kaos: «Ölümsüz Ülkeye Doğru», Cizvitlerin bir Tanrı devleti kurma çabaları iflas eder. Yerlilerin öç almaları ve cizvitlerin kovulması: «Mavi Kaplan», «Yeni Balta Girmemiş Orman» adım taşıyan üçüncü kitap, beyaz mahkûmların, büyük şehirlerin dışarı attıklarının nasıl Güney Amerika ormanlarına sığındıklarını anlatır.

Hıristiyanlığa dönüş «Albay ve Şair» romanında yansır (1946). Alman suçluluğu teması üstüne gerçeküstücü bir teknik göze çarpar bu eserde.

Döblin, denemeleriyle de ünlüdür. Deneme ciltlerinden bazıları: «Ölümsüz İnsan», «Kader Gezileri» (1940 Fransa içinde). 1947 de 70. yaş günü kutlanan Döblin'in eseri daha tamamlanmış sayılmaz.

Das Kleine Lexikon
der Weltliteratur — Hermann Pongs

Birinci Bölüm

AMAZONLAR

KADIN KABİLELERİNİN GÖÇÜ

İhtiyar kadın uyandığı zaman ormanda «udu» kuşu ötüyordu: tru tru, udu udu! Kulübeden kulübeye uğrıyarak dolaştı. Buralardan çıkan otuz kadar kadınla genç kız, tepeden ormana aşağı yürüdüler; kazlar gibi ard arda ve seyrek aralıklı tek bir sıra halinde gidiyorlardı. İhtiyar kadın, kabile evinde kalmıştı. Orman alacakaranlıktı ve sabah sisi kabarıyordu. Udu kuşu, yemiş ağacında hâlâ bağırıyordu: tru tru, udu udu! Patika eğri büğrü idi. Bir kaya, çayırlığı gösteriyordu. Orada kadınlar çay kenarına indiler. Ne yeyip içmişler, ne boyanıp süslenmişlerdi. Vücutlarında yalnız önlükleriyle kalça bağları vardı. Aşağısı ıslak ve çiğ ile kaplı idi. Fakat onlar, savaştaki erkeklere ağırlık olmasın diye, hasır örtülerine sarınmamışlardı. Erkekler titreşmesin diye, kendileri de ürpermiyorlardı. Akar suyun kenarındaki fundalar onları biribirinden ayırıyor ve hiç konuşmuyorlardı. Erkekleri yormamak için yavaş yürümüşlerdi. Kara suyun yatağı üstündeki sazlıkta durdular.

Niçin konuşmuyorlar, niçin birbirini çağırmıyorlardı, ve niçin köyden gizlice sıvışmışlardı? Herbiri elinde gümüşî bir rafya demeti tutuyordu. Hiç kimse ötekine bakmıyor ve herkes sazlıkta çömelmiş bulunuyordu. Öyle çömeldikleri yerde, kimi gözlerini kapatıp, kimi gülümsiyerek, ellerindeki rafyaya bir erkek adı fısıldıyorlardı; ko-

ca veya sevgiliden başka, münasebette bulundukları herhangi bir erkeğin adı. Her kadın sadakatsizliği etrafında bir düğüm çalıyor, böylece günahını düğümün içinde bırakmış oluyordu. Bu iş bittikten sonra rafyalar avuçlarda sıkılıp sazlar aralanarak, otuz tane elden suyu fırlatıldılar. Artık kocalarının işini kolaylaştırmış oluyorlardı. Kalktılar ve tekrar köye doğru yürüdüler sazlar arasından, kayayı dolaşarak ve yine ardarda...

Köyün adı «Kurbağalar Yuvası» idi. Güneş yükselince kadınların bir kısmı kulübelerle kabile evinin önünde manioka (1) Yoğurmaya başlarken, bir kısmı çiftlikte çalışıyor, bazıları da ağlarla çayda balık tutmıya gidiyorlardı. Maloka denilen kabile evinin önündeki büyük ocağın başında bulunan ihtiyar kadın, tencerede un karıştıran genç kadına bakıp onu yerinde göremeyince, çocuklar eve girdiğini söylediler. Halbuki ihtiyar, genç kadına evin arkasındaki çalılıkta rastladı; kusmuş ve şimdi ihtiyarın önünden kaçmak istiyordu. İhtiyar onu tuttu ve, «Niçin saklanıyorsun?» diye sordu. Hasta, sapa bir kulübeye götürülüp köyde kalan hekim yanına çağrıldı. Herkes erken evlenmiş olan bu hastadan bahsediyordu. Onu ertesi gün ateş bastı. Büyücü, kastanyetini alarak hastanın etrafında dönmiye başladı. Köyde hep hastadan konuşulduğu halde kimse düşündüğünü açık söylemeye cesaret edemiyordu. Akşam ikinci bir kadın ile bir çocuk daha hasta olunca korku arttı. O zaman hekim, komşu köyden daha yaşlı bir büyücü getirerek, herkesin hastalıktan korunmak üzere toprak boya sürünmesini emrettiler, sonra da köyde kimin kötülük ettiğini aramaya koyuldular. İki ihtiyar kadından şüphelendilerse de, buna kimse inanmadı. Korkulan şeyi söylemeye hâlâ kimse cesaret edemiyordu.

---

(1) Kök yumrularından tapioka unu çıkarılan bir Brazilya bitkisi (çev.).

Üçüncü gece büyük bir çığlık koptu. Kabile evinde bağrışılıyor ve yakın kulübelerden, eline bir meşale alan tepeye geliyordu. Kabile evinden bir kadın, düşünde kocasının geldiğini görmüştü. Adamın göğsünde bir mızrak saplı imiş. Mızrak pek derin girmemişse de, kocası onu bir türlü çekip çıkaramıyormuş. Karısından içme suyu rica etmiş. Düş gören inleyince hamağında, başka bir kadın uyanmış. Duvarda bir gürültü duyduklarından anlamışlar ki, kocaları ölüp cesetleri toprak üstünde kalmış, ve şimdi eşyalarını istemeye gelmişlerdi; ve adamlar beş kere on günden beri yoldadırlar.

Bağrışmalar bütün köyü kapladı. Damlardaki papağanlar bile havalanıp bağrıştılar. Tan ağarırken, komşu yerlerden bir kayık içinde gelen dört kadın, korkarak hemen geri döndüler. Onların kocaları da savaşta idiler ve beş kere on günden beri de hiç haber salmamışlardı. Bu kadınlar, komşu köyde öğrendiklerini bütün bölgeye yaydılar.

Yakındaki ırmağın adı Yari - Yari idi. Suyunu Rio Negroya döküyordu. Bu da onu tepeler, tuz çölleri ve ormanlar arasından geçirerek büyük Amazon'a götürüyordu. Bütün tepeler, ormanlar ve ovalar buğu ile örtülü idi.

Kadınlar güneşlik hasırlar altında çömeliyorlardı. Uruki çalısının sarı - kırmızı çekirdeklerini hurma yağı ile karıştırıp ezdikleri vakit, boya, çekirdeklerden ayrılıyordu; bunu ellerinden sıyırarak bir çanağa doldurdular. Ateş ocaklarından getirdikleri tencerelerin karasını kazıyarak ayni çanağa kattılar. Bu işi görürken, bir yandan da konuşuyorlardı. Bir kadın çocuğunu emziriyor, daha yaşlıca birisi küçük bir maymunun ağzına memesinden zorla süt fışkırtıyor, başka birisi çocuğunun saçını yağlıyordu. Şöyle konuşuluyordu: «Erkekler niçin dönmüyorlar? Onları ürkütüp kaçıracak bir şey yapmadık. Bari geri gelmeleri için dansedelim.» Emziren kadının göz yaşları çocuğunun

küçük yüzüne dökülüyordu. Ötekiler ona vurarak: «Ne ağlarsın? Gece ağladığımız yetmez mi? Erkekleri boşuna üzüyoruz», dediler. O zaman, ağlayan kadın gülmeye başladı.

Su kenarında, erkekler tarafından işi yarım bırakılmış bir sandal duruyordu. Öğlen sonu hurma yaprakları getirerek, iki kazık arasmda askıda duran sandalı içinden ve dışından yakıp dağladılar; böylece erkekler binecek bir taşıt elde etmiş olacaklardı. Akşam bir yağmur fırtınası koptu. Manioka lâpası yapmış olan ihtiyar kadınlar, balıkçılar dönünceye kadar bekleyip, gelen balıkları da kızarttıktan sonra bir gülüşme başladı. Çocuklar, kabile evinin önündeki ateş başında dururken, genç kadınlarla olgun kızlar evlerde kayboldular. Herkes kurum ve uruki ile güzelce kara ve kızıla boyanıp saçını bağladı. Gençlerin badem gözleri neşe ile parlıyordu. Siyah tanelerden boyunlarına kolyeler takıp, kol ve bacaklarına kırmızı pamuktan bağlar yaptılar. Kulübesinden ilk fırlayan, kastanyetini sallayıp haykırarak ötekileri çağırdı. Bunun omuzunda bir örme örtü, başında ise küçük ve kırmızı bir papağan vardı. Kulübelerden biribiri arkasından fırlayan öteki kızlar da hep güzel ve şen görünüyorlardı. Kolları göğüslerinde kavuşmuş olarak arka arkaya dizilip bir sağa, bir sola sallandılar ve bir dans türküsü söyliyerek kabile evinin önüne vardılar. Çocuklarla orta yaşlı kadınlar da sıraya girdiler.

Yerdeki iki çizgi, bir nehri temsil ediyordu. Genç kadınlar kıyı boyunca sıçraşıyorlar ve suyu buyana geçmek istiyorlardı; bunlar, dönüşleri kolaylaştırılmak istenen erkeklerdi. Sırtında hurma yaprakları bulunan birisi nehirde kürek çekiyordu; bu, su perisi idi. Kızlar onun önünde saygı ile eğildiler ve onun tarafından bu yana geçirildiler. Bu geçişten sonra ihtiyarları ve öteki kadınları selâmlayarak, ikişer ikişer yüzyüze gelip başlarını yere eğdi-

ler ve ellerini gözlerine koyarak, karı - koca, tekrar görüşmenin heyecanı ile ağlaştılar.

Dans sona erip, karanlık bastıktan sonra, ateşin başına oturdular; gülüşüp eğlenerek yemek yediler.

Ormanda bataklık tavuğu gıdaklıyor, ağustosböcekleri cırlıyor, maymunların haykırışları kesilerek, yavaş yavaş zehirli kurbağaların uğursuz sesleri yükseliyordu. Gece ormanların, düzlüklerin ve ırmakların üstüne ışıklı yıldızlarıyle abanıyordu.

Karanlıktan ateşin yakınına fırlayan bir ok yere saplanıp, sağa sola sallandı. Köyde hiç bir kımıldama yoktu. Sazlıkta iki uzun kayık yatıyordu; bunlardan çıkan adamlar eğilerek tepeyi çıktılar ve kurbağa seslerini taklit ederek şafak sökünceye kadar beklediler. Yıldızlar birbiri arkasına sönerken, yeni dünya maymunlarının çığlıklarını andıran savaş naralarını atarak ileri atıldılar. Kadın ve çocuklar acı çığlıklarla kaçmaya çalışırlarken, haydutlar kabile evini tutuşturdular. Sonra alevlerin ışığında ihtiyarları, genç kadınlarla çocuklardan ayırdılar. İhtiyarların arkasından mızraklarını fırlattılar ve gençlerle çocukları götürmek üzere topladılar.

Komşu köyden davul sesleri duyuldu, köyden yükselen alevleri görmüşlerdi. Maku denilen haydutlar siyaha boyanmışlar ve kulaktan kulağa kırmızı çizgiler çekmişlerdi. Ellerindeki baltalar, mızraklar, ok ve yaylarla avlarına saldırıyorlar, onları kayıklara doğru sürüyorlardı. Vücutlarında dünkü tören işaretlerini taşıyan genç kadınlarla kızlar sandallara doldular. Erkekleri için dağlayıp hazırladıkları sandal da şimdi kendileriyle birlikte gidiyordu. Yukarda köyleri duman duman tükerken, kendileri rutubetli ormanlara dalıp kayboldular.

Yakındaki Uaupes ırmağının kıyısında oturan ördek adamlarında **Toeza**, kabile başkanının karısı idi. Onların

köyü, suyun tam kenarında büyük bir köydü. Bu köyde kadınlar kuvvetli idi ve erkeklerini beklemiyorlardı. Aralarında mızrak kullanmayı, ok atmayı bilenler vardı; fakat ne danışmalara, ne de seferlere kadın alınmıyordu. Erkekler onlara sadece balık avlamak için bir eski sandal bırakmışlardı. Fakat, onlar oyma kayık yapmasını biliyorlar ve onunla adalara, göllere kadar gidiyorlardı. Toeza, boynunda, kol ve bacaklarında bir çok renkli şerit bulunduruyordu. Hep kendi hükmü altında tuttuğu iki tane kuması vardı. Ormana avlanmaya gider, vurduğu geyiği ateş başında kendi eliyle parçalar ve parçaları şişe sokarken şöyle derdi: «İstediğimiz gibi avlanır, hoşumuza gideni yeriz. İşimiz zor ama, erkekler yanımızda olduğu zamankinden daha kolaydır. İşi istediğimiz anda bırakabiliriz. Çocuklar da yine serbest büyürler.» Orta yaşlı bir kadın gelip çocuğunu sırt kundağından çıkararak ateşin yanına oturdu ve şöyle dedi: Çiftlikte eğile eğile belimiz kırılıyor. genç olsak ne ise... Fakat biz yaşlılar...« Ateş başındaki gençler işmarlaşıp gülüştüler. Hepsi yerde oturuyor ve orta yaşlı kadını dinliyorlardı:

«Vaktiyle, bir genç kız zegin bir adamla evlenmiş. Herkes iyilik, mutluluk diliyor, hediyeler veriyormuş. Memnun ana - baba ağlar gibi yapıyorlarmış. Düşün eğlencesinden sonra gelin, kocasiyle birlikte küçük gölü aşarak gitmiş. Orada kocası onu kazma, çapa işi yapmaya yollar; bu iş bitince de kız lâpa ve bazlama pişirmeye mecbur kalır, evde yakacak kalmayınca bu sefer de oduna, ormana yollanır. Ama yağmur mevsimi olduğu ve sular odunlarm çoğunu sürükleyip götürdüğü için çok birşey toplayamaz. Akşam olunca genç kadın eve yarı boş döner ve kocası tarafmdan azarlanır. Ertesi sabah ormanda daha uzaklara gitmek üzere erken kalkar. Maymunlar haline acıyarak ona odun getirirler. Dönüşte, kocası yine memnun olmaz, çünkü geç kalmıştır. Ertesi gün daha da

erken kalkıp ormana gitmiş. Maymunlar, kakao meyvelerinin başında kahvaltılarını yapıyorlarmış, ona da bir kaç tane atmışlar, afiyetle yemiş. Sonra maymunların yardımı ile bol odun toplamış. Eve döndüğünde, kocası yine hoşnut olmamış, çünkü bu sefer de kadının soluması hoşuna gitmiyormuş. Odun bitip de tekrar ormana gitmek gerekince, gelin şöyle ağlamış: «Durmadan çalışmaya mecbur olduktan sonra ne diye zengin bir adamla evlendim? Çalışmazsan güzelsin, ama ormana gitmesen olmaz! Odun taşırsan çirkinleşirsin, o zaman da yüzüne bakan olmaz!»

Gelin, gölün kenarından dolaşarak annesine gider ve şöyle şikâyet eder: «Daima çalışmaya zorlanacak olduktan sonra beni ne diye zengin bir adama verdiniz? Öyle bir adama vereceğinize, bir maymuna verseydiniz daha iyi idi; çünkü, onlar hiç değilse bana kakao yemişi attılar ve odun kırdılar.» O zaman, anası, kızının maymunlara kaçmasından korkarak oğlunu çağırır, o da güneşin bir bacağını kırar. Bacağı kırılan güneş tabiî daha ağır yürüdüğünden gündüzleri daha uzun olur. Genç kadın istediği kadar odun toplayıp, zamanında dönebildiği için de kocası ondan memnun olur.»

Kadınlar, Toeza'nın dağıttığı etleri yiyorlar, gözlerini güneşe kaldırıp, sonra birbirine bakarak susuyorlardı. Birisi hikâyeci kadına: «Şimdi sus da, yemene bak! Ne anandan söz edip duruyorsun? Artık sen de genç değilsin!» dedi.

Kayalar arasında ve suyun hızlı aktığı yerde Walyarina denilen kara jağarın ini vardı. Suyun boğuk şarıltısını onun çıkardığına inanırlardı. Kadınların yıkanma yerleri de oraya yakındı. Toeza bağırdı: «Erkekler gittiler. Okları ve yayları, kalkanları ve borulariyle, en iyi kağnılara binerek nereye gittiler? Kimseye demediler. Genç oğullarımız bizden daha akıllı olası imişler. Ne yapacak-

lar? Olsa olsa kendileri için çalıştıracak erkek ve dişi köleler bulacaklar. Ormanlarda erkekleri öldürüp, karılarıyle çocuklarını zaptedecekler. Onlar böyle zenginleşeceklerse de, bize daha çok çalışmak düşecek. En iyisi mızraklanıp, onlar geri gelince karşı koymalı!» Kadınlar suda çırpınıp oynaştılar. Toeza, kopardığı bir zambağı akıntıya tutarak, «Kara jağar, benim kocam, nah orada oturuyor!» dedi.

Toeza, süslenip silâhlanarak, on genç kadınla birlikte, yine ava gitti; onları, kuzeyden çağlayana doğru, ormanın girilmez yerine götürdü. Akıntının üst yanında ve jagarın ini önünde durdu. Öteki kadmlar hemen fundalığa kaçıştılar, çünkü kara jağar yavaş yavaş ininden dışarı çıkıyordu. Hayvanın ağzından sarı köpük saçılıyordu. Toeza, silâhlarını taşın üstüne koyarak, bıyıkları dik dik olup, öfke ile homurdanan hayvanın yanına oturdu. Kadın yere uzanırken, jağar da yatıp önüne bakmaya başladı. Toeza döndüğünde silâhları yine yanında idi. Kadınlar sır saklayacaklarına yemin ettiler. Toeza onlara itiraf etti: «Walyarina, kara jağar, benim sevgilimdir. Bundan böyle parolamız Walyarina olsun!» Kadmlar her gün çağlıyana giderek yeyip içiyor, ormanda avlanıp, Toeza jağarın yanından dönünceye kadar bekliyorlardı.

Erkekler savaştan döndüler. Ama, sayıca azalmışlar ve neşeleri kaçmıştı. Hiç bir ganimet de getirmemişlerdi. Üç gün erkek evinde oturup, kadınları balık tutmaya, toprak işi görmeye gönderdiler ve yemek pişirttiler. Ama, Toeza yine ava gitmekten geri kalmıyordu; mızrağını, yay ve oklarını ormanda saklamıştı. Kabile başbuğu evine geldiğinde, kumaları Toeza'nın ormanda olduğunu söylediler. Gönderilen bir çocuk, kadınların çağlıyan başında oturup yemek yedikleri haberini getirdi. Yine ayni çocuk ertesi gün, «kara jağarı, Walyarinayı çağırıyorlar», dedi.

Kabile başbuğu, akşama, bütün kadınlar köyde top-

lanıncaya kadar, bekledi. Sonra Toeza'nın bir şey yemediğini görünce, sebebini sorup, ormanda karnını doyurduğu cevabını aldı. Ormanda yemek de pişirip pişirmediği sorusuna da, «Evet piçirdim» diye karşılık verdi. Gece, kocası onu yatağına çağırdığı zaman gitmek istemediğinden, daha kuvvetli olan erkek tarafından saçları çekildi, ve o da ellerini yüzüne kapatarak ağladı.

Sabah erkenden, herkes uykuda bulunduğu sırada, başbuğ yanma on kişi alıp ormana gitti ve ırmağa yukarı çıkarak çağlıyana kadar vardı. Toeza'ya, kendisinin bir av seferi yapmak niyetinde olduğu, ekmek için kassawa kökleri tedarik etmesi haberini bırakmıştı. Çağlıyana vardıklarında, erkekler yere yattılar ve keşfi yapan oğlan çocuğu, evvelce duyduğu gibi «Walyarina!» diye bağırdı. Kara jağar uykuda olduğundan bir çok defa çağrılmak gerektiyse de sonunda ininden çıkıp etrafına bakındı. Adının yukardan çağrıldığını duyunca, başını kaldırdığından boynu açık kaldı. O zaman başbuğun mızrağı gırtlağına saplanıp hayvanı çağlıyana yuvarladı. Arkasından oklar atıp, sonra da sudan çıkardılar, dallar üstüne yatırarak köye kadar sürüklediler. Jağarın başı sarkıyor ve ağzından kan ve salya sızıyordu.

Kassawa kökleri toplayarak, öğleyin yine sıra sıra köye dönen kadınlar Jagarın ölüsünü ortada gördüler. Başbuğ buyurdu: «Av şenliği yapacağız, çok ekmek yapın ve sert bira hazırlayın!» Toeza kocasıyle yemek yediyse de, duyduğu acıdan bir kelime söyleyemiyordu; sonra kalkıp, arkasına takılan kadınlarla birlikte, ormana gitti. Onlara dedi ki: «Erkekler bizi insafsızca tahkir ettiler. Öcümüzü alalım, hem bugün alalım ki gece bize dokunamasınlar.» Öğleyin ava çıkan erkekler yaban hayvanları ve kuşlarla döndüler. Kadınlar da bol bol kızartma ve kebap yaptılar. Sonra erkekler Pawarı birası içmek istediler. Her kadın nezaketle kocasına bir şişe kabağı sundu. Biralara

kassava zehri katmışlardı. Erkekler içtiler. Zehir midelere inince yüzler sararıp korku ile gerildi; birbirlerine, üstünde oturdukları hasırlara, büyük gökyüzüne ve karılarına baka kaldılar. Kadınlar sordular: «Birşey mi istiyorsunuz?» Erkekler göğüs geçirerek, «Testilere ne kattınız?» dediler ve hekimi çağırdılar. Halbuki hekimin başı da göğsüne düşmüş bulunuyordu. Erkekler hasırların üstünde debelene debelene ölürlerken kadınlar kaçışıp şişe kabaklarını evin arkasında yere döktüler.

Toeza kendi arkadaşlarıyla kabile evinin önünde dans etti: «Erkeklerin işi tamam, hiç korkmayın. Artık bizi dövecek kimse kalmadı.» Kulübelere koşup saklı silâhları ortaya çıkardılar. Köyden hasır, tencere-tava ve erzak yüklenerek, çocukları yanlarında veya sırtlarında, ormana daldılar. Savaş parolaları Walyarina idi. Kendilerine kadın kavmi dediler. Rasladıkları köylerde erkeklerle vuruşup kadınları kendilerine katılmaya çağırdılar. Çocuklarıyla birlikte arkalarına düşen yeni kadınlarla çoğalarak yollarma devam ettiler.

Komşu köy, davul çalıp ta ıssız yerden karşılık alamayınca, bu tarafa kayıklar gönderdi. Yırtıcı kuşlar cesetleri didikliyorlardı. Ölüleri törenle gömdükten sonra kaçan kadınları takibe başladılar. Onlar sık fundalıkta siperlenmişlerdi. Erkekler kadınlardan fazla olduklarından fundalığı çevirdiler ve üslerine mızrak yağdırmaya başladılar. Kadınlar karşılık verdi. Her iki taraftan ölenler vardı. Erkekler fundalığı yakmayı düşündüler. Fakat köyde o kadar çok ölü görmüşlerdi ki! Hem de bunlar, birlikte savaştan döndükleri dostlarının ölüleri idi. Şimdi burada da yeni erkek ve kadın cesetleri seyretmeye dayanamıyarak şöyle dediler: «Kocalarını öldüren karılardan bize ne hayır gelir? Eğer ormana gitmek istiyorlarsa, bırakalım gitsinler!»

Böylece kadınlar yollarına devam ettiler. Gide gide

Yapura'nın öbür yakasından Amazon nehrine ulaştılar. Hiçbir yerde erkeklere boyun eğmediler. Hattâ onlardan Yurupari'nin, büyük ruhun, kara maymun derisi ile sesini, yani boruyu da çaldılar.

Erkekleri koca olarak ta kabul ediyorlar, fakat onlara yabancı ve köle muamelesi ediyorlardı.

Öyle uğursuz bir şekilde başlayıp, beş kere on günde biten o esrarlı savaş seferinin sonu iki yerde işte böyle olmuştu. Gerçekten esrarlı olan bu sefer için bir araya gelen erkekler, güvenemedikleri unsurları arkada bırakmakta çok haklı idiler. Çünkü bu, ölümsüz ülkeye gitmek için yapılan ilk deneme idi ve sonra bir çok defa daha tekrarlanacaktı.

Ormanlarda durmamacasına davul çalınmıştı. Erkek denilen büyük bir davul, kadın denilen bir de küçük davul vardı. Bunlar uzun-kısa darbeler, koyu-açık gümlemelerle, irili ufaklı göller, ırmak ve çaylar, bataklık ve çayırlar, tepeler ve ormanlar üzerinde çalınıp durmuştu. Davullar ağlıyorlardı: «Dikkat edin, büyük tehlike var. Hiç birimiz sağ kalmıyacağız. Gün batarken yeri omuzunda tutan büyük ruh dağları sarstı. Vahşi hayvanlar insanlara saldırdılar. Kökten batan kavimler oldu. Gözünüzü göğe çevirip bakın: Köpek yıldızı aya yaklaşıyor, ayı yemek istiyor!»

Uçsuz bucaksız kara ormanlar içinde davullar işte böyle ağlıyordu. Koyu renkli adamlar biteviye yürüyor, sandal yapıp göl geçiyorlardı. Bir gün baktılar ki uğursuz yıldız Jaouâre aya iyice sokulmuş. Bütün köylerde ahali toplanıp ellerine geçirdikleri sopalarla kazanlara vurarak, davulları döverek gürültü yapıyor ve gökyüzüne doğru haykırıyordu: «Ah büyük baba, ah büyük babam, hâlin nicedir, hâlin nicedir? Ah büyük baba, ah büyük babam, keyfin nicedir, keyfin nicedir?»

Kabile başbuğlarına haberler ulaşıp, bütün savaş erkeklerini çabucak ve gizlice toplamaları bildirildi. Bir sa-

bah, hedef söylemeksizin, aşağıki kabilelerin erkekleri köylerden çıktılar: Tariana'lar, Opaina'lar, Karijona'lar, İnkuna'lar, Uaupes ırmaklıları, Yapura ve Caqueta'lar Parola şu idi: «Güneş doğusunun ötesinde ölümsüz ülke vardır. Orada ayrıca, her çeşit meyve veren bir ağaç vardır ki, insanların da, hayvanların da babası sayılır. Eğer bu ağaca çıkılırsa dallarını yukarı toplıyarak üstündekini yukarı kaldıra kaldıra, en yüksek dağ tepelerinden öteye, ölülerle büyük ruhların oturduğu göke götürür.»

Ormandaki kavimler sükûnet buldular. «Kurbağalar yuvası» nın buulnduğu tepeler yanık kulübeleriyle ıssız kaldılar. Toeza kadınlarının, erkeklerini öldürdükleri bu tepelere artık ayak basan olmadı. Yıldızların dikkati uyandırılmamak için gökyüzüne bakılmıyordu. Yalnız arasıra, dallar arasında bal ararken, boşuna aranan şu uzak ölümsüz ülkeden gelmiş yeni bir kuş görünmüyor mu, diye bakınıyorlardı. Artık kadınlar arasında dahi ölümsüz ülkeden söz ediyorlardı. Kadınlar ise çocuklarına şöyle türkü söylüyorlardı: Çok uzaklarda, doğu-aşırı büyük bir su, bu suyun kenarında da öyle bir memleket var ki, orada insanlar ne ölürler, ne de kocarlar; orada hiç kimse kötülük bilmez. Her türlü meyveleri veren, bütün insan ve hayvanların babası olan ağaç orada yetişir. Orada çalışmak yoktur.

ÜÇ TEKİNSİZLER

Batı yönünde güneş dağlara ateş yağdırıyordu. **Burada toprak uçurumlarla paramparçadır.** Uçurumlarda ırmaklar çağlıyordu. Dağlar kocaman, tepeleri yuvarlak ve sivridir. Bazıları karlarla örtülü olduğu gibi, bazıları da ağızlarını açıp yerin içindeki ateşi dışarı kusarlar. Tepe-

lerden ve yamaçlardan aşağılara doğru sular çağlar. Sular yollarını bilir: gökten karlı tepelere, oradan da uçurumlara.. Sular uçurumları doldurur ve kemirirler; yan vadilere sokulurlar. Kaynaklardan ve derelerden ırmaklar peyda olur. Kaynak göllerine **Laurikocha, Quiquiakocha** denir. Maranon kendi gölünden çıkarak en derin bir vadiye tepetakla düşer. Suyu bir burgu gibi delicidir. Vadi yamaçları keldir. Yüksekler maden potası gibi alev alevdir. Nehir güneyden kuzeye doğru vadileri kovalar. Doğuya doğru, suyun erişemiyeceği yüksek geçitler insanı memleket dışına götürür. Bu geçitlerde doğudan gelen yellerin öfkeleri kudurur. Bu yeller aşağılardan kaçan kuşları, çullukları, İbisleri (1) ve turnaları yakalayıp yukarı kaldırarak yere çalar, karlar ve taşlarla birlikte kayalara ve göllere doğru fırlatır. Nehir dağı yarmak zorundadır. Bu kapı yarmasının adı **Pongo de Manseriche**'dir ve su oradan çıkarak dağları terkeder. Dar geçitten ok gibi fırlayarak geniş bir düzlüğe kavuşur. Bu düzlük, doğunun buz tepeleri parlayan, volkanları duman savuran dağ yüksekliğinden batıya doğru, büyük bir ovaya kadar alçalır. Nehrin asıl ovası budur.

Yeleleri dalgalı bir vahşi canavara benziyen Amazon dağdan ovaya sıçraya sıçraya iner. Sanki onun inmesini bekliyorlarmış gibi, sağdan soldan birçok sular yaklaşarak, eğile büküle ana-suya dökülür ve orada kaybolup giderler.

Dağları yaran Amazon, onları yavaş yavaş aşağı sürüklemektedir. Önüne ne çıkmışsa, neye dokunup parçalamışsa, bir yağma malı gibi sürümüş, çamur ve toz halinde önüne, altına ve yanlarına dökerek, ortasından salına salına geçtiği ovaya yaymıştır. Bu ova bir zaman geniş bir körfezdi. O denizi doldurmuş ve denizi geri ite ite, sağdan

---

(1) Leyleğe benzer bir kuş (çev.).

soldan katılan yüzlerce ırmak kolu sayesinde, kendisi bir akıcı tatlı su denizi haline gelmiştir.

Yavru ırmakların bazısı ak, bazısı kara olduğu halde Amazon yine hep aktır. Derinliği yüz metredir. Başında ve sonunda yine ayni derinliktedir. Ovasını arkada bıraktıktan sonra bile akıntısı hâlâ öyle kuvvetlidir ki denizde gemileri millerce uzaklara kadar iter; ağaçları açıklara kadar sürükler ve denizi apak eder.

Amazon geçtiği topraklar üstünde kızgın güneş hüküm sürer. Ovasında yetişen balta girmemiş ormanlarda hayvanlar kaynaşır. Hurma, bambu ve kauçuk ağaçlarına eğrelti otları, okaliptüsler ve sarmaşıklar tırmanır. Bataklıklar, nehirleri kovalayan galeri ormanları, yüzücü Mangrowe (1) ler. Sular üstünde renkli Kolibri (2) 'ler uçuşur. Timsahlar kendilerini akıntıya bırakıp giderler. Faultir (3) ağaç üstünde inler. Anakonda ejderhası maymun avına gider.

Canlı su yüzlerce cins balığı sürükler ve yokeder.

Kuzey-batı sıra-tepeleriyle orman içindeki dağ gurubu üzerinde, aşağıda Yapura ve Uaupes nehirleri boyunca ördek ve kaplan adamları; daha yukarda, kaynak üzerinde ise Tato'lar oturuyordu. Yüksek tepelerdeki barınakları ağaçtan yapılmış olup, yüksek kazıklar üstünde duruyor ve hurma yapraklariyle örtülü bulunuyordu. Birçok ailelerin barmdığı ortak-evler bulunduğu gibi, küçük kulübeler de vardı. Başbuğ-evi ağaç kabuklariyle kaplanmış, resimlerle süslenmişti. Maskeler-evinin önünde ağaçtan oyulmuş «kabile ruhu» duruyordu. Heykel kara, kırmızı ve sarıya boyanmış ve ormandaki, bataklıktaki iyi ve kö-

---

(1) Kökleri açıkta, tropik sahil ağaçları.

(2) Küçük, tropik Amerika kuşları.

(3) Tırmanıcı bir hayvan, tenbellik timsali (çev.).

tü varlıkları bildiren gizli çizgilerle donatılmıştı. Yağmur mevsimi idi.

Eski ağ parçalanmış ve yeni bir tanesi örülmüştü. Aile hem kendi içinde, hem de komşularıyle barışık yaşıyordu. Yeni ağ çok iyi idi ve çok balık tutacağı şüphesizdi. Çünkü balıklar onu görüp ürkmiyeceklerdi. Günler çok sıcak geçiyordu, ne ormanda, ne de köyde göze batacak bir şey olmamıştı. Ağ denenebilirdi. Aile başkanı, kardeşi, karısı ve bir dostu ile birlikte günü belli ettiler. Yağmur vaktinden daha önce gelmişti ve onlar yeni ağla bekliyorlardı. Çit kazıkları arkasındaki gölde balık tutmak üzere aşağı indiler. Kıyıya vardıklarında bir yaban arısı sürüsüne rasladılar; arı kıyı ormanının bir ağacına kondu. İki kişi kürekleri yapışıp sessizce suyu döverken, üçüncüsü yüksek sırada ayakta durarak dümeni kullanıyordu. Tepeler arkaya doğru kayıp gidiyorlar, kıyılar dikleşiyordu. Böylece uzun müddet giderek dar bir kanala saptılar ve oradan bir göle ulaştılar. Maymunların sesi burada da duyuluyordu, suyun sürüklediği odunlar ve ağaçlar üstünde gelerek adaya çıkmış olmalıydılar. Adamlar bir koya sokuldular. Sular yağmurdan bulanıktı, balıklar görünmüyordu. Orman kenarında göle kazıklar kakılmış ve bambu yapraklarıyle örtülmüştü, sandallarını bunun arasından geçirdiler. Sonra ormana girerek eğildiler ve burada biten Timbo otlarını uzun saplarından kırarak bir araya yığdılar ve bir odunla döğerek yumuşattıktan sonra bunları göl kenarına taşıdılar; orada bu döğülmüş sapları suya sokarak sağa sola oynattılar. Bir kısmı böyle sapları suda oynatırken, sandalda duran birisi de suyu kürekle karıştırıyordu. Su karardıkça karardı ve yayılan Sipo zehri balıkları bayılttı.

Ormanda çıt yoktu. Sapları sallıyanlardan birisi ansızın ötekinin koluna yapışarak onu durdurdu. Ormana doğru bakıyordu. Sandaldaki de gözünü ormana dikmişti.

Uzakta bir çıtırdı duyuldu ve birşey kımıldadı. Kenardaki iki kişi hemen sazlığa sıvıştıkları gibi, sandaldaki de iki kürek darbesi ile yanaşarak, bir sıçramada gözden kayboldu.

Çıtırdı ve hışırtı yaklaşıyordu. Sonra kesilip ortalığı bir sessizlik aldı; hışırtı ormandan kurtulmuş, göle yaklaşıyordu. Bir bağırma, bir insan sesi, bir daha.

Sazlıkta, ayakları su içinde, yanyana ve kımıldamadan duran üç adam, yukardaki ormandan kıyı açıklığına, ötlerini koparan insan hayallerinin çıktığını gördüler. Bunlar adama benzemekle beraber vücutlarını, kol ve bacaklarını renkli kumaşlara bürümüşlerdi. Elleriyle yüzleri balık pulları gibi apaktı, en irilerinde ise yüz ve çene koyu saçlarla örtülü idi. Hepsinin belindeki kuşaklardan ince birer deynek sallanıyor, yine hepsinin omuzu üstünde bir dipçik görünüyordu. Ormandan çıkan bu korkunç üç hayalin konuştuklarını sazlıktakiler anlamıyorlardı. Bunlar bilinmez ruhlardı. Her üçü kendilerini yere atıp sopalarını yanlarına bırakarak ahlayıp oflamaya, hırıldayıp homurdanmaya başladılr; çok yorgun insnlarmış gibi yapıyorlardı. Sonra kara sakallı umacı yerinden kalktı ve ikincisi onu takip etti; bayır aşağı göle indiler, belli ki su ile bir alış-verişleri vardı. Yanyana durup diz çöktüler ve karınları üstüne yatarak —sazlıktaki balıkçıları korku yerlerinde tutuyordu— çok susuz insanlar gibi kana kana içtiler. Demek zehirli su içmekten çekinmiyorlardı, kimbilir belki de balıklara göz koymuşlardı ve sipo zehrini tesirsiz kılmak istiyorlardı.

Su içen ruhlar birdenbire doğrulup tükürmeye başladılar; inlediler, hıçkırdılar, sendelediler ve oradan kaçmak istediler. Fakat yerlerinden ayrılamadılar, daha bayırın eteğinde iken yıkılıp kıvranmaya başladılar. Biraz sonra sakallısı yüzüstü, ötekisi de yan yatmış olarak, renkli ku-

maşları içinde kıpırdamadan kaldılar. Üçüncüsü arkadaşlarının yanına koşarken, balıkçılar mümkün olduğu kadar gürültüsüzce yerlerinden fırlayıp sandallarına atladılar. Kazıkların arasından kayarak, çok yakından göle açıldıklarını gören kıyıdaki adam, bunu bir büyü marifeti gibi seyrediyordu.

Köyde herkesi bir korku sardı. Başbuğ gelip yeri öğrendi ve otuz savaşçı silâhlıyarak sandallara bindirdi. Hekim de birlikte götürüldü. Göl kenarında, iki cansız arkadaşının arasında kuma oturmuş olan Alonso öyle haykırıp ağlıyordu ki, sesi ta kanaldan duyuluyordu. Kısa pantolonu patlamış, göğüs zırhını açmıştı. Kolları kanıyor, sağ yüzü bir yumru halinde şişmiş bulunuyordu. Delice ağlayıp gülüyor, **Guadeloupe** madonnasını yardıma çağırarak kılıcına el atıyordu. Sonra başını zırhına doğru eğip hıçkırarak, Biskaya'daki annesini çağırdı. Silâhlı yerlilerle yüklü sandallar yanaşınca adam ayağa fırlayıp silkindi, zırhının kopçalarını sıkılayarak gelenlere söğüp saymaya başladı. Sendelemesine rağmen kara suyun kenarına kadar sokuldu, kollarını sallayıp kılıcını havaya fırlatarak gözlerini fırıl fırıl döndürdü. Sandallar balık çitinin (dalyanın) önünde durup, başbuğunki içeri kaydı. Kara suyun yüzünde baygın yüzen kırmızı ve beyaz karınlı balık sürüsünü yanlara iterek ilerleyen sandalın içinde bulunan adamlar ayağa kalktılar ve mızrak atmaya hazırlandılar. Kumsaldaki mahlûk renkli kumaşlara sarınmış bir insana benziyordu, bir balık gibi de beyazdı. Bütün yerliler dehşet içinde idiler, hekim titriyordu.

Alonso aklını başına toplayıp kuma oturarak başını arkaya bıraktı. Kayıktakiler kumsala çıktılar. Hekim yerde yatan iri sakallıya dokundu: Evet, eti ve kemiği vardı ve ağzından zehirli su akıyordu. Başbuğ, büyücü hekimle görüştükten sonra, hepsini sandala taşıtmaya karar verdi. Genç beyaz adam, hiç karşı durmuyordu.

Köyün tepesinde kadınlarla çocuklar bekleşiyorlardı; onların bu ifritleri görmeleri caiz olmadığından kulübelere kapatıldılar. Üç yabancıyı köy önündeki eski bir maske kulübesine taşıdılar. Orada bir büyücü hekim tarafından tedavi edilerek, zehri vücutlarından attılar ve ertesi gün iyice dirildiler. Ozaman kendilerine yiyecek verildi. Yediler, içtiler ve uzun uzun uyudular.

Kendilerine gelince silâhlarını aradılar ve onların yanlarında olduğunu hayretle gördüler. Kulübeden dışarı çıkınca ağaçlar arasında bir **köy** gördüler. Önlerinde ve etraflarında boyanmış genç savaşçılar, kalkan, ok-yay ve mızrakla silâhlanmış olarak duruyorlardı. Beyazlar paramparça elbiseleri içinde kendilerini kuvvetli buluyorlardı. Sakallısı başını sallıyarak dedi ki:

«Şarkı işte böyle bitecekmiş. Yeşil bir mezarı hor gördük, fakat bu karayipler'in karınlarının daha iyi bir mezar olmadığını yakında öğreneceğiz.» Alonso önüne bakıyordu: «Bizi nasıl da gözetliyorlar! Kaçırmazlar. Hayvanlar bizi ilkin zehirlediler, şimdi de bir âyin için besliyorlar.»

— «Sen ne düşünüyorsun Pedro?»

— «Hayvanların bu ilk tecrübesi olmasa gerek. Onlar bunu aç oldukları için değil, sırf hayvanlıklarından yaparlar.»

Genç Alonso ağlamaya, titremeye başladı. Rasladıkları bir cadı tarafından arkadaşları domuz haline getirilen eski Odysseus'u hatırlıyordu. Sakallı Pedro Alonso'nun hasta yanağını okşadı: «Çayır çiğniyerek yaranın üstüne koymalısın, ateşi keser. Doğrul Alonso. Peru'dan bu yana hiç gelmesek elbette daha iyi idi, yahut ta İspanyadan hiç ayrılmasaydık! Burada kimsenin eline altın geçmiyecek. Canavarlar, hele şunlara bakın, nasıl da boyanmışlar! Öldüreceğimiz her vahşi için Tanrıdan bir rahmet kazanırız. Hele bakın. Batıdan bu tarafa doğru çıkacağımızı tabiî biliyorlardı, ne yapsınlar? Suyu zehirlerler.»

Alonso: «Bizi neye tedavi ettiler?» Sakallı ona karanlık yüzünü çevirdi: «Bizi yemek için, bilmiyor musun? Fakat Meryem ana dilerse ellerinden kurtuluruz. Ben daha arkadaşlarımıza dönerek onları buraya getirmek istiyorum. Suyu zehirlemenin cezasını çeksinler. Size aziz Michael ile aziz Jakob'a dua etmeyi emrediyorum.»

Dua ettiler ve sonra da nöbetçilerin hiçbir şey anlamadığı şu şarkıyı okudular: «Süsüm silâhımdır, kavgada dinlenirim, kayalar yatağımdır, uykum uyanıklıktır.»

Komşu yerlerden başbuğlar gelip yabancıları gözden geçirdiler. Cinsleri bilinmiyordu; belki ruhlar, belki öbür dünyaya göçenlerdi; derilerinde renk olmadığına bakılırsa belki de meçhul iri balıklardı. Nöbetçi savaşçılar onları köye sokmamalı idiler. Umacılar farketmeden, kulübelerinin önüne liften büyü çizgileri çekilmiş, bu suretle onları aşıp köye girmeleri gûya önlenmişti. Onları hoşnut edip, gitmelerini teşvik için muz, manioka, kuru balık, şişe kabaklariyle bira.. gibi hediyeler getiriyorlardı. Hekim ve başbuğ işaretlerle onlara anlatmaya çalışıyorlardı ki, ayrılırken şereflerine dansedilecek ve hediyeler verilecektir.

Üç kişi bir akşam beklediler. Köy halkı ayrılık törenini hemen ertesi gün yapmaya karar vermişti, bu umacıların köyde bulunuşları kimbilir ne uğursuzluk getirirdi. Onları ırmak kenarına götürüp bir sandala bindirmek ve uzaklara kadar götürmek istiyorlardı. Belki orada nereye gidecekleri, kim oldukları da anlaşılırdı.

Akşam ateş yanar ve nöbetçiler içerken, üç beyaz adam tüfekleriyle kulübenin karanlığından nişan aldılar. Daha evvel erzaklarını bohçalıyarak omuzlarına bağlamışlardı. Kamp ateşinin hem sağından, hem solundan ateş ettiler. Patlama korkunçtu ve her iki nöbetçi yere devrildi; ötekiler yel gibi kaçıştılar.

Birkaç dakka sonra, kadınları ve çocuklariyle bütün

köy bağrışa çağrışa, tepeden aşağı, ormana doğru kaçıyordu. Köyün bir ölüm sessizliğine bürünmesi için çok vakit geçmiyecekti. Ateşler sönmüştü.

Üç yabancı korkutmak için bir kere daha ateş ettiler, sonra karanlıkta ırmak kenarına indiler. Gök yüzü parlaktı, ilkin kamp ateşi, sonra ay onlara ışık tuttu ve bütün yolları boyunca altın sarısı ve yeşil parıltılı sinekler uçuştu: Güneş sineği, ay sineği. Ellerinden geldiği kadar uzun bir gece yürüyüşü yaptılar. Yakalandıkları gölün yanından geçerken ay ışığında, balık tutma yerindeki kazıkları söktüler ve yaprakları darmadağın ettiler. İri kurbağalar haykırınca onlara da saldırdılar.

Ertesi sabah köylüler tepeye adam yollayınca onu ıssız ve umacıları gitmiş buldular. Sönmüş ateşin yanında her iki nöbetçi kan gölcükleri içinde yatıyorlardı. Köy geri döndü ise de ölülere dokunmaya kimse cesaret edemiyordu. Onları ne yapmak gerektiği konuşuldu. Aileler kulübelerde tutulurken, cesetleri dallar üstüne yatırarak ormana indirdiler ve ikisini de bir araya gömerek üstüne taş yığdılar, bu herkese bir ihtar olacaktı. Büyücü hekim yukarda, sıcak iki öğlen saatini, tepeye gelmiş olan ruhlarla savaşarak geçirdi. Sıçrıyor, fısıldıyor, kastanyetini şaklatıyordu.

Yorulmaz Pedronun komutasında giden üçler Yapura nehrinin kuzeyinde şeflerini buldular. Şefin yanında otuz beyaz, bir okadar da renkli savaşçı vardı. Genç Alonso öldü. Yakındaki vahşi kabilelere karşı takımı bir intikam seferine çıkarmak istiyorlardı. Altın ülkesini kendi hesaplarına bulmaya kalktıklarından ötürü, şef onlarla alay etti. Dağlığa doğru geri dönüldü. Bataklıkları, yılan ve timsahları ile şu lânet nehir ovalarını kenardan dolaşmak istiyorlardı; dağ vadilerinden geçerek kuzeye yürüyeceklerdi.

Trup geriye doğru kâh yürüdü, kâh kürek çekti. Ne-

hirlere daldıklarında artık timsah görmüyorlardı, fakat bir yüzücünün feryadı ve hemen suda kaybolması üzerine sandalla yardımına koşup, yukarı çektiklerinde ellerinde bir insan yerine bir iskelet gördüler; üstünde küçük balıklar yapışıktı; suda dolaşan binlerce eşleri ise et diye ağızlarını açıyorlardı. Kan suyu kızıla boyamıştı. Dışarı çekilen adam ağzını bir kere açıp, ellerini yenik göğsüne saplıyarak cansız kaldı. Hamam böceklerine benziyen iri böcekler gördüler ki, sırtlarında şişman örümcekler oturuyordu; böcek dehşetle uçup bir otun üstüne konuyor, fakat gittikçe şişen örümcek tarafından çabucak emilip bir kabuk haline getiriliyordu. Sivri sineklerden insanı hiç bir örtü koruyamıyordu; onun için mümkün olan her yerde karaya çıkıp kum veya çamura gömülüyorlar ve yalnız başlarını dışarda bırakıyorlardı. Dağdan inerken elli tane gürbüz erkektiler, halbuki aşağıdaki yeşil cehennemden ancak yirmi tane sarı sıtmalı döndü.

Putumayo'nun ardından ilk tepeye çıktıkları zaman mola verdiler. Her birinin koynunda bir oyun kartı ile kutsal bir kemik vardı. Bu mübarek tılsımı çıkararak öptüler. Sonra eski İnka devletinin yıkık bir posta istasyonunda oturarak yaralarını sağalttılar. Birçok başkalarıyla birlikte kuzeye, deniz sahiline doğru gittiler. Orada yeniden büyük bir ordu teşkil ettiler ve yeni topraklar fethetmek üzere gemiler yaptılar.

«Aziz Michael ve Jakob! Süsüm silâhımdır. Kavgada dinlenirim. Kayalar yatağımdır. Uyku nedir bilmem, tanıdığım yalnız uyanıklıktır!»

BATI DAĞLARINDAN KAÇANLAR

Yıl ortası nehirler alçaldılar ve arkasından, kısa bir yükselişten sonra, soğuk yağmurlarla karışık güney rüz-

gârları başladı; daha sonra nehirleri yenibaştan kabartan yağmur fırtınaları geldi; yıl sonuna doğru en alçak dönemi geçirerek, yine kabarmaya başladılar. Hemen her gün yağmur ve fırtına oluyordu; yıl ortasına doğru sular son kabarma kertelerine ulaştılar.

Yakıcı güneşli gündüzler, serin ve parlak geceler oldu. Fakat çok vakit gündüzleri gök bir buğu perdesi arkasında saklı duruyor, yağmur yağmadığı halde uzaklardan gök gürültüleri geliyordu. Fırtına bazan doğudan kopuyor, gök kararıp gece oluyor ve korkunç bir bora ortalığı kaplıyordu; öyle ki dört bucakta düşman saflar kurup ağır taş mermileri fırlatıyor sanılırdı. Taşlar çatırdayıp parçalanıyor ve her savruluşta ağaç tepelerini tutuşturacağı sanılan parlak bir ateş çıkıyordu. Herşey korku içinde sessiz bekliyordu. Bataklıklardaki uğursuz sesler susuyor, su yüzleri yağmurlarla kırbaçlanıyordu. Sonra gökyüzü yine kapanıp karanlıkta yağmur hışırdıyor, ateş kurbağaları yeniden seslerini duyurmaya çalışırlarken, çocuklar titremeyi bırakıp uykuya dalıyorlardı.

Sabahleyin ormanı maymunların müthiş şamatası dolduruyordu. Kuyruklarını dallara dolamış kara **Guaruba** maymunları sık yapraklı yüksek ağaçlarda ailece oturuyorlardı. Baba tüylü gövdesini kuvvetli bir dala dayamış bulunuyor, yahut dört ayağı ile birden dalı sarıp, gövdesini aşağı doğru sarkıtıyordu. Bu vaziyette heybetli sesi ile bir hava tutturup ötekilere, dişilerle yavru erkeklere, öğretiyordu: «Oh oh, ao, aa.» dişilerle yavru erkekler koro halinde cevap veriyorlardı: «Oh oh, ach, ach, ach.»

Küçük ve büyük davullar tepelerden haber veriyorlardı: «Batıdan adamlar geliyor, bize benziyorlar, soğuk dağlardan geliyorlar, giysileri, gömlekleri var, yoksul kişiler; misafir edilebilirler, herhalde çok geçmeden giderler.»

Başka davullar sordular: «Çoklar mı?»

Beriki davullar cevap verdiler: «Üç, beş, sekiz, silâhları yok, bazıları ölmüşler.»

Nehir boğazından bir sandal akıntıya yukarı çıkageldi; fundalıktaki kadınlar bağrıştılar, kürek seslerini duyan delikanlılar mızraklarla tepeden aşağı koştular. İçinde koyu zeytin renkli erkeklerin oturduğu sandal karşı kıyıda, köyden uzakça durdu. Köylüler başbuğ gelinceyedek bekledikten sonra o yana geçtiler. Yabancıların yanında yakın komşulardan bir adam vardı ki, dillerini anlıyordu. Bu dilmaç yabancıların dağdan kaçtıklarını, verecek bir haberleri olduğunu söylüyordu. O zaman sandal köy yakasına çekilerek yabancılar başbuğ evine alındılar.

Orada hasırlara oturup, çok konuşmadan içildi. Yabancılar alçak boylu idiler ve kederli görünüyorlardı. Giydikleri kısa gömleklerin üstüne renkli bir pamuk atkı atmışlar, yüzlerini de boyamamışlardı. Yabancılardan birinin mantosunda deniz hayvanı kabuklarından bir süs, kulaklarında ise altın küpeler vardı. Öğlen sıcağı müthişti, yabancıları hamaklara yatırıp uyuttular. Sonra kızarmış balık ve muz yendi. Akşam konuşma başladı, önder bura dili ile meramını anlatabiliyordu:

«Irmakların, tepelerin, ormanların arkasından büyük tepelerle dağlar gelir, onların da arkasında daha yüksek dağlar vardır. Biz o büyük dağların ardında, güneşin denize battığı yerde oturur ve dağlara bakmak için doğuya döneriz.»

Başbuğ: «Güneşi denize batarken gördünüz mü? Ya nasıl yanmıyorsunuz?»

Yabancı önder: «Güneş denizin ta ötelerinde batar, deniz çok, çok büyüktür.»

Başbuğ bir daha sordu: «Batıda deniz var ve siz oradan, ormanlarla deniz arasındaki dağlardan geliyorsunuz, öyle mi?»

— «Evet, öyle, işte biz orada otururuz.» diyerek başını eğdi. Ötekiler de ona uyarak başlarını yıktılar.

— «İşte orada oturuyorduk. Bize **Quichau** derler, bizim dilimizde **bilen kişiler** demektir. Memleketimizin adı **Tahuanti Suya**'dır. Bizi yurdumuzdan kovdular, halkımızı yendiler.»

Bir sükût oldu. Başbuğ yanında oturanlardan birine bir şey fısıldadı ve o başını salladı; duyan başkaları da yine başları ile tasdik işareti yaparak susmaya devam ettiler. Yüzlerini soğuk bir ifade almıştı.

Başbuğ sordu: «Halkınız yenildi de, ya siz niçin yaşıyorsunuz?»

Adı Guzumarra olan yabancı önder cevap verdi: «Biz, öç almak istiyoruz.»

Köylülerin yüzü biraz aydınlandı ise de, yine düşünceli kaldılar.

Guzumarra, düşmanlarının denizaşırı uzak bir memleketin adamları olduklarını, renklerinin balık gibi ak olduğunu söyleyince köylüleri büyük bir heyecan aldı; çünkü aylarca evvel yakınlarında peyda olup, sipo zehri karışık sudan içen ve yıldırım darbesi ile iki nöbetçiyi öldüren üç yabancı akıllarına gelmişti.

O hikâyeyi anlattılar ve korku ile Guzumarra'ya baktılar. «Evet, işte onlardır. Gemilerle yüzlercesi kıyımıza çıktılar, yanlarında dört ayaklı, insandan yüksek büyük hayvanları var. Bunlara binip öyle koşturuyorlar ki, en hızlı koşucu bile arkalarından yetişemez; hayvanlar yorulmak bilmiyorlar. Bu beyaz derililer kendilerini korumak için göğüslerinde zırh taşıyorlar, zırh altında ayrıca zincir gömlekleri bulunanlar da var, bunları ok ve mızrak delmiyor. Gömlek altında ise, onları koruyan ruhların küçük resimleri ile kemikleri bulunuyor.»

Başbuğ coştu: «Yıldırımı da çağırabiliyorlar!»

— Hayır, yıldırımı çağıramazlar. Yalnız ellerinde, içini kum ve bir kurşun parçası ile doldurdukları boruları var. Kumu ateşliyebiliyorlar, o zaman kurşun fırlayıp adamı öldürüyor. Yoksa, bulutlardaki yıldırıma emir veremezler.»

— «Belki yıldırımı boruya sokmuşlardır.»

— «Sonumuz yakın!»

Köylüler dehşetle fısıldaşıyorlardı. Başbuğ, tekrar sordu: «Sizin kavminiz nerde?»

— «Yenildi; biz köle olduk. Boruları ile çoğumuzu öldürdüler.»

Başbuğ: «Peki, onların kendi toprağınızda yaşamalarına ecdadınız nasıl razı oluyor?»

Guzumarra: «Onlar ecdadımızı da korkutuyorlar.»

Başbuğ anlamıyordu: «Ecdadınızı, akrabalarınızı böyle nasıl bırakıp kaçtınız, onlardan ayrı nasıl yaşıyacaksınız?»

O gün bu konuda daha fazla konuşmak istemediler.

Ay doğdu. Köy ihtiyarları kıyamet günü üzerine çıkan korkunç söylentileri görüşüyorlardı. Köpek yıldızına bakmak üzere başlarını yukarı kaldıramıyorlardı. Kulübelerde kadınlar gülüşüyor, damlardaki papağanlar susuyorlardı. Serin bir rüzgâr çıkmıştı.

Ertesi gün, rastladığı yabancılara, başbuğ sıkıntı ile baktı: «Başıboş dolaşıyorsunuz, halbuki ruhlar size sataşabilirler; siz onları tanıyamaz ve nasıl davranacağınızı bilemezsiniz.»

Büyücüyü çağırarak, onlara kırmızı boya ile tüyle ve küçük çekirdekler verdirdi ki, cinlere karşı korunsunlar.

Öğleden sonra başbuğ evinde konuşma yeniden başladı. Guzumarra, öncekileri tekrar anlatmaya mecbur olduktan sonra, beyazlar tarafından yenilip, şimdi kökü ku-

rumakta olan kendi kavminden sözetmeye başladı. O, ciddî ve durgun bir yüzle hikâyesini anlatırken, kendisine dikkatle bakan başbuğ eğildi ve elini sözcünün dizine koyarak, «Guzumarra, sen yakında öleceksin», dedi.

Guzumarra hareketsiz kaldı: «Ölüm bana hoşgeldi. Demek ki, çok geçmeden düşmanlarımın birçoğu öleceklerdir.»

Başbuğ, ciddî ve hemen hemen korku ile dedi ki: «Gecikme Guzumarra, akrabalarını yalnız bırakmakla kötü ediyorsun.»

— «Gecikmemin sebebini öğrenirlerse beni affederler. Ne yapalım, biz öcümüzü yalnız başımıza alamayız. Biz o büyük öcü hazırlamaya çalışıyoruz.»

Başbuğ ciddî ciddî başını salladı.

— «Ben, size memleketimden, büyük ırmakların döküldüp geldiği koca dağların ardından anlatacağım. Tahuantı-Suya bizim memleketimiz, büyük ve verimlidir; dağlarda, vadilerde ve deniz kıyısında hep böyledir. Nüfusu saymakla bitmez. Onlar konup göçmeden, hep ayni yerde otururlar. Onları kaçmaya zorlayacak ne büyük nehirler vardır, ne de büyük sıcaklar.»

Hayret eden başbuğ, yanındakilerle fısıldaştı.

— «Biz hiç de öyle bir yer duymamıştık. Yalnız, ölümsüz bir ülke bulunduğunu, o ölümsüz ülkede hiç bir kötülük işlenmediğini işitirdik. Orasının da, doğu taraflarında olduğu söylenirdi.»

— «Biz dağlarm ardındaki ovalarda, tepelerde, deniz kenarında ve şehirlerde otururuz, orası ise batıdadır. En büyük şehrimize **Guzko** denir. Birçok caddeleri vardır. Caddelere küçük taşlarla kaldırım döşenmiştir. Bu taşları uzaktan getirir ve dört köşe düzeltiriz. Evler alçak olur ve içinde aileler oturur. Bütün insanlar, yol arkadaşlarımda gördüğünüz gibi hep ayni kılıktadırlar. Erkekler beyaz

gömlek üstüne yünden boz bir manto, kadınlar uzun bir potur giyip, bunu, göğüslerinde çaprazladıkları yeşil bir kumaşla örterler; bu yeşil kumaşın uçlarını da göğüste bir iğne ile tuttururlar. Bizim memleketimizde oturan kavimlerin çoğu bu şekilde giyinirlerse de, **Kanari** denilenler başlarına ayrıca ağaçtan bir çelenk korlar; ondan biliriz ki, **Kanari**'dirler. **Kolla** adını taşıyanların başlarında keten serpuş bulunduğu gibi, **Yunka**'lar da şehre kavallar, şakşakılar ve davullarla gelirler. Kavmimize bağlı aşiretler bol balıklı sahillerde, **Titikaka** gölünün kenarında, içinde yanardağlar tüten yüksek yaylalarda otururlar. Onları idare edenlerin vücutlarında alâmetleri bulunur; bunlar, göğüse takılan gümüş levhalarla kulaklarda halkalar ve ayaklarda sandallardır. Her oymağın bir de muhtarı bulunur ki, ya sırtında büyük akbabayı taşır, yahut başına puma derisini koyar. Bu kabilelerden herbirinin bizim Guzko şehrinde belli yerleri vardır, oraya haberler getirmek, direktifler almak ve tapınmalara katılmak üzere gelirler.»

Başbuğun arzusu üzerine, yabancılar bir bir ayağa kalkıp, kendilerini her yönden muayene ettirmeye razı olmak zorunda kaldılar. Sırası ile giyitlerini, uzun ve sık, kapkara saçlarını, küçük kara gözlerini gösterdiler. Yoklama sırasında yüzlerinde hiçbir çizgi kımıldamıyordu. Sonra oturup uzunca bir müddet susarak beklediler.

İri kulak halkaları olan Guzumarra nihayet yine ağzını açtı: «Bizim büyük şehrimizin adı **Guzko,** dünyanın göbeği demektir. Son Kralımız Huayna Capoc büyük bir başbuğdu. Guzko'daki güneş tapınağında, büyük salonda bulunan som altından bir taht üstünde otururdu. Sırtında Vikunya yününden geniş bir giyit, ayağında sandallar, kulağında iki altın levha bulunurdu; geniş, kırmızı bir bağ beş defa başına dolandıktan sonra alnına sarkar, içinde koka yaprakları olan bir deri torba, kemerinde sallanırdı.

Ama içimizde onu böyle gören yoktur, bu son ve gerçek başbuğumuz, daha doğmadan bizi terketmiş.»

Yabancı önder sözünü kesmek zorunda kaldı, çünkü başbuğlar birbirlerine bakıp telâşlı hareketler yapıyorlar, fakat birşey söylemiyorlardı. Ne demek istedikleri sorulunca birinci başbuğ susmaya devam ettiğinden, yerine bir ikincisi cevap verdi: «En büyük başbuğunuzun adını andın, halbuki onun öldüğünü söylüyorsun.» Guzumarra başı ile tasdik etti.

— «Ölen en büyük başbuğunuzun adını anmaktan korkmaz mısınız?»

— «Hayır, korkmayız; onu hoşnut etmek için herşeyi yaptık, O daima bizden memnundur.»

Kendisine dikilmiş şaşkın gözler altında Guzumarra konuşmaya devam etti: «Onun kim olduğunu şimdi öğrenirsiniz. Oturduğu salonda, tahtın karşısına düşen duvar taştandır. Bu duvarda, bize öğretildiği gibi, insanları doğuran altın **Urei** levhası asılıdır. Levhanın altında, solda, ayın gümüşten; sazda güneşin altından kursları vardır. Bunları kendi gözümle gördüm. Güneşin ağzı, gözleri, burnu var, durmadan ışık saçıyor. Altın plâkanın üstünde, gökyüzünün yıldızları yürürler ve çatıya kadar yükselirler. Plâkanın altında ise, büyük çapraz yıldız takımı parıldar. Her iki çobanı ile lama sürüsü de oradadır. Duvardaki yedi tane yuvarlak göz, en yüce Tanrıya aittir. Yıldız takımının önündeki altın tabanlar üstünde, bandlara sarılmış ve paha biçilmez ziynet eşyası ile süslenmiş olarak, kral sülâlesinin mumyaları yatar. İşte bu salonda oturan son büyük başbuğumuz, bütün bunları karşısında görür ve anlardı. O, bir **İnka** idi.

İnkamızın kim olduğunu işte söyledim. Deniz kenarındaki bir şehrin adı Tumbez'dir; keşki hiç olmıyaydı, soydaşlarımızın katilleri memlekete bu kapıdan girdiler. **Pachakamei** mübarek bir şehirdir. Sonra, **Nazka** ile **Par-**

mounch gelir. Bütün ülkede öyle sağlam yollar yapılmıştır ki, üzerlerinden taşıtla gidilebildiği gibi, rahat rahat yaya da koşulur ve yağmur sulariyle bozulmaz. Çaylarla ırmakların üstünde köprüler vardır. Bizde hiçbir erkek, hiçbir kadın, hiçbir çocuk, yeyip içeceğini, giyeceğini ve barınacağını nereden bulacağını merak etmezdi. Herkesin iki elbisesi olurdu, biri iş, biri tören içindi. Herkese günde iki övün yemek verilir ve tam zamanında ortaya gelirdi; yemeklerin cinsi önceden belli idi. Çalışma ve dinlenme saatleri düzene konulmuş olduğu gibi, kocayanlara bir ev, bir çift lama ve iyi bir toprak parçası verilirdi. Eğer hasta olur ve çalışamaz hale gelirse, baktırılırdı. Buna karşılık herkes, belirli bir günde, belli bir müddet İnka'nın tarlalarında çalışırdı. Herkesi evlendirir, bekârlığa razı olmazdı. Adamlarımızı kumaş dokuma tezgâhlarımıza, maden ocaklarına taksim eder, münasip zamanda da nöbet değiştirirdik. Bütün bu işleri güzelce düzenleyip, gözetlemek üzere on aile için, beş kere on aile için, on kere on aile için önderler ve gözetçiler tayin edilmişti. Bunlar, hayvanlar için yem, toprak için gübre, ekim için tohum da dağıtırlar, çıkan ürünü teslim alıp, ailelere üleştirirlerdi. O zaman büyük başbuğ hiç erkek yüzü görmemiş saf kızların pişirdiği ekmeği alarak en yüce ruhlara sunardı.»

Başbuğlar bu haberleri büyük bir dikkat ve sevinçle dinliyorlar, konuklarına dostça bakıyorlardı; lâkin haber ne kadar hoşnut edici olursa olsun, konuklar başlarını hâlâ eğik tutuyorlardı. Konuşurken sesi gittikçe alçalan Guzumarra da öyle.

«Eh,» dedi başbuğ, «Mademki memleketinizi o kadar iyi kurmuş, düzmüşsünüz, çok isabet etmişsiniz. Barış böyle bir ülkeden uzak kalamazdı!»

Guzumarra hayıflanarak: «İşte halimizi görüyorsunuz», dedi.

— «O halde aranızda birlik yoktu Guzumarra.»

— «Doğru. Büyük kraldan sonra onun yerini tutan olmadı. Kralın iki oğlu vardı.»

— «Bak işte!» diye bağırdı başbuğ kollarını kaldırarak ve ötekiler baş salladılar; «Birisini öldürmeniz gerekirdi.»

— «Beyaz derililer büyük gemilerle gelip Tumbez şehrimizde karaya çıktılar ve birbiri ile çarpışan her iki kral oğlunu da öldürdüler.»

— «Bak işte!» diye tekrarladı başbuğ; «Aranızda birlik olmayınca, işinize şeytan karışmış. Birlik olmadığımızı bilseler, ormandaki hayvanlar bile bize yakalanmazlardı. Ağaçlarda hiç bal bulamazdık. Acımızdan ölürdük.» Bu sözü bütün başbuğlar tasdik ettiler. Guzumarra, kollarını gevşekçe dizlerine bırakmış bulunuyordu. Sırtı hamburlaşıp, gövdesi çöktü: «Biz, düzeni daima kolladık, lâkin büyük kral bizi bırakıp öteki dünyaya göçünce, kendimizi idare edemedik. Şeytanlar işe karıştı. Onlardan korkunuz! Onlarla konuşmayın, düşüp kalkmayın, onları yumuşatmaya çalışmayın ve armağanlar sunmayın. Bunların hiç birisi onlara kâr etmez. Onlar, memleketinizde oturup, evlerinize sahip olmak istiyorlar, sizi köle yapmak ve avladığınız, biriktirdiğiniz ne varsa hepsini almak istiyorlar.»

Başbuğ inanamıyarak gülüyordu: «Barış içinde yaşadığımız ve ecdadımızdan yardım gördüğümüz sürece bu olamaz!»

— «Bizim başımıza getirdiklerini, yarın dinlersiniz.»

Derileri koyu sarı-yeşil olan yabancıların, köyde kendi başlarına kaldıkça, çaldıkları düdükleri vardı. Birisi acıklı bir türkü söylüyordu:

«Anam beni yağmurda, siste doğurmuş - yağmur gibi ağlayım, sis gibi dağılayım diye. Beni emzirirken acılar beşiğinde büyüyeceğimi söylerdi. Yağmur demeyip büyüdüm, fırtına demeyip büyüdüm. Dost aramak için dolaş-

tığım her yerde sefalet buluyorum. Ah, lânet olsun doğduğum güne! Ah, anamın bana gebe kaldığı geceye lânet! Lânet, lânet, daima lânet!»

Öğleden sonra Guzumarra son devrin olaylarını anlattı. Başbuğlar bütün felâketlerin suçunu, ona ve kavmine yüklediler. Guzumarra, dedi ki: «Biliyorum, felâketimizin suçunu hep bize yükletiyorsunuz. Hele beni sonuna kadar bir dinleyin. Tumbez'de karaya çıkan beyaz şeytanlar çoktan telef oldular.»

Başbuğlar sevinçle haykırdılar: «Oh, oh!»

— Kendilerine inandığımız beyaz şefler bizim beyleri öldürdüler ama, sonra birbirini de öldürdüler.»

— «Oh!»,

— «Onlardan sonra başkaları, durmadan yenileri geldiler. Büyük denizin öbür yakasındaki batı ülkeleri tükenmiyecek kadar bu kötü ve güçlü insanlarla dolu olmalı. Gemileri bizim hiç görmediğimiz kadar büyüktür. Ellerinde yalnız, içinden gök gürültüsü fışkıran boruları değil, üstüne binip ağzına taktıkları demir gem sayesinde istedikleri yöne çevirdikleri, yel gibi koşan kocaman hayvanları da var.»

Başbuğ heyecanla sordu: «O hayvana ne diyorlar?»

— «At, diyorlar.»

— «Kimbilir asıl adı nedir? Tabiî bunu size söylemezler. Hayvan agzın mı?»

— «Hayır, yumuşak huylu, onlara itaat ediyor. Bir lama gibi ahırına gidiyor.»

Başbuğlar şüphe ile başlarını eğdiler: «Hayvanın asıl adını bilmek isterdik.»

Guzumarra: «Gemilerden tekerlekli büyük arabalar çıkarıyorlar, bunlar kocaman kocaman yıldırım boruları-dır. Onlarla ateş ettiler mi, bizim evlerin duvarları yıkılıyor. Onlar, bizim dağlarımızda çıkan altın ve gümüşü al-

mak için geliyorlar. Altınla ne yaptıklarını bilmiyoruz. İlkin, onu atlarına yedirdiklerini sanıyorduk, çünkü bu hayvanlar ağızlarındaki gemi durmadan geviyorlar. Fakat, sonradan öğrendik ki, atlar et bile yemiyorlar. Altını gemilerine doldurup, öte yandaki memleketlerine yolluyorlar, orada kralları altın biriktirirmiş. Elimizde ne kadar altın varsa hepsini verdik. Lâkin onlar daha çok altın ve gümüş bulmak için, en yüce ruhlara tapmmak üzere yaptığımız sarayları ve tapınakları hep yıktılar, yağmaladılar. Ahalisinin korkup kaçtığı bomboş köylere girip araştırdılar, sonra evlere kundak verdiler. Ahali açlıktan ölmek kertelerine gelince, onları avlıyarak maden ocaklarına soktular, kayalardan altın ve gümüş çıkarttırdılar. Halkın çoğu kırıldı, çünkü ocaklarda ne ışık var, ne de temiz hava. Beyazlar hiç dinlenme molası vermeden, insanlar düşüp geberinceye kadar çalıştırıyorlar. Kötü yiyip içen insanlar çabucak hasta oluyorlar. Bir yandan gemiler, durmadan karaya beyaz askerler ve başbuğlar çıkarıyor, atlar ve yıldırım boruları indiriyorlardı. Bunlar, memleket içlerine sokulup, şehirleri yakıyor, karşı gelenleri öldürüp, kalanları köleliğe sürüyorlardı. Onlarda insan ruhu yoktur, fakat parlayan ve süsleyen ne varsa kapışıyorlar. Onun için bizimkiler deniz kenarında angarya çalışarak, onlara inci toplamaya mecbur oldular. Ana - babalarımızın bu işlerden yana yakıla şikâyetleri çok eski idi. Biz, sesimizi çıkarmadık, kadere boyun eğmiştik; çünkü yurdumuz mahvolmuş, şehir ve köylerimiz yıkılmıştı. Halk, birbirinden kopup dağılıyor, beyaz derililer genç kızlarımızı alıp kendilerine karı yapıyorlardı. Bunu, ana - babalarımız böyle gördükleri gibi, biz de böyle gördük. Lâkin bize ettikleri hakaret, sırtımıza vurdukları yük artık dayanılmaz oluyordu. Sayın başbuğ, bizim suçlu olduğumuza hükmediyorsunuz, eğer birlik olsaydık, beyaz derililer bize gelmez, bizi boyunduruğa vurmazlardı, diyorsunuz. Önceleri olmuş

olanlardan ve sonra kendi başımıza gelenlerden dolayı kabahatimiz ne olursa olsun; biz suçlu sayılamayız, içimizden hiçbiri suçlu olamaz; çünkü, gelen belâ büyük, pek büyüktür; siz bunu kavrıyamazsınız.»

Kendilerine yöneltilen bu son cümlelerle başbuğlar heyecana gelip, birbiriyle fısıldaşmaya koyuldular ve şu itirazı yaptılar: «Sizi yavuz bir düşman büyülemiş!» Eğer hâlâ oturdukları yerde kalıyorlarsa, bunu sırf nezaket icabı yapıyorlardı; yoksa, birkaç kişi bu kadar korkunç büyü tesiri altında bulunan yabancılardan uzaklaşmaya can atıyorlardı. Sıkıntı ile birbirine bakıştılar ve çok geçmeden bu misafirlerden kurtulmak lâzım olduğunu düşündüler.

Guzumarra, sözüne devamla: «Beyazlar korkunç Tanrılarına dua ediyorlar, bizim de yine ona yalvarmamızı istiyorlardı.»

Başbuğ, ciddî ve şaşkın sordu: «Siz de mi? O Tanrı sizin yalvarmanızı dinledi mi?»

— «Hayır. Bu yalandı, bizimle eğleniyorlardı. Kötü mahlûklar herşeyde insanı sapıtmaya çalışırlar. Bizden birçokları beyazlarm yaptığı tapınaklarda onların Tanrısına yalvardılar, kendilerini yere attılar, fakat yine kölelikten kurtarılmadılar. Sefillikleri daha da arttı, üstelik namusları da lekelendi. Hayır, bizi yok etmek isteyen habis ruhla hiç anlaşma yapmıyacağız. Bizim memleketimiz düzenli ve mutlu idi. Eğer yaşamak istiyorsak, güçlü habis ruhu yenmeliyiz. Bakın şimdi beyazlar ne yapıyorlar? Memleket içlerine adam yollayıp, her yerden bütün erkekleri topluyor ve kura çektiriyorlar. Kur'ada dolu çeken, yer altındaki maden ocaklarma gitmek zorundadır. Fakat, bu madenlerden pek azı sağ çıktığı için bu kur'a çekme bizde bir ölüm töreni haline geldi. Kur'ası çıkan, evini düzene koyup, ilişiklerini keser ve matem içindeki akrabaları tarafından yolun belli bir yerine kadar uğurlanır. Sonra,

beyazlardan biri gelerek onlara bir haç gösterir. Bu haç bizim düşmanımız olan ruhun alâmetidir. Adam, onlara su serper ve denizin öte yakasındaki beyaz krala sadakatle hizmet edeceklerine and içirir. Yaa, işte böyle yaparlar

İyi dinleyin de, «Eh, bir kere boyunduruğa girdikten, girmeye razı olduktan sonra elbette çok şeye katlanılır» demeyin. Dağların ardında bize olanları anlatayım da görün. Benimle yol arkadaşlarımı görüyorsunuz. Size kadar gelen beyazları da görmüşsünüz, fakat onların kim olduğunu da anlamalısınız.

Şefleri memleketi dolaşmak isteyince, atlarına biniyorlar. Fakat, atları çok değildir. At bulamayınca, kendilerini, bizim zavallı adamlarımıza taşıtırlar. Tabiî bunlar uzun yola dayanamıyacaklarından, aralarında yedi sekiz tane de yedek götürürler. Bir zincire bağlı olarak giden adamlar ağır yük taşırlar. Hava sıcak, yol yokuş, çok kere de yük pek ağırdır. **Adamların birçoğu yıkılır ve ölürler.** Her düşen, bir boyun halkası ile zincire bağlı olduğundan, orada asılı kalır ve kafileyi yürütmez. Beyaz bekçiler zinciri açmak istemediklerinden ölenin, yahut can çekişenin kellesini vurup, gövdeyi bir yana, başı bir yana yol üstüne atıverirler. Barış ve dirlik içinde yaşıyan köylerimize gelip altın sorarlar ve yoksa ahaliye işkence ederler. Bazı köylü, beyazların geldiğini uzaktan görerek, daha önceden kaçmış olur. O zaman beyazlar evleri yakıp, yiyecekleri, ekin ve dikini yok ederek, adamlarımızı bütün çoluk çocukları ile birlikte açlıktan ölmeye bırakırlar. Toprak da, ağaçlar da bizde bereketli ürün verirler, denizlerimiz balık doludur. Lâkin, beyazların merakı ne yiyecek ve içeceğimizde, ne havamızda suyumuzdadır. Bütün merakları sarhoş olup, gürültü çıkarmakta ve altın aramaktadır. Başka hiç bir şeye dikkat etmezler. Tanrılarına bile, sırf kendilerine altın bulma gücü versin diye yalvarırlar. Yine bir ara beyazlar gelip bizden altın istediklerinde, Tumbo'lar Nieve

ırmağı kenarında toplandılar - orası dağlıktır ve bir kaya derin bir uçuruma uzanmıştır - ve bütün soy, çoluk çocuğuile birlikte tek bir günde uçuruma atlayıp mahvoldular. Aconcaha denilen bir yerde, ahalinin çoktan beri altını tükenmiş, onun için bütün halk denizde ve madenlerde angarya işi görmek zorunda bırakılmıştı. Fakat, beyazlar bir memur yollayıp yine altın istediler. O zaman kadınlar komşu bir köye koşarak bir parça altın buldular. Dönüşte bunu eritip, yakaladıkları memurun ağzına dökerek adamın ölüsünü yerde bıraktıktan sonra bütün erkek ve çocukları ile birlikte dağlara kaçtılar. Orada ne olduklarını bilen yok.»

Başbuğlar yine bir heyecan gösterdiler se, bir şey söylemediler. Guzumarra artık onların telâşına dikkat etmiyor, yalnız kendi soydaşlarını ve onların çektikleri acıları düşünüyordu.

«Bizim yüzlerimiz kılsızdır, çünkü derilerimizde başgösteren kılları yolmak âdetimizdir. Böyle olduğu halde, beyazlar, bizi tıraş bıçağı ve sabunu satın almaya zorladılar. Olmayan sakallarımızı tıraş etmek üzere aldığımız bu bıçak ve sabuna karşılık angarya yapmaya mecburduk. Beyaz derililer, ayak ve bacaklarını örterler, onun için bize de ince kumaştan çoraplar getirdiler ve zorla sattılar; biz şikâyet edip babalarımızdan kalma kılığımıza işaret edince, onlar yine hiç yumuşamayıp, levhalarına işaret koyarak, giymediğimiz çoraplar için bize angarya yaptırdılar. Beyazlar, kocaman gemileriyle çok dolaşırlar ve bu sayede çok memleketler, denizler, nehirler ve dağlar tanırlar. O kadar çok dolaşıp aradıkları halde, hiç bir yerde huzur ve sükûn bulamadıkları için bütün gördükleri yerleri, denizleri, nehirleri ve dağları yazmak üzere büyük kâğıt levhalar hazırlamışlardır; dolaşıp tanıdıkları bütün o memleketleri boyunduruğa vurdukları, harap ettikleri muhakkaktır. İşleri güçleri budur, bununla öğünürler. Onlar bize bu resimleri de gösterdiler ve satın almaya mec-

bur ettiler. Bizim o kâğıtlara ihtiyacımız olmadığını boşuna söyledik durduk; onlar yine levhalarına işaret edip, zorla verdikleri bu resimlere karşılık bizi kendi tarlalarında ve evlerini yaptırmakta kullandılar; halbuki bizim kendi evlerimiz yıkılıyor, deniz kenarındaki bentlerimiz çöküyordu.

Çok söyledim, sayın başbuğlar, kabile büyükleri! Ricamızı kabul edip sandalımızı buraya getirmek, bizi ağırlayıp, korumak ve dinlemek iyiliğinde bulundunuz. Bizim zayıf vücutlarımıza derman veren tek bir düşünce vardır: Hayatta kalarak, gittiğimiz her yerde beyaz derililerin kim olduğunu anlatmak, onların, dağları aşıp buralara da ineceklerini haber vermek!..»

Guzumarra, başını kolundan kaldırarak karşısındakilere baktı. Büyük başbuğ yerinden kalktı, ötekiler de ona uydular. Başbuğlarm gözleri şimşek çakıyordu. Hep birlikte evin önüne çıktılar. Gençler orada toplanmışlardı. Büyük başbuğ, birisini çağırdı, o zaman bütün delikanlılar ortadan çekildiler, geride yalnız kadınlarla çocuklar kaldı. Dans edilecek diye bağrışıyorlardı. Başbuğlar, çok geçmeden çağrılacaklarını söyleyerek, konuklarını başbuğ evinde yalnız bıraktılar.

Dansçılar ecdat maskelerini takmışlardı. Danstan sonra gece yarılarınadek içildi. Savaşçılar türküler söyleyerek ateş başında gülüşüyorlardı. Sonra güneş yükselinceye kadar uyudular. Sabahleyin, başbuğ, misafirlerine şöyle dedi: «Sizin şerefinize bir ayrılık töreni yapıp, istediğiniz hediyeleri vereceğiz. Lâkin daha önce beyaz derililerden nasıl kurtulduğunuzu, oradan, bize kadar hangi yollardan geldiğinizi anlatmanızı rica edeceğiz.»

Öğleden sonra Guzumarra, yedi yoldaşının ortasında oturarak, başbuğ evinde toplanan önderlere şunları anlattı:

«Beyaz derililerin insan olduklarından sık sık şüphe ettik. Kılıçlarına dokunmak ricasında bulunduğumuz vakit, yalnız ona değil, kol ve bacaklarına da değmemize ses çıkarmadılar. Yalnız, çirkin sakallarına ellememizden hoşlanmıyorlar, buna cüret edenleri dövüyorlardı. Memleketimize yeni geldiklerinde, onların insan olduklarına inandık ve hattâ öderlerimiz İnka'ya, yani en büyük başbuğumuza, kralımıza, mümkün olduğu kadar çok insan ve hayvan bağlamak üzere bol ip hazırlatmasını tavsiye ettiler, çünkü kalabalığımızı görünce, kaçacaklarını sanıyorlardı. Sonra, yaptıkları barbarlıklardan anladık ki, birtakım çılgınlar karşısındayız; ve kendimizi savunmaya başladık.»

O zaman misafirler hasırlar üstünde doğrularak savaşçı olduklarını belli ettiler.

Guzumarra alçak sesle hikâyesine devam etti:

«Tangasuku beyimiz, Condorquanqui'nin Kacique'i, beyaz derililer elçisinin gelip, altın sızdırmak üzere kendisini almasını bekledi. Beyaz adam, emrindekilerle birlikte Tinta'dan doğru gelirken, Kacique'miz onu çevirerek kendi eli ile bir ağaca astı. Bu, kaçık beyazların kestiği İnka'lardan geliyordu. Cedlerinin adını alarak savaşmaya başladı. Halk, onun buyruğuna boyun eğdiğinden kuvveti arttı. Onun ne yıldırım boruları, ne de atları vardı, ama halk kütleleri akın akın ona katılıyorlardı. Memleketimiz, habis ruhlardan yakasını kurtarmak istiyordu. Silâhları olmadığı halde, önder yine muvaffak oluyordu. Ateş nasıl vahşî hayvanları sarıp öldürürse, o da beyazları tıpkı böyle çevirerek öldürüyordu. Ama, sonunda, yine kendi adamlarından birinin ihanetine kurban gitti.»

Yabancılar bir kez, iki kez, üç kez öfke nârası attılar; yüzleri sivrilip ufak gözlerinden kıvılcım saçıldı.

Başbuğlar da onlar gibi dikine oturuyorlar ve duydukları sözler onları da alevlendiriyordu.

«Beyimiz Tangasuku uykuda bastırılarak beyazlara götürüldü. Bu beyazların şefini biliyoruz: Jose Antonio Areche. Bu adam, bir hiyanetle eline düşen beyimizi ölüme mahkûm etti. Beyin, karısı ile iki oğlunun ve kayınbiraderinin başları kendi gözü önünde kesildi. Sonra, beyaz derili, beyimizi önüne dikip yüzüne tükürdü ve cellâda dilini kestirdi; kol ve bacaklarını bağlatıp, kalın sicimlerle dört kuvvetli ata bağlatarak hayvanları kırbaçlattı, beyimizi böylece canlı canlı parçalattı. Sonra gövdesini yaktırıp, başı ile kol ve bacaklarını zembillere koydurarak beye yardım eden bütün yerlere yolladı; çünkü, oralar da altın vermemiş ve beyazlardan tıraş sabunu ile renkli kâğıtlar satın almak istememişti. Beyimizin evi yıkılıp, malı beyazlara verildiği gibi, kardeşi de yurdundan kaldırılıp bir gemiye bindirilerek denizin ötesine, bilmem nereye yollandı.

Köyler, Tangasuku beyimizin kol ve bacaklarıyle kellesini görünce, ağlaştılar ve sepetleri taşıyanları tutup öldürerek beyin parçalarını emin bir yere gömdüler. Ceset parçalarını görenler, haberi her bucağa yaydılar, duyanlar galeyana geldi. Hepimiz ölümün kenarında idik. Kurtuluş yolu yoktu. Beyimizin ailesinden Andres adlı bir adam ortaya çıkıp, yanında arkadaşı Catari olduğu halde, halka göründü. Biz hepimiz ölmeye hazırdık, ama uçuruma atlamak istemiyorduk. O zaman Andres ile Catari içimizi ısıtan parolayı buldular: Beyimiz ile, birlikte öldürülen her adam için elli beyaz başı istediler. O zaman beyazları bir korku aldı. İçyüzlerinin meydana çıktığını anladılar. Bizde bir dağ şehrinin adı Sorata'dır. Beyazların çoğu, kendilerini satan bazı kötü yerlilerle birlikte oraya kaçtılar. Şehirde yıldırım boruları, hattâ arabalar üstünde kuvvetli atlara ve lamalara çektirdikleri büyük cinsleri vardı. Bunların içinden ateş fışkırınca insanlar onar onar ölüyorlardı. Beyazlar bir bu mermilerine, bir de Sorata'nın sağlam duvarlarına güveniyorlardı. İçerde yiyecekleri de eksik

değildi. Fakat orası, içinde ecdadımızın yattığı kendi memleketimizdi, elbette bize yardımcı olacaktı. Şehrin üst yanında hendekler kazarak su doldurduk. Sonra, dağların karı erimeye başlayınca, dağ ırmaklarını hendekteki su ile birlikte şehrin duvarları üstüne çevirdik. Suyun açtığı bir gedikten şehre girmeye muvaffak olduk. Ben, bu yoldaşlarımla birlikte orada idim. Kılıç ve mızraklarımızın altında ne kadar beyaz adam, ne kadar da bizden ayrılmış hain yerli öldüğünü kimse bilmez. Şehri çevrili tutup, içeri girerken, büyük bir yangın çıkarmıştık. Burada saklanmış olan alçaklardan kimse kurtulmadı. Kılıcımızın erişemediklerini ateş yaktı, su boğdu.»

Burada yine haykırıştılar. Başbuğlar mızrak atacakmış gibi, sağ kollarını kaldırıp savaş nâraları attılar. O zaman, Guzumarra sert bir sesle sözünü tamamladı:

«Başbuğlarımız Andres ile Catari sonunda öldüler. Beyazlar kendimizi toplamamıza vakit bırakmadılar. Şimdi, arkamızdan dağlara savaşçı yollayıp, kendileri ile çarpışmış olanların hepsini ele geçirmeye uğraşıyorlar. Biz kaçtık. Ama, tabiî döneceğiz. Sizi dağlara, yani beyaz düşmanlara götürecek yolu tarif edeceğiz.»

Yabancıların hikâyesi bitince, başbuğlar yanlarındaki ihtiyarlarla büyücülerden sordular: «Bir zaman bize, dikkat edin, büyük tehlike var, diye haber geldi idi; hiç kimse sağ kalmıyacak, yeri sırtında taşıyan büyük ruh dağları batıya doğru salladı. Vahşî hayvanlarla yangın yoldadır. Birçok kavimler toptan mahvoluyor, birçok insanlar yerlerinden kaçıyor, dendi. Gök yüzüne bakın: Büyük köpek yıldızı ayı yemek istiyor! O zaman, başbuğlar savaşçılarını toplayıp, kendilerini korumak üzere nehirler aştılar. Gün doğusunun ötesinde bulunduğunu duydukları ölümsüz ülkeyi aramak istiyorlardı. Geri döndüklerinde, orasını bulamadıklarını söylediler. Yabancı Cazique Guzumarra bi-

ze dağlardan geldi, biz de kendisini kabul edip dinledik. Onun memleketine gelen beyaz derili insanlar, halkı yok ediyorlarmış; ateş boruları ile, bizim hiç bilmediğimiz hayvanları varmış. Bu beyaz adamlar bize de gelecekler mi? Dağları sırtında taşıyan büyük ruh bizi yok edecek mi?»

İhtiyarlarla büyücüler, Guzumarra'dan sorduklarından, o da beyaz adamların, hayvanları ile ateş borularının korkunç kudretini tasvir etti. Güneş ötesindeki yaman bir büyü kuvveti, papazları tarafından çağrılarak onlara yardım ediyor. Onlar katiller, haydutlar, and bozucular, sarhoşlar, hayinlerdir!

İhtiyarlarla büyücüler oruç tuttular ve üstelik de dans ettiler. Ecdat konuşmuyordu, düşler karışık idi, danışılan kuşların herbiri ayrı bir fikirde idi. Onun için başbuğlar, kararlarını geciktirmeyi tercih ettiler. Guzumarra bunu acı ile öğrendi.

Yola çıkmaya hazırlandılar ve iki kağnı ile kötü terkederken, davul sesleri duydular. Bunlar, dağlı sekiz yabancının ayrıldığını, silâhsız olup, çok önemli haberler götürdüklerini ilân ediyorlardı. Çevreden gelen başbuğlar, köylerine dönerek duyduklarını anlattılar.

GÜNEY YÖNÜ

Dört bucağın büyük memleketinden çıkmış olan sekiz elçi, günlerce nehir ve göllerde yol alarak, güneye ve doğuya doğru gittiler. Öz yurtlarından gittikçe daha çok uzaklaşıyorlardı. Kabileden kabileye ulaşarak, mihmandarlar tarafından karşılanıyor, büyüklerce kabul edilip dinleniyor, gidecekleri yere haber yollanarak, arkasından kendileri uğurlanıyordu. Ölenler, büyük yolculuğun başlan-

gıcında ölmüşlerdi. Geri kalan sekiz kişi çok sessiz insanlardı ve gittikçe daha da çok sessizleşiyorlardı.

Suların cezir zamanı idi. Üstünden geçtikleri nehirler, kanallar ve göller hep siyah renkli idi. Dağlık, tepelik toprakları arkalarında bıraktılar. Ara sıra içlerinden bazıları hastalanıp, ateşleniyordu; fakat, her defasında büyücü bir hekim bulunup, hastanın derisini çintiyor ve tütsülüyordu.

Doğuda, Cupaty dağlarının mavi kubbesi yükseliyor ve önlerine büyük Yapura nehri seriliyordu; üzerlerinden yeni bir yel esiyor, koca suyun bazı çağlaklarını kürek çekerek geçerlerse, bazılarını da sandalları yedekte çekerek atlıyorlardı. Misafirlerin bindiği kayığın bir güneşlik siperi vardı. Önlerinde daima, balta girmemiş ormanları gözetliyerek av işleri yapan savaşçılarla dolu ikinci sandal gidiyordu. Savanlar ve stepler geliyor, sonra yine yüksek ağaç gövdeleri kat kat üstüne, sanki bir nesil ötekinin üstüne tırmanır gibi, sıralanıyor, gövde gövdeye abanıyordu. Suyun hemen kıyısında çayır otları, karmakarışık fundalar ve bunların ortasından havaya fırlamak isteyen ağaçlar görünüyordu; fakat, funda ve şarmaşıklar, bırakmak istemiyorlarmış gibi, gövdelere sarılıyor ve şayet kurtulurlarsa az yukarda tekrar koyu yeşil, sarı ve kemçik yaprak kümelerine sıkıca gömülüyorlardı. En yukarda, gövdeler yine serbest kalıyor ve havaya dal - budak salıveriyorlardı. Ama, bunları da boylayıp geçen başka ağaçlar vardı ki, ta tepelerinden boşluğa sicimler ve ipler sarkıyordu; parlak iri çiçeklerle süslü olan bu canlı ipler ve püsküller, tabanda yer bulamıyarak köklerini ağaçlardan aşağıya, boşluğa bırakıveren bazı garip bitkilere ait idi.

Vakit vakit ormandan menekşe kokusu esiyor. Sandalları geniş kara suyun üstünde kayıp gidiyor, ıssız kıyılar ve yaprakları dökülmüş ağaçlar geliyordu; buralarda dallar sakat sakat kıvranıyor ve kuruyorlardı. Düpedüz suyun üstünde hafifçe kambur, göze çarpmaz, koyu esmer

veya yeşil esmer uzun tümsekler bulunuyordu; fakat, işe bakın ki, bunlar, buğulu suyun içinde ansızın kımıldayıp, üstlerinden bir sinek bulutu havalanıyordu; sonra iyice suyun üstüne çıkıp, kara ve kemikli bir kuyrukla suyu tararken, kalın, kısa butları görünüyordu. Bunlar, uyur görünen uzun hayvanlar, kaiman denilen timsahlardı ki, ağızlarını ardına kadar ayırıyorlardı. Bir tanesi sandalın arkasından gelirken sudaki anaforu belirsiz etti.

Yapura'yı aştıkları zaman, artık bir çok aşiretler ziyaret etmiş bulunuyorlardı; hepsi onları kabul edip dinlemiş, şaşmış ve korkmuşlardı. Başbuğ ile kabile erkekleri görüşüp tartışırken, halk korkuya tutulmuş ve misafirlerin bir an önce uzaklaşmalarını istemişti. Her yerde memleketlerini, kavimlerini, eski ve yeni hükümdarlarını tasvir etmişler; silâhları ve hayvanları, türlü kahpelikleriyle beyazları anlatmışlar, bütün hak ve kanun kaidelerini nasıl çiğnediklerini belirtmişlerdi. Denizden çıkıp dağlara ve daha ötelere doğru sokulduklarını haber vermişlerdi. Onların uğradığı şehirler, köyler ve oymaklar yer yüzünden siliniyordu. Yabancılar bunları böyle anlatıp geçtikleri her yerde kabileleri heyecanlandırıp korkutuyorlardı, fakat arkalarında, karışıklıktan başka bir şey bırakmaya muvaffak olamıyorlardı. Arkadaşları, Guzumarra'dan daha nerelere kadar gideceklerini, yurtlarından ne kadar uzaklaşacaklarını soruyorlar, o da sesine güç hükmederek cevap veriyordu: Yurtlarında akrabalarının başına gelenleri düşünmeli idiler!

Fakat, bir gün, yine bir köyü terkedip sandallarına binecekleri vakit, yedi yol arkadaşı, önderlerinin bir yeis buhranına tanık oldular. Oturdukları kulübenin önünde, doğan güneşe karşı diz çökerek, o en kudretli Baba Tanrıya, güneşe yalvarmaya başladı. Kendi anadili ile şöyle bağırıyordu: «Baba, göster bize kendini! Baba, bizi sahipsiz bırakma! Ne kadar kusurumuz olsa da bizi pek ağır

cezalandırma! Bizi büsbütün yok etme! Yoksa, kendi saltanatını yıkmak mı istiyorsun?» Ayağa kalkıp, gözünü, tutuşan bulutlara dikerek titremişti: «Ah, buna katlanmak! Ne tasarladığını bize bildir; kudretli Baba, bunu bizden saklama!» Bu sırada, dostları sessiz ve ağır, yerde yatmışlardı.

Mihmandarlar, yabancılara ne zaman geri dönmek istediklerini soruyorlar, onları daha çok güneye götürmekten korkuyorlardı. Bir müddet sonra, kuş uçmaz bir ormanın ortasından akan büyük güney nehri gelecekti; kıyılarda yükselen tepelerin üstünde ise vahşî savaşkan kavimler oturuyordu. Yabancılar soruşturarak, kuzeyde kulaktan kulağa fısıldanan büyük tehlikeyi öğrendiler: Büyük nehrin üstünde öyle soğuk bir fırtına eserdi ki, suları kaldırıp döndürür, toz gibi savurur, gemi, sandal dinlemez parçalardı; onun için adına Amozonas, yani kayık parçalayan demişlerdi. Kıyılarında, kuzeyden göçmüş kadın kabileleri otururdu. Kadınlar ormanlara ve ırmak kollarına doğru seferler yaparlardı. Bu kabileler de nehrin adını taşırlardı. Savaşırlar ve erkek çalarlardı. Passa kabilesinden erkekler anlattılardı: Güneye göçmüş olan bu kadın kavimleri, kaplumbağalar ve tatulardır, onlardan sakınmak lâzım.

Arzuları üzerine, yabancıları nehirler kargaşası içinden ve İka nehri çevresinden götürdüler. Bataklık ormanlardan geçtiler. Bir avdan sonra genç savaşçılar boyanıp, mızrak elde, ateş başında dansettiler ve kızışıp birbirlerine girdiler. Davul çalıp, şarkılar söylediler. Ecdatlarını, yani Anakonda ejderhalarını çağırdılar. Ansızın yere düştüler; fundalar arasından iki kocaman yılan çıkmıştı. Ok gibi açıklığa fırlayıp, dimdik havaya kalktılar ve çatal dillerini gösterdiler. Savaşçılar mızraklarını yere bırakıp, başlarını yana çevirerek gözlerini kapadılar. Birisi ansızın ateşin yanına koşup, yılanlara kanlı geyik etleri fırlattıktan son-

ra, yine gözünü yumdu. Islık çalarak gövdelerini yere indiren ejderhalar, atılan eti yuttular. Sonra ateşin uzağında yine dimdik ve yanyana durdular. Sonra bir çatırtı ve hışırtı duyuldu, yılanlar gözden kaybolmuşlardı. Savaşçılar tekrar dansa başlayıp, yılanlara selâm ve şükranlarını bildirdiler.

Artık hayli güneyde idiler, vahşî yerler tükenmiş, göller çoğalmıştı. Sessizlik müthişti. Karanlık ormanda, ruhlar gibi, yarasalar uçuşuyor, fakat kelebekler seyrek görülüyordu. Ağaçlarda papağanlar şamata koparıyor, ağustosböcekleri cırlıyorlardı. Guzumarra, gittikçe daha çok sessizleşiyordu. Haşlayıcı sıcak, gerek onun, gerek arkadaşlarının dermanını alıyor, rutubet, derilerine yapışıyordu. Hareket etmezken dahi yorgundular, fakat heyecan ve umutları yine sönmüyordu. Saatlerce orman içinde yürümek lâzımdı, rehberleri, en yakın su yoluna götüren patikaları biliyorlardı. Kara vahşî domuzlar bataklıkta homurdanıyorlar, önlerinden iri kangurular sıçrayıp geçiyorlardı. Guzumarra, kendi kendine düşünüyordu: «Artık ne söyliyeceğimi bilmiyorum, kelimelerimi unutuyorum; doğduğum Vilkaz Huaman'ı artık hiç hatırlamıyorum; dört bucak ülkesinin adını aklımda tutuyorsam da, oraya dair bildiklerimi bir büyücü çalıp götürdü.»

Keskin dişli çalılarla dikenler elbiselerini çoktan yırtmıştı, Guzumarra'nın sırtında kumaş parçaları, kulaklarında da altın küpeler sallanıyordu; fakat yol arkadaşları da onun gibi pek az konuşuyorlar, bellerine de sadece bir lif kuşak sarmış bulunuyorlardı. Yoksa, tıpkı orman adamları gibi çırılçıplaktılar. Yine orman adamları gibi bacaklarını, gövde ve kollarını kırmızı ve siyaha boyamışlardı.

Yurtlarından ayrılışın ilk aylarında uyuyamıyacak kadar kederli idiler; lâkin şimdi uzun uyuyorlar, gülüşüyorlar ve orman adamları gibi birbiri ile boğuşmaktan zevk alıyorlardı. Gerçekten orman adamları ansızın birbi-

rini gırtlaklayıp bastırıyor, soluk aldırmıyarak kafayı top gibi şişiriyor, boğulmak üzere iken, birdenbire bırakıp gülümsiyerek şöyle diyorlardı: Doğrusu güzel oldu! Guzumarra yol arkadaşlarına, kuzeye dönmek üzere kendini bırakmak isteyip istemediklerini sormak istiyordu; fakat, onları öyle sakin, gözlerini parlak ve ıslak görüyordu ki, düşüncesini söylemekten vazgeçiyordu.

Bir gün bir tepenin düzlüğüne varmışlardı. Burası, sakat ağaçlarla kaplı idi; mavi - sarı çiçekli ağaçlar arasında yere devrilmiş gövdeler de göze çarpıyordu. Bu kütükleri gören orman adamları ürktüler ve geri dönmek istediler; çünkü bu kütükler kömürleşmiş ağaçlardı. Üzerinde yürüdükleri istep de kömürleşmişti. Yeni bir tepenin dik yamacı önüne vardıkları zaman, orman adamları birdenbire geri döndüler ve haber bile vermeden kaçtılar. Yabancılar başlarını kaçanlara doğru çevirince, Burity hurmaları arasındaki çalılıkta gözden kaybolduklarını gördüler. Gözlerine başka hiç bir şey ilişmediği halde, tepeden aşağı ansızın oklar yağmaya başladı. Guzumarra'nın ödleri kopan arkadaşları, aldıkları emir üzerine, otlar arasından ileri çıkarak, boş ve açık ellerini uzattılar. Guzumarra, fundalıktan kopardığı bir dalı tepete doğru salladı. Oklar kesildi ise de hiç bir şey duyulmuyordu. Böyle bir müddet bekleştikten sonra, korku içinde tekrar otların içine oturdular; kımıldamaya cesaret edemiyorlardı.

Birdenbire arkalarındaki ormandan sesler duydular ve dostlarının geri döndüklerini sandılar. Fakat, işte çiğ renklerle boyanmış bir sıra kara insan göründü. Önlerinde ufak ve yuvarlak kalkanlar tutuyorlardı. Yabancıların kulaklarında sesler şiddetlenirken, mızraklı kara adamlar tepeden aşağı koşuştular. Guzumarra ile adamları ayağa kalkmışlardı. Ancak, çok yaklaştıkları zaman farkında oldular ki, önlerinde kalkan tutarak ilerliyen bu kara adamlar kadındılar. Mızrak taşıyanlar ise, hep ufak sivri me-

meli genç kadınlardı. Eğilerek koşuyorlar, ayaklarını içerlek basıp, parmak uçları üstünde koşarken gövdelerini geri doğru yıkıyorlardı. Koşarken cinsiyetleri belli olmuyordu. Yabancılar, kadınların dilini anlamıyorlardı. Dikkatli Guzumarra, kelimeleri tuhaf bir şekilde geniş söylemelerinden çabucak farketti ki, bu dil kuzey kavimlerinden bazılarının dillerine benziyordu. Etraflarını alan bu kadınlar, şimdiye kadar kendilerine yol göstermiş olan orman adamlarından daha ufak yapılı idiler. Alnı ve gövdesi renkli tüylerle süslü bir savaşçı yaklaşınca, Guzumarra ormanı işaret ederek, kaçan adamlar tarafından buraya getirildiklerini anlatmaya çalıştı. Bu kadın, ötekilere bir şeyler söyleyince, hepsi mızraklarını kaldırarak, tehdit dolu bir sesle ormana doğru haykırdılar.

Tepeyi dolaşarak, uzun ve rutubetli bir yola düştüler. Etrafta çıt yoktu, kadınların ayaklarından da hiç ses çıkmıyordu. Guzumarra bir an gözlerini kapayıp, yalnız papağan çığlıklarına kulak verince, son aylarda geçmeye mecbur oldukları yollardan herhangi birisi üstünde bulunduğunu sandı. Fakat, gözünü açtığı vakit, kadın kavminin savaş erlerini, gürültüsüzce önünde yürür görüyordu: Sırtları, basık kalçaları, mavi - sarı yılan çizgileri ile boyalı, başları fırdolayı kazınmış ve sade tepesi kara bir saç parçası ile örtülü olduğu gibi, bileklerle dizler üstünde kırmızı ipler bağlı idi. Bir zaman sonra yol ağaçsızlaştı. Şimdi daha yüksek bir tepeye yaklaşıyorlardı. Tepenin arka tarafı mısır ve manioka ekili, üstü ise, heybetli hurma ağaçları ile kaplı idi; hurmaların arasından mavi duman yükseliyordu. Köpek havlamaları ve bağırışmalar duyuldu. Yanları taş duvarlarla çevrili geniş bir yoldan yukarı çıktıklarında, büyük bir köye geldiklerini anladılar. Bu köy dağları bu yana aşalı beri gördüklerinin en büyüğü ve en kalabalığı idi. Sağlam ve geniş ahşap evlerinin yanından geçerek ilerlediler. Sonra heybetli çatıları ile yazlık

evleri geldi, bunlar alçak yan duvarlar üstünde, hemen hemen yere yapışık gibi duruyorlardı, çatıyı ise, hurma yapraklarından katlar teşkil ediyordu. Evlerin önünde takım takım savaşçı, süslü kadınlar dolaştığı gibi, sırt kundaklarında çocuk taşıyanlar da vardı. Sepet taşıyan kara erkeklere de rastlanmıyor değildi, lâkin bunlar yabancılara bakmaktan sakınıyorlar ve gözlerini yere dikerek geçiyorlardı. Daha ön tarafta, çayırlığa doğru, yapraklarla maskelenmiş alçak ve yuvarlak yapılar göze çarpıyordu. Bunların kapı direklerine, sıçrayıp duran akbabalar bağlanmıştı. Kazıklar üstüne oturtulmuş gölgelik damlar, gölgelik duvarlar da vardı. Sıra evleri uzayıp giden köyün içi bağrışmalarla dolu idi; fakat, yabancılar yaklaşınca, susuyorlar ve ortadan çekiliyorlardı. Arkalarından bakan da yoktu.

Dağların ötesinden gelen yabancılar, kuzey sularını izleyip gelirken, rastladıkları ve durdukları her köyde misafir edilmişler, ağırlanmışlar, ayrılık zamanında hediyeler almışlardı. Halbuki, dağ geçitlerini aşalı beri rastladıkları kuzey köylerinin hepsinden de daha zengin olan bu kadın köyünde onları harp esirleri gibi götürüyorlardı.

Aşağıda geniş ve düz bir göl gözüküyordu ki, içinde insan dolu kayıklar dolaşıyor, suyun aynasını her yandan ot sapları ve saz demetleri çerçeveliyordu; su da pek açık renkli idi. Tepenin bir dönemecini aşıp, gölü arkada bıraktıkları vakit, tatlı bir meyille inerek, tarlalar ve çayırlarla süslenmiş bir ova, yabancıların bakışını daha uzaklara götürdü. Ovada küçük kulübeler görünüyor, tarlalarla çayırlar üstünde insanlar çalışıyordu. Sonra fundalık geliyor, fundalığı da sık ve kara bir orman duvarı çevreliyordu. Ama, bu kara duvar yer yer yarılıyor ve bu gediklerden göze uçsuz bucaksız, parlak sular aksediyordu. Yürekleri çarpan yabancılar nerede olduklarını unutmuşlar, gördüklerini deniz sanıyorlardı. Birbiri ile konuşup danış-

tılar. O zaman mızraklı savaşçılardan biri gülümseyerek, parlak, sonsuz suyu işaret etti ve övünçle: «Amazonas!» dedi. Bu, onların öz nehirleri idi. Yabancılar inanmaz gözlerle birbirine bakıştılar.

KÖLELER

Kendilerine bir kelime söylenmeksizin, yabancılar sıra evlerden birine sokuldular. İçi boş olan bu ev, misafirlere ayrılmış olmalıydı. Yerde güzel nakışlarla süslü yatma hasırları yayılı olduğu gibi, renkli rafya ile bezeli arka duvarın dibinde de başbuğlarınkine benzer birçok oturma yerleri bulunuyordu. İskemleler, ağaçtan ve hayvan şekilli idiler, büyük kulaklı ve deniz kabukları takılmış iki ufak gözlü bir kara hayvan başı görünüyordu. Kirişlerden aşağı, çiğ renkli papağan tüylerinden yapılma, kalın püsküller sarkıyordu. Yılan çizgileriyle boyanmış kalın odun yuvakları, iskemlelerin önünde duruyorlardı. Bunlar bir çeşit ense yastıkları idi. Yabancılar bu büyük boş eve girerken, büyük kapıdan içeriye akşamın son ışıkları düşüyordu. Arkalarından hiç bir kadın girmediği için, etraflarına bakınıp herşeyi gözden geçirerek beklediler. Duvarlara vurdular, iskemleleri kaldırdılar, kapının yanında boş ok sehpaları buldular. Karanlıkla birlikte hücum eden sivrisinek sürülerine karşı kapının önünde büyük bir ateş yakıldı; eve duman dolarken, kızıl bir alev de içeriyi aydınlattı: Adamlar hâlâ ayakta duruyor ve geziniyorlardı. Küçük bir savaşçı kadın grubu, ateşin başına çömelmiş, konuşup gülüşüyordu.

İçeriye iki erkek girdi. Bunlar yabancıların son uğradıkları kabilenin adamlarına benziyorlardı. Ellerinde getirdikleri şişe kabaklarında keskin kokulu, açık renkli

bir içki dolu idi. Guzumarra onlardan soylarını sordu, cevap vermediler. Guzumarra şişelerden birisini kaldırıp içkinin adını sorduğu zaman ise, korka korka kapıya doğru baktılar ve hecesiz sesler çıkararak, elleri ile ağızlarını işaret ettiler: Dilleri kopuktu. Yabancılar dehşetle kendilerini hasırlara bıraktılar, yemeye ve içmeye çalıştılar. İçkide zehir olmasından korktularsa da, susuzluğa dayanamadılar. Gecenin ilk saatlerinde uyuyup, sonra uyandılar, baskına uğramaktan korkuyorlardı. Dışarda kısa bir fırtına oldu. Ateş alçak bir alevle yanıyordu. Guzumarra, öfke ile kapıya yürüyünce, nöbetçi kadınlardan birisi hemen ayağa fırladı, bir ikincisi ona uydu, sonunda yirmi kadın mızrakları ellerinde kapıyı çevirdiler. Guzumarra bir kelime söylemeksizin olduğu yerde kaldı. Hava soğuktu, ateşi kuvvetlendirdiler. Guzumarra yerine dönüp, arkadaşlariyle birlikte hasırına sarındı. Arkadaşları, Guzumarra'ya dediler ki: «İşte güneye geldik. Kim dinler burada seni! Bunlara Amazonlar derler, erkek düşmanıdırlar. Biz korkuyoruz.» Birisi de şöyle dedi: «Adamların dillerini koparmışlar. Bizi niçin buraya getirdin? Bize ne yapacaklarını biliyor musun? Sana iltimas edeceklerini de hiç sanmıyorum.» Guzumarra cevap veremedi. O da, arkadaşları gibi şikâyet etti: «Güneye doğru çok indik. Artık kendimizi dinletemediğimiz yerden geri dönmeli idik. Beni suçlamayın, hele cesaretimizi toplayıp uyumaya çalışalım.»

— Çok soğuk Guzumarra. En iyisi oturup konuşalım. Zaten seninle konuşmak istiyorduk.»

— «Söyleyin bakalım.»

— «Cesaret edemiyorduk, çünkü emir sende idi ve biz itaate mecburduk. Guzumarra, artık bizi bırakmanı rica ederiz. Bizi büyülediler, artık arkandan gelemiyeceğiz.»

Guzumarra içini çekti: «Ne demek istiyorsunuz?» Kendisinin itirafa cesaret edemediği şeyi şimdi arkadaşlarının ağzından duyacağını anlıyordu.

— «Dağ geçitlerini aşarak beyaz derililerden kaçtığımız zaman elbisemiz ve silâhımız vardı. Silâhlarımızı çoktan bıraktık. Elbiselerimiz ise, parça parça ormanda kaldı. Derilerimiz yara ve çıbanlarla doldu. Yurdumuzdan pek, pek uzaklaştık; bu sıcak ormana ve korkunç nehre kadar güneye indik. Şu soğuk sisi yukarı gönderen işte o müthiş sudur; onun şu arkada yattığını insan gece bile hissediyor. Kafamızda yurdumuza dair hiç bir şey de kalmadı. Herşeyi kaybettik, herşey bir büyü ile bizden silindi. Ara sıra beyaz derililerden söz açıyor, kendimize ve hısımlarımıza yaptıklarını anlatıyoruz; fakat sonra bütün bunları unutuyor, başkaları gibi gülüşüp eğleniyoruz. Arkandan geliyoruz ama, Guzumarra, niçin geldiğimizi bilmiyoruz. Bize yordım et.»

Bir başkası çabuk çabuk şunları söyledi: «Bizi büyülediler. Beyazlardan bahsediyoruz ama, kin duymadan, köpeklerin ağaç kovuklarına kaçırdıkları aguti farelerinden veya yunus balıklarından konuşur gibi. Beyazlar artık canımızı yakmıyor. Artık onlara niçin kin tutamıyoruz Guzumarra? Şu korkunç yolculuğu onlar için göze aldık, lâkin şimdi gülüyor, yiyip içiyor ve uyuyoruz.»

Guzumarra alnını nasıl oğduğunu göstermemek için yüzünü hasırın altında tutuyordu, dedi ki: «Dönelim. Dönelim.»

Birisi cevap verdi: «Ben - fakat ben - ben geri dönmem. Asla dönmem!»

Bir başkası yüksek sesle tekrar etti: «Ben ben de dönmem. Ben de asla geri dönmem!»

Bir üçüncüsü: «Ben de asla, asla geri gitmem! Artık, dağları tersine aşmak bize nasip olmayacak.»

Hasırının altında Guzumarra bu sözleri dehşetle dinliyordu, bunlar, onun da fikirlerini ifade ediyorlardı.

— «Hısımlarınıza hayinlik mi edeceksiniz?»

Cevap yok. Soğuk arttı. Birisi gülümsedi, birisi esnedi ve hep beraber sıkıca hasırlarına sarındılar, uzandılar, uyudular.

Ertesi sabah her iki dilsiz erkekten sonra, iki orta yaşlı kadın gelip kapının önünden seslendiler ve çok geçmeden kraliçenin huzuruna çıkarılacaklarını bildirdiler. Büyük ve çok süslü bir eve girdikleri zaman hasırlar üstünde birçok kadınlar bağdaşmış oturuyorlardı, elleri kalçalarına dayalı idi. İçlerinde gençler de, yaşlılar da vardı. Duvar dibinde geniş, hayvan şekilli iskemlelere oturmuş olan üç gürbüz ve yaşlıca kadın, kendilerine sertçe bakıyorlardı. Kimse konuşmuyordu. Yabancılara oturmak müsaadesi de verilmedi. Üç baş kadından ortadakinin yanaklarında sarı daireler vardı. Bu kadın, Guzumarra'dan kim olduklarını sordu. Guzumarra cevap verdi. Kadın ne istediklerini sordu; Guzumarra cevap verdi. Beyaz derilileri anlatırken, sorucu kadın komşuları ile fısıldaştı. Guzumarra'yı yanma çağırarak parçalanmış elbisesini gözden geçirdi, parmaklarını yüzünün derisine sürdü, altın küpelerini yokladı. Yabancıların hepsi bu muayeneden geçtiler. Kadın, yabancıların saç biçimine ve deri renklerine dair fısıltı ile bir şeyler söyledi. Baş kadın, Guzumarra'dan anadili ile konuşmasını istedi. Onun üzerine, kadınlar acele bir şeyler konuştular. Nihayet yabancılara oturmak müsaadesi verildi. Sonra hepbirden sıcak bir lâpa yediler.

Bu konuşmadan sonra yabancılara, tek tek veya grup grup, istedikleri yerde dolaşmak müsaadesi verildi. Yalnız başlarına, nerede istenip, nerede istenmediklerini bildirecek ufak bir memur tayin edildi. Geniş köyü ve çiftlikleri gezdiler. Komşu bir tepenin üstünde daha büyük bir köy vardı. Nehrin öbür yakasında başka bir çok kadın köyleri bulunduğunu da işittiler. Onların, erkeklerle konuşmalarına itiraz edilmedi, bunlarm pek azı dilsizleştirilmiş, geri kalanı, ya bir bacak veya kol kırılmak, yahut bir göz kör

edilmek suretiyle sakatlanmışlardı. Köyde pek çok çocuk ve emzikli kadın vardı. Kadınların sevdiği hiç bir erkek ortada görülmüyordu. Guzumarra ile arkadaşları bu kadınlara, kuzeydeki herhangi bir kabileye olduğundan daha çok, kendi yurtlarmdan ve beyaz derililerden bahsetmek zorunda kaldılar. Guzumarra, beyazların vahşetlerinden ilk defa ve uzun uzun anlatıp, savaşçı kadınlar, kuzeyin erkekleri gibi coşkun bir silâh dansı tertip ettikleri ve haykırışmalarına komşu köyden karşılık verildiği zaman, keyiflenip arkadaşlarına dönerek: «Nasıl, memnun musunuz? Yoksa, hâlâ korkuyor musunuz? Bizi muhakkak geri yollayacaklar. Ödevimizi burada da yaptık. Beyazlar buralara kadar inecekler ve bir tuzağa düşürülüp mahvedilecekler» dedi. Arkadaşları hâlâ memnun değillerdi. Onların sahiden dönmek istemediklerini ürpererek öğrendi. Hâlâ oturmakta bulundukları misafir evinde Guzumarra'ya çıkıştılar: «Baş kadınlara ne anlattın? Biteviye Tumba'lardan, onların nasıl uçuruma atıldıklarından, Tangasuku beyimizin nasıl öldüğünden bahsettin durdun. Artık bunlardan söz açmamanı rica ediyoruz. Biz, artık bunlara inanmıyoruz.» Guzumarra, çılgınlar karşısında bulunduğunu sandı. Onlar devam ettiler: «Biz, baş kadınlara ve ötekilere Tumbaların mahvolduklarını, beyazlarla barış içinde yaşadığımızı, hiç bir kötülük görmediğimi söyliyeceğiz.» Guzumarra sırası ile arkadaşlarının elini tutarak, onları gözden geçirdi. — «Bizi sıra ile boşuna gözden geçiriyorsun, ellerimizi boşuna tutuyorsun. Geri dönmiyeceğimizi sana açıkça söyledik. Beyaz gömleği ve renkli burnuzu artık bir daha giymiyeceğiz. Sen, Guzko'ya yalnız git ve altın taht üstündeki güneş oğluna hak iddia et. Dağ geçitlerinden bizi bu yana aşırdığından dolayı sana teşekkür ederiz. Yoksa, biz de babalarımız gibi kalacaktık.»

— «Siz büyülenmişsiniz, aziz yoldaşlarım, farkında değil misiniz?»

— «Sana teşekkür ederiz. Büyülenmiştik ama, artık değiliz. Guzumarra, hatırlıyor musun, bize kuzeyde ve kara nehir boyunda ne söylemişlerdi? Beyazlar tarafından boyunduruğa vurulabildiğimize bakılırsa, aramızda birlik olmadığına hükmedileceğini söylemişlerdi. Onlar bunu bizden daha iyi bildiler. İş gerçekten, yalnız senin anlattığın gibi değil Guzumarra: Beş kat kırmızı alın şeritli son büyük beyin iki oğlu arasındaki çekişme, memleketi beyazların eline düşürmüş değildir. Aramızdaki anlaşmazlık çok daha öncelerden, babalarımızın ve dedelerimizin yaşayıp, çalıştıkları düzen hüküm sürdüğü, beş aileye, on aileye bir şef tayin edilmiş bulunduğu zamanlardan kalmadır.»

Bu sözleri dinlemeye dayanamıyan Guzumarra ağlamaya başladı. Fakat, arkadaşları yanından uzaklaşmak isteyince, onları alıkoyarak, kendisinden nasıl incinmiş olduklarını sordu. Gerçekte onlar, yurtlarındaki barış ve savaşlarda Guzumarra'nın en iyi arkadaşları olmuşlar, bir çok ölüm tehlikelerini birlikte karşılamışlardı; önlerinde de kimbilir daha kaç tane böyle tehlike vardı. Onları daima anlamıştı; şimdi anlamamaya ve şu vahşîler arasında yalnız kalmaya dayanamıyacaktı. O zaman, yüreğini kanatan şu sözleri dinledi: «Biz, sana kabahat bulmuyoruz Guzumarra. İlle söylememizi istiyorsan, kırılmadan dinlemeye hazır olmanı rica ederiz. Biz, hepimiz tuzlalarda beraber çalıştık; altınımız olduğu müddetçe altın kaplar dövdük; boyamak için topraktan kırmızı zencifre çıkardık; koka çalısı yetiştirip yılda üç defa meyvelerini topladık. Hiç bir zaman dikkafalılık etmedik. Mes'ut olduğumuzu söylüyorsun. Doğrusu mesut da, bahtsız da değildik. Biz de senin kadar, kudurmuş kaplanlardan ibaret olan beyazlardan nefret ediyoruz; fakat onlar, bizim de zaten korumak istemediğimiz şeyleri yokettiler.»

Guzumarra dehşetle inledi: «Onları memlekete siz çağırdınız! Sizin ruhlarınız onların gelmesini istedi.»

— «Bizi anla Guzumarra. Biz, seni kırmak istemiyoruz, sen de bizi incitme. Biz, senden nefret etmiyoruz.»

— Siz memleketinizden nefret ediyorsunuz.»

O zaman arkadaşları öfkelenip, Guzumarra'yı aralarına aldılar ve bağırdılar: «Hayır, bu doğru değil! Biz, beylere kabahat buluyoruz, eğer sen de kendini onlardan sayıyorsan, o başka. Beyazların memleketi köle etmesinden, insanları kırıp, köyleri yakmalarından siz beyler sorumlusunuz. Memlekete oynadığınız oyun hiç de hoş değildi. Hayır, Guzumarra, bütün yollarınız, erzak depolarınız, hasta ve ihtiyarlara bakmanız, tohum dağıtma ve mahsul üleştirmeniz, - anlattığın bütün bu şeyler hiç de iyi değildi. İnka ve siz, yani baştaki bey ile şefler tarafından peşin muayene edilmedikçe bir kelime söyleyebildik mi? Sizce hesabı görülmedikçe sırtımıza bir elbise dahi giyemedik. Ağzımızdaki lokmaları saydınız. Şimdi bütün bunların iyi olmadığını söylersek, büyülenmiş mi sayılırız? Bunu daha öbür yanda, yurdumuzda iken seziyorduk. Sen, hainlere sövüyorsun; fakat, Guzumarra, içimizden hain çıkmasının şartlarını siz hazırladınız; tabiî biz de bu yüzden yenildik. Hainleri size bağlıyan hiç bir şey yoktu. Onlar, sadakatle sarılacak hiç bir şey bulmadılar; onun için de sefil, cânî ve hain oldular. Onları bu yola siz döktünüz, çünkü onları papağanlar ve maymunlar gibi terbiye ettiniz.»

— «Siz mes'ut değil miydiniz, ana - babalarınız mes'ut değil miydiler, yurt mes'ut değil miydi?» Guzumarra'nın gözlerinden yanaklarına biteviye yaş damlıyordu. Hıçkırarak devam etti: «Bunu niçin önceleri söylemediniz? Niçin benimle birlikte dağları aştınız? Niçin beni şu ormanlarda koşturup dolaştırdınız ve arkadaşlardan birçoğunun bataklıklarda kırılmalarına sebep oldunuz? Bütün bu fedakârlık niçin? Ne olur bana zamanında acısaydınız! Şimdi burada yalnızım, hayatıma lânet ediyorum.»

Arkadaşları hep birden Guzumarra'nın yanına, hasıra oturup, onu avutmaya çalıştılar. Onları böyle konuşmaya kendisi zorlamıştı, yoksa yanında kalacaklar ve onu nereye isterse götüreceklerdi. Guzumarra yerde yatıyor ve avunmak bilmiyordu. O zaman arkadaşları, kadınların şüphelenmelerinden ve kendilerini suçlu bulmalarından korktular. Saatlerce evde, Guzumarra'nın yanında oturdular. Sonra, Guzumarra doğruldu ve ilk defa olmak üzere, yoldaşlarının kendisine dost gözü ile bakıp, dost ağzı ile konuştuklarını anladı. Dostları onu taradılar ve sırtındaki yırtık paçavraları atıp, kendileri gibi lif önlüğü ve ip kuşağı takmaya razı ettiler. Sonra onu gölde yıkanmaya götürdüler. Suda onun etrafında hoplayıp zıpladılar. Tekrar eve dönünce, Guzumarra, sarı ve kırmızı renklerle boyanmayı da kabul etti. Kollarına yılan çizgileri çektiler ve bunun kadınları sevindireceğini söylediler. Akşam büyük ateşin başında savaşçı kadınlarla birlikte oturup içerlerken, aralarında güzel bir anlaşma hüküm sürdü. Çok geçmeden Guzumarra uyumak istedi.

Uykusunda düş mörmeye başladı: Arasıra olduğu gibi, yine hasta olup, memleketinin bir şifa kaplıcasında yıkanıyormuş. Ellerini ve kollarını kımıldatıyorlar ve oğuyorlardı. Fakat, yabancı eller çekilince, uzuvları yine katılaşıyordu. Sonra bakıcılar, ellerinde havluları ve merhemleri ile birbiri ardından çıktılar. Fakat, onlar dışarı çıkar çıkmaz, yerden havalanıp uçtuğunu hissetti. Havada uçarken, dağ tepeleri üstünden doğan güneşe selâm veriyordu. Tıpkı bir cenaze gibi bantlara sarılmış olduğu halde uçuyor, uçuyor, habire yükseliyordu. Güneş müthiş yakmaya başladı. Sıcaklık dayanılmaz hale geldi. Dehşetle uçuşu durdurmak istedi; ne çare ki, uçuş hızını kırmak mümkün olmuyordu. Vücudundan artık duman çıkıyor ve bantlar çözülüp tutuşuyorlardı. O zaman kendisinin bir

kurban olduğunu düşündü. Müthiş bir acı ile kıvrandı, boğuluyordu.

Uyandı. Doğruldu. Karanlıktı. Ah, kadın kavminin içinde idi! Yazıklar olsun, arkadaşlar bana ne söylediler? Tekrar yatıp hasırı üstüne çekti ve yine hemen uykuya daldı.

Uykuda büyük, çentikli bir yaprak ve onun yanında koskoca bir çiçek gördü ve bir sinek kuşu olup, bu çiçeğe kondu. Uzun gagasını içeri sokmak istiyor, lâkin çiçek kabul etmiyordu. Tekrar sınadı ve nihayet gagası, çiçek tarafından sıkılıp ağzına bal çıkmaya, tatlı ve serin bal akmaya başladı. Tatlı bal, gagasında durmadan yükseliyor ve gaga bir türlü çiçekten ayrılmak istemiyordu; içiyor, içiyordu. Ah ne cennet!

İkinci defa uyanınca ateş sönmüş, ortalık ağarmıştı. Yattığı yerde kaldı, çünkü arkadaşları daha uyanmamışlardı.

KRALİÇE İNTİ CUSSİ

Guzumarra'yı sorguya çekip dinleyen kadın, bu yerin Kraliçesi İnti Cussi idi. Guzumarra, ona, artık yoluna devam etmek istediğini, iki arkadaşı vasıtası ile bildirdi. Kraliçe ondan ve arkadaşlarından daha kalmalarını rica etti. Guzumarra, arkadaşları ile danıştı. Onlar ricayı reddetmekten çekiniyorlar, fakat ortada dolaşan erkeklerin görünüşü de içlerine sıkıntı veriyordu. Mısır tarlasında çalışan iki erkek harp esiri olduklarını, sonuna kadar böyle angarya görmeye mahkûm olduklarını, kaçmamaları için de birer ayaklarının kırıldığını söylemişlerdi. Kadınlar, bazı arkadaşlarını gece gizlice ziyaret ederek, hamaklarına

yatıyorlar, o zaman kendilerine bazı hediyeler de veriyorlardı; fakat genel olarak onlardan uzak duruyorlardı. Guzumarra takımının hayatı hiç de neşeli değildi.

Esirler yabancılardan nereli olduklarını, kabilelerinin eski yerlerinde oturup oturmadıklarını soruyorlar ve bu zeytin renkli yabancılardan, yakında buradan ayrılıp yollarına devam edeceklerini öğrenince, şaşıyorlardı. Bu husta bir fikir söylemiyorlar, lâkin inanmadıklarını belli ediyorlardı. Buraya gelen, burada kalırdı.

Guzumarra sabırsızlanıyordu. İnti Cussi'ye haber yollayıp, hemen hareket etmek istediğini bildirdi ve batıya doğru nereye kadar, hangi yollarda kendisiyle arkadaşlarını savuşturmak niyetinde olduğunu sordurdu. Cevap yerine kraliçeden, iki gün sonra huzuruna gelmesi emrini aldı. İki arkadaşı ile birlikte huzura çıktı. Kraliçenin yanında, kendisi gibi hasırlara oturmuş birkaç kadın daha vardı. İri memleri ve dolgun yanakları ile İnti Cussi, gürbüz ve olgun bir kadın olduğu halde, yanındakiler hep genç savaşçı kızlardı. Balık ve lâpa yendikten sonra konuşmaya başladılar. Kraliçe yabancıların vatanı hakkında daha çok bilgi edinmek istiyordu. Guzumarra, yurdunun yüksek yaylalarından, yeri oynatan yanardağlardan ve bir çok şehirlerden konuştu. Orada lamalar sürü ile otlar, fakat mısır mahsulü soğuk yüzünden geç yetişirdi. Sonra yine eski tarzda beyazlardan söz açması gerektiğini düşünerek başladı: «O yüksek yaylalarda beyazlara dair acıklı hatıralar taşımayan hiç bir dağ ve hiç bir vadi yoktur. Bir zaman oralarda **Pancerolla** ve **Chuquita** gibi parlak şehirler varken, şimdi beyazlar tarafından ıssız bir hale getirilmişlerdi. Kim, beyazların sefer kollarını izlerse, bizim adamlarımızın leşleriyle dolu dağlar, vadiler bulur; bunlar oralarda donmuşlardır.»

Fakat, kraliçe bunları dinlemek istemiyordu. Düşünceli düşünceli, beyazların silâhları ve savaşırken yardıma

çağırdıkları ruhlar hakkında sualler soruyordu. O zaman Guzumarra şu mütalâada bulundu: «Onların en yüce Tanrıları, haça gerilmiş bir adamdır. Bu Tanrının kaderine ağlıyorlar ve herkesin de kendileri gibi ayni kadere ağlamasını istiyorlar. Haçın basbayağı odunu ile bile büyü yapabilirler, onun için herkes koynunda bir resim taşır.»

Kraliçe: «Beyazlardan hiç böyle bir resim çalamadınız mı?»

Misafir: «Onu seve seve verirler, hattâ zorla verirler.»

Kraliçe heyecanlanıyordu: «Sende, sende bir tane var mı?»

— «Resim verirken bize büyülü su da serperler; önümüze düşüp büyülü dualar söyletirler. Kendi hısımlarımdan bir çoğu bunu denedi. Fakat, beyazların Allahı bizi kölelikten kurtarmıyor. Beyazlarla birlikte harbe giden yerliler resimleri kabul edip, suyu da serpinmişlerdi. Bunu yaparken, artık ailelerine ve topraklarına kavuşabileceklerini sanıyorlardı. Beyazlara karşı dövüşenler de resimleri kabul edip, büyülü suyu serpinmişlerdi; ama, bunun da bir faydası görülmedi. Birinciler dağlarda donmuşlar veya açlıktan ölmüşlerse, ikinciler de kavgada, Allahtan yardım görmemişlerdir, halbuki yiğitçe çarpışmışlar ve savaşa hayırlı alâmetlerle başlamışlardı. Bizde, Allahın gönlünü edecek kadar kuvvet ve tecrübe sahibi hiç bir kâhin, hiç bir büyücü hekim yoktur.»

— «Öyle ise kökünüze kibrit suyu dökülecektir. Guzumarra, o halde beyazlara nasıl karşı koymayı düşünüyorsun?»

— «Onların büyücü papazlarından birini kendi tarafımıza çekmeye çalışmalıyız. Sonra yıldırım silâhları ile atlarını da ellerinden almalıyız.»

Burada kraliçe sözünü keserek, memleketlerinde kadınların savaşıp savaşmadıklarını sordu.

Guzumarra, memleketinin kadınlarını överek, onların savaşlarda yiğitçe vuruştuklarını ve her yerde erkeğin kaderini paylaştıklarını söyledi.

— «Eski devirdeki kralınızdan, İnka'dan bahsetmiştin. Onun karısı var mı idi?»

— «Bir çok karıları vardı. Yalnız bir tanesinden meşru vârisi olurdu.»

Kadınların yüzleri karardı. Uzun zaman sustular. Öyle ki, Guzumarra konuşmanın sona erdiğini sandı. Kraliçe, hasırda oturmakta devam eden dostlarından ayrılarak, özel iskemlesine oturdu ve yüzlerine bakmadığı halde, erkeklerden, memleket kadınları hakkında daha çok şey anlatmalarını istedi. Guzumarra onları yeniden övdü. Kendini çok gösteren kadınlar aziz sayılırdı. Kendilerini Güneş Tanrıya adayan bakireler ise, manastırlarda otururlardı. Güneş tapınağında İnka tarafından Tanrıya sunulan ekmek, yalnız bunlar tarafından hazırlanabilirdi.

Bu sözleri de uzun bir sükût takip etti.

— «İnkanın karısı da Tanrıya bağışlar sunar mıydı?»

— «Hayır, o tapınağa girmezdi. Beş kat kırmızı şeritli İnka orada yalnız otururdu.»

Kraliçe öfke ile solumaya başladı. Yüksek sesle kırıcı sözler söylemeye başladı:

— «İnka'nızın artık kim olduğunu biliyorum! Biçimini dahi gözümün önüne getiriyorum. Kendi söylediklerine göre, İnka'nın karısı tapmağa giremez; bakireler manastırda oturur ve İnka için kurban ekmeği yaparlar. Kızlar orada başka ne yapar? Ne yaparlar?..»

Guzumarra, kraliçenin huzuruna azarlanmak ve memleket kadınları hakkında sorguya çekilmek için çıkmamıştı. Ayağa kalkmadan, fakat kızgın cevap verdi: «Manastırlarımızı yıktılar, kutsal bakirelerin oralarda ne yapmış olduklarını bilmiyorum. Ben savaşçıyım. Yalnız onları

sıkı bir disiplin altında tutup, hiç bir erkek yüzü göstermediklerini biliyorum. Bir yerde bakireler manastırı aranacak olsa, kolayca bulunurdu, çünkü duvarlarında buyrukları bozmuş olan bakirelerin kemikleri asılı olurdu.»

— «Meselâ bir erkeğe bakmış olanların kemikleri, öyle mi?»

— «Tabiî.»

Guzumarra, kraliçenin müthiş bir bakışını yakaladı. Hasırda oturan kadmlar ayağa kalktılar. Konuşma gerçekten kesilmişti. Öfke, kraliçenin yüzünü germiş, büsbütün değiştirmişti, ağzından hiç bir uğurlama kelimesi çıkmadı. Guzumarra öyle heyecanlandı ki, gitmek istediklerini ve nereye kadar savuşturulacaklarını sormayı unuttu.

İçinde bulundukları tehlikeyi ancak, arkadaşları ile misafirhanede toplanıp, kraliçe ile görüşmelerinin mahiyeti üzerinde tartışırlarken anlayabildi. Onlar daha bu konuşmayı bitirmemişlerdi ki, kapıdan çağırıp tekrar İnti Cussi'nin yanına buyurmasını istediler. Başbuğ evine vardığında, kraliçeyi iskemlesinde, ötekileri de hasırın üstünde oturur buldu; herşey çıkarken olduğu gibi idi. Kraliçe o kadar öfkelenmişti ki, sekiz yabancıyı hemen ormana götürüp öldürmelerini emretmişti. Müşavirleri onu güçlükle yatıştırdılar. O zaman yabancılarla bir kere daha görüşmeyi istedi. Gazap, tıpkı uyur görünen tehlikeli bir yılan gibi, nezaketle karışık olarak yüzüne gömeçlenmişti. Sessizce yine bir şey içildi. Kraliçe sanki hiç bir şey olmamış gibi Guzumarra'ya, yurdu hakkında verdiği bilgiden ötürü teşekkür etti. Şimdi biraz da kendi halkından anlatmak istediğini, çünkü yabancıların bu hususta çok az şey bildiklerini söyledi.

İlk konuşmadan sonra kara boya halkaları ile çevirttiği gözlerini kıstı. Ayni halkalar yanaklarında da vardı ve ağız köşelerine doğru kara çizgiler uzanıyordu. Kraliçe-

nin görünüşü müthişti. Hasırda oturan kadınlar da yanaklarına kara halkalar çizmişlerdi. Kraliçe başladı: «Ağaçlarda yuvarlak başlı, kalm kuyruklu iri bir kertenkele yaşar. Bu kuyrukta büyük bir kuvvet olacağı umulmaz ama, hayvan onunla yılanları öldürür. Vaktiyle bir kadının diktiği mısırı, mani ve şeker kamışlarını kurtlar gelip yemişlerdi. Kadın yine dikti. Karıncalar bunu haber alıp, sürü ile tarlaya gelerek bütün sapları kestiler. Kadının bir domuzu vardı, öldü. Bir tavuğu vardı, ormandan gelen bir tilki çaldı. Kadın o zaman imdat çağırdı. Taju Assu, yuvarlak başlı iri kertenkele, ağaçtan inerek kadının kulübesine vardı. Kadın, Taju'nun bir işe yaramıyacağını düşündü ise de yine onunla birlikte tarlaya gitti. Taju'yu kadının yanında yürür gören kurtlar dışarı çıkmaya cesaret edemediler. Taju gece kümesin önünde yattığından, tilki de korkarak kaçtı. Taju tarlanın çevresini dolaşarak, karıncalar kralını da korkuttu. Halbuki kadm, Taju'ya bakıp, başına gelenlerin hep ondan olduğunu düşündü. Onu kovalayıp, başına koca bir tencere geçirdi. Tencerenin altından kurtulan Taju, kadının kaşları arasına öyle bir vurdu ki, onu ölü düşürdü. Kurtlarla karıncalar gelip tarlada yemedik bir şey bırakmadılar.»

Hikâye bitince, kraliçe gözlerini kocaman açarak yabancının üstüne dikti. Guzumarra, hikâyenin ahmak köylü kadınını kınadı; fakat hikâye ayni zamanda, İnti Cussi'nin kendisine ne kadar kızdığını da gösterdiğinden korktu. Kadın kendi kavmini övüyordu: «Biz, Kraliçe Toeza'dan geliyoruz. Erkekler bize köle muamelesi ediyorlardı, bizi babalarımızdan çalıyorlar veya satın alıyorlardı. Kraliçe Toeza'dan evvel işte böyle idi. Erkekler mızrak ve yaylarını alarak savaşa gider, bizi çocuklarla yalnız bırakırlardı. Biz ekip dikmeye, yemek pişirmeye ve çocuk bakmaya mecburduk. Erkekler biraz zengin oldular mı, başka bir kadm satm alırlar ve eski karılarının suratına bakmazlar-

dı. Toeza, kocasını dinlemiyerek mızrağa sarıldı ve bir erkekten daha güçlü olan Valyarina'yı, kara kaplanı erkek edindi. Onu sevdi. Fakat, erkekler tuzak kurup kaplanı öldürdüler; o zaman Toeza, erkekleri Kassava zehiri ile telef etti. Biz buralara kuzeyden geldik. Sen de oralardan gendiğine göre, Guzumarra, bilirsin ki, kabileler bizden korkarlar.»

Guzumarra akıllı idi, tasdik etti: «Hem de pek korkuyorlar. Size yaklaşmaktan bizi de alıkoymaya çalıştılar ve yanımıza düşüp savuşturmak istemediler.»

Kadınlar gururla gülümseyip fısıldaştılar ve şişe kabaklarını doldurup içtiler.

İnti Cussi sükûnet ve azametle kendi halkından, nehir boyunda oturan öteki kadın kabilelerinden konuşmaya devam etti: Bütün Amazon boyunca, tepeler üstünde oturuyuz; güneye indikçe ormanlara daha çok sokuluruz. Erkekler bize yaklaşamazlar ve kendileri ile çarpışacak olsak dayanamayıp kaçarlar. Gözünün görebildiği her yerde kadın kabileleri oturur ve barış içinde yaşarlar. Bizim köylerimiz, kadın ve çocuklara erkeklerin tahakküm ettikleri yerlerdekinden daha büyüktür. Evlerimiz, kulübelerimiz, silâhlarımız, tarla ve bostanlarımız, çiftliklerimiz vardır. Sabahtan akşama kadar tarla ve bahçelerde çalışarak, av ve balık peşinde koşarak, çocuklara bakarak yoruluruz. Gebelik ve doğum sıkıntılarını kendi kendimize çekeriz. Çocuklara bakmak, temizlemek, yürümeyi öğretmek bize düşer. Onlara barınaklar yaparız. Onlara, ev ve tarlalarımıza o kadar çok emek vermişiz ki, onları tahrip edecek fena hayvanlara fırsat vermiye hiç hevesimiz yoktur. Erkekler aylarca av ve savaş peşinde koşarken, bizim sabırla arkada kalıp, kimin yeneceğini beklememizi, kendimizin ve çocuklarımızın çalınıp köle edilmeleri korkusuna katlanmamızı istiyorlar. Biz hiç de erkeklerin sandıkları kadar akılsız ve kuvvetsiz değiliz. Erkeklerin

bizim için harp kazanmalarını beklemeye ihtiyacımız yoktur. O budalaca kavgalara onları biz göndermedik. Fakat ne de olsa, erkekler öyle serseri ve ısırgan yaban hayvanları olduklarından, onların yardımına muhtaç olmadan bizim de kendimizi korumaya muktedir olduğumuzu kendilerine ispat etmek istedik, muvaffak ta olduk. Biz erkeklere düşman değiliz. Yalnız içimizde oturmalarına müsaade etmiyoruz. Çünkü sonra bize karşı birleşirler ve kendi güçlerine dair masallar anlatmaya, kadınların uslu uslu evde oturup, onların himayesine güvenerek, çocukları avutmakla vakit geçirmeleri gerektiğine bizi inandırmaya uğraşırlar. Onlara bu masalları uydurmak ve yutturmak fırsatı vermiyoruz. Erkekler bazı köylerde buna muvaffak oldular; öyle ki kadınları tekrar kurtarmak zorunda kaldık. Ay, hayvanlar ve bitkiler bizi severler, bize karşı çok iyicildirler.»

Kraliçe bunları büyük bir gururla anlatmıştı. Sonra Guzumarra'dan, ilk gelişinde sırtında bulunan kumaşların nasıl dokunduğunu ve nasıl boyandığını sordu. Arılıkları cevaba kadınlar şaştılar. Onlar bu kumaşları kendi dağlarında koyu kırmızıya boyayorlardı: «Bizim dağlarda biten dikenli bir ot vardır ki, üstünde ufak böcekler yaşar. Erkek kanatlanıp uçarken dişi yapraklara sokulup yumurtlar. O zaman otların etrafına bir ateş yakıp onları tütsülerler ve yumurtlayan dişiler ölerek vücutlarından çıkardıkları mumla yumurtaları örterler.»

Heyecanlanan İnti Cussi hikâyeyi bir kere daha tekrarlattı. Birbiri ile fısıldaşan kadınlar Guzumarra'nın varlığını unutmuş görünüyorlardı. Kraliçe kederle önüne bakıyordu. Guzumarra'ya otun ve ufak hayvanın adını bir kere daha söyletti. Sonra yumuşak bir sesle ve dalgın teşekkür ederek misafirini dışarı çıkardı. Arkasından Guzumarra'ya, kraliçenin hediyesi olarak, resimli bir şişe kabağı getirdiler.

O günün akşamı misafirler için çok kederli geçti, çünkü arkadaşlarından beş tanesi gelmemişlerdi; ne oldukları sorulmak istenince kraliçe görüşmeyi reddetti.

Gece, uyur gibi yapan iki arkadaşını sıkıştırınca, bunlar Guzumarra'ya, beş kişinin zorla alıkonmuş veya öldürülmüş olmadıklarını, kölelerle birlikte kulübelerde yattıklarını söylediler. Yanlarına kadınlar gelmiş ve onlarla bir şeyler fısıldaşmışlardı.

Guzumarra öfkesini yenemiyordu. Hainlere sövdü ve onları alıkoymadıklarından dolayı da yanındaki iki arkadaşına çıkıştı. Rezalet! Kadınlara karşı ayıp! Ah kadınlar nasıl da gülüp onlarla alay edeceklerdir! Sonra, bu bir cinayetti, çünkü kabilenin yasalarını çiğnemiş oluyorlardı. Artık onları hiç bırakmazlardı, onlar köle olup kalırlardı.

İki arkadaşından biri Guzumarra'ya şöyle dedi: «Fakat onların istediği de bu. Madem ki bir vatanları kalmamıştır, niçin burada kalmak istemesinler? Kendi memleketlerinde onları ölümden başka birşey beklemiyor ki!»

Ruhunu yeis kaplayan Guzumarra cevap veremedi. Bütün gece ölmeyi diledi. Beyazları hatırlayınca içi tiksinti ile doluyordu: Memleketini zaptetmişler, asıl sahiplerini tedirgin ederek başı boş ölüme mahkûm etmişler, evlerine kendileri oturmuşlardı. Güneş Tanrı nerede idi, neden onlara yardım etmiyordu?

KULÜBEDE

Ertesi gün kraliçe tarafından çağrılmayınca kendisi gitti. Kraliçe ava çıkmıştı. Guzumarra daha fazla kalmak istemiyordu. Başbuğ evinde rasladığı kadınlar ona sabır tavsiye ettiler. Çok geçmez, kraliçe onu uğurlardı. O gün

birkaç genç savaşçı kız misafir evine geldiler ve niçin olduğunu bildirmeden, onları alıp küçük kulübelere götürdüler —büyük evler sırasının arkasındaki tarlalarda yapılmış kulübelere—. Oraya varınca kraliçenin av seferinde olduğunu ve yakında buraya komşu kadın kabilesinden misafirler geleceğini söylediler. Kendilerine kulübelerde de iyi bakılacağını vadettiler. İki arkadaşı ile birlikte Guzumarra, gerçekten bayram ekmeği hazırlandığını ve tatlı mısır suyundan, kendi (Sora) larına benzer bir bira yapıldığını görüyordu. Fakat içine kondukları kulübeler kölelere mahsus kulübelerdi.

Kuvvetli ve yorulmak bilmez savaşçı Guzumarra, kulübesinin önüne, dalgalanan mısır tarlasının kenarına çıkarak diz çöktü. Aylardan beri silâh taşımayı unutmuştu. Gözlerini sis perdeli güneşe doğru kaldırarak yanıp yakılmaya ve şu eski duayı okumaya başladı: «Çevremde yükselen dağlar, ovalar, havada dönen akbabalar, puhularla baykuşlar, suçumu nasıl itiraf ettiğimi dinleyin;»

Yurdundan nişan kalan son elbise parçalarını atarak, arkadaşlarınca yıkanmaya götürüldüğü gölün kenarına indi ve duasını bir kere daha okudu. Başını sokup gölde yıkadı. Vaktiyle arkadaşlarına kanıp, elbise parçalarını attığından dolayı kendine lânet etti. Kendini öyle çıplak, bir önlük ve önlük ipiyle görünce öfkeden başı döndü ve ağladı. Bu yavaş bir ölümdü. Arkadaşlarını soruşturduğu zaman kaçamaklı cevaplar aldı.

Köle kulübesi önünde meyus oturuyordu. Altında bir hasır yaygı vardı. Gittikçe alçalıp kocaman sarı-kırmızı bulutlar içinde yüzen güneşe şu memleket sözleri ile şarkı söyledi: «Cunac Nusta, güzel genç kız, kabını kırıp şimşek ve yıldırımını yer yüzüne fırlatan kardeşin işte burada. Kraliçe, parlak yağmur yağdıracaksın. Bunu yapıyorsun, çünkü bu ödevi sana Pachacamac, seni yerine koyan ve ruhuna şakıma gücü koyan vermiştir.»

Akşama doğru iki genç savaşçı kız gelip yanında hasıra oturdular ve kraliçe tarafından yollandıklarını söylediler. Her nekadar onun memleketinde giydiği gibi kumaş dokumayı bilmezlerse de, saçını düzeltip yağlamayı, ellerinden geldiği kadar onu süslemeyi istiyorlardı. Guzumarra hiddetten boğuluyordu. Onlara sövdü ve arkadaşları gibi kendisini de kandırmak, sonra hücuma geçerek halkın kanunlarını çiğnemekle suçlamak istediklerini söyledi. Kızlar gidip daha yaşlı kadınlarla geri geldiler. Bu kadınlar o suretle kanunu çiğnemiş olmıyacağını, yalnız kraliçe —güzel kumaş bulamıyacağı için— onu yerli usulde süslemek istediğini bildirdiler. Guzumarra uzun uzun düşündü ve birdenbire kendini güçsüz ve çaresiz buldu. Asık bir çehre ile istediklerini yapmaya razı olunca kızlar hemen ona yapıştılar.

Yine Guzumarra'yı, haşlayıcı sıcak altında ve rutubet derilerini yapış yapış ederek, uzun bir sıra halinde ormandan buraya gelirken duyduğu his kaplamıştı; öyle saatlerce orman patikasında yürür ve önlerinden iri kangurular sıçrayıp geçerken memleketi yavaş yavaş kafasından silinmiş ve kendi kendine şöyle demişti: Artık ne söyleyeceğimi bilmiyorum, dilimin kelimelerini unuttum. Yaşadığım şehir nerde kaldı? Biz büyülendik, bir büyücü ruhumuzdan her şeyi çaldı. Şimdi kendinden evvel batıp giden arkadaşları da ayni şeyi söylememişler mi idi?

Genç savaşçılar vücudundaki tüyleri, kirpikleri bile esirgemeden, yoldular. Ellerindeki keskin bambu sapları ile saçını da tıraş etmek istiyorlardı. Guzumarra buna karşı koydu. Kızlar şikâyet ederek ona bir maymun, bir orman adamı diye çıkıştılar. Sonunda saçını kesmelerine de razı oldu. Tıraş ederken kızların biri sağında, biri solunda durarak, hoşlarına gittiği gibi hareket ediyorlardı. Kafayı ön ve yanlardan kazıyıp tepeden arkaya doğru uzun bir kuyruk bıraktılar. Hava karardığı, yanlarında da boyala-

ri olmadığı için hasırı silktiler ve her biri yerden kaldırdığı bir saç demetini beline sokarak gitti. Giderken yarına tekrar geleceklerini söylediler.

Guzumarra şimdi kulübede yalnız yatıyordu. Yakınında bir ateş yanıyor ve burada da gözetleniyordu. Elini başına sürünce inanamıyacağı geliyordu. Bu artık Guzumarra değildi. Ona her istediklerini yapıyorlardı. Küçük yarasalar hafif yapraklar gibi havada uçuşuyor ve ateşe doğru göze çarpıyorlardı. Guzumarra elini çıplak kafasından ayıramıyordu: «Havada dönen akbabalar, puhularla baykuşlar, suçumu nasıl itiraf ettiğimi dinleyin!»

Ortada çıt yoktu. Köyden gelen tek tük sesler. Kurbağaların vakvakı.

Guzumarra uyudu ve bu sefer onu hiçbir düş gerçekten uzaklaştırmadı.

Kuşluk vakti, tarlalardan köye doğru gelirken korkunç bir sahneye şahit oldu: Dört kadın dallar üstünde bir ceset sürüklüyorlardı. Yüksek mısır koçanları arasında gözükmediği için, sakınmadan ve ağır ağır yanından geçerlerken Guzumarra yaprakların altında arkadaşlarından birisinin ölüsünü tanıdı. Aşağılara, nehre doğru gidiyorlardı; belki de ölüyü timsahlara atacaklardı. Guzumarra ortaya çıkıp kadınlara haykırdı. Önlerine çıktığı için kadınlar durmak zorunda kaldılar. Guzumarra eğilip cesedin üstünden dalları çekti: yüz, vücut ve kollar sakin ve rahattı; yalnız bir bacak çarpılmış ve şişmişti. Onu kırmışlar ve adam bu yüzden ölmüş olacaktı. Guzumarra yoldan çekilmek istemediğinden kadınlar bağrıştılar ve çabucak yetişen savaşçı kızlar onu yakalayıp kenara çektiler. O ölünün arkasından gitmek ve onu toprağa gömmek istiyordu. Kollarından sıkıca tutup alıkoydular. Vurmaya kalkıştığı için de yere yıkıp bağladılar, yattığı yerde bıraktılar.

Öğlene doğru kadınlar gelip ayaklarını çözdüler ve onu yukarı götürdüler; kolları hâlâ arkadan bağlı ve omuzları sicimlerle sarılı idi. Başbuğ evinden çıkan İnti Cussi onu böyle gelirken görünce gülmeye başladı. Birçok kadınlar toplanmışlar, onu öldürmek istiyorlardı. Kraliçeyi güldüren, kazınmış başı ve arkada bırakılan uzun saç kuyruğu idi. Yere atıldığı zaman yüzünün toprağa gelen kısmı kalın bir çamur tabakası ile örtülmüştü. Gövdesi ile bacakları da pislik içinde idi. Kraliçe iplerini çözdürdü. Telâşsız duruyor ve kadınların kinli bağırtılarını dinliyordu. Kraliçe, Guzumarra'nın birşey sormasını bekledi ise de, o yüzüne bile bakmadı. Köyün âsayişini bir daha bozup bozmıyacağı sorulunca da, soğuk bir bakışla omuz silkti. İnti Cussi eve girerek onu da arkasından çağırdı ve sorusunu bir daha tekrarladı. O zaman Guzumarra dedi ki: «Siz benim arkadaşımı öldürdünüz. Bu barış gözetmek midir? Ben sizi beyaz derililere karşı uyarmak için, bir misafir olarak geldim.»

İnti Cussi onu merhametle süzdü: «Saçın da pek yakışmış. Dağlar uzak. Onları bir daha görmiyeceksin.» Ve Guzumarra'nın «Ben, ben» diye bağırmasına bakmadan sözüne devam etti: «Memleketin battı. Arkadaşların bize senden çok daha fazlasını anlattılar. Vatanın bir daha dirilmiyecek. Boşuna kızma. Dostunun öldürülmesi emredilmiş değildir. Onu sadece kaçmaktan, yahut bize zarar vermekten alıkoymak istiyorlardı. Ama öldü. Biz bu kazaya sebep olan kadına mızrak atacağız. Sen de bulun da gör, ve anla ki biz adaletli insanlarız. Bize kötülük etmeyi düşünme.»

— «Onu nereye götürdüler?»

— «Tepenin eteğine. Orada gömüldü. Ruhu için dans töreni de yapacağız. Bize kötülük etmeye kalkma.»

Tepeye yakın ağaçlara tırmanıp dallar kestiler, vahşi arı kovanlarından bal alarak Guzumarra'ya getirdiler. Guzumarra balı yeyip keyflendi. Bu adamı güldüren bir baldı. Kraliçe demişti ki, «Dostların burada seve seve kalıyorlar. Bizim ruhlarımız kudretli ve sevimlidir.» Guzumarra bu ruhları tanımak istiyordu. Onda bu arzunun belirmesi ile ruhların başına üşüşmesi bir oldu. Guzumarra Kraliçenin karşısında durup yalvarmıştı: «Öldür beni İnti Cussi!» Kadın ona içecek vermiş ve yine kulübesine yollamıştı. O dostu için yapılan dans töreninde ve mızrak atmak tecrübelerinde bulunmak için köye gitmedi. İnti Cussi ona haber yollayıp sordurdu: «Dostunun ruhu yatıştırılmıştır; hâlâ bizden nefret ediyor musun?» «Hayır!» diye cevap verdi. Yalan değildi.

Kulübenin önünde saçını kesmiş olan ayni iki genç savaşçı, onun ruhunu da çalmaya uğraşıyorlardı: Yerden kaldırıp bellerine soktukları saç demetlerini mumlayıp üstüne büyülü sözler okuduktan sonra liflere sardılar ve —ayni akşam tekrar yanma dönmeden önce— mısır tarlasında toprağa gömdüler. Guzumarra şen şakrak hasır üstünde oturuyor, kızlara bakıp gülüyordu. Kızlar onu boyadılar, kuvvetini övdüler ve gelecek günleri beklediler.

Yeni aydan on gün evvel köy karınca yuvası gibi kaynaşıyordu. Komşu köyler durmamacasına davul çaldırıyorlardı. Koca nehirde geceleri gürültüler, gümbürtüler duyuluyor, kuşlarla kaplumbağalar harekete geçiyorlar, ilk taşkın suları nehri kabartıyordu. Sukuruja, büyük su anası, nehre inmişti. Nehir kabarıyor, mağrur ve mesut uzanıp gidiyordu.

Genç Amazonların sefer zamanı idi. Kraliçe kapalı kalıyor, savaşçı kızlar perhiz edip ecdat için dansediyor-

lardı. Nehrin çağıltısı vadiyi dolduruyordu. Hazırlık tamam olmuştu. Savaşçılar ormanlara dalıp gözden kayboldular. Köy tenhalaştı.

Savaşçılar yeni aydan üç gün önce köye döndüler. İlk gün ağıtlarla ve kavgada ölenlerin yatıştırılmalarıyla geçti. Savaşçılar yıkandılar. O arada kölelerle yaşlı kadınlar kırlarda ve yakın ormanda gelinlik savaşçılar için kulübeler yapmışlardı. Yakalanan erkekler misafir evleri ile, yakın bazı evlere yerleştirildi. En soylu ve güçlü olanları seçilip bayramın gündüzünde yıkandılar ve yağlanıp boyandılar. Kendilerine Cachembo, yani baldan yapılmış hayat suyu verildi ve başbuğ konağının arkasındaki bayram yerine iletildi. Orada bunları büyük bir halka şeklinde bütün köy bekliyordu. Yakın ecdadın dansları yapılıp Toeza'nın erkekler köyünden çıkışı kutlandı. Büyücü kadınların yüzleri maskeli idi. En soylu ve güçlülerinden seçilmiş olan köleler, büyük ruhların hizmetine bağışlanmak üzere, kolları bağlı olarak dans halkasının ortasına sürüldüler ve mızrak atılmak suretiyle birer birer öldürüldüler. Büyücüler avuçladıkları kutsal kanı hem kendi vücutlarına sürüyorlar, hem de haykırarak sokulan kalabalığa serpiyorlardı; herkes oturup boyun ve kalp nahiyelerini bu kıymetli hayat suyu ile oğdular.

Yeni ayın günü gelmişti. Günün yarısı müthiş yağmur sağanaklariyle, fırtınalı geçti. Heyecan ve baş döngünlüğü köyü bırakmıyordu. Temizlenip yağlanan ve renklerle bezenen, bütün gün de perhiz eden genç esirler akşam yaşlı kadınlar tarafından evlerden alınıp tepeden aşağı indirildi ve tarlalardan geçirilerek, gelin savaşçıların beklediği kulübelere götürüldü. Bu işler olurken ve bütün akşam davullar dövüldü. Toprak altındaki cedlerle tarlalardaki ruhların yardım ve rahmetleri dilendi. Kulübelerdeki çiftler hiç kimse ile temasta bulunmadan ayrı ayrı yaşıyorlardı. Yemekleri, yüzü örtülü ve tek kelime konuş-

mayan yaşlıca kadmlar tarafından getiriliyordu. Üç hafta tamam olunca gelin savaşçılar bir gün perhiz ettikten sonra yıkandılar. Bunun üzerine yaşlı kadınlar tarafından, erkeklerle birlikte, süslenip bezendiler. Artık ortaya çıkabilirlerdi. İkinci yeni ayın ilk günü bu genç kadınlar törenle tekrar köye kabul edildiler. Şimdi şölenler ve şükran dansları ile zengin ve coşkun bir bayram kutlanıyordu. Yalnız bir grup vardı ki, ne şarkı söylemek hevesi duyuyor, ne de eğleniyordu. Bu gurup, baş ve vücutlarındaki tüy süsleri ile, büyük ateşin başında oturan çiftlerdi. Kadınlar olacağı biliyorlardı, fakat genç köleleri avutup aldatmışlardı. Bütün erkek kabileleri Amazonların yanında neler olduğunu bilirlerdi ise de, genç savaşçılar kucakladıkları genç kızlarla orta yaşlı kadınlar tarafından söylenene yine daima inanırlardı: Onlar görevleri bitince bırakılmak üzere seçilmişlerdi. Fakat akşam, ağlayıp bağırması yasak olan genç kadınlar, sevinç gösterileri arasında büyük soy konağına sokulurken, erkekler başbuğ evinin arkasına götürülüp, daha gün batmadan öldürüldüler.

Kanla boyanıp süslenmiş olan kraliçe, büyücü kadınlarla yaşlıca kadınlar, korkunç maskelerle yeni ayın altında dans ede ede bütün köyü dolaştılar ve şarkılar söyliyerek soy konağını ve her birinde bir genç kadın oturan öteki küçük evleri ziyaret edip, kapı söveleriyle eşiklerini kana boyadılar.

Büyük tûfan Amazon'a ulaşmıştı. Kabaran nehir boz bulanık sularını dalga dalga yuvarlayıp götürüyordu. Sular normal kıyı çizgilerini sel coşkunluğu ile aşıyor, dar ve eğri kumsal göllerini, yakın dereleri kaplıyarak önüne gelen her şeyi silip süpürüyordu. Kıyı topraklarını yer yer, olduğu gibi koparıp dev dalgaları üstünde kocaman sallar gibi yüzdürüyordu. Bulanık yüzeyde geniş yeşil ot kümeleri sürükleniyordu. Nehir ana su kütlelerini dalga dalga önünde yuvarlarken, yanlara taşırdığı sularla da bataklık-

ları kaplıyor, çamur tabakalariyle geniş ve düz vadiyi doldurarak tepelerin sağlam toprağına kadar el atıyordu.

Guzumarra bu son bayramda misafir olarak bulunmuştu. Eski yol arkadaşlarını görmek ümidi ile çok bakındı ise de, ne köyde, ne de eğlencelerde hiç birini göremedi. Guzumarra durmadan serbest bırakılmayı istiyordu. Bilmiyordu ki, savaşçı kızların sefer dönüşünde kraliçe, daha törenlerden önce onu öldürtmek istemişti, çünkü savaşta verilen ağır kayıpları misafirinin uğursuzluğuna yormuştu. Genel mâtem havası içinde bu niyet unutuldu idi. Başbuğ konağında İnti Cussi'nin büyük bir misafiri, bir komşu kraliçe vardı. Bayramdan sonra Guzumarra'yı huzuruna getirtip sordu: «Sen bana memleketinde yetişen bir çalıdan ve onun üstünde yaşıyan ufak bir böcekten söz etmiştin. Bu hayvan yumurtladıktan sonra ölüp, vücudu ile yumurtalarını örtüyormuş. O hikâye bizi kederlendirdi idi. Halbuki sen şimdi işin bir başka türlüsünü gördün.» Guzumarra gözünü yere indirdi. Kraliçe ile alay etmek istiyordu: «Eğer okadar nefret ediyorsanız, esir ettiğiniz erkekleri neden bırakmıyorsunuz?»

— «Her canlı şey kadından gelir; onun için öldürmek zorundayız. Kenarında yaşadığın büyük nehir denizlerin anasıdır, açlığını giderecek kurban ister; her yıl bir kere ava çıkıp ne bulursa kursağına indirir. Orman da yemek ister. Toprak da, ruhlar da kana muhtaçdırlar; yoksa ne mısır biter, ne Manioka ve şeker kamışı olur.»

— «Beni bırakacak mısın İnti Cussi?»

— «Nereye gideceksin böyle yapayalnız Guzumarra? Biz insafsız değiliz.»

— «Ama ben sizin yanınızda kalmak istemiyorum.»

Kraliçe neşe ile güldü: «Önceleri kadmlar işte böyle yalvarırlardı: İstemiyorum, bırak beni!»

— «Erkekler kadınlara asla sizin onlara yaptığınızı yapmamışlardır.»

İnti Cussi haykırdı: «Asla mı dedin sefil? Asla mı? Erkekler şimdi de böyle yapmaya devam etmiyorlar mı? Kadınları alıp satmıyorlar, sürüp kovmuyorlar, dövüp sövmüyorlar mı? Asla mı? Bunu sen mi, hattâ kendi adamlarını bile köleleştirmiş olan İnka'nız için bizi ağlatmaya gelen sen mi söylüyorsun?»

İnti Cussi'nin böyle açık konuşmasından memnun olan Guzumarra da açıkça cevap verdi: «Siz kadınların yanında çok şey gördüm ve senden ayrıca çok şey öğrendim. Şimdi daha iyi anlıyorum ki, size öyle muamele etmekte haklı imişiz.»

HAVADA DÖNEN AKBABALAR, SUÇUMU NASIL AÇIKLADIĞINI DİNLEYİN!

Kafasına değen bir mızrak darbesinin baygınlığından gözünü açtığı zaman kendini bir sandalda buldu. Sandal hızla kayıp gidiyordu. Yattığı yerden ağaçlar görüyor, fakat sahil göremiyordu. Ön ve arkasında kadınlar oturuyor, kürek çekiyorlardı. Dümende dikine duran birisi suları gözetliyordu. Guzumarra elini alnına götürüp kana dokununca inledi. Sonra yine uyudu.

Yanında hasır üstüne oturup onu gözden geçiren genç ve gürbüz kadını tanıyordu; o İnti Cussi'nin yanında bulunan komşu kraliçenin ta kendisi idi. Kadın ona gözlerini kırptı. Dudaklarını kıpırdatıyor, lâkin söylediğini Guzumarra duymuyordu. Yerinde doğruldu. Başı sallanıyordu. Ufak bir evde idi. Kadın elini uzatıp kulaklarındaki lifi çekince şu sözleri duydu: «Okadar zaman ruhun nerde idi Guzumarra? Sen ölmüştün.» Elinde bir sepet tutan ihtiyar bir kadın Guzumarra'nın yanına çömelip alnını yokladı. O zaman anladı ki alnı yaş bir madde ile kaplı idi.

— «İnti Cussi seni bana hediye etti» dedi kraliçe, «Öldüğünü sanarak gömmelerini emretmek üzere idi.»

— «Keşke gömmelerine engel olmasaydmız!»

— «Bunu istemedim. Sen benim kölem olunca istediğin yere gitmene müsaade edeceğim.»

Şimdi yanlarında bulunduğu kadın kavmi daha başka türlü ve cömert bir halk idi. Artık İnka'lara ve beyazlara dair havalarını asla çalmıyacaktı. Asla, asla bunu yapmayacaktı!

İnti Cussi'den bir günlük ötede bulunan bu tepelerde de erkekleri köle ve âşık olarak kullanıyorlar, başka aşiretlerin çapul seferlerine katılıyorlardı. Lâkin ötekiler gibi asık ve sert değillerdi. Erkeklerini süsleyip püslüyorlar, evlerde oturtup çocuklara baktırıyorlardı. Köyün çocukları hep sevilen kızlardı; sönmüş ocak ateşlerinin arkasında, yayalıyarak yem arayan karabatak kuşlarını kovalıyorlardı. Annelerle yaşlıca kadmlar çocukları, çocuklar kedileri sürüklüyorlar, daha büyük çocuklar tepeden aşağı koşuşarak dere kenarında oynaşıyorlardı. Büyük su samurları ıslık çalıp ağız şapırdatıyorlar, fakat çocuklar hiç korkmuyorlardı; onlar ufak kara gözleriyle birbirine bakıp sır fısıldaşıyorlardı. Samurların düzgün, güzel kürkleri ve uzun bıyıkları vardı. Büyük kızlar şu yunus balığı hikâyesini anlatıyorlardı:

«Kurak mevsimde kadınlar, sandallara daha yakın olmak için, kulübelerini aşağıya, tarlalara göçürmüşlerdi. Bir akşam kadınlardan birine bir gölge sokulur. Gölgenin sazlıktan çıkıp, sonra gözden kaybolduğunu birçokları görmüş. Galiba mısır ve manioka dolu erzak salaşına yanaşmak istiyormuş, ama ürkütülmüş. Yere sürünerek yürüdüğü için gölgenin ne olduğunu seçememişler. Hayaletin, kendine doğru sokulduğu kadın korktuğu için, ötekiler ona bir sopa vermişler. Artık başka bir şey olmadığından, ka-

dın yine tarlaya gidip çalışıyor, ormana gidip odun ve kök topluyor, sandalla nehre açılıp balık avlıyormuş. Bu kadını arasıra, karanlıkta yüzünü pek seçemediği bir erkek ziyaret edermiş. Kadın bu ziyaretleri gizliyormuş. Erkek evin arkasında kadının yanına oturur ve onun verdiği lapayı yermiş; her defasında sırrını açığa vurmaması için yalvarır, kadın da korkusundan ağzını açmazmış. Adam kadına hediyeler getiriyormuş. Sonra gece gelip kadını sevmeye başlamış. Ama bu adamın vücudundan çıkan acayip koku, kadını onun sevgisinden ürkütüyormuş. Gözetici yaşlı kadınlar kulübesine uğrar da kokunun ne olduğunu, yoksa balık mı tuttuğunu sorarlarsa, «Nehre hiç indiğim yok» cevabını verirmiş. Erkeğin bir gelişinde, kadın kendisini tanıyamadığı için, önünden kaçıp bir köşeye sığınmış ve: «Sen bir ölünün, bir kurbanın ruhu musun, yoksa orman perisi misin?» diye sormuş. O «hayır!» diye gülümsemiş. Ozaman kadın, «Yakında ürün bayramı kutlanacak, getirdiğin bütün hediyeleri boynuma ve kollarıma takarak ortaya çıkınca beni korumak üzere yanıma gel, yoksa beni döverler» demiş. O zaman yabancı kederlenmiş, kendisinde onu koruyacak kuvvet bulunmadığını, ama evdeki dostlarını birlikte getirmeye çalışacağını bildirmiş. Karanlık olup yabancı tepeden aşağı inerken korkmuş, çünkü ayaklarını arkaya arkaya basıyormuş. Meğer o adam sandığı bir yunus balığı imiş. Bunu başka kadınlara anlatmamış.

Uzun zaman tekrar gelmesini beklemişse de, balık bir daha görünmemiş. Kadın nehir kenarına oturur, ağlarmış.»

Köylerin zengin evleri ve tarlaları vardı.

Kraliçenin bir çok erkekleri bulunuyordu. Birkaç tanesi ateşini yakıyor, birisi saçlarını kesip yağlamayı ve taramayı biliyordu. Birisi vücudunu boyuyordu. Birisi, kraliçenin en çok sevdiği havaları söylemesini biliyordu.

Birisi de fülüt çalıyordu. Kraliçe, Guzumarra'yı iyileştirdi ve o iyice dirilip kulübeden çıkınca kraliçenin kocası oldu.

Guzumarra artık yurt düşüncelerini kafasından atmıştı; fakat, beyaz derililerle onların işlediği cinayetlerin hatırası durmadan içini kemiriyordu. Kraliçe bir çok şey sorup dinliyor, sonra kadınların bunlar üzerine yürüttükleri sonsuz gevezelik başlıyordu.

Bu zengin köylerde, Guzumarra'nın yurdunda olduğu gibi, zarif olmasa bile, kumaş dokumasını biliyorlardı. Ona güzel bir kumaş verdiler. Kraliçenin misafiri bulunur da, ona servetini göstermek isterse, öteki erkeklerle birlikte Guzumarra da bir hasırın üstünde oturuyor ve kulaklarındaki altın küpelerle üstüne hayranlık çekiyordu.

Nehir doyup çekilmeye ve adalar tekrar meydana çıkmaya başladığı vakit, Guzumarra tembel ve şişman bir adam olmuştu. Bir horoz gibi her sabah, küçükken duyup sevdiği bir türküyü söylemek suretiyle, kraliçeyi uyandırıyordu. Onu az çalıştırıyorlardı. Batan güneş tarafına doğru istemiye istemiye bakıyorsa da, ne dağlar ve karlı tepeler görünüyor, ne de bacalardan dumanlar yükseliyordu. Yeşil, sonsuz bir arazi, bir yeşillik denizi, göz önüne sessizce seriliyor, öbür yanda heybetli su, süt gibi beyaz köpükleriyle çağlayıp gidiyor, kopardığı orman ve tarla parçalarını tortop sürüklüyordu. Gök, buğu, gündüzün boğucu sıcağı, gecenin serinliği! Etrafında koşulur, çocuklar gülüşür, kadınlarla köleler un öğütür, rafya örer ve mızrak yaparken, Guzumarra yüksek **buriti** hurmalarının altında otururdu. Sabahleyin horoz gibi ötmek üzere açılan ağzı, şimdi şunu mırıldandı: «Çevredeki dağlar ve ovalar, havada dönen akbabalar, puhu ve baykuşlar, suçumu nasıl açıkladığını dinleyin!» Her iki omuzunda, kraliçenin en sevgili kuşları olan birer kırmızı papağan oturuyordu. Kuşlar kulaklarını gıdıklıyor, Guzumarra da çıplak ka-

fasını onların tüylerine dayıyordu. Vücuduna sürmek zorunda bulunduğu kraliçenin keskin yağı burnunu tıkıyordu. Yol arkadaşları yaş toprakta çürümüşlerdi bile.

İlk beyazlar, iyi donatılmış sandalları ile nehre aşağı inerken, tehlike davulları çalındığı ve onun anlattıkları hatırlandığı zaman Guzumarra'nın vücudundan da eser kalmamıştı.

Guzumarra burada ilk çapul seferini görebilmişti. Yeni aya kadar geçen üç hafta içinde burada kimse kanunlara kulak asmıyordu; savaşçı kızlarla köleleri bütün serbestliklerini elde ediyorlar ve birbirlerinden hiç ayrılmıyorlardı. Erkekler bağlı olmadığı gibi, bekçiler de sert davranmadığından, bazıları kaçmaya muvaffak oldular, ama yine çoğu kaldı; o günler, genç erkeklerle kadınlar için sevinç günleri idi. Elde bulunan her türlü yiyecekle onları besliyorlardı. Bekçilerin sayısı azdı, çünkü o haftalarda çocuklara bakmayan orta yaşlı kadınlar avla, balık tutmak ve tarlalarda çalışmakla vakit geçiriyorlardı. Bütün bayram günleri boyunca et kızartıp bölüştürmek ve bira hazırlamakla uğraşmışlardı. Genç kadınlarla erkekler her gün yeniden süslenerek, oynamaya, uyumaya ve ormanda koşturmaya gittiler. Kraliçe ile denetçi kadınların görevi bu haftalarda hayli zordu, çünkü törelerine göre, genç savaşçıların hüküm sürdüğü bu zamanda yaşlıların sertlik göstermesi caiz değildi. Hattâ bir söylentiye göre, önceleri kraliçe ile denetçi kadınlar bu haftalarda büsbütün köyden çıkıp, orman kenarındaki kulübelerde otururlar ve ancak yeni ay doğduğu zaman, büyük bayram başlarken gelin savaşçılar tarafından gösterilerle alınıp, eski yetkilerine kavuşurlardı. Lâkin gençlik arasında çıkan küçük, büyük kavgalar yaşlıların bulunmasını gerekli kılıyordu. Burada çiftler tamamiyle serbest olup, aralarında uymaya mecbur oldukları hiç bir antlaşma bulunmadığından, kolayca kavga ediyorlar ve bu kavgalar arasıra kanlı da oluyordu;

bütün kızların iki takıma ayrılıp toplu bir çarpışma yaptıkları da görülüyordu. Onun için, sonraları kraliçe ve denetçi kadınlar köyden ayrılmaz olmuşlardı.

Bir zaman Guzumarra olan köle, yeni aya yakın günlerde, bu kadın kabilesi içinde tüyler ürperten şeyler gördü. Çokları için ayrılık yaklaşıyordu. Kadınlar oynaya, zıplaya öfkelerini kudurganlık derecesine kadar yükseltiyorlardı. Bu halleri ile sanki, bir fırtına sahasına düşüp, pupa yelken bir kayaya doğru koşan gemilere benziyorlardı. Yıkanmak üzere aşağı nehre iniyorlar ve orada sanki yırtıcı kuşlar, kaplumbağalar, yarasalar haline gelerek, bağrışa bağrışa birbiri üstüne atılıyor ve kendilerinden daha az kızgın olmayan erkeklere saldırıyorlardı. Öyle ki, bataklıktan ürkütüp kaçırdıkları hayvanlar, onların ruhlarına girmiş sanılırdı.

Yeni ay gününde kendilerine kır kulübeleri yapmışlardı. Bütün gece buralarda bağrışmalar, gürültüler duyuldu; bunlar her türlü şehvet, vecit, taşkınlık, acı, çılgınlık ifadeleri idi ve o gece kulübelerden hiç birine yaklaşmamak, kutsal bir borçtu. Korkup ağlayan çocukları köyün bir köşesine hapsedip, avutmaya çalışıyorlardı.

Ertesi gün maskeli rahibeler çiftleri kulübelerden aldılar. Genç kadınlar haftalardan beri saçlarını kestirmemiş bulunuyorlar, vücutlarında da hayvan postları ve renkleri taşıyorlardı. Şimdi de saçlarına kuvvetli rafya ördürdüler. Tok sesli davullar çalınmaya başlayınca, savaşçı genç kızlar, oyun sırasında kendilerini bağlatmış olan erkekleri kolları üstünde taşıyarak dışarı çıktılar. Bazıları ise, boğulmuş erkekleri, boyunlarına bağladıkları saçları ile arkalarından sürükleyerek ağır ağır tepeye çıkıyorlardı.

O akşam büyük Tatu dansı yapıldı. Hayvan, büyük ateşin etrafında zıplarken, karşısına Rairu denilen kah-

raman çıktı. Çok daha güçlü olan hayvan ona saldırınca mızrağını elinden atmak zorunda kaldı; omuzuna bir darbe yeyince, yayını ve okla dolu sadağını fırlattı. Hayvan başı ile göğsüne tos vurduğunda, kalkanını da atıp kuvvetli Tatunun önünden kaçarak, yerde bir daire çizecek şekilde sürünmeye başladı. Rairu hep böyle daire üstünde dönerken, Tatu onun etrafmda tek ayak üstüne zıplıyor, sevinç nağrası atıyor, hasmının üstüne çıkıp yine haykırıyordu. Sonra onu inine doğru sürdü; Rairu kaçmak isteyince, başından yakalayıp inine çekti ve arkasından in çöküp, toprak her ikisinin, büyük Tatu ile kahraman Rairu'nun üstüne kapandı.

Tatu kaybolmuştu!

Büyük Tatu, Rairu'yu yenmişti!

Büyük Tatu, Rairu'yu inine çekmişti!

Ve inden insanlar çıkarak ormanı, nehri, göğü ve ayı selâmladılar. Büyük Tatu, ayda kaybolmuştu.

İnden fırlayanlar, dansta insan olarak bulunan gelin sevaşçılarla kölelerdi. Kadınların elinde mızraklar, erkeklerin elinde kalkanlar vardı, fakat erkekler öleceklerdi.

Guzumarra, şişman eski savaşçı, kraliçenin önündeki hasır üstünde oturuyordu. Öyle bir mucize oldu ki, kimse görmeden, Büyük Tatu'nun ruhu ay orağında kımıldadı ve bir zaman, adı Guzumarra olan köleye görünerek şöyle dedi: «Ey Guzumarra! Sen de ayağa kalk! Yoksa, artık buna bile muktedir değil misin? Kalk ve onlarla birlikte sen de danset!»

Yeni aydaki Büyük Tatu, kimse görüp duymadan, Guzumarra'yı işte böyle dansa kaldırmıştı. O hasırdan davranıp, dansçılar halkasına sokulurken, kraliçe bağırıp çıkıştı. Fakat, ruh ona, kraliçeye hiç kulak asmadan, düşenlerden birinin kalkanını almasını ve erkeklere katılmasını emretti.

Mavi kubbede, hurma yaprakları arasından gözüken hilâli, müthiş çığlıklar selâmlıyordu. Erkekler birbiri arkasına yere düştüler, Guzumarra da beraber.

Büyücüler tarafından serpilen kana bulanmak için kadınlar durmadan ileri sokuluyorlardı, yaşlılar kuvvet kazanmak için, gençler de kendi hayatları ile çocukları için.

Bataklıktan kurbağa sesleri geliyor ve bir fırtına homurdanıyordu. Soluk ışık altında nehir sessiz akıyordu.

Birdenbire elleri şakşaklı maskeli dansçılar, davul gümbürtüleri arasında kıra çıktılar: Şişe kabaklarından toprağa kan içireceklerdi.

Guzumarra'nın ruhu, Tatu'nun arkasından aya çıkalı çok olmamıştı ki, haberini getirdiği beyazlar, **Napo** ırmağından **Amazon**'a geçip aşağı doğru indiler. Bu beyazlar, Fransisko Orellana komutası altındaki bir avuç silâhlı idi; dağların doğu yamacındaki vahşî ormanlarda balta ve satırla kendilerine yol açmışlardı. Çete açlıktan ölecek bir halde **Koka** ırmağına ulaştığı zaman hiç bir su taşıtına sahip değildi. Köyleri basarak sandal buldular. Yakaladıkları genç yerlileri zorla kayıklara bindirip kürek çektirdiler, Liane sarmaşığından büktürdükleri iplerle bu taşıtları çağlayanlardan çektirdiler.

Orellana, Napo ırmağını akıntıya yukarı geri çıkamadığından, ister istemez aşağı doğru Amazon üzerinde yoluna devam etmek zorunda kalmıştı. Kıyı ormanlarındaki kadın kabilelerince görülüp üzerlerine ok yağdırıldı. Sandallardaki adamların sahile yaklaştıklarını gören kadınların ödleri kopuyordu. O ne dev adamlardı öyle! Elleri ile yüzleri sarı - beyaz, gözleri ateş gibi idi; vücutları bir sürü anlaşılmaz şeylerle kaplı idi. Kadınlar sık sazlıklara sığınıp mızraklarını oradan fırlatıyorlardı. Kocaman adamların haykırdıkları duyuluyor, vurulup düştükleri görülü-

yordu. O zaman, beyazların borularından şimşek ve yıldırım saçılarak kadınlara dehşet saldı; onlar da gerilere kaçarak fundalıklarda saklandılar. Beyazlar kaybolup da, savaşçı kadmlar arkalarından koşmaya başlayınca, bazı ağaç köklerinin yaralandığını ve bu yaralarda derince gömülmüş parlak taşlar bulunduğunu gördüler. Kırılmış ve kopmuş ağaçlar bile vardı. Borulardan fışkıran yıldırım karşısmda duyulan korku pek büyüktü.

Orellana, akmtıya kapılarak gidiyor ve sonuna ulaşmadıkça durmak istemiyordu. Aşağıdan bakarak gördüğü zengin köylere, büyük evlere ve iyi bakılmış tarlalara şaşa kalıyordu. Kadmlar, kayıklara yaklaşmıyorlardı. Sandallar geniş suyun üstünde hızla kayıyorlardı. Beyazlar geceden korkuyorlardı, çünkü ya kumsalda, yahut da orman kenarında soğuk ve sineklere karşı ateş yakmak zorunda idiler.

Su anası Sukuruja tekrar nehirden çıkmıştı. Sular çekiliyordu. Beyazların ürküttüğü ruhlar vadiden yukarılara saldırıyorlardı: Bütün ruhları yatıştırmak için büyücü kadınların iki eli kanda idi; onlar nehirden, ormanlardan uzaklaşabilir, av hayvanları kaçabilirdi. O zaman korumasız kalırlar, mahvolunurdu; bütün tedirgin ruhları çağırmak, onlara hediyeler vermek, kalmalarını dilemek lâzımdı.

Orellana'nın izi nehir boyundan kaybolmuştu. Issız yerlerden, kıyı ormanlarının yüksek yeşil duvarları ile çevrili olarak, gidiyor, gidiyordu. Sonunda, ortada ne kara kaldı, ne de ağaç! Artık suda yüzen ot ve odun yığınlarından başka göze batar bir şey kalmamıştı; sınırsız bir tatlı su denizinde yüzüyorlardı. Heybetli akar dalgalar sandalları süt beyaz nehirde geri doğru itiyorlardı. Artık kendilerini ileriye yeden bir akmtı gücü de kalmamıştı. Burası doğudaki okyanustu. Bozkırda otlar, kaçan av hayvanları arkasından nasıl kavuşursa, ormanla düzlük de

beyazların gemileri arkasında öyle kapanıyordu. Su kütlelerini doğudan esip gelen deniz rüzgârı yalayarak gemi izlerini siliyor, üflüyor ve köpürtüyordu: Bu bir hiçlikti! Rüzgâr soluklarını kesiyordu.

Muazzam su doğuya doğru yuvarlanıyor ve deniz üstünden uzaklara doğru haykırıyordu: Siz asla orada bulunmadınız!

İKİNCİ BÖLÜM

CUNDİNAMARKA ÜLKESİ

Büyük denizin öbür yakasında, Avrupa denilen kıt'a vardı. Orası yüksek dağlar ve engin ovalarla kaplı idi. Ormanları hemen hemen yok edilmişti. Geniş ve sürükleyici olmayan nehirlerinde uzak yerlere kadar gemiler yüzebilirdi; bunlar hemen hiç taşmazlar, kıyılarını basmazlardı. Bu sular bir büyük, bir de ufak denize dökülüyorlardı. Avrupa'nın iklimi sıcak değildi, fena hava ve fırtına da pek tanımazdı. O kıt'anın güneyinde - sıcak ülkelerde olduğu gibi - hurma, mimoza, incir ve okaliptus yetişirdi. Kumsal yerlerde, çiçek açıp sulu yemişler veren kaktüsler bile olurdu. Fakat, bütün ağaçlar ve çiçekler daha ufak ve zayıf olup, çokluğu ancak yılda bir kere meyve verirdi.

Toprağı üstünde tavşanlar, geyikler, yaban domuzları gibi; kurtlar, tilkiler ve porsuklar da yaşardı. Fakat, ne otları arasında ala kaplanlar dolaşır, ne de nehir kıyılarına su kaplumbağaları dizilirdi. Orada timsahların da hiç bir cinsi türememişti. Renkleri mat kuşlar ağaçlarda yuva kurarlar, fakat aralarında ne papağanlar, ne arı gibi çiçek emen kolibriler, hattâ ne de akbabalar bulunurdu. Hepsi uslu hayvanlar olup, sanki renk yoksulluklarından şikâyet eder gibi, güzel ve içli seslerle öterlerdi. Yılda bir defa, havalar soğuduğu, agaçlar don karşısında yaprakla-

rını döküp canlarını kara toprağın altına sığındırmaktar başka çare bulamadıkları, yağmur gökten beyaz ve kat parçalar halinde dökülüp, yerler çatırdadığı zaman ise, Avrupa'yı bu kuşlar dahi terketmiş olurlardı. Kış dedikleri o mevsim yaklaşmca, kuşları bir telâştır alır; ovalardan, dağlardan havalanarak küme küme, katar katar toplanırlar, güneye doğru kaçar giderlerdi. İşte böyle bulut yüksekliklerinde uçarak yine eski sıcak yurda dönerler, güzel ve geniş nehirlere, yayla ve bataklıklara inerlerdi. Buralarda dinlenip, yeni kuvvet topladıktan sonradır ki, tekrar dönüş yoluna çıkarlardı.

Buraya yaşayan insanlar da bozulmuş, renklerini kaybetmişlerdi; soluk derileri altında kanlarının akışı görünürdü. Gök onlara bütün ışığını vermezdi. Gecenin yıldızları bile güneyde olduğu gibi ihtişamla parıldamazlar, göklerin derinliğine batmış gibi sönük sönük dururlardı. Orada insanlar hayaletler gibi, yarı aydınlıkta dolaşmak zorunda idiler. Ama, bu renksiz insanlar ölüm tehlikesine karşı savaşa savaşa kuvvetli, coşkun ve azgın olmuşlardı; onlar ölümle savaştan doğmuşlardı. Büyük ordular halinde sel gibi dolaşırlardı. Yarı aydınlık memleketlerinden koparak etrafa taşarlardı.

Brüksel'de bir adam, - ki, ona İmparator Karl V. diyorlardı - müşavirlerini, büyük rütbeli şövalyelerini, halk temsilcilerini başına topladı. Bir yandan asasına dayanırken, bir yandan da kolunu bir başka hükümdarın omuzuna koymuş bulunuyordu. Ak saçlı başında kakım derisinden yuvarlak bir kalpak bulunduğu gibi, dermansız vücudunu da uzun bir samur kürk ısıtıyordu; kürkün aralığından elmaslı kılıç kabzası pırıl pırıl göze çarpıyordu. Kral, yerden yüksek bir tahtın önünde, kara gözlü oğlu yanında olduğu halde, konuşuyordu. Bu oğlanın hayatı da babasınınkinden hiç bir şekilde farklı olmıyacaktı, zaten olamazdı da. Ancak, duyulur bir sesle şöyle dedi:

«Bu salonda iktidarı ele alışımın üstünden kırk yıl geçti. Çok geçmeden büyük babam ölünce, beni imparatorluğa da seçtiler. Kara ve denizde pek çok dolaştım ve çok harp açmaya mecbur oldum. Bu yüzden çok yoruldum, çok sıkıntı çektim; şimdi şu sefil halde bulunuşum da bundandır. Üstümde hâlâ ağır bir yük taşıyorum. Artık buna katlanamaz oldum. Ben elimden ne geldiyse yaptım. Eğer bu yetmedi ve tebaamı saadete kavuşturmadıysa, esef ederim. İşte oğlum yanımda oturuyor. Gördüğünüz gibi, artık yetişti. Benim omuzlarımın taşımak istemediği yükü şimdi o üstüne alsın.»

Bir bardaktan şarap içerek daha yavaş bir sesle devam etti: «Oğluma da sadakat gösteriniz. Yaptığım haksızlık varsa bağışlayın. Ben, doğduğum bu memleketi artık bırakıyorum.»

Kralın gözlerinde yaşlar birikti, müşavirlerde, şövalye ve halk temsilcilerinde de öyle; bu onlara ferahlık veriyordu.

İspanya'ya döndüğünde, bu soluk ihtiyar Karl'da, inziva ve tevbe arzusu doğdu. Bir koru içinde kurulmuş olan Justi manastırı poyraza karşı dulda idi. Bir zaman imparator olan ihtiyar adam şimdi bu manastırda oturup müzik dinliyor ve kestane ağaçları altında gezintiler yapıyordu. Buraya uzak olmayan Sevilla'da, tanıdığı birkaç kişinin kendinden başka türlü düşündüklerini haber aldığı zaman, «Onların yakılmasını isterdim» dedi; milletleri arasına pek çok zararlı fikir yaymış olan bir adamı, Luther adlı keşişi yaktırmamış olduğuna da çok esef ediyordu. Şimdi kendisini bir hiç sayıyordu. Kendisine bir cenaze töreni hazırlattı ve vücudunu içine alacak olan boş tabuta aşk ve şevk ile baktı. Hollanda'da bir tehlike başgösterdiği haberi gelince, manastırdan oraya mektuplar yazdı. Fakat, kuru bir rüzgâr esmeye başlayınca, ihtiyar ve kansız adam, yattığı yerde yönünü öteye çevirerek öldü gitti.

İmparator Karl'ın zamanında renksiz insanlar toprak kavgaları kadar, öteki dünyada tasavvur edilen şeyler için de kıyametler koparırlardı. Karl bu kavgalara katılmak için asker toplamak zorunda idi. Onların beslenip donatılması için olduğu kadar, bu yabancı askerlerin kendi uğruna öldürüşmeye razı olmaları için de paraya ihtiyacı vardı.

O zaman Alman şehri Augsburg'da türlü adlar taşıyan birtakım zenginler yaşıyordu. Bunlar, Seiler adında bir temsilcilerini Madrit sarayına yollayarak imparatora para teklif ettiler. O zamana kadar zaten beş ton altın vermişlerdi. Ama, daha fazlasına ihtiyaç vardı. Onun için imparator, Seiler'e ve onun aracılığı ile Ausgburg'daki Welser'lere yeni keşfedilen ve Hint adı verilen kıt'aya sefer ederek, kendi hesaplarına istilâlar yapmak ve alacaklarını oradan kazanacaklariyle kapatmak hakkını bağışladı. Orada altın, gümüş ve mücevher namına ne bulurlarsa beşte birini imparatora ayıracaklar, geri kalan beşte dördü ile bir parça toprak, ve esir edecekleri renkli insanlar hep Welser'lere kalacaktı.

AMBROSİUS ALFİNGER

Amazon nehrinin, dağları yararak batı deniz sahilini terkettiği ve son dağların **Maracaibo** körfezini çevrelediği yerde **Coro** şehri kurulmuştur.

Tecrübeli bir harp yüzbaşısı olan Ambrosius Alfinger, Welser'ler tarafından bulunup, Maracaibo valiliğine tayin olunmuştu. Görevi altın bulmak, bir de avlayacağı yerlileri Coro pazarında köle olarak satmaktı.

Ambrosius Alfinger, Coro'dan kalktı. Komutasında te-

berler, fitilli musket tüfekleri ve çengelli arkebüz tüfekleri ile silâhlı iki yüz beyaz er bulunuyordu; bir hayli at ile İngiliz av köpeği de vardı. Adamları hep harp ve macerada, hırsızlık ve cinayette birbirini bulmuş kimselerdi. Beyazların diyarında, İspanya, Portekiz, İtalya ve Almanya'da bir çöplerini bile bırakmamışlardı. Onlar hiç de kötü adamlar değillerdi, kaderlerinin çizdiği yoldan yürüyerek ne olabildiyseler olmuşlardı.

Alfinger, Peria'nın dağlarına ulaşıp, onları aşmak istediği zaman, alayını artık açlık tehdit etmeye başlamıştı.

Aşağılara indikçe, güneşin kızgınlığı korkunç oluyordu. Renklilerle anlaşmak için vakitleri yoktu. Girdikleri ilk köyde hemen evlere dalıp sahiplerini kovdular ve karınlarını doyurduktan sonra da hemen altın aramaya koyuldular. Yakaladıkları yerlileri birbirine bağlayarak yük taşıttılar ve böylece yollarına devam ettiler.

Ambrosius Alfinger ellisini aşmış, sinirli bir adamdı. O, altın ve köle arıyor, fakat yalnız kuru dağlar buluyordu. Upar vadisine inip, köylerdeki kara erkek ve kadınlara haberciler yollayarak, kendileriyle alış veriş etmek istediğini bildirdi; kaçmalarından korkuyordu. Bir tehlike sezmeyen başbuğlar, onu karşılayıp evlerine aldılar ve maiyet adamlarıyle birlikte yanlarına oturttular. Halbuki, dışardaki adamları o sırada köyü soymakta idiler. Gürültü, başbuğ çadırlarına dolup da onları, olup biteni görmek üzere ayağa kaldırınca, Alfinger ötekilerle birleşerek adamları hakladılar.

Upar vadisinden çıkmak, oraya girmek kadar kolay değildi. İlk hedefleri Tirona Siyerra'sı idi. Dağ geçidi, kaçanlarla dolu idi. Kaya ardında saklanmış bir yerlinin yayından fırlayan zehirli bir ok, hep gülümseyerek emirler veren kır saçlı Alfinger'i yaraladı. Bu zehirin adı, gerçekten o kadar zamanda öldürdüğü için, 24 saat zehiri idi. Al-

finger kendini attan indirtti. **Bütün insanlar fânidir; madem ki, bilgi ağacından yediniz, o halde hepiniz lânete mahkûmsunuz!** Adamları, şefin, yerine kimi seçeceğini merak ediyorlardı. Fakat, o daha iyi gölgelettiği bir ağacın dibine yatarak, tercümanlık eden bir yerliye diz altındaki yarasını emdirdi. Kan aktı ama, diz yine şişip morardı. Üç saat sonra, bacak iyice ağırlaşınca, Alfinger'in teğmeni yanına sokularak, «General, eğer yerinize kimin geçeceğini belli etmezseniz aramızda kavga çıkacak ve daha bu geceden hep mahvolacağız» dedi. Vali, hazırlattığı sıcak suyun içine birtakım otlar atarak büyük bir sürahisini içti. Başı üstündeki gölgeliği kaldırtıp, başını bezlere sararak güneşe uzandı. Alayın papazı gelip, şiş bacağı göstererek ihtarda bulunuca, Alfinger ölüm törelerini de kabul etti. Ölümüne daha on iki saat vardı.

Etrafa haberciler yollayarak, karalar arasında doktorluk bilir bir büyücü arattı. Gönderdiği üç kişiden biri geri gelerek, yakınlarda kimsecikler bulunmadığını, öteki iki arkadaşının daha yukarılara, dağlara gittiklerini söyledi. Halbuki bu iki haberci, Alfinger'in adamlarınca bir müddet izlendikten sonra yakalanıp öldürülmüşlerdi. Vali bir saat kadar gidenleri boşuna bekledi. Geçen her saat, Ambrosius Alfinger'e büyük acılara mal oluyordu. Kederlenerek artık konuşmaz oldu. Her iki haberci görünmeyip de, teğmeni onların belki kaçmış ve belki de yerliler tarafından alıkonmuş olduğunu söyleyince, komutan yine gülümsedi; o, işi anlamıştı. Yerinde doğrulup, acı sıcak çaydan bir ibrik daha içti. Kafası hâlâ duru idi. Uzun sakalını sıvazlayarak dedi ki: «İşi baştan kötü yaptık. Yerlilerin zehiri tanıdıklarını bilseydim, yanıma iyi bir büyücü alırdım; o, benim başımı koparıp bir atın boynuna takardı!» Cesur teğmen şakaya katıldı: «O zaman, dört ayaklı bir şefe itaat eden olur muydu, dersiniz?» — «Neden olmasın? Siz şimdi benim ayaklarıma mı itaat ediyorsunuz, çiz-

melerime mi bakıyorsunuz?» Ve kara derili tercümanı yanına çağırarak sordu: «Sen kendi ırkdaşlarından veya başka herhangi bir kişiden duydun mu ki, zehirlenen bir adamın, başını kesip hemen bir beygirin boynuna takmak suretiyle ölümden kurtulmak mümkündür?» Teğmenin yüzüne baka kalan tercüman, ne diyeceğini bilemedi, ama Alfinger hiç şaka yapmıyordu. Ondan sonra tercümandan, bacağını keskin bir kılıç veya balta ile koparmaya hazır olup olmadığını sordu. Tercüman cevap vermeyince, Alfinger, teğmenine dönüp, ayni hizmeti kendisinin yapmasını istedi. Teğmen tarafından çağrılan papaz, bu hayata o kadar sıkı sarılmamasını Alfinger'e tavsiye etti. Burada ölen, Avrupa toprağında ölenden daha emin bir şekilde cennete giderdi. çünkü kutsal kilise uğruna savaşarak ölmüş olurdu. O zaman, Alfinger biraz ferahlayıp, kendisinin de ayni fikirde olduğunu söyledi ise de, İspanya sarayına henüz çok borçlu bulunduğunu, bir savaş adamını göz göre göre öldürmenin caiz olmadığını ilâve etti. Ve yine teğmenine dönerek, bacağını koparmasında israr etti. Teğmenin yanında arkebüzlerle silâhlı iki asker vardı; Alfinger biliyordu ki, eğer yakında ölmezse, onu vururlardı. Teğmen açık duran ve kalçaya kadar mavi - yeşil bir renk bağlamış olan zehirli bacağa tepeden bakarak, artık iş işten geçtiğini söyledi. Ayni fikirde bulunan papaz, acele acele ve yüksek sesle dualar okumaya başladı. O zaman Alfinger, teğmeni yanından uzaklaştırmak amacı ile, onu kendisine halef yaptığını söyledi. Memnun teğmen, tüfekliler ile birlikte uzaklaşınca, Alfinger yine her zaman olduğu gibi gülümsedi ve yanma bir arkebüz tüfeği koydurarak tercümanı ile fısıldaşmaya başladı.

Tercüman çok geçmeden, generalin yattığı ve papazın dua ettiği yere demircilik bilen bir tutma asker getirdi. Bu adam bir pota, iri uzun bir demir ve bir kıskaç tedarik etmişti. Demiri kızarıncaya kadar potad ı ısıttı ve sonra kıs-

kacı Alfinger'e uzattı. Kitabının üstünden olup biteni korku ile takip eden papaz, şimdi kitabı gözünün önüne tutup, okumaktan vazgeçerek sık sık solumaya başlamıştı. Demirci ile tercümanın yumrukları sıkılıyor ve gözleri yalağından fırlarcasına açılıyordu: Yanan et ıslık çalıyor ve duman çıkarıyordu. Alfinger dimdik oturarak, kalçadan dize kadar bütün üst bacak etlerini kızıl ateşle soyup attı. İşi bitirip, kıskacı, ucundaki demirle birlikte yere fırlattığı zaman yüzü öyle hareketsizdi ki, bakanlar onu ölü sanırlardı. Fakat, düşmeden gövdesini ağaca dayamaya muvaffak oldu; gözleri çakmak çakmaktı. Bir saat sonra çay istedi ve gözünü güneşe kaldırdı: Batmak üzere idi. Kolunu arkebüze doğru uzattı.

Karanlık basınca, teğmen meşaleler ve dallardan yapılmış bir teskere ile çıkageldi. Fakat, Alfinger dikine oturuyor ve önüne bakıyordu; bir yanında papaz, bir yanında ise tercüman çömeliyordu. Alfinger iki tutmaya, ateş yakarak bütün gece yanında silâhla nöbet beklemelerini emretti. Teğmen karşı gelmedi. Bir taş gibi ağaca dayanmış duran Alfinger, gece, yaralarına sıcak yağ döktürdü. Ateşin başında uykuya dalan papaz, sabahleyin gözünü açıp korku ile Alfinger'e bakınca, onu kımıldamadan oturur gördü ve yine hemen kitabına sarılarak duaya başladı.

Sabahleyin 24 saatlik zehir mühleti sona ermiş bulunuyordu. Vali bir teskere ile kendini kapalı bir çadıra taşıttı ve gece, tercümanı tarafından cebine sokulan koka yapraklarını çiğnemeye kouldu. Sonra uyudu. Öğleyin teğmen çekine çekine çadıra girdiği zaman, papazı, şefin döşeğinde uyur gördü. Alaca karanlıkta teğmene işaret veren Alfinger, eski hafif sesi ile dışarıya dair haber soruyordu.

İki hafta sonra Tairona Siyerra'sının doğu vadisinden tekrar yola çıktılar. Generalin sedyesi arkasından, ye-

dekteki atı geliyordu. Gergin, kuru bacağı ile kendisi ancak iki sopaya dayanarak ve çok güç yürüyebiliyordu. Atın üstüne başkaları tarafından oturtulmak lâzım idi. Gerçi onlar, her rastladıkları köyü yakıyor ve bütün yaşlıları öldürüp, gençlerle çocukları birlikte götürüyorlardı ama, gene de, salgın gibi uğursuz yürüyüşlerinin haberi yine çabucak dağlığa ve batı vadilerine yayılmış bulunuyordu. Fakat onlar umulmaz dolambaçlar yaparak, yine kâfi derecede hazırlıksız köyler buldular. Tairona Siyerrasının batı yamacında yüzlerce esir yakaladılar. Bunları iplere bağlanmış olarak önlerinde sürüyorlardı. Alfinger, ikinci teğmenine onları Coro'ya götürmek emri vermişti. Muhafız olarak da teğmene yirmi arkebüz tüfeklisi ayırmıştı. Aşağı doğru takip ederek, Maracaibo körfezine ulaşmak istedikleri **Kataturibo** ırmağına esirlerin ancak üçte biri gelebildi. Orada, Coro'dan kalkan gemiler kafileyi karşıladılar. Yüzlerce yerlinin cesetleri arkada, dağlarda serpili kalmıştı.

Alfinger'in kendisi, Magdalene nehrinin sıcak ve geniş vadisinde kamp kurdu. Tecrübelerine göre şöyle düşünüyordu: Her insan sürümü için rakamı beş - on misli yüksek tutmak lâzımdır. Bu, altın soruşturmaktan daha lüzumlu idi.

Küçük müfrezeler ayırıp, nehir aşırı keşfe yolladı. Bu müfrezeler dağlık yerlere ve **Porce** ırmağına kadar gittiler. Geri geldikleri vakit, bataklıklarda ve ağaçlarda yaşıyan kabilelerden, tarla ziraati yapıp, kumaş dokuyan, altınları da eksik olmayan zengin **Nutube**'lerden ve **Tuhame**'lerden bahsettiler. Fakat yanlarında getirdikleri mal azdı. Alfinger, kendisini atına bindirtip, koka yaprakları çiğneyerek ,doğuya ve **Lebria** ırmağı vâdisine yukarı yürüyüş emri verdi.

Büyük bir yere vardılar. Alfinger, bütün ahaliyi tutup, hususî bir şekilde hazırlattığı bir ağıla sürmelerini.

emretti. Bu iş bitince, kurtulmak isteyen herkesin karısı, kendisi ve çocukları için altın ödemek zorunda olduğunu bildirdi. Onları daha çabuk davranmaya zorlamak için de, kurtuluş fidyesini getirinceye kadar halkı aç bıraktı. Evlerine gidip altın getirenler gerçekten serbest bırakılıyorlardı; yalnız, Alfinger, İspanyol ve İtalyan askerlerini arkalarından yollayıp, onları evlerinde tekrar yakalatıyor ve bir kere daha fidye ödetiyordu. Bazıları ayni muameleyi üç defa yaşadılar. Hiç bir şey getiremiyenler açlıktan ölünceye kadar ağılda bekletildiler.

Kaçakları kovalamak işi bir düzene kondu. Dağlarda yakaladıklarını kayalardan uçuruma atlatıyorlardı. Fundalıklarda saklanmış ve çevrilip tutulmuş olanları otuzar, kırkar, saz kulübelere doldurup yaktılar. Azgın av köpeklerini kara adamların üstüne salarak parçalattılar ve yedirdiler. Bir köyde köpekler hasta ve bebekli bir kadını kovalamışlardı. Kadın kurtulamıyacağını anlayınca, önüne çıkan ilk açık kulübeye canını atarak kendini bir kirişe asmış, ayağına da bebeğini bağlamıştı. Köpekler, onu bulup çocuğu alaşağı etmişlerdi ki, alayın rahipleri yetişip, yavruyu köpeklerin dişlerinden kurtardılar ve ölmeden önce vaftiz etmeye muvaffak oldular!

Geçtiği yerlerde Alfinger'in ünü «zalimler zalimi» diye yayılıyordu. Askerleri, köpekleri için ayrıca yiyecek aramaya lüzum görmüyorlardı; yanlarında tıpkı danalar ve domuşlar gibi bir sürü vahşî götürüyorlar ve köpeklerine atmak üzere bunları birbirinden satın alıyorlardı. Alfinger, zengin sayılan bir yerden geçerken halktan yetmiş kişiyi yakalatıp, tereddütsüz her iki ellerini kestirerek, pazar yerinde bu yetmiş çift eli bir sırığa astırmış, altın esirgeyenlerin başlarına neler geleceğini böylece göstermek istemişti.

Alfinger kolu, yakıp yıkarak aşağı doğru iniyordu.

Velez dağları aşıldı. Artık altın daha bol akıyordu. Bin kişilikten fazla, büyük bir köle kafilesi, sırtları yüklü olarak Coro'ya yollandı. Kafilenin içinde her cinsten yerliler vardı; dağlarla ovalarda yaşıyan insanların çeşidi, papağanlarınkinden daha az değildi. Doğrusu sıkı çalışılıyordu.

Ambrosius Alfinker kimdi? Bir beyaz, bir erkek, bir avcı - benzerlerinden hiç de daha kötü olmayan biri. Kavga hırsı onun belkemiği idi; birini yenmeye, haklamaya muvaffak oldu mu, kendini bahtiyar bilirdi. Şan, kudret ve altın onun kalbi, kanı idi. Renkli yerliler ise, ayakları altındaki kumdan başka bir şey değildi. Soğuk Velez dağlarından aşağı inerken, rahibine demişti ki; «Maracaibo körfezine geri dönmeliyiz, yaralarıma her gün sıcak yağ döküyorlar, ama bacak gittikçe berbatlaşıyor!»

Pomplona ile **Kukuta** arasında dağlığa girerken, Alfinger'i artık attan indirmek icap etti; bir ağaç gibi kurumuş olduğu halde, önü ve ardı silâhlı muhafızlarla çevrili, altın yüklü yerliler kafilesi gözü önünde, ancak oraya kadar dayanabilmişti. Kangren, bacağı sarmıştı. Geceleyin onu bir mağaraya götürdüler. Alfinger orada, altınların mağara kapısına, yani gözü önüne konmasını istedi. Komutanları yalın kılıç dolaşıyor ve birbirine sövüyorlardı. Kendini zararlı sayan bir komutan, hazine bekçisinin üstüne atılarak, kralın beşte birine elatmak istiyordu. Alfinger'in sesini duydukları ve onun, altınlarını yanma almak istediğini aladıkları vakit, söz birliği ile mağara ağzının darlığını öne sürdüler. O zaman general kendisinin dışarı çıkarılmasını istedi. O, artık ayakta duramıyor, fakat dolu tüfeği daima kolu üstünde tutuyordu. Meşale ışığı altında bir sedye ile dışarı taşınırken, köleler tökezledikleri için, tüfek sarsıntı ile ateş aldı ve çıkan kurşun, tavandan bir kaya koparak generalin, iki taşıyıcısı ile birlikte ezilmesine sebep oldu.

Ertesi gün sıkı yürüyüşle yola çıkıldı. Hazine bekçisinin yerlilere taşıttığı kral beştesi ile Alfinger'in hissesi önüne şimdi rahip ile keşişleri durmuşlardı. Komutanlar kaplanlar gibi homurdanıyorlar ve dar bir geçitte kolu soyarak, adamları uçuruma dökmeyi umuyorlardı. Fakat, dağlar alçalıyordu. Çevre düzeldikçe düzeliyor ve kötü niyetli komutanlara, atları üstünde kafilenin koruyucusu rolü oynamak düşüyordu. Zalim Alfinger'in öldüğü yer **Miser Ambrosio** adını aldı.

MAGDELENE NEHRİ BOYUNDA

Beyazların, o savaşkan erkek soyunun daha pek çok adamları vardı.

Kap Velez bölgesi, Magdelene nehri ağzına kadar Rodrigo Bastidas'a verilmişti. Sennarta şehri kuruluşunu ona borçlu idi. Fakat, arkadaşları onu öteki dünyaya yollamışlardı.

Garcia von Lerma, Tairona kavmi ile bir savaşa tutuşmuştu. Tayronalar zengin bir kavimdiler. Bir zaman sonra ne bunlardan bir iz kaldı, ne de Garcia'nın kendisinden.

Fernandes von Luga, Gırnatalı bir hukukçuyu, kırkına yakın **Gonzano Ximenes Quesada**'yı kendine vekil tayin etmişti. Kendisi bir sefer başlangıcında öldü idi. Quesada ise o sırada, kendisini ta içerlere kadar götürecek bir teşebbüse girişti.

Quesada'nın bin kişilik yaya askeri ile, yüz atlısı vardı. Bunların hepsi, yaşayamadıkları Avrupa toprağından geliyorlardı. Avrupa'nın kuzey memleketleri merhametsiz kralların, beylerle tutma asker başbuğlarının hükmü altı-

na düşmüştü. Genç ve orta yaşlı bir çok erkekler ya ölmeye, yahut sürünmeye mahkûmdular. Bir çokları beyler için savaşmayı, sürünmeye üstün tutuyorlardı. Yarı İspanya, sürülmemiş tarlalarla kaplı olup, dilenci asası ile dolaşan aristokrat beyler görülüyordu. Buna karşılık, yüzbinlerce keşiş, saray gibi manastırlarda yaşıyorlardı. Çünkü, renksiz adamlar ne yeri - göğü, ne de otu - hayvanı bilmeden, ta arşiâlâda bir Allah tanıdıkları halde, milyonlarca papaz onlara bu Tanrının sözünü tutturamıyorlardı.

Bir zamandan beri bu renksizleri derin bir huzursuzluk kaplamıştı. Bütün yeryüzünü görmek ve kaplamak istiyorlardı. Gemilere binerek macera aramaya çıktılar. Gittikleri yerlerde yeni topraklar ve memleketler keşfettiler. Fakat, durmadan daha ötelere, daha uzaklara gitmek istiyorlardı. Bu arzuya ne ad vereceklerini bilmiyorlar, yalnız şöyle diyorlardı: İspanya tacına yeni bir ülke zaptedeceğiz, altın arayacağız, hayalî Tanrımızın dinini her tarafa yayacağız. Halbuki onları yeden kuvvet sadece toprak bulmak, buldukları toprak, deniz, ırmak ve kavimler uğruna kendilerini yitirmek ve yok etmekti.

Ximenes von Quesada'nın bin yaya askeri ile, yüz atlısı olduğunu söylemiştik. Subaylarından birisine Magdelene nehrini gemilerle yukarı doğru çıkarak, sonra dağlarda kendisi ile buluşmak ödevi vermişti.

Bu emri yerine getirmek üzere, Kaptan Alcobazo beş gemi ve iki yüz adamla sefere çıktı. Hareketten önce papaz gemileri takdis etti ve tayfa dizüstü çökerek Meryem Anaya yakardı. Nehrin ağzından başlayarak, günlerce yalnız bataklıklar ve ağaçlı nehir adaları gördüler. Coro'dan birlikte getirdikleri yerliler onlara yenir balıkları gösteriyorlardı. Nehir daraldıkça, kıyıya yakın yerlerde hurma dallarından kulübeler peyda oluyordu. Bakır renkli yerliler ömürlerinde ilk defa gördükleri beyazlara her istediklerini verdiler. Beyazların önünde diz çökmek istiyor-

lardı. Onlar balık tutmak üzere, dağlardan inmiş **Coygaba**'lar, yani «insanlar», imişler. Kendilerinden altın sorulduğu zaman, dağlarda, insanlar da, altın da bol olduğu cevabını verdiler. İnsanlar hep kaya yarığından çıkmışlar. Beyazlar gülüştüler.

Yavaş yavaş yukarı çıkıyorlardı, ivmiye ihtiyaçları yoktu. Ximenes von Quesada, dağlarda şüphesiz daha hızlı gidemezdi. Sol kolda akşam kızıllığına batmış karlı dağlar parıldıyor, sarı ay suyun aynasına vuruyor, ufuklar kararıyordu; yeşil ormanlar morarıyordu ve sonra kararak kocaman bir mağara haline geliyordu. Büyük bir göl geçtiler ve ertesi gün bir ada üstünde rastladıkları adamlardan öğrendiler ki, bu gölü meydana getiren, güneyden gelen bir **Kanka** ırmağı imiş; **Kanka**'nın geniş vadisinde ise pek çok insan yaşıyormuş. Fakat, beyazlar, gemilerini Magdelene nehrine yukarı sürmekte devam ettiler. Gittikçe sıklaşan kum adacıkları üstünde sürü sürü timsahlar yatıyor ve sarı yelkenli, yüksek yabancı gemilere bel bel bakıyorlardı.

Etraflarındaki balta girmemiş ormanlar gittikçe daha çok yükseliyor, adalar sırtlarındaki azgın bitkilerle sarmaş dolaş oluyor, bazıları yeşil ve boz tek bir keçe halinde görünüyordu. Kokos hurmaları üstünde ara sıra görünen küçük maymunlar tepelere kaçışıyorlardı. Ard arda yüzen beş gemilik donanmanın en büyük baş gemisinde İspanya tacının bayrağı dalgalanıyor ve Quesada'nın kaptanı Alcobazo bulunuyordu. Gök geniş ve açık, nehir büyük ve yaygındı. Şu yolculuğa itiraz eden tek bir ses yükselmiyor, yanyana, üstüste uzanıp giden toprak, su, gök onlara karşı koymuyordu. Toprak, su ve insanlar birbirine dokunup, birbirini hissediyorlar, fakat birbiri hakkında hiç bir şey bilmiyorlardı. Ne de olsa beyazlar neşeli idiler ve rahatça yollarına devam ediyorlardı. Kim elini kaldı-

rıp da, «hayır, siz orada değildiniz«» diye bağırabilirdi. İz bırakmayı elbette unutmayacaklardı.

Çevre dağlar yükseldikçe yükseliyor, sıcak şiddetleniyor, düz stepler arkalarında kalıyordu. Onlar iki yüz tüfekli tutma ile donanmış beş gemilik bir filo idiler. Şarkı söylüyorlar, gürültü yapıyorlar, kâğıt oynuyorlardı. Alcobazo sert değildi, tayfalar onu seviyorlardı; elde edilecek yağma malını onunla paylaşmak zor olmıyacaktı.

Suya dalan ağaçlar, sudan çıkan kökler görülüyordu. Muz ağaçlarının çarşaf kadar geniş yaprakları vardı. Suda yürüyerek karaya çıkıyorlar, ağaçlardan meyve topluyorlar ve güneşten korunmak için de yaprak koparıyorlardı. Sonra bunları, işleri bitince suya atarlardı. Ağaçlar insanı bazan çepeçevre sarıyor ve gemilerin önüne geriliyorlardı; nehir, nehir olmakta devam edecek mi, yoksa, ormanlaşıp gidecek mi idi, bilinmiyordu. Geceleri başları üstünde kubbeleşen gök, yıldızlarını müthiş bir parıltı ile bağrına döşüyordu. Orman onları bir kale gibi her taraftan sarıyordu.

Nehir, suyunu çekiyor, durmadan iskandil etmek gerekiyordu. Hiç yel de esmez olmuştu. Hem kürek çekiliyor, hem de yedilerek çekiliyordu. Kuvvetli bir darbe, gemiyi kuma oturtur korkusu ile, kürekler dikkatle kullanıyordu. Nehrin dibinde çamur ve kum yükseliyordu. Ters dönmüş ölü timsahlar suyun yüzünde akıp gidiyorlardı. Kürek çekip, dümen kullanmayan herkes iskandilcinin yanında duruyordu; fakat, artık iskandil ipine hacet kalmamıştı, gönderler tabana dokunuyordu.

Subayları bir korku aldı. Kaptan Alcobazo dahi soğukkanlılığını güç koruyordu. Bir dua tertip edilmesini emretti. Papaz, baş gemide dümendeki kaptanın yanında durarak, haçını pırıltılı suyun üstüne doğru kaldırdı. Sisi güneş emdi ve yel de dağlara kovdu. Gemileri bir çayır adasına bağlayarak nehre su gelmesini beklemeye başla-

dılar. Kötü günler gelmişti. Alcobazo'yu sıtma tuttu. Subaylar gemilerden çıkıp ormanda avlanmaya gittiler; fakat, çok uzaklaşmadan dehşetle durakladılar, çünkü her taraf yılanlarla dolu idi. Alcobazo emretti: Beklemek!

Sonunda Allah acıdı. Bir sabah bulutlar kabarıp, fırtına koptu ve bütün gün dinmedi; dağlara doğru uzaklaşıyor, sonra yine nehir vadisinde gümbürdüyordu. Böyle gök gürültüleri duymamışlar, böyle bir sağanak altında durmamışlardı. Çevrelerine iki defa yıldırım düştü ve birisi kaptan gemisine çarparak bir direği parçaladı; donanmanın rahibi ile duaya başlattığı üç yerliyi öldürdü. Gökten dökülen su kütlelerinin ölçüsü yoktu. Yağmurla birlikte serin bir yel de çıktığından, ayni akşam, daha yağmur dinmeden harekete geçmek istiyorlardı. Rahibin ölümüne kimse aldırış etmedi; şimdi ancak tehlikeyi ve kurtuluşu düşünüyorlardı. Kaptan, ertesi sabah bütün tayfa ile karaya çıkıp, rahibi orman kenarında törenle gömdürdü.

Halatlar çözüldü ve yükselmiş olan gemiler tekrar yüzmeye başladı. Ormanın geri kayarak gözden kaybolusunu derin bir memnunlukla seyrediyorlardı. Kabaran rüzgâr yelkenleri kanatlandıracak kadar kuvvetli idi; kulakları, halkaların çarpıntısı ile halatların iniltisini bir müzik gibi dinliyordu. Bir gün de böyle gidildi. İkinci gün yel kesildiği için dinlendiler. Üçüncü gün, en hafif iki gemiyi başa geçirerek hareket etmişlerdi, fakat bunlar çok geçmeden kuma oturdular. Yardıma koştukları vakit gördüler ki, bir yan kanala sapmışlardı. Gemileri geri yüzdürmek için günlerce boşuna uğraştılar. Sabırsızlık ve korku, ruhları yeniden kapladı, yeteri kadar taze kuvvet yoktu; sevimli Alcobazo'dan öfkeli ve titrek bir adam çıkıyordu.

Beş gemiden ikisini kanalın çamurunda bırakarak harekete mecbur oldular. Bu yüzden, kalan üç gemi daralmış

ağırlaşmışlardı; çoğalan hastaları ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Onları kıyıda bırakıp, sonradan aldırmayı düşünüyorlar, lâkin protesto çığlıkları ile karşılaşıyorlardı; yanlarında, hiç bir sağlam adam da kalmayı kabul etmiyordu. Zaten geride sağlam adam bırakmak da caiz değildi. Ölüm vak'aları bildirildikçe, kaptan arayıp sormaya lüzum görmeden, cesetleri bezler içine sardırıp çabucak gömdürüyordu.

Nihayet kıyılar yükselip, akıntı hızlandı ve sular kayalık bir bölgeden köpüre köpüre akmaya başladı. O zaman her üç gemiden seçilen adamlar, artık göğüs zırhını hiç çıkarmayan sinirli Alcobazo'ya baş vurarak, daha nereye kadar gideceklerini sordular. Başka zaman olsa yatıştırıcı bir tavır takınacak olan kaptan, şimdi suratlarına bağırarak, kimin canı istiyorsa gemiden ayrılabileceği cevabını verdi. İşte dağlar karşıda idi! Kim isterse tırmansın! Bu cevaba kızan adamların bazıları müsaadeden faydalanmayı gerçekten tasarladılar. Sıcak vadiyi bırakarak doğruca dağlara vurup, Quesada'ya karşı gideceklerdi. Bu tasarıdan haber alan kaptanın kendisi de ayni hevesi duydu. Hastalarla uğraşmaktan sarsılmış, yine hasta dolu kokmuş gemilerden tiksinmişti. Yürüyüş kolunun başına geçtiğini gören arkadaşları memnun oldular. Alcobazo, geride kalan üç gemiye bir vekil komutan tayin ederek, dağlara doğru bir ileri hamle yaptıktan sonra bir - iki haftaya kadar geri döneceklerini söyledi. Bu arada hastalara bakılır, sağlar da dinlenmiş olurlardı.

Kafile gerçekten bir hafta sonra döndü. Kuş uçmaz vahşî ormanda, hiç ademoğluna rastlamadan, hiç bir su kaynağı bulmadan yürümek onları bitirmiş, açlık da canlarına tak demişti. Alcobazo, «İşi gemilerle denemek yine daha iyi olmaz mıydı?» diye sorduğu zaman, herkesin canına minnet olmuş, itirazsız geri dönmüşlerdi.

Fakat, bu yeni denemede, kayalar arasından geçerken kazaya uğradılar. Su çağlaklarına yaklaşmışlar ve birini de geçmişlerdi. Daha yüksek ve geniş olan ikincisini de atlatmak için hamle üstüne hamle yapıyorlardı. Yukarda, yüksek kıyılar üstünde muhteşem hurma ormanları ve söğüt ağaçları vardı. Yelken ve küreklerle çalıştıkları gibi, dip kayalarına da dayanıyorlardı. Gönderler kayıyor ve tutunamadan geri atılıyorlardı. Tayfanın bir kısmı dümende otururken, kalçalara kadar çıplak bir sürü adam güvertede durup sırıklarla dayanarak ağır taşıtı ileri itmeye uğraşıyor, tayfanın en büyük kısmı ise, göğüs ve omuzlara sarılmış halatlarla gemiyi kıyıdan çekmeye çabalıyorlardı. Ama, sivri çakıl taşları ile örtülü kıyılara sağlamca ayak basmak mümkün olmuyordu. Bir ip koptu ve ansızın çekilmeye kapılarak, bir yandaki adamlar tespih dizisi gibi birbiri arkasına şevden aşağı yuvarlandılar. Gemi sarsılıp yana doğru bir sıçrama yaptı. O anda karşı geçedeki çekiciler gevşettiklerinden, halatlar hızla ellerinden kurtuldu ve çevik davranıp derhal el bırakamıyanlar havada kavis çizerek suya döküldüler. Gemi akıntıya kapılmıştı, bir oyuncak gibi çağlağın alt akıntısı üstüne yükselip, direkleri ve çırpınan yelkenleri ile tepe taklak aşağı yuvarlandı. Orta direğinde İspanyol arması taşıyan zavallı taşıt bir kaya adacığına çarparak parçalanırken çıkardığı gürültü, çağlağın sürekli gümbürtüsü ortasında çok sayıf duyuldu. Gemi, burnu yukarda olarak, ağır kıç tarafın şiddetle oturması neticesi. gürültü ile parçalandı. Ayni anda su, kopan gemi parçalarını coşkun dalgalarına katıp götürürken, hastaların çıkardığı umutsuz çığlık kulakları tırmalıyordu. Yeşil renkli kalın bir su sütûnu alttan gemi boşluğuna saldırdı. Yelkenlerle direklere tırmanan bir hayli adam görülüyordu. Yüzmeye çabalı-

yorlar, fakat kurşun gibi ağır dalgalar tarafından yakalanıp, aşağı çekiliyorlardı. Ölülerle yaralılar daha aşağılardan toplandı.

Ayni denemeyi bir gün sonra ikinci gemi ile yaptılar ve bu sefer muvaffak oldular. Azmini belirtmek isteyen Kaptan Alcobazo, geminin üstünde durarak manevrayı doğrudan doğruya idare etti. Şimdi yukarda, söğütlerle hurmalar arasındaki derin vadide yüzüyorlardı. Gemiyi orada bir yere bağlayarak dinlendiler ve son gemiyi ertesi gün çıkarmak üzere hazırlandılar. Alcobazo geceyi, tayfaya cesaret vermek üzere, aşağı gemide kalanların yanında geçirdi.

Gece, çağlağın sürekli gürültüsü arasında korkunç bir gümbürtü ile uykularından tedirgin oldukları zaman, çok yakınlarında bağrışmalar duydular. Meşaleler yanınca, dün yukarı çekilen geminin yana yatmış ve ümitsiz bir halde karşılarında durduğunu gördüler. Yelkenler, ölü uzuvlar gibi gemiden dışarı uzanıyordu. Suda ümitsizce kıvranan insanlarla, etrafında çırpınanların gürültüsü ortasında, bu manzarayı seyretmeye daha fazla dayanamıyan Alcobazo, göğsünü yumruklaya yumruklaya ağlamaya başladı. Karanlıkta ne kurtarmak mümkünse kurtarıldı. Muzaffer güneş tekrar doğuncaya kadar meşalelerle didindiler. Çağlağın azgınlığı hiç eksilmiyordu. Artık uğursuz bir yerde olduklarını anlıyorlardı. Burası, İspanya, Portekiz, İsviçre ve İtalya'dan toplanıp gelen bütün bu insanların kaderlerini belli edecek gibi görünüyordu. Onlar yok olup gitseler de, gök çehresini yine böyle gösterir, kızıl bulutlar yine böyle yükselir, sular yine böyle köpürürdü. Burada yaşanan, gök ve suyun herhangi bir yerde olduğundan zerre kadar farklı değildi. Korku, yürekleri sardı. Nehir köpükleniyor ve küçük kayalar etrafında oynuyordu; ağaçlar aydınlıkta heybetli tepelerini yüceltiyor-

lardı. Koyunlarındaki aziz kemiklerini sıkıştırarak, adamlar Alcobazo'nun etrafında kümelendiler.

Ölülerin gömülmesi sona erdikten sonra şu karar verildi: Kim yürümeye muktedir ise, Alcobazo'nun ardına düşecek ve dağlara doğru yapılacak sefere katılacaktı; hastalar ise, yerlerini bırakmayacaklarma dair kaptana yemin eden bir avuç adamla birlikte, gemide kalacaklardı. Kaptan yavaş gidecek ve şayet arkada kalanlar takip etmek isterlerse diye, yol üstüne işaretler koyduracaktı. Kalanlar, eğer durumda bir değişiklik olmazsa, gemiyi mümkün olduğu kadar süratle aşağı doğru yüzdürerek, tekrar denize çıkmak direktifi aldılar.

Alcobazo elli sağlam arkadaşı ile yola çıkmıştı. Tepeden başlarını geri çevirince biri parçalanmış, biri sağlam iki gemiyi son defa gördüler ve diz çöküp, gerek kendileri, gerek onlar için Allaha yalvardılar.

Magdelene nehri vadisinde fırtına ile karışık sürekli bir yağmur havası başladı. Gemidekiler kendilerini akıntıya kaptırmış gidiyorlardı, kalan azıcık erzak büsbütün suyunu çekmek üzere idi. O zaman, Alcobazo ile Quesada'ya sövüp, kendilerini Meksika'dan adalardan ve sağlam yurtlarından buralara getirmiş olan şu sefere lânet okudular. Hastaların gözü önünde nehir ortasından kıyıya dümen kırıp, ellerinde tüfekleri olduğu halde gemiyi terkettiler. Gemiden ayrılmadan önce, hastalardan istiyenlere birer kurşun hediye ettiler. Gemide canlı olarak kalanların korku çığlıkları, onlar kıyıdan uzaklaşırken hâlâ kulaklarına geliyordu. Ama, bunu umursayacak halleri yoktu. Kendilerini bekleyen akıbetin daha iyi olmadığını biliyorlardı. Gerçekten de öyle oldu: Alcobazo'nun hareketinden iki hafta sonra, arkada bıraktıklarından hiç kimse yaşamıyordu - ne hastalardan, ne de dirilerden!.

Evvelce sağlam olup, şimdi dikenli çalılar arasında sessiz ve açlık duymadan yatanların vücutlarından kurt -

kuş karın doyurduğu gibi, sessiz geminin üstüne de akbaba sürüleri inip kalkıyordu. Kocaman kuşlar ağır kanatları ile havalanarak, sıkıcı vatanlarından kaçmış olan bu adamların kemiklerini dört bir tarafa saçıyorlardı; hayatları coşkun sularda, ıslak fundalıkta ve ağaç tepelerinde sona eriyordu.

DAĞLAR - AŞIRI YÜRÜYÜŞ

Gürbüz ve akıncı adamları ile Quesada yürüyor, yürüyordu. Onları, Avrupa göndermişti. Öteki kolun başına gelenlerden hiç haberi yoktu; olsaydı bile, «Ne yapalım, elden ne gelir?» deyip, yürüyüşlerine yine devam edeceklerdi.

Quesada, Sen Marta Valisi Lugos'un vekili idi. Vali ise o sırada ölmüş bulunuyordu, çünkü burada hayatla ölüm birbirine pek yakın komşudurlar - doğulur ve ölünür, nehirler coşar ve kurur, sıcak dağları sarar ve kayaları ufalar, orman büyük gelişir, ağaçların dal ve yaprakları ise yavaş yavaş çürüyüp yosunlaşır. Evet, Vali Lugos'un vekili Quesada, Sen Marta dağlarına çıkıyordu. Upar vadisinin güneyinde, yani biraz önce zalim Ambrosius Alfinger tarafından geçilmiş olan yerden hareket etmişti.

Ximenes Quesada kimdi? Bel kemiği kilise ile kral ise, kanı da şan ve nişan olan bir beyaz ki, benzerlerinden ne daha kötü, ne daha iyi idi.

Toprak tepelerle kaplanıyordu. İki ırmak güneye, bir büyük göle doğru akıyorlardı; bu göl **Lago Zapatosa** idi. Onlar atlılar, yayalar ve küçük toplar taşıyan arabalarla yürürken, ayakları altında toprak oynuyordu. Bir batak çevrede idiler. Her iki ırmak buralardan çok su çekip göle götürüyorlarsa da, toprak yine hâlâ yaşlık kusuyordu.

Ordu, durup dinlenmeden yürüyor, dağların mavi çizgileriyle karlı zirvelere doğru çekiliyordu; kendi ayakları, atlarının nalları ve arabalarının tekerlekleri için bir an önce sağlam toprağa kavuşmak istiyorlardı. Bazı yerlerde su, toprak üstünde aynalanacak kadar birikiyordu. Bu kokmuş bir su idi.

Onlar zorbalık uğruna ve macera için birleşmişlerdi. Beyazların memleketinde, İspanya, Portekiz, İtalya ve Almanya'da bırakılmış bir şeyleri yoktu. Gel yeni memleket gel, ve ver **bana servetini**!

Mavi dağlar yaklaşıyor, etekler yavaş yavaş yükseliyordu. Ordu, neşe ile ormana daldı, kokmuş su ile, zehir sulu yağlı otları arkada bırakmışlardı. Sisi hâlâ kendilerine kadar uzanan bataklık ovaya hâkim bir yerde kamp kurdular. Herşeyi sildiler ve kuruladılar: Kendi vücutlarını, atlarını, battaniyelerini, arabalarını, top ve tüfeklerini... İyi sulu kaynaklar da keşfettiler. Ateş başında yatıyor ve oturuyorlardı. Yiyecek ve içecekleri olduğu gibi, kızıl derililer onlara ormandan acayip kökler de getiriyorlardı. Bunlardan kerevize benzeyen ve **Crucha** dedikleri birisi, insanı hem doyuruyor, hem keyiflendiriyordu. Havayı kelebekler dolduruyor ve etraflarını, hiç görmedikleri yükseklikte hurma ağaçları çeviriyordu. Kamış kadar pürüzsüz Curas hurmaları fundalıktan yanyana çıkıp, havaya boy atıyorlar, dallarını ta yukarda sınırsız ışık deryasına salıvermeden önce, uçsuz bir yol gibi uzuyorlardı. Yerli siyahlar her ağacı tanıyor, her cinsi biliyor, ağaç sütunlarına tırmanarak, soyup kavlatıyor ve aşağıya avuç avuç sarı mum indiriyorlardı. Tutma askerler ateş başında, bir keşişle birlikte tıkınıyorlardı. «Ey keşiş, bizi kandıramazsın. İspanya'da yiyecek kıtlığı yoksa burada işin ne? Sen, bizim lokmalarımızı kapmaya geldin.» Başka birisi: «Doğru ya, papaz, seni burada koruyacak bir papa, bir kral da yok.» Başka birisi: «Keşiş, sen burada ruhları

çalmak istiyorsun. Manastırında uyumaktan, şarap içmekten ve zıkımlanmaktan başka ne yaptın? Böyle göbek başka nerde peyda olur? Kucağında ne kadar genç kadın oturdu? Babam beni keşiş yapmalı imiş! Bunun yerine gübre taşımaya mecbur oldum.» Bir başkası: «Ben, işi bir dülger olarak, balta ile denedim ve onlara kirişler, kapı ve çerçeveler yaptım. Kalfa oluncaya kadar belim bükülür, yüreğim kurur. Usta oluncaya kadar ise, patron kanını canını almış ve seni bir boş kadavra haline getirmiştir. Kapıları da, kirişleri de yerin dibine batsın! Asker olmak hoş şey, insanlara hükmedersin!»

Şarkılar tutturdular. Yedikleri kereviz, içtikleri şarap tesirini gösteriyordu. Canları kadın istiyordu. Vali ve komutanlar bundan memnun oldular, çünkü o sayede insanların dayanma gücü artardı.

Quesada'nın yukarlara yolladığı keşif kolları kötü haberler getirdiler. Kızıl derililer yalnız tek tek yayalar için elverişli keçi yolları biliyorlardı, orman kapalı idi ve müfreze erleri üst, baş perişan, eller yara bere içinde dönmüşlerdi. Quesada çadırında vekili ve rahipleri ile görüşüp danıştı. Neşeli davul ve kaval sesleri arasında Quesada'nın verdiği karar - geri dönmekti.

«Ormanlar hakkında benim tecrübem var. Vahşileri yakalamak lâzım, halbuki onlar saklanmasını iyi bilirler; diken, çalı demezler, kendilerini arasına atarlar. Bu işlerde ben çok para harcadım. Geri döndüğümde bir şey kazanmış olmak şöyle dursun, tersine herşeyi kaybetmiş olursam, beni doğruca borç hapsine atarlar. İhtiyatlı davranıp, başımı kayaya çarpmak istemeyişimin sebebini krallık elbet takdir eder.» Rahip tasdik etti: «Krallık, tüysüz kuşları sevmez. Eğer şüphen varsa, vali, geriye dön ve böylece hem elindeki serveti, hem de elimizdeki hıristiyanları kurtar.» Vali bu sefer, çekindiği Başkomutanı Barreda'nın fikrini sorup şu cevabı aldı: «Beni kendinize ve-

kil tayin ettiğinizden ötürü size teşekkür ederim. Fakat, bu vekilliği dönüş yolunda kullanmak istemem. Bana, Alcobazo gibi iki yüz adamla silâh verip, siz yakın bir yerde bekleyiniz, ben, bir kere şansımı deneyeceğim.»

— «Kaybedecek hiç bir şeyiniz yok mu, bir nişanlı, yolunuzu bekleyen bir karınız, yahut ana - babanız?»

— «Hepsi var, bay vali; ama yine bir deniyeceğim.»

— «Ne umarak komutan?»

— «İstiyorum, işte istiyorum.»

— «Bu cevap değil ki!»

Çadırda bir sükût oldu. Dışarı açıklıkta davul ve kaval durmadan çalıyor; atlı askerler cirit oynuyorlardı. Tüfekçi ustaları tecrübe mermileri atıyorlardı. Beyazlar ne istediklerini biliyorlar ve işlerine candan hazırlanıyorlardı. Komutan, «Bana iki yüz adam verin, gerisine karışmayın» diye israr edince, vali öfkelendi: «Benim düşüncemi öğrendin. Sen anlamıyorsun. Ben, seni Alcobazo'nun arkasından yollıyacağım.» Ayağa kalktığı zaman konuşulanların gizli tutulmasını emretti.

İki gün sonra Komutan Barreda, kendisine sorulmaksızın, kampta hareket hazırlıkları yapıldığını gördü. Kampı dolaşarak, akşama iki yüz adam topladı. Sabahleyin davul ve borular yürüyüş emri verip, çadırlar sökülürken, Barreda topladığı yayalarla doğu tarafına kırdı. Vali, krallık noterini çağırtarak, onunla şöyle konuştu: «Vekilim Barreda bir hergeledir. İsyan ediyor.» — «Dağları nereden aşmak istiyorsunuz bay vali?» Quesada geri dönmeyi tasarladığını itiraf edince, noterin yüzünü bir hayret kapladı. Konuşmanın sonunda devlet sekreteri, komutanın tutumunun bir yanlış anlayış farzedilmesini ve kendisinden derhal bütün adamları ile kampa geri dönmesinin istenmesini tavsiye etti. Bu yapıldı ve Barreda gerçekten geri döndü; Quesada ile vekili arasında bir çatışma olmadı.

Kesin hareket gününün sabahında, hem ürkmüş ve hem kızmış olan Quesada bütün ordunun âyine hazırlanmasını emrederek, rahibe dedi ki: «Şu dağlarla ormanlar bizi altın ülkesinden ayıran duvarlardır. Onları aşmak istiyorsunuz ve aşmalısınız da. Kimse bana sizi hedefe yaklaştırmaya çalışmadığımı söylemesin!» Vali öfkeden tıkanarak susunca, Barreda kılıcı ile selâmlayıp, dedi ki: «Belki içinizden bazıları neden yurdumuzu terkettiğimizi, orada altın o kadar kıt olduğu halde, burada onu neden vahşilerin çıplak elleri ile kumdan çıkarmakta olduklarını kendi kendine sormuştur. Altını böyle uzak ülkelerde kumun altına saklayan Tanrı, hep biz zavallıları göz önünde tutmuş olacak. Zenginler zengin doğarlar ve mirasa konarlar, kral, prens, kont veya tüccar olurlar. Halbuki kelle koltukta yaşayan asker, ömrü boyunca yoksul kalır. Ona ölümden sonra cennet vadedilmiştir, lâkin işin aslı öyle değil. Askerlere yumruk ve cesaret, silâh ve at verilmiştir. Biz, kurşun atar ve kendimize düşeni alırız. Önünüzde ne var, biliyorsunuz. Eğer hazır yemekten başka bir düşünceniz yoksa size asker denmez. Askere, savaşsız hiç bir şey nasip değildir. Savaş başlıyor, Meryem Ana yardımcımız olsun!»

Yürüyüş başladı.

Orman, diken, böcek, kurt, sıcak, rutubet, açlık, susuzluk, yorgunluk da beraber... Vahşilere saldırmak üzere yanlarına av köpekleri almışlardı. Ağırlık kolbaşısı, emin adamlarla bunlarm etrafını sarıp kesilmelerine ve yenmelerine engel oluyordu. Nerde bir parça yiyecek ele geçerse, atlarını yemeye kalkmasınlar diye ilkin binicilere veriliyordu. Ormanı tanıyan ve yol bilen kırmızı derililer en sayılır insanlar oldular. Ağaçlardan nasıl meyve topladıklarına, yerden nasıl kök çıkardıklarına dikkat edip öğrenildi. İlk iki hafta içinde geri kaçanlar oldu, anlaşılan

kurtulacaklarını umuyorlardı; fakat şimdi biliyorlardı ki, kurtuluş ancak önlerinde olabilirdi.

Batak ve oynak topraktan fundalığa, dikenli çalılar arasma ve sarmaşık sıklığına düşüyorlardı. İçlerinde, henüz asker olmayan var idiyse, buralarda oldu. Onlar ölümle savaştan doğmuşlardı; gözleri ne orman ve diken, ne akrep ve solcan görüyor, ne açlık, ne sıcak ve ne de soğuk tanıyorlardı. Orman sessiz duruyor ve içinde pala ölüm saçıyordu. Vuruyorlar, deliyorlar, boğuyorlar, öldürüyorlar ve ölüyorlardı. Quesada ile Komutan Barreda orduyu vâdilerden yüksek dağlara doğru götürüyorlardı. Ovalara bakmak için sırtlardan gitmeyi tercih ediyorlardı. Bir çıkıp, bir iniyorlar, sıcak buğudan kurtulup, dondurucu soğuğa düşüyorlardı. Dikenler elbiselerini paramparça ettikten sonra, derilere lüzum kalmadığından kılıç kınlarını, göğüslük ve kollukları doğrayıp pişirdiler ve yediler. Bazı yüksekliklerde Quesada adamlarını günlerce dinlendirmek zorunda kaldı, çünkü kan lekesi hastalığı başlamıştı, dermansızlıktan ilerliyemiyorlardı. Başıboş dolaşan kırmızı derililer, sersem kelebekler gibi bazan onlara yaklaşıyorlardı; bunlardan bazıları Alcobazo'nun rastladığı **Coygabalar** gibi iri ve güçlü adamlardı. Uzakta oturan kavimlerinin bol altını ve yiyeceği bulunduğunu söyleyen bu adamları bağlıyarak önlerine kattılar.

Akbabalar, kolun peşini bırakmıyorlardı. Kaplanlar ormanda dolaşıyor ve zayıf adamları, asma yataklarından çalıyorlardı. Bir çokları sendeliyor, kendilerini bilmez hale geliyorlardı; fakat, yine yürüyorlar ve emir dinliyorlardı. Askerlerin yamyamlaşmamaları için sıkı bir gözetleme gerekiyordu. Kayalık yamaçlarda sarı ve beyaz kaktüsler bitiyordu. Pilarlı Meryem Anaya yalvarılıyor, kızartılmış ağaç kabukları ve toprak yeniyordu. Vadilerden, bazan öyle ansızın buz gibi soğuk geçitlere çıkılıyordu ki, ağızlardan kan geliyordu. Orduda şikâyetçi yok gibi idi. Bir

kere sefer için kazanılmış olan Quesada ile komutanı, örnek olacak şekilde hareket ediyorlardı. Ama, orduda örneğe muhtaç olan yoktu. Herkes öfke ile kendine yol açıyordu. Pek dik çıkışlarda birbirini iple çekiyorlardı. Kan kaybeden ve daha ne kadar dayanacağı bilinmeyen bir yaralı gibi, ordu biteviye adam kaybediyor ve düşeni arkasında bırakıp gidiyordu.

Dağ sırtlarına yanaştıkları vakit, üç yüz adamları kalmıştı. Buz gibi soğuk geçitleri, **Paramo**'ları aşmaya uğraşırken, yüz kişi daha donarak öldü. Hava ceryanı ile kör olan bazılarını atların üstüne bağlayarak taşıdılar.

Etraflarındaki ormanlar korkunç derecede inliyor ve uğulduyordu. Onlar hiç bir şeye kulak asmıyorlardı. Ağaçlar devriliyor ve ölüyorlardı. Kamçı gibi şaklayan rüzgâr, haykıran bir acı! Kar ve buzdan peyda olan dereler Herşey ıztırap içinde! Karacalar ve iri kuşlar Gıcırdayan kökler, kırılan dallar, damla damla akan kemirici sular Korkunç dilsiz tabiat! Ölüm saçan ve iffet bozanlar ordusu yürüyordu.

İn, çık, haftalarca...

Dar bir ırmak boyunca yukarı çıkıyorlardı. Balta ve bıçaklarla kendilerine yol açıyorlardı. Yiyecek tayını olarak her adamın eline günde on sekiz mısır tanesi sayıyorlardı. Ruhlarına çöken umutsuzluk patlak verecek gibi görünüyordu. Bir fırtına gecesini takip eden müthiş, sırılsıklam bir sabah, yine yeni bir savaşa ister istemez kalkılacağı sırada, **Open** ırmağında siyah derililer tarafından kullanılan iki ince sandal gözüktü. Sandallar durdular. Bunlar tuz ve renkli pamuklularla dolu idi. Bunları tutup, bir müddet kendilerine yol göstermeye mecbur ettiler ve ellerinden aldıkları bütün yükleri için de, bir balta kabul etmek zorunda bıraktılar.

Nihayet bir gün, önden gidenler tepelerden aşağıya

bakarak tarlalar ve çiçekli bahçeler gördüler: Sabanalar!

Burası göllerle dolu geniş bir düzlüktü. Dağlar arasındaki vadilerden ovaya doğru dağ dereleri çağlıyordu. Ovanın ortasında ise tembel, çamurlu bir nehir kıvrana kıvrana akıyordu.

Kol, orman kenarında beklerken, yanma birkaç silâhlı alan Barreda aşağı indi. Müthiş sakallar, uzun karışık saçlar, çökmüş ve sararmış yüzler, derin çukurlardan bakan şikâyetli gözler, sıska beyaz kollarla; yalın ayak, yaprakları ve paçavralarla örtünmüş olarak yamaçtan aşağı yalpa vurup inerlerken, vadiden bir çığlık koptu; bağrışıyorlar, durmadan bağrışıyorlardı' Dilsiz, acılı orman kekelemeye başladı.

Yüzden fazla erkek, kadın ve çocuk aşağıda durmuşlar, kollarını kaldırarak bağrışıyorlar ve ağlaşıyorlardı. Uğursuz birtakım ruhlar güpegündüz gökten inerek vadilerine sokuluyorlardı.

Barreda'nın adamları, yerlilerin yardımı ile yukarıya muz, mısır unu, güvercin ve tavşan taşıdılar; bütün bunları hiç karşılık vermeksizin alıyorlardı. Yerlilerin yüzünde hayret, şaşkınlık ve korku birbirine karışıyordu. Taşıyıcılar bir çok kere aşağı inip çıkarak bezler, tuhaf ceketler ve eteklikler getirdiler. Askerler yiyip içtikten sonra, buruşuk çehrelerde gülümsemeyi andırır gerilmeler peyda oldu, ölüler gibi giyindikleri garip kılıklar içinde kendi kendilerine o kadar gülünç görünüyorlardı.

Vali onları iki gün bekleyip, dinlenmeye mecbur etti. Kamp bir hasta koğuşuna benziyordu. Uzak ve kudretli Allahları için âyin yaptılar. Onlara bıçak, balta ve tüfek vererek karanlık ormanlarda yol gösteren O değil mi idi? Topu topu yüz altmış kişi kalmışlardı. Bunlardan altmış iki tanesinde at, ikisinde çakmaklı arkebüz tüfeği, on altısında da fitilli tüfek kalmıştı. Geri kalanı yalnız kılıç ve kalkan taşıyordu.

Yok olmaktan kurtulan bir avuç beyaz derili çapulcu, bir ordunun artığı, sıtmalı ve arık, birkaç sandıklık yükle, birkaç at ve köpekle, birkaç silâhla küçük vadiye indi. Adamların hâlâ akılları başlarında değildi. Ormandakinden daha tutuk bacaklarla sendeliyerek, yamaçtan aşağı indikleri zaman onları da ayni çığlık karşıladı. Yüz kadar köy halkı aşağıda durup kollarını kaldırarak ağlaştı ve bağrıştı. Uğursuz ruhlar, uğursuz hayvanlarla çıka gelmişlerdi; korkudan kendilerini yüzükoyun toprağa attılar.

Vücutları sertleşmiş askerler tekrar dinlenmeye koyuldular. Sabana'da büyük bir şehir bulunduğunu görüyorlardı. Adamlarından daha fazla aklı başında olmayan Quesada, şu kadarını iyi biliyordu ki, elinde kalan bir avuç askerini kollaması lâzımdı. Şu acıklı hallerinde zaten ne yapabilirlerdi ki! Yalnız onlar sabırsızlık gösteriyor, hiç bir öğüde kulak asmıyorlardı. Tercümanların verdiği haberler, Quesada'nın bile başını döndürüyordu. Burası, tükenmez altın serveti ile, pek zengin bir memleket imiş. Köylüler de buna benzer şeyler söylüyorlardı.

Ertesi günler çok fırtınalı geçti. Artık hiç bir zahmete katlanılacak gibi değildi. Sıkıntı günleri birkaç gün daha sürse, işleri tamamdı. Yeni bir ölüm vak'ası kaydetmeden bir hafta daha yattılar. Sonra, Çığlık vadisi adını verdikleri bu yerden kalktılar; elde kalan ve yorgun bir adam tarafından iki odun parçası ile sözde çalınan tek davulun tımbırtıları arasında sallana sarsıla, atlı ve yaya, muhteşem Sabana'ya daldılar. Köylüler önlerinden kaçıyor, kollarını fırlatarak korkularını sapalara taşıyorlardı.

Sabana'daki nehrin adı, geniş çevresi ile birlikte, **Fun-**

za idi. Quesada burada konakladı. Burası şen bir yerdi. Çalgılar ve türküler duyuluyordu. Geniş mısır tarlaları ve çiçek bahçeleri ovayı kaplamıştı. Dikkatle açılmış su yolları vardı. Sakin çehreli yerlilerden bir çok gruplar onları seyre geliyordu. Erkek, kadın ve çocuklar, yabancıları dikkatle süzüyorlardı. Derileri koyu, yeşil esmerdi. Erkeklerin başında tüylerle süslü deri ve yün kalpaklar, sırtlarında uzun gömlekler, birkaçında ise, ayrıca uzun beyaz üstlükler vardı. Temiz temiz dolaşıyorlar, kusursuz, hattâ vakarlı tavırlar gösteriyorlardı; birkaçı ise âdeta törensel bir ciddilik taşıyordu. Beyazları şaşırtacak kadar birbirlerine benziyorlardı. Kalabalık arasmda burun halkaları ve kocaman altın küpeleriyle, alınlarında altın hilâllerle gözüken şahıslar da vardı. Beyazlar kendilerine doğru el uzatacak olsa çağrışarak kaçışıyorlardı. Kamp ile şehir arasında sıkı bir gidiş - geliş oluyor, beyazlarla yerliler biteviye kirişler, pamuklu bezler, av eti, meyve, mısır, ezmeler, papates ve kocaman ibriklerle mısır birası taşıyorlardı. Kamptaki erler tıkınmaya, yutmaya, içmeye ve durmadan içmeye başladılar. Yerlerinde duramıyorlardı; atları timarlıyorlar, müthiş gürültülerle kılıçları temizliyorlar, tüfekleri siliyorlar, yerlilerden öğrenerek yaptıkları **makana** tokmaklarını, o heybetli başkıranları hazırlıyorlardı. Ormanda zırhlarını kaybettikleri veya daha doğrusu taşıyamayıp attıkları zaman tedarik ettikleri acayip donangılarını dahi yamayıp dikmeyi unutmadılar. İnce tahtalar keserek yanyana bağlamışlar ve vücutlarındaki kumaş parçaları altına sokmuşlardı; bu çirkin kasaların görevi, onları oklardan korumaktı.

İyice beslenip şişen, beyinleri alevli adamlar, kâğıt oynayarak kendilerini oyalamaya çalışıyorlardı. Eski hırs yine ansızın yüreklerini sarmıştı. Artık kahredici yolculuk sona ermişti. Canlarını sürüyerek ulaştıkları Sabana, ilkin onlara yalnız yatacak bir yer gibi görünmüştü. Daha fazla

sürüklenmeye muhtaç olmadıklarını düşünmek, onları mesut etmeye yetiyordu. Şimdi ise eski Avrupalılar yine hortlamıştı. Bunu et, mısır, bira ve meyveler yapmıştı. Onlar yine deniz kenarında Quesada'nın başına toplanan beyazlar olmuşlardı. Kanları damarlarında yine eskisi gibi çağıldıyordu. Artık olacak olsundu.

Bir düş ülkesinde idiler. Bir altın toprağında idiler. Bir gerçek cennette idiler.

Her şey benim! Her şey benim!..

Kampta, keyiflerinden dans ediyorlardı.

Oh anacığım, beni doğurdun ve ben bir serseri olup, seni bıraktım; oh sevgili anam, beni dünyaya getirdiğinden dolayı sana teşekkür. Yaşasın, yaşasın! Ben zengin oldum.

Oh babacığım, beni dölledin, beni bir haydut, bir uşak, bir rezil yaptırdın; ben de seni teptim ve lânetledim. Oh sevgili baba, hayatta oluşumdan dolayı sana teşekkür. Yaşasın, yaşasın! Ben zengin oldum.

Oh aman sevgili bacım, sen bir hizmetçi kız, şişman ve pis bir ahır karısı oldun, koca bulamadın, kendini rezillerin kucağına attın, giyinip kuşanamadın, süslenip püslenemedin; benim de sana verecek bir şeyim yoktu. Oh sevgili bacım, şimdi ne istersen al! Yaşasın, yaşasın! Ben zengin oldum.

Oh sevgili nişanlım, cicim, Luzinde, Dorinde, Therese, Kamille; al yanaklı, ak kollu, ey pencerede oturan ve bana ait olmayan sevgili; bir kibar, bir şövalye bekliyordun. Şimdi ben kibarım, param var, altınım var, onar bin altınımız var; onlar gelip bizim çizmemizi yalasınlar! Bütün bir şehir elimize düştü, altın bir memleket bulduk. Ben bir şey, bir kont, bir markiyim! Oh sevgili nişanlım, seni almaya varacağım; bugün, yarın, ertesi gün, azıcık bekle beni! Benim yeni sevgilim, biz senin etrafında dans ediyo-

ruz, çok geçmez, altın nişanlın sana kavuşur. Yaşasın yaşasın, on bin kere çok yaşasın!

Yağma için hazırlanmış küçük gruplar küstah şarkılar söyleyerek kampta dolaşıp duruyorlardı; hücum işaretini bekliyorlardı.

Vali, üstünde Kastilya bayrağı dalgalanan çadırına komutanını, iki Dominiken papazından yaşlısını - şen rahip, karlı dağ geçidinde kalmıştı -, devlet sekreterini ve birkaç subayını çağırttı. Hiç âdeti olmadığı halde gülerek onların ellerini sıkıyor, karmakarışık konuşuyor, kazanılan zaferden dolayı onları kutlayıp, teşekkür ediyordu. O da herkes gibi coşkundu, kendini tutmaya çalışıyordu. O, subaylarından da daha coşkundu, ayağının altında toprak sallanıyor gibi idi. Kıvırcık bir geçi sakalı ile nihayetlenen sıtma sarısı çehresinden titrek bir gülümseme geçiyordu; hırsı hemen patlıyacak sanılırdı. Haline bakmadan, riyalı söylevlerinden birini vermeye başladı:

«Savaşsız bir istilâ misali vermek niyetindeyim. Krallık bana bir vilâyetin idaresini verdi, yoksa bir çölün değil! Biz devletimize yeni ve zengin bir toprak bağışlamalıyız. Bu konuda düşüncelerinizi bilmek isterim.»

Herkes tasdik etti, fakat komutan şarta bağlı olarak... Vali kimsede itiraz cesareti görmeyince, devam etti:

«Biz, hiç istilâ görmemiş bir memleketteyiz. Silâhsız yerlilerin karşı koymıyacakları muhakkaktır. Akıllı davranırsak her şey, altın, köle, mücevher Hepsi elimize düşecek.»

Müfrezelerin demir bir disiplinle kampta tutulmaları için emir çıktı. Vali gerekli müzakerelere başlayacaktı. Çadırın önünde komutanlarla subaylar birbirine bakışırken, sekreterle papaz acele uzaklaştılar. Subaylar umutsuzlukla ellerini kaldırdılar. Komutan da durgundu: «Başımızda bir tüccar var. Adamlarımız, hayatlarını şanslı bir sefer

uğruna kurban ettiler. Kendilerine vadedilen şimdi esirgeniyor.»

Subaylar: «Vali bizi gizlice çadırma çağırtıyor, müttefiklere ihtiyacı var. Çadırdan dışarı çıkmaya korkuyor. Parlak söylevini niçin asker önünde vermiyor? Korkuyor.»

Bir saat sonra öğrendiler ki, vali, muhafızlarını on kişiye çıkarmıştır. Askerler, artık nerede ise başlıyacak! diye seviniyorlardı. Subaylar birbirini gizlice dürtüklüyorlardı. Memurlarla subaylar bir kere daha valinin yanına çağrıldılar. Quesada özür diledi, fakat gerek kendisi ve gerek kıt'a için önemli bir mesele çıkmış. Çadırda sinirli sinirli dolaşıyor, kendini alçak sesle konuşmaya zorluyordu, belli ki, heyecanını güç yeniyordu. Subay ve memurlara - çok şükür kurtulmuş olan! - bir vesika gösterdi, ki bu, onu Sen Martha Valisi Fernandes von Lugo'ya vekil tayin ediyordu. Onlara, çoktan tanıdıkları rütbesinin alâmetini, asayı gösterdi: «Şimdi önümüzde duran iş, şüphesiz sefer sözleşmesinin vazife sınırını aşmaktır. Alınacak tedbirler için yetkim yoktur. Anayurttan yeni emirleri getirtmek de düşünülemez. Kıt'a şimdi kendine bir şef seçmek zorundadır.»

Dinleyenler şaşakaldılar. Sonunda vali, subay ve memurlardan, aralarında görüşüp gelecek işler için yetkili şefi seçmelerini istedi; bir saate kadar neticeyi kendisine bildirmelerini rica etti. Böyle diyerek Quesada dışarı çıktı ve şaşkın şaşkın bekleşen adamları çadırda yalnız bıraktı. Devlet sekreteri «Tabiî onu seçeceğiz, böyle bir anda bizi kendi halimize bırakacak değil ya!» dedi. Herkes birbirine soruyordu: «Bu arada onu kıran, kızdıran oldu mu?» Devlet sekreteri şu fikirde bulundu: «Sorumluluğunun derecesini çok iyi biliyor. Öyle ya, burada kurulacak olan âdeta bir kral naipliğidir!» Vücutları ister istemez bir ürperme kapladı; kuru, buruşuk yüz derileri, diken di-

ken sakalları altından bir gülümseme peyda edecek şekilde gerildi — buz tabakası altında alev dili!

Barreda, ufak, alçak boylu komutan, atılgan ve demir gibi sert adam, şu anda vâliyi haklamayı tercih ederdi. Manevranın mahiyetini seziyordu. Tilki kendisini büsbütün bağımsız kılmak, Sen Martha vâlisinin dirseğine vurmasına engel olmak istiyordu. Barreda bu hırs ve edepsizliğe şaşıyordu. Ne çare ki yel Quesada'nın lehine esiyordu. Barreda acı hapı yutmak zorunda idi. Arkadaşları adına, yanına varıp şefliği elinde tutmasını rica etmek zorunda kaldığı zaman, Ximenes von Quesada sakalı sımsıkı avucunda, bekliyordu. Sonra devlet sekreterini, komutanını kucakladı ve bu silâh arkadaşının, istirap yoldaşının sırtını okşadı. Quesada ölçüyü kaybetmişti.

İkindi vakti, hava hâlâ sıcak iken, kamp kapısındaki seyirciler geri kaçıştılar. Kaynaşan kamptan beyaz derili ve sakallı insanların sürüsü, çoğu yalın ayak, bazıları yerlilerin terliklerini sürüyerek, bazıları hasta ayak ve bacaklarını dizlere kadar sarmış olarak, dışarı çıkıyordu. Uğursuz büyülü orman yaralar açmış, ikiyüz kişiyi ise büsbütün yutmuştu; bu unutulmamalı idi. Yerlilerin başlığı ile gömlek biçimi elbiselerini giymişler ve üstüne de o biçimsiz kasnakları geçirmişlerdi. Atlısı, yayası hep böyle idi. Daha birçokları iskorpitten ve ağız çürümesinden kan tükürüyordu. Şehre doğru yanlarından geçen yerlilerin üstüne de tükürüyorlardı. Kemiklerini sürüyerek gidip yerlileri silkeleyecekler, onlara altın ve kadın vermelerini isteyeceklerdi. Şehre kendilerini karşılayan bir renkliler kalabalığı ile birlikte girdiler. Bunlar beyazların bütün hareketlerini dikkatle gözetliyor, anlamaya çalışıyorlardı. Vâli silâhlı erlerin orta ilerisinde gidiyordu. Vâlinin geleceği önceden şehre bildirilmişti.

Burası kaldırımlı ve ahşap yapılı bir şehirdi. Geniş çatılar basık mahrutlara benziyordu. Pencere ve kapılar alçok olup, hakikî bir ağaç kapı çok seyrek görülüyor, kapı yerinde genel olarak, iplerle yanyana tutturulmuş bam· Her tarafta görülen zeytin yeşili köylüler duvarlarla, gölgeli pencere aralıklarına dayanarak sessiz duruyorlardı. köpekleri ürüyordu.

Çiğ güneş ışığı altında yatan değirmi bir pazar yeribu çubuklarından perdeler bulunuyordu. Sokaklar dardı. Bazılarının göğsünde iri altın ziynetler ve kollarında pardınlar dikiliyordu. At nalları kaldırımları dövüyor ve av lak kol bağları vardı. Bazıları burun halkası da taşıyorlardı. Bazı büyücek evlerin önünde, örülmüşe benzeyen altın başlıkları ve yine öyle görünen kemerleri ile genç kane vardılar; burasını çevreleyen odundan evler arasında büyük bir taş ev de göze çarpıyordu. Meydan açık renkli elbiseleri üzerinde kara başları beliren sık bir insan kalabalığı tarafından çevrilmişti. Alanın boşiuğunda Quesada'nın kıtası yer aldı. Arduvaz kaplı alçak taş evin önünde yüzden fazla yaşlı ve pek yaşlı erkek, kadın, elleri arkalarına bağlanmış bir halde diz çökmüş veya yere uzanmış bulunuyorlardı. Atlılar, zırh gömleği üstünde bir askerî setre ile, ağır bir altın kordon taşıyan vâlinin etrafına yarım halka çevirdiler. Taş evden, mızraklılar arasında parlak giyimli, üstlükleri renkli işaretlerle süslü, başlarında yüksek ve yuvarlak altın başlıklar, alınlarında ışık saçan plakalar bulunan birçok adamlar çıktı. Bunlardan ayrılan birkaç tercüman vâlinin önüne gelip durdular. Şefler ise derin bir reveranstan sonra, sessizce uzakta kaldılar. Quesada at üstünden bir diyecekleri olup olmadığını sordu; eğer öyle ise yaklaşsınlardı. Tercümanlar, şeflerle uzun bir görüşmeden sonra, şu cevabı verdiler· Şehir Cacique'i şu bağlı görülen insanları gökten gelen elçilere armağan etmekte ve merhamet dilemektedir. Quesada onları ne ya-

pacağını sordu; rehine mi sayacaktı, yoksa.. ? Tercümanlar buna şu cevabı verdiler: Beyazlar ya Tanrılardı, yahut Tanrı benzerleri; bu erkek ve kadınlar onlara kurban olsun, öldürülüp yensinlerdi; Tercümanlar bunu yüksek sesle söyleyince askerler de duydular ve meydanı çabucak coşkun bir gülüşme kapladı. Ciddî Quesada hiç bozuntu vermedi, yalnız yanındaki rahibe eğilerek: «Bizi yamyam sanıyorlar» dedi. Sonra attan inip bir askerden kılıç, bir başkasından da, kutsal bâkirenin resimli bayrağını alarak devlet sekreterine şu fermanı okuttu:

«Yaşasın yüce Kastilya Kralı! Biz size bildiririz ki, bir Allah, bir Papa ve bir Kastilya Kralı vardır. Kastilya Kralı adına bu memleketi zaptediyoruz. Hiristiyan olsun veya puta tapsın, herhangi bir hükümdar bu ülkeye sahip çıkmaya kalkarsa karşı koymaya ve Kastilya Kralının haklarını savunmaya azmediyoruz.»

Tercümanlar bildiriyi şeflere tercüme ettiler. Müzakere uzadığından Quesada davul çaldırıp, askerlerine meydanı, yakın sokakları ve kampa götüren yolu tutmalarını emretti. Kendisi de muhafız erleri, birkaç subay, noter ve rahiple birlikte taş evin önünde saçak gölgesine oturdu.

Kendilerine **Usak**'lar diyen yerli başbuğlar vâliye bildirdiler ki, kesin cevap verebilmek için buyruk sahibi büyük **Zippa**'dan direktif beklemek zorundadırlar. Kendileri sadece onun emir kullarıdır. Zippa'nın ülkesine **Cundinamarca** derler. Doğu yönünde her iki dağlığın arasına düşen bölge, büyük Magdelene nehri ile Marida dağlarına kadar hep Zippa'ya aittir. İçinde bulundukları şehrin adı Funza olup, Muqueta ile Sagamozo şehirleri buraya hayli uzaktadır. Kavmin adı ise **Muisca**, yani insanlardır.

Noter bir yandan yazarken onlar anlatmaya devam ettiler: Burası Zippa'ya daha yakında boyun eğen Kral **Tunja**'nın başkentidir. Zippa koca bir ordu ile bu küçük

kralı kovalamıştı. Ülkenin baş papazınca, yirmi aylık bir mütareke henüz sağlanmıştır. Telâşlanan Quesada büyük Zippa ordusunun şimdi nerede bulunduğunu sordu ve içi feraklayarak öğrendi ki, baş papazın tavsiyesi üzerine gerek büyük Zippa, gerek küçük kral ordularını terhis etmişlerdi. Quesada nezaket icabı bazı mütalâalarda daha bulundu. Kafası bir yandan olacak işlerle meşgulken, Muiscalar'ın nasıl sayıp hesap yaptıklarını sordu. Bu hayli tuhaftı. Lâkin Quesada, bu ifadelere arasıra kulak kabartan devlet sekreteri gibi gülümsemiyordu. Bu adamlar el ve ayak parmaklarını sayarak 20 yi buluyorlar ve bunu şaşmaz bir şekilde tekrarlıyorlardı. Sayılara verdikleri adlar çok komikti: Bir kurbağa, iki delikleri açık bir burun, üç açık ve dört kapalı iki göz, beş birleşmiş iki çehre, dokuz kucaklaşmış iki kurbağa.

Bu konuşma sırasında ufak yapılı devlet sekreteri hayatında hiç tanımadığı bir hazla yazıyor, protokol tutuyordu. Yazmaya başlamadan, sözlerini can kulağı ile dinlediği vâliye mesut gözlerle bakıyordu. Kime teşekkür etmeli idi? Burada toplanıp şu şehri kurmuş olan bütün Amerika yerlilerini içinden alkışlıyordu. Hele kendilerini böyle Quesada'nın adamlarına keşfettirmeleri ne güzel bir şeydi! Biten protokolun altını vâli, noter, komutan ve rahip imzaladılar. Bu âna kadar hüküm süren hükûmetin bir temsilcisini de imzaya zorlamak tabiî mümkündü ise de, yazı bilmemeleri bunun için yeter bir mazeretti. Onlar, bir sıra üstüne koyduğu kâğıdı üzerinde noterin yaptığı sır dolu hareketleri korku ile takip ediyorlardı. Ne tuhaf büyü işaretleri çiziyordu oraya! Gittikçe artan bir dehşetle gözlerini Quesada'dan notere, noterden Quesada'ya çevirip duruyorlardı. Uğursuzlardan birisi ince levhayı uzun zaman işaretlerle doldurmuş, sonra ötekiler altını çizittirmiş ve arkasından ayağa kalkan birisi levhayı bir boru halinde bükmüştü. Bütün bu işleri salaştan seyreden

«Uska» lardan bir çoğu ayakta duramaz olmuş, yere düşüp kollarını uzatarak merhamet diliyorlardı. Bu halden tiksinmeye başlayan Quesada yönünü öbür yana döndü. Karanlıkta dahi şehirde kalmaya mecbur olmamak için, Quesada hemen ayağa kalkıp, terasta duran şeflere şu emri verdi: Özel olsun, genel olsun, bu yerde ne kadar altın veya altından yapılmış eşya varsa, hepsi çok geçmeden pazar yerine gelmeli idi. O mevcut servet hakkında şöyle kaba taslak bir fikir edinmek istiyordu.

Emre itirazsız uyuldu. Meryem ana sancağının önünde gittikçe kabaran malın etrafında atlılardan bir halka çevrildi. Bunu gören askerlerin heyecan ve şamataları müthişti. Quesada dahi heyecandan yerinde duramıyordu. Gözünün önüne yığılan hazne bütün umutlarını aşıyordu. Göğüslüklerden, alın levhalarından, gerdanlıklardan, bilezik ve küpelerden, irili ufaklı insan, kertenkele, kurbağa, güneş ve ay figürlerinden meydana gelen tepe öyle hızla büyüyordu ki, atlılar halkası biteviye açılmak zorunda kalıyordu. Tepe büyüyor, fakat insanlar da karıncalar gibi durmadan gidip gelmeye devam ediyorlardı. Tepe at boyunu aşıp, bir yandaki atlılar öte yandakileri görmez oldular. Altın, herşey altın! Parçalara dokunuyorlar: Ağır altın! Bazı gümüş eşya da var, birçoğu zümrüt ve akikle kakmalı... Burada altın insanlara başka yerlerdeki bakır ve çelik gibi görünse gerekti.

Quesada gözünü tepeden ayıramıyordu. Yanındakilerle konuşuyor, fakat söylediğini kulağı duymuyordu. Vâli de subaylar da, her iki dominiken papazı da sağır gibi olmuşlardı. Burası gerçekten altın ülkesi, **Eldorado** idi. Atlı askerler, göğüsleri kasnaklı haris ve yabani insan hayvanları, felâket kurbanları, haydutlar, serseriler, affa uğramış ölüm mahkûmları kişniyorlar, birbirini dürtüyorlar, keyf ve istihza ile gülüyorlardı. Hele bir başıboş ka-

laydılar! Kan, fıstık gibi karılar, dimdik karılar, gergin kalçalar!..

Quesada güneş batmadan, yerliler hâlâ gidip gelir ve birbirini fısıltılarla ivdirirken, malı kampa taşıma işareti verdi. Yakın sokaklarda gürültü başlamıştı bile.. Askerler kendi keyiflerine nöbet yerlerini bırakarak evlere dalmışlardı. Vâli muhafızlarının ortasında taşımayı idare ediyordu. Araba üstüne araba gidiyor, hayvan yerine koşulan yerliler sayısız çuvalları taşıyorlardı. Quesada tam zamanında işareti verdiğine seviniyordu, yoksa tepe tükenecek gibi değildi. Renklilerin kampa giden yollardaki sonsuz kervanları sessizce işliyordu. Bağıran ve ağız dolusu gülen askerler başlarında idi. Herşey bir deliler evini andırıyordu, dünya çıldırmıştı. Karanlık basınca Quesada da hareket etti.

Başları dönüyordu. Dayanılacak gibi değildi. Çıplak gelmişler, krallıklar, kontluklar kazanmışlardı!.

Asker takımının patırdısı başlamıştı. Şu çekilişe kızıyorlar ve vâlinin duyacağı şekilde arkasından bağırıyorlardı: «Hiç değilse bize vahşileri yemek müsaadesi versin!»

Kampı kuvvetli nöbetçi postaları ile çevirip, meşale ışığı altında kral beştesini ayırdıktan sonra, kalan altını geçici olarak paylaştıran Quesada, bu suretle kampı yatıştıracağını umuyordu. Fakat heyecan dakkadan dakkaya artıyor, bütün bağlar kopuyordu.

Barreda birkaç subayla müzakere ederek köpürdü: «Biz bir vâlinin değil, bir tüccarın elinde bulunuyoruz!» Eğer ona bir yardımcı çıksa Quesada'yı öldürebilirdi; ötekilerin ve bütün kampın her harekete eğgin olduğunu görüyordu. Kendisi de derin heyecan içinde bulunan Quesada durumun ciddîliğini sezerek subayları çağırttı: «Ben bir insan kasabı şanı kazanmak istemiyorum. Kastilya ve bütün hıristiyanlık âlemi bize bakıyor!» Bu ağız kalabalığı subayların sabrını tüketerek bağrışmaya başladılar:

«Adamlarımız buraya bataklıklara dalarak, ormanlarda kendilerine zorla yol açarak ve sapır sapır ölerek geldiler. Şehir onlara ve bize ait olmalıdır, savaş töresi budur.»

Quesada (ki sabırlı olmazsa büyük bir belâ çıkacağını düşünüyordu) şöyle uludu: «Hayır, bu bir harp değildir. Şimdiye kadar bize yan gözle bakan olmadı! Saldırmak için elimizde hiçbir sebep yoktur. Talana başlamak için hiç kimse tarafından görevlendirilmiş değiliz. Görevimiz sadece memleketi zaptetmek ve kral tahtı için güvenliğini sağlamaktır!» Komutan Barreda, elleri ve dizleri titreyerek, kızıl gözlerle subaylara baktı. Bu bakışın mânâsı açıktı: Adamı haklıyalım mı?

Barreda alaya başladı: Musket tüfeklilerinden birçoklarının kendi hesaplarına şehirde kaldıkları anlaşılmıştır. Quesada parladı: Hâlâ oradalar mı? Bunu yeni mi öğreniyorsunuz? Vâli kendini zor tutuyordu, tehlikeyi görüyor ve umutsuzluk jestleri yapıyordu; çadır kapağını aralıyarak, «Duyuyor musunuz gürültüyü? Bunda benim hiç kabahatim yok. Bir insandan güç yetmez işler beklenmez. Eğer sizler fikir değiştirmezseniz sonumuz kötüdür. Adamlarınıza söz geçiremezsiniz...»

— «Doğrusu şu ki, vâli, ne biz subayların, ne de hattâ sizin sabaha sağ çıkacağımızı bilemeyiz!»

Quesada çadırı örtüp komutanı bir köşeye çekti: «Siz olmasanız okadar insanın hayatına malolan şu korkunç sefer olmıyacaktı, bunu biliyorsunuz.»

— «Biz gelmesek başkası gelirdi.»

Quesada, kendini öldürmeyi düşünen maiyet adamına dilinin altındaki herşeyi açıklamaya başladı. Berreda'ya yaltaklanmak, kendi çirkin tasavvurlarına onu ortak etmek istiyordu. O bundan zararlı çıkmıyacaktı. Barreda tiksindi. Onun böyle yola gelmediğini gören Quesada, yine riyalı oyununa başladı: «Sizde hiç akıl yok, her şeyi mah-

vedeceksiniz!» Nerde ise ağlayacaktı; «Burada olup biten herşeyde elbet sizin de sorum payınız var; hele dürüst bir orduya yakışmayan şu anarşi durumunda.» Barreda vâlinin bitirmesini bekliyordu. «Bundan sonra olacak şeylerden ben hiçbir sorumluluk kabul etmiyeceğim. Siz beni saymıyorsunuz, bu bir ayıp; fakat ne yapabilirim?»

— «Musket tüfeklilerini aramaya çıkmalıyız.»

Quesada kinle gülümsedi: «Aramaya mı? Komutan? Geceleyin.»

Gürültü çadırı sarmış, erat şehri yağma etmek ve kadın bulmak istiyordu. Quesada kulak kabarttı. Komutanın omuzuna dokunup rahibi de yanına çağırarak: «Duyuyorsunuz ya! Gerçekten adam yemek istiyorlar.» dedi. Bu riyalı yüz karşısında duyduğu tiksintiyi komutan güç bastırdı.

Kapkara gece. Davul tehlike çaldı. Meşale ışığı altında toplanan sürü gürültü ile dışarı çıkıyordu. Bütün köpekleri de birlikte götürüyorlardı. Kampı küçük bir nöbetçi kıtasma emanet etmişlerdi.

Herşey benim! altın! kadınlar!

Koşuştular. Onları yürüyüş düzeninde tutmak mümkün olmuyordu. Subaylar sövüp sayıyorlardı. Ancak evlerin önünde bir araya gelip seslerini kestiler. Ortalarındaki köpekler kızgın kızgın havlayorlardı.

Şehir kımıldanıyordu. Sokaklar, kafileyi takip eden şaşkın ve korkmuş insanlarla dolu idi.

Ödemelisiniz, kuruş ve metelikle de olsa ödemelisiniz! Kapınızı ben mi taktım, kapınızı kırarım. Midem, bağırsağlarım mahvoldu, durmadan kusuyorum; bunun cezasını çekmelisiniz!

Pazar yerine odun yığarak yaktılar; bu hem ısıtıyor, hem aydınlatıyordu. Meydanda hiçbir yerli görünmüyordu. Bazı sokaklarda ihtiyar kadınlarla erkekleri, başlamak

üzere bulunan kurban ziyafeti için hazır olsunlar diye, evlerden dışarı atıyorlardı; bazı insanlar bu maksatla sokaklarda koşarak kapıları vuruyor, kurbanlıkları dışarı çıkartıyorlardı. Pazar yerindeki Quesada'nın atı yanında duran bir subay bayrağı havaya kaldırırken, davul kısaca vurulup, bir asker alevlerle aydınlanan evlere doğru bağırdı:

«Bilesiniz ki bir Allah, bir Papa ve bir Kastilya kralı vardır; ve papa sizi krala köle olarak vermiştir. Bize itaat etmenizi istiyoruz. Karşı geleni ateş ve kılıçla yola getireceğiz!»

Sonra meydana yerleşildi. Köpekler kızgın havlamalarına devam ediyorlardı. Zippa sarayı ile bir tapınak nöbetçilerle korundu. Şehirde kalmış olan askerlerin ne oldukları soruşturulurken, kıtaya onların öldürüldüğü haberi yayıldığından öfkeden kuduran alay yenilecek gibi değildi. Quesada uzun bacaklariyle guruptan guruba dolaşarak, kadın nekadar isterlerse alabileceklerini, lâkin yağma etmemelerini telkine çalışıyordu. Bütün serveti israf etmek, mahvetmek!.. İnatçı ve utanmaz Barreda yanında olduğu halde gidip geliyor, gidip geliyordu. Ateş başında birbirine bağlı köpek sürüsü, salyası akarak, sıçramaya hazır bir halde fırsat bekliyordu. Quesada şuna, buna ant veriyor, lâkin ya sabit bakışlar, yahut görmezlikten gelmelerle karşılanıyordu. Ses çıkaramıyordu.

Üçüncü gece postasından bir boru öttü ve müthiş bir çığlık ortalığı kapladı. Bir yaylım ateş duyuldu. Meşaleli guruplar böğürerek sokaklara daldılar. Kapılar omuzla, topuzla veya balta ile kırılıyordu. Yağma başlamıştı. Ey sevgili anne, iyi ki beni doğurmuşsun!

Erkekler kadınlara saldırdılar. Şehir baştan başa bir patlama, çatlama, haykırma, ağlama, böğürme, can çekişme alanı haline geldi. Sokaklarda yatan ihtiyarların başı-

na da bekledikleri geldi: Vuruldular ve atların ayakları ile ezildiler. Oh aziz baba, bana hayat verdin, beni bir haydut, bir uşak, bir alçak yaptın!

Herşey benim!

Şehir üstünde bir dehşet; batan bir gemideki, bir savaş alanmdaki korku.. ve bütün duyguları gölgede bırakan düşünce: Çatılara şeytanlar zıpladı, sokaklarımızda koşan, bizi parçalayan hep ayni ifritler! Dinle nasıl vuruyor ve bağırıyorlar; hepsi onlar, ah! Sevgili nişanlım, cicim, Luzinde, Dorinde, Therese, ey pencerede oturan ve benim olmayan sevgili!

Karakol gezenler yağmacıların birbirine saldırmalarını önlemeye çalışıyorlardı. Çalıp çırpıyorlar, patlayıncaya kadar tıkmıyorlar ve sızdıkları yerde sabahlıyorlardı. Şehir gün batmasından gün batmasına kadar askerlerindi.

Karalar hiç karşı koymadılar; ama askerler için bunun hiç önemi yoktu; onlar önlerine geleni keyflerine göre ya öldürüyor, ya yaşatıyorlardı.

Burası onbin kara nüfuslu büyük bir yerdi; beyazlar bir gecede işlerini bitiremezlerdi. Başları dönerek sağa sola koşuyorlar, ellerine geçen ganimetlerin verdiği ihtiras çılgınlığı ile bir evden çıkıp öbürüne girerek, sokaklara biteviye altın ve altın eşya yığıyorlardı. Lâkin sonra bunları oldukları yerde bırakıp yine koşuyorlar, zilzurna içerek herşeyi unutuyorlar, evlerde karıların yanında kalıyorlardı. Seni yarın, öbürgün almaya geleceğim sevgili, altın nişanlın yakında sana kavuşacak!

Geceleyin sokaklarda kaplan sürüleri peyda olup şehirde başıboş dolaşıyorlar, ölüleri yiyor ve evlere dalıyorlardı. Beyazların av köpekleri onlarla dalaşmayı göze alıyor ve acı acı haykırıyorlardı. Sarhoş efendileri kavgaya katılıp yaralanıyorlardı. Gündüz sokaklarda düzünelerle kaplan leşi, yine iri köpeklerce parçalanmış olarak, yatıyorlardı; bunlar kötü niyetli alacaklılara bir ihtar olmak

üzere mahkemece kapılara bağlanmış olan ve şimdi kimi zincirini, kimi yarım kapıları sürükliyerek ortaya uğramış kaplanlardı.

Sabahleyin ordunun beyaz keşişleri, hâlâ pazar yerini terketmemiş olan kızgın ve küskün Quesada tarafından şehir içine yollandılar. Vâli bazan meydanda tek başına kalıyor ve ağzına gelen küfürü savuruyordu, çünkü devlet sekreteri bile yanından sıvışmış bulunuyordu. Keşiften dönen keşişler dua tavsiye ettiklerinden, içi aczin yeisi ile dolu olan Quesada onlarla birlikte acı acı dua mırıldandı. Keşişler ancak kısa bir gezinti yapabildikleri halde, birşey çalmaya geldiklerini sanan askerlerin nerde ise tecavüzlerine uğruyorlardı. Din adamları ölenleri vaftiz etmek istemişlerdi; ama sokaklarda insan cesedi yiyen kaplanlar, parçalanmış hayvanlar ve başı boş koşuşan av köpekleri buldular. Bir çok evlerin önünde kimsenin benimsemediği bir takım avadanlıklar, erzak dolu çuvallar, altın yığınları görmüşlerdi ki, kendinden geçmiş sahipleri herhangi bir yerde horulduyorlardı. Sokaklarda kan dereleri akıyor, şehir sönmüş bulunuyordu. Papazlara subaylar yardım ediyor ve yol gösteriyorlardı. Rahiplerin öğüdü ile evlerden, artık paçavralar içinde titreşen kölelerden başka bir şey olmayan kara erkekler takım takım toplanarak, ilk angaryaya sürüldüler: Kendi kavimlerinin cesetlerini toplayıp, şehrin doğusunda hendeklere atmaya mecbur edildiler.

ZİPPA

Zippa sarayı şehrin kenarma, kocaman bir parkın içine kurulmuştu; arkasında da karılarına ait evler vardı. Saray yuvarlak bir yapı idi. Çatı kirişleri altın kakmalı,

nadide ağaçlardan yapılmıştı. Sarayın önündeki büyük meydana bir güneş sütunu dikilmişti ki, yerli rahipler onunla gölgeleri ölçerler, bayram ve hasat zamanlarını tayin ederlerdi.

Öğleden sonra Quesada, yorgun ve sinirli, bükülmüş vücudunu sürükleyerek maiyet adamlariyle saraya girdi. Orta kısmında hurma ağaçları boyunca ince bir piramit halinde yükselen, koca yuvarlak yapıya hayran oldu. Saray kapısı önünde onları tiksindiren dev gibi bir heykel duruyordu: Dört köşe bir taş kaide üzerinde kocaman ağızlı bir put; düz çizgilerle taştan yontulmuş ve başı içine çekik ufak bir gövde. Putun yüzleri çiğ renklerle boyanmış olduğu gibi, göğsünden ağır altm kordonlar sarkıyordu; kemeri mücevherlerle kaplı idi. İçeriye burunları halkalı, alınları hilâlli adamlar tarafından alındılar.

Avrupalılar hayretten hayrete düşüyorlardı. Geçtikleri koridorların sonu gelmiyordu; boş odalardan geçiliyor ve biteviye yeni dehlizlere giriliyordu. Dehlizler de kıvrana dolana gidiyor, bazıları bir yarım daire yaparak boş yüksek salonlara varıyordu. Quesada dönüp komutanına baktı: Bir labirentte idiler; bir tuzakta gibi idiler. Yalnız yanlarında kılıçları vardı. Bütün beyazları şu son bir gece değiştirmişti. Her biri ağzında bir bıçakla dolaşır gibi idi.

Ansızın küçük bir kapının önünde duruldu; bunun, şimdiye kadar önünden geçtikleri sayısız eşlerinden bir farkı yoktu. Yol gösterenler bu kapının önünde ters yüzü durup, ellerindeki bastonlarla yere vurdular ve içerden ayni işareti aldılar; sonra yüzlerini dönmeden kapıyı yana ittiler. Alçak ve geniş bir salonda ihtiyar, şişman kral, aydınlık yan duvarın önünde oturuyor ve gözünü kapalı tutuyordu. Altın kaplamalı bir sıra alçak iskemle, tahttan oldukça uzak olarak yere dizilmişti. Quesada ile arkadaşlarına yol göstermiş olan saray adamları arka arka gide-

rek salonun ortasına kadar vardılar. Sonra birisi kralın yakları dibine kadar sürüdü ve başını kaldırmadan söylemeye başladı. Konuşma uzun sürdü. Zippa'nın hepsi parlak renkli zengin evsaplar giymiş ve göğüslerinde türlü büyüklükte hilâller taşıyan hizmetkârları hep orada, gözleri yere dikilmiş olarak ayakta duruyorlardı: Koyu renkli beyler, ağalar, nedimeler... Bu saray adamlarından birkaçının uzun kara saçlı başları üstünde renkli iri tüyler sallanıyor ve bir altın hilâl bulunuyordu. Bazıları ise, yalnız altın işlemeli takkeler giymişlerdi; her tarafta iri zümrütler parıldıyordu. Cacique'e söylediği haberi bir kere de burada tekrar etmesini Quesada'dan rica ettiler. Adamları ile birlikte oturmuş olan Quesada, kılıcı önünde, kayıtsızca konuşurken, hüküm süren derin sessizlik içinde, kaçırmış olduğu valilik rolüne yavaş yavaş tekrar giriyordu. Bu sırada, ihtiyar adam ufak kızıl gözleri ile bir rahibe, bir komutana bakıyordu. Beyaz sakalcığı ve alnındaki kırmızı şeritleri ile kemikli çehresinde hiç bir ifade yoktu. Başı omuzuna kısılmış, kısa kolları ve bacakları ile koca bir kaplumbağayı andırıyordu. Beyazların memleketlerine ve tanrılarına dair sualler sordu. Rahip ayağa kalkarak, krala yaklaştı ve bir haç uzattı. İstedi ki, Zippa kavmi ile birlikte güttüğü putçuluk dininden vazgeçerek vaftiz olmayı kabul etsin. İleri geri sürünmeler ve tercümelerden sonra, ihtiyarın ağzından mırıltı halinde bir söz çıktı. Buna göre en büyük Tanrı **Bochia**'dır ve insanları koruma ödevini, Tanrıça **Chibcha**'ya vermiştir. Dünya, Bochia'nın omuzları üstünde durur. Bu sözleri duyan rahip öfkelenerek kitabının kapağına el vurdu. O zaman Zippa yine bir şey söyledi. Beyazlar öğrendiler ki, pazar yerine çıkarılıp beyazların kalabalığını görmek, ayrıca üstüne bindikleri büyük hayvanlarla evcil kaplanlarını ve yıldırım tüfeklerini görmek istiyordu. Sabrı azalan Quesada'nın, başı ile peki! demesi üzerine ayağa kalkıldı.

Dışarda acele davul vurulup, toplanan bir avuç askeri dizdiler. Bu pek kolay olmadıysa da, ivmiye lüzum da yoktu; çünkü, kral giydirilip kuşatılıp dışarı çıkarılıncaya kadar saatler geçti. Daha önce memurlar dümbelek ve küçük borularla çöle dönmüş sokakları dolaşarak - sanki bir şey olmamış gibi - ahaliye evden çıkmalarını yasak ettiler; çünkü, Zippa'yı halkın görmesi caiz değildi.

Birkaç düzüne mızraklı ve okçu tarafından korunarak; deniz kabukları, boynuzlar ve düdüklerle çalınan bir bando takımının arkasından; inanılmayacak kadar yavaş bir tempo ile, ardına kadar açık saray kapılarından ihtiyar kralın erguvan örtülü mahfesi çıktı. Kafile, Zippa'nın, ayağına bir taş dizisi koyduğu koca taş putun yanında da uzun uzun eğlendi. Akşam yaklaştığı için askerler meydana yine bir sürü kütük yığmışlardı. Ufak bir binici grubu, vahşî ormanda çektikleri korkunç yokluk ve yorgunluklardan dolayı hâlâ kaburgaları sayılan atların üstünde, isteksiz isteksiz oturuyordu. Onların yanında ve bir hasır örtü ile korunmuş olarak, ürkütücü ağızlarını açmış beş küçük top duruyordu; lâkin hakikatte iki tanesi yarayışlı olup, ötekileri pas bitirmişti. Onların arkasında ise, tokmakları, çakmaklı ve fitilli tüfekleri, açık bacakları önünde duran, acele ele geçirilmiş bir avuç piyade dizilmişti. Askerlerin çoğu hâlâ evlerde horulduyor ve sarhoş bulunuyorlardı. Törende hazır bulunanların bile çoğu sarhoştu. Onun için, o acayip törensel çıkışı ile Zippa, kaplumbağa gibi ağır giden bir bandonun arkasından pazar yerine geldiği zaman, kendisini bir kahkaha tufanı karşıladı. Meydanın giriş yerinde duran atlılardan birkaçı, kralın ta kendisi tarafmdan ziyaret edildiklerini görünce, şevk ve heyecandan eğerde duramayıp düşmüşler, piyadelerin zoru ve yardımı ile tekrar binmeye çalışıyorlardı. Musket tüfekliler kan ve çamurla kirli idiler. Şimdi eskisinden daha beter bir karnaval alayına dönmüşlerdi; çünkü, evlerde

ellerine ne geçmişse alıp giymişler, hattâ bir çokları, zaferlerinin nişanesi olmak üzere, kadınların renkli pamuk örtülerine sarınmışlardı; boyunlarında parlak gerdanlıklar, başlarında yine kadınlarm altın işlemeli ince takkeleri vardı. Şimdi güvercinle besledikleri köpeklerine kocaman, renkli kordelâlar bağlamış olanlar bile vardı.

Zippa'nın takımı hep ayni ciddilik ve ağırlıkla ilerliyordu. Şevklenen tutmalar bağırıyorlardı: «Hüh! hüh! hot! ileri!» ne vali, ne subaylar, ne de rahip gürültü ve heyecanı yatıştırmak için hiç bir tecrübede bulunmuyorlardı, ayni havaya onlar da katılmışlardı.

Şehir Cacique'inin konağı olan taş evin yanında bando yana çekilerek çalmaya devam etti. Zippa'nın mahfesini süvari kıtasına doğru götürdüler. Mahfe durdu ve tekmil meydanın heyecanlı merakı karşısında, alnı kırmızı şeritli ihtiyar kral, adamlarının yardımı ile yere inip, arık beygirlerden biri önüne vardı. Alaca benekli hayvanı önden dikkatle tetkik edip başını, alnına ve gözlerine değercesine yaklaştırdı. Sonra birkaç adım yana çekilerek uzun ve kemikli bacaklara, kuyruk ve kaburgalara baktı. Atın sahibi tam o sırada dizgine yapışıp, üzengiyi tutarak ayağına geçirmeye çalışıyor, fakat gülüp gevezelik etmekten dolayı demir her defasında elinden kayıyordu. Hiç kımıldamadan duran ve durgun iri gözleri ile kendisini takip eden hayvanın karşısında ağır bir reverans yaparak, Zippa, askerleri coşgun gülüşmelere bağdu.

Kral şimdi musket tüfeklilerine doğru yürüyordu. Vali bu terbiyesiz adamların bir taşkınlık yapmalarından korktuğu için, subaylardan biri bir çakmaklı tüfek alarak ihtiyarın önünde durdu. Kral bu şeye dokunmaya cesaret edemiyordu. Bir şeyler mırıldandı. Tercüme ettiler: Zippa onunla büyü yapmak için ne demek lâzım olduğunu soruyordu. Quesada'nm bir işareti üzerine subay tüfeği omu-

zuna dayayıp, çatıların üstünden havaya ateş etti. Patlama, ihtiyarı dizi üstüne düşürdüğü gibi, adamları da kendilerini yerlere attılar. Tutma erler coşup bunların etrafında dönmeye ve haykırışmaya koyuldular. Dakikalarca sonra ayağa kalkan Zippa, acıklı ve korkmuş gözlerle etrafına bakınıyordu; atlı sarhoşlar her iki kollarını uzatarak onu teşvik ediyorlardı. Maiyet adamları kralı mahfesine götürdüler. İçine girmeden önce valiye, askerlere ve atlara dönüp yine derin bir reverans yaptı. Terbiyesizlikleri her ölçüyü aşan askerlerine karşı çok öfkelenen vali, kılıcını kaldırarak onu selâmladı. Alaylı ve neşeli çığlıklar atarak tutmalar yeniden şehre dağılırken, gelirken olduğu gibi, Zippa yine ayni resmî yavaşlıkla, daha yumuşak çalan bandosunun arkasmdan sarayına doğru uzaklaştı. Atlı bir subay postası kafileyi koruyordu.

Karmakarışık şehir içinden geçerek kampa doğru yollanan vali, öyle manzaralara rastladı ki, onları barışma selâmı olarak sunulan çiçekler gibi kabul etti ve topladı. Askerleri hoş görüyordu, nihayet kader arkadaşları değiller mi idi?

Şurada burada hâlâ askerlerinden biri evler boyunca koşuyor, arkasından da bir ikincisi, sırtında bir çuvalla gidiyordu; bunlar, kapı hizmeti gören bambu perdelerden, şındırdayarak misafir geldiğini haber veren altın çancıkları koparıyorlardı.

Sokaklardan birinde bir kalabalığa rastlandı. Atını sürünce, bir nöbetçi postasının üç kişiyi tuttuğunu gördü. Bu askerler de bütün ötekiler gibi sarhoştu; zayıf vücutları yerli içkilere dayanamıyor, gülüşerek şöyle kekliyorlardı: Bu adamlar şüphelidir, kadın kılığı taşıdıkları halde, kadın değiller. Gerçekten, tuttukları üç yerli uzun kadın mantoları giyip, kadın kemerleri kuşanmış oldukları halde saçları kesik, sesleri kalındı. Sarhoşlar bunların erkek olduklarını hemen valiye göstermek istediler. Vali,

tercümanlarını çağırdı. Bunlar, tutsaklara kısa bir göz attıktan sonra cevap verdiler: Evet, onlar kötü erkeklerdir; son savaşta kaçtıkları için saçları kesilmiş ve kadın elbisesi taşımaya mahkûm edilmişlerdir. Quesada nöbetçilere, adamları bırakmalarını emrettikten sonra yoluna devam etti. Evet, bu dinsizlerin de insanca âdetleri vardı.

Şehir kenarına vardığı zaman, hurma ve mimoza ağaçlariyle çevrilmiş daha büyük evler gördü. Bunlardan yanmış birisinin önünde komutanlarından birisi duruyor ve enkaz arasından seçtirdiği şeyleri muayene ediyordu. Quesada yanındakilerle birlikte komutanını selâmlayıp, sordu. Komutan, valiye el büyüklüğünde altın figürlerle zümrüt kaplı bir çok altın kamçu göstererek hayretini ifade etti. Bir tanesini alan Quesada: «Bu da ne? Yerlilerin binek hayvanları var mı?» diye sordu. Bunların ne olduğunu yalnız bir tercüman biliyordu ve istemeye istemeye şöyle dedi: «Ev bir prense aittir. Bir prens de günah işleyebilir. Bu takdirde, onu cezalandıracak biri lâzım ki, bu da ancak karısı olabilir. Kamçı işte bu işe yarar.» Quesada o zarif şeyi yanında alıkoydu, hikâyeden o kadar hoşlandı ki, raporuna koymaya karar verdi ve içi ferahladı.

Şehir dışında kampı görecek bir yere geldikleri ve Quesada atını dört nala kaldırdığı bir sırada, bambu çalılığından karmakarışık sesler duyuldu. Vali at üstünde beklerken ötekiler fundalığa daldılar. Komutanın işareti üzerine vali de inip atını teslim ederek, onları takip etti. Bir defne ağacına bağlanmış şişman bir adamın başına bir kadın grubu toplanmıştı; kadınlar, sopalarla adamı adamakıllı dövmüşler ve elbisesini paramparça etmişlerdi. Fakat, orta yaşlı erkek hiç kederli görünmüyor, kekeleye kekeleye şarkı söylüyordu. Komutan, adamı işaret ederek: «Keyfi yerinde!» dedi. Kadınlar yere kapanmışlardı. Quesada kadınların adamdan ne istediklerini sorunca, bir tercüman eğilerek birisi ile konuşmak istedi; lâkin ce-

vap alamadığından, ağaçta bağlı adama döndü. O, konuşmaya hazırdı: Söyledi, güldü ve kadınlara tehdit yağdırdı. Tercüman yüzünü ekşitmeden anlattı: «Evine beyazlar girince, bu adam her istediklerini vermiş, sonra da sarhoş olup karılarına karşı münasebetsizlik etmiş.» Quesada hayretle başını salladı: «Münasebetsizlik ha! Dayağa devam etsinler.» Barreda ile yanyana at sürerken, beriki çıkıştı: «İsyancı karılara cezaları verilmeli idi!» Quesada yorgun esnedi: «Nasıl istersen öyle yap oğlum.»

Herşey güzeldi, dehşetli idi; o, marki olacaktı.

İKİNCİ İSTİLÂCI

Karanlık çökmesi ile kıta şehirden çıkıp, dışardaki kampına yerleşti. Karakol postaları çıkış yollarını gözetliyorlardı. Son asker, son kızıl meşale ile şehirden kaybolup, davul gümbürtüsü ve insan bağırtısı duyulmaz olunca, pazar yeri ile sokak üstlerindeki bütün evler açıldı. Ahali, hiç bir ışık yakmaya cesaret edemeden, o kadar iyi tanıdığı sokaklara döküldü. Yıldızlarına taptıkları gök onlara acıdığından, bulutlarını kovdu ve yere muhteşem bir yadınlık döken yarım ayını ve onun etrafında, o kadar ağır ve yakın duran müthiş yıldız kümelerini meydana çıkardı. Hâlâ yaşanıyordu. Bağrışarak seslerini birbirine katmak üzere dışarı koştular.

Bu şehirde rahiplerle savaşçılar, tahsil memurları, tüccarlar, zenaatçılar, çiftçiler, borçlu ve alacaklılar, zengin ve yoksullar, kısacası sınıf farkları vardı. Fakat, şimdi birbiri yanında koşan insanların arasında hiç bir fark kalmamıştı. Erkek, kadın herkes birbirini sesinden tanıyordu; yoksa, herkes hemen hemen çıplaktı. Soğuktan titreşmekle beraber, sokağa dökülmüşler, birbiri ile buluşup ağ-

laşıyor, inleyip hıçkırıyorlar, birbirinin vücuduna tırnaklarını batırıyorlardı.

Bazı evlerden çığlık çığlığa, çıldırmış kadınlarla erkekler fırlıyordu. Bunları yakalayıp tekrar evlerine sokarak bağlıyorlardı.

Yavuklularının ana - babasına kumaş yollayan delikanlılar olmuştu. Bunların kayın babalarca kabul edilmesi üzerine, genç adamlar bir ikinci defa yine kumaşlar göndermişler, buna ayrıca yarım geyikle, koka yaprakları gibi çiğnenen bir miktar hayo katmışlardı. Bütün bunlar daha dün olmuştu. Ertesi sabah güvey, kız babasının kapısı önüne gelip, varlığını hissettirecek kadar hafif bir gürültü çıkaracaktı ve baba içerden şöyle bağıracaktı: «Kim o? Sen kimsin? Bir haydut mu? Benim kimseye borcum yok. Haydi yoluna git! Ben, kimseyi dâvet etmedim.» Elinde tatlı içki dolu bir testi ile dışarı gelen kız, ilkin kendisi içtikten sonra, onu delikanlıya sunacaktı. Önüne oturulacak olan o kapı şimdi nerede idi? Yolu beklenecek olan kızın başına neler gelmişti?..

Kocalarına ihanet etmiş bazı kadınlar vardı ki, ertesi günden ödleri kopuyordu; çünkü, ayni gün onlara biber yedirilecekti. Biber yedirildikten sonra onlara su içirilmezdi. Şimdi onlar için de biber korkusu kalmamıştı.

Bir çok evlerde körpe genç kızlar koyu renkli kumaşlara sarınmış olarak köşelerde oturuyorlardı; bunlar ertesi gün, akraba ve dostların teşkil ettikleri iki sıra arasından geçirilerek, törenle ilk defa nehre yıkanmaya götürülecek yeniyetmelerdi. Şimdi ne akraba sıraları, ne de bayram olabilirdi. Genç İpake'ler şimdi sokaklarda başıboş dolaşıyorlardı. Yabancı hayat ve namus düşmanları ormandan geçerek, hiç bir tepki ile karşılaşmadan ağaçları baltalamışlardı; lâkin insan eti canlı idi ve sızlanıyordu.

Şehrin çıkış yollarına doğru bir akın olduysa da kaçı-

lamayacağı anlaşıldı; uğusuzlar, nöbetçi ateşleri başında bekliyorlardı. Geri dönüp pazar yerinde toplandılar. Her taraf pislik ve döküntü dolu idi. Tehlikeli artıklardan korkarak, sakin Zippa sarayı önüne sığındılar. Etraflarında vızır vızır fareler dolaşıyordu. Zippa'nın bahçelerinden tatlı bir müzik duyuluyor, kadınlar şarkı söylüyorlardı: Onların henüz bir şeyden haberleri yoktu. Yüzlerce insan, sessizce inleşerek sokaklardan oraya akıyor, büyük taş sütunu önünde kendilerini yere atarak bekleşiyorlardı. Saraydan bir **Cazik** çıktı, yanında, siyah mantolar ve siyah başlıklarla zayıf rahipler yürüyordu. Cazik taş sütunun önünde diş çökerken, rahipler çanaklar içinde katı bir merhem yaktılar ve bir tanesi sütunu çepeçevre dolanarak yarı yüksek sesle dua okudu. Halk karşılık verdi. Mızraklıların himayesinde bulunan Cazik, dedi ki: «Uğursuz ruhlar bize baskın verdiler. Onları gök yolladı. Onlar fena hayvanlar, alçak ve namussuz şeytanlardır. Onlara tesir edecek hiç bir büyü bilmiyoruz. Halk kaçmaya çalışsın. Ak yüzlü şeytanlar kendiliğinden çekileceklerdir.» Bunun üzerine, bir çokları, daha ayni gece nöbetçi ateşleri arasından dağlara doğru sıvışmaya muvaffak oldular.

Ertesi gün vali ufak bir asker kıtası ile şehre, sevgili öz şehrine, yuvasına dönünce, atını doğruca Zippa'nın sarayına sürerek içeri bırakılmasını istedi ve sarayda ne kadar altın ve gümüş varsa hemen teslim edilmesini emretti. Artık tiyatro oyunu yeterdi. Yine dünkü gibi ayni salonda oturan Zippa, karanlık gözlerle bakıyordu. İleri geri sürünerek söz getirip götüren mabeyincilerden öğrenildiğine göre, birkaç saat içinde sarayda ne kadar altın ve gümüş varsa, bu salonda yığılmış olacağını Quesada'ya bildiriyordu. Noterin dikkatini çekmesi üzerine, vali, Zippa'nın evlerinde ve bahçelerinde bulunan tekmil altın, gümüş ve mücevherden başka, kadınlarla saray hizmetçilerine ait olanları da istedi. Zippa, başı ile «Peki» dedi. Yalnız, kutsal

maksatlara yarayan birtakım ziynetler vardı ki, el sürülemezdi. Rahibinin öfkeli bir bakışı üzerine vali kolunu kaldırdı ve: «Asıl o ziynetleri ortadan kaldıracağım«» dedi.

Uzun bir susuştan sonra Zippa, Tanrısından ve memleketinden aldığı ödevin neden ibaret olduğunu bir kere daha açıklamasını yabancı başbuğdan rica etti. Quesada bu işi istemiye istemiye rahibe havale etti. Rahip sözünü bitirince, Zippa, daha büyük bir ısrarla, çıktıkları memlekete ve buraya nasıl geldiklerine dair bilgi verilmesini istedi. Sabırsızlanan Quesada, Avrupa karasına, kilise ve papaya, krala ve buraya gemilerle gelişlerine dair, rahibi ile noteri ağzından, bilgi vermek zorunda kaldı.

O arada, ilk altın kaplar, küçük büyük basılmış levhalar, sayısız altın ve gümüşten dökme figürler getirilerek beyazların önünde yere yığılıyordu. Kıpırdamadan duran ihtiyar Zippa, beyazların sevinçli yüzlerine dikkatle bakıyordu. Bir ara sordu: «Siz, yahut atlarınız, yahut köpekleriniz altın ve gümüş yer mi?» Beyazlar gülüştüler, boş gevezeliklerle daha çok vakit geçirmek istemiyorlardı.

Vali arkasında duran iki tüfekliye, taht yanındaki duvarda yapışık bulunan güneş ve çirkin insan yüzleri ile resimli iri ve yuvarlak altın levhaları sökme emrini verdi. İki er ellerini levhalara uzatınca, arkalarındaki adamlar bir çığlık koparark yüzüstü kapanıp, yüzlerini yere koydular. Ağır ihtiyar bile ağız ve gözünü ardına kadar açarak sandalyesinden kaydı ve diz üstü yere düştü; fakat, geniş elbisesine dolanarak diz üstü duramayıp sallandı ve tahtı önüne yanlamasına yıkıldı. Ağa tutulmuş bir balık gibi çırpınarak, bir koluna dayanıp doğrulmak istedi ise de başaramadığından, yattığı yerde sessiz kaldı. Beyazların hayreti karşısında, hizmetçilerden hiç biri soluyan efendilerinin yardımına koşmuyordu. Bir kısmı başlarını kaldırmadan yüzüstü yatarken, bazıları yan kapılardan dışarı seğirttiler. O zaman, valinin bir işareti ile iki asker işe

koyuldu. Erler işaretle, adamın kollarını kendi omuzlarına attırmaya çalışıyorlardı, çünkü onu düpedüz ayakta tutmak istediklerinde, ağır sırmalı çuha ile yer yer bezeli pek uzun kırmızı eteklerine basarak tekrar yere düşüyordu. Nihayet, onu bir kukla gibi kabaca yerine oturttular.

Tam o sırada yan kapılardan, az önce çıkan saray adamlarının hızlı adımlarla geri geldikleri görüldü, yanlarında iki tane de ihtiyar adam getirmişlerdi. Bunlar, ötekiler gibi geri geri gitmiyorlar, lâkin krallarının bakışından korunmak için sol kollarını gözleri önünde tutuyorlardı. Zippa, ürkek ürkek oturuyor, mırıldanıp baş işareti yapıyordu. Rahipler yanma yaklaştılar ve efendileri mırıldanmaya başladı. Tercüman, Zippa'nın buradan çekilmek zorunda olduğunu bildirdi. Beyazlarm buna hiç bir diyecekleri yoktu, konuşmaya kalkışmak manasızdı; Zippa, hoşlarına gitmiyordu, çünkü onlar üzerine düşünür görünüyordu.

Vali, devlet sekreteri ve iki tüfekli ile komutanı iş başında bırakarak, kendisi dışarı çıktı.

Sarayda rahipler Zippa'yı arındırma törenine koyuldular. Uğursuzlar, habis şeytanlar ona el sürmüşlerdi. Bunun tesirini gidermek üzere onu kusturdular ve perhiz ettirdiler. Zippa, bütün günü karanlık bir odada geçirdi. Rahipler onu ertesi gün de orada tutmak istiyorlardı, fakat aklı başından giden kral bütün bu tedbirlerin yetmiyeceğini söylüyordu.

Quesada ile son konuşmasını ertesi gün yaptı. Tercümanlar, mırıltısından iki cümle çıkardılar ki, birisi şu idi: Acaba beyazların kendi memleketlerinde toprakları ve şehirleri yoktu da, onun için mi buraya geliyorlardı? İkincisi de şu idi: «Niçin kendi yurdunuzda kalıp ekin ve biçimle uğraşmıyorsunuz? Bizim memleketimizi niçin yıkıyorsunuz?» Bunun üzerine, Barreda, valiye şöyle fısıldadı: «Zippa boş sözler ediyor, gerçeği ya görmüyor, ya gör-

memezlikten geliyor.» Vali başını sallıyarak cevap verdi: «Zippa, İspanya'da bulunmadı.» Şu halde kendilerine yetki vererek buraya yollamış olan Kastilya Kralının hakkında bir fikri olamazdı. Büyük kralın ise kimseye hesap vermeye ihtiyacı yoktu. O zaman Zippa: «Papanız ve kralınız denizin öbür tarafında yaşıyorlar, onları burada gören olmamıştır, bizi ve memleketimizi bilmezler. O halde papa, kralınıza, görmediği bir yabancı toprağı nasıl hediye edebilir ve kral böyle bir hediyeyi nasıl kabul edebilir?» Zippa'nın öfke ile ilâve ettiği son cümleyi tercüman söylemeye cesaret edememişti:

«Papanızın da, kralınızın da aklı olmasa gerek!» Vali komutanın az önceki sözü ile cevap verdi: «Zippa bize boş sözler söylüyor. Eğer maksadı bizimle çene çalmak ise, o başka, ama şimdi sırası değil. Şimdilik pazarlık işlerimizi görelim. Sonra kendisine bir öğüdüm var: İlle bir cevap almak istiyorsa, İspanya Kralının bize yaptığı gibi, o da adamlarını donatıp gemilerle denize çıkarsın ve cevabı asıl yerinden almalarını kendilerine emretsin!»

Beyazlar kahkaha ile gülüştüler. Vali ayrıca Zippa'ya açıkladı ki, kendisi, onun İspanya tahtına ait malları çalmış olduğundan şüphelenmektedir. İstenen malları tastamam teslim etmesi için ona akşama kadar mühlet verdiler, yoksa zora başvuracaklardı. Yüzü titreyen Zippa mırıldanarak, yarın şehri terkedip kuzeye, **Sagonosa** nehri üzerindeki mübarek **İreka**'ya gitmek karasında olduğunu bildirdi. Vali, esirinin bu hayret verici fikrine henüz cevap vermeden, dışardan gürültüler ve ayak sesleri duyuldu. İspanyolca konuşulduğuna bakılırsa gelenler, içeri girmek isteyen beyazlar olmak gerekti. Ayağa kalkan Barreda kapıyı açarak dehlize doğru bağırdı. Adımlar yaklaşıyordu. Komutan Manzarez heyecanla Barreda'ya yaklaşarak, Quesada'yı sordu ve hemen içeri daldı. Salonda ayakta duran valiye acele şu raporu verdi: Şimdi saray ka-

pısında duran bir vahşî grubu iddia ediyor ki, büyük ve parlak bir beyazlar kolu buraya doğru gelmektedir; onların da tıpkı bizim gibi büyük hayvanları ve yıldırım tüfekleri varmış!

Şaşkın şaşkın ayağa fırlayan beyazlar grubu birbirine bakıştı ve vali, cevap bekleyen Zippa'yı hafif bir baş işareti ile selâmlayıp, oturduğu yerde yalnız bırakarak dışarı çıktı. Kapı önündeki kara habercileri sorguya çekip, ifadelerinin doğru olduğuna inandı. Telâşla atına atlayıp, adamları ile birlikte kamp yolunu tuttu.

İKİNCİ İSTİLÂCI GELDİ

Birkaç saat içinde bütün şüpheler silindi. Derhal ağaç kütükleri ile bekitilmeye başlanan kampa, ovadan doğru tanıdık sesler, davul gümbürtüleri ve boru sesleri geliyordu.

Gerçekten, kendilerininkinden daha tertipli bir beyazlar kıtası, bir çok kuvvetli atları ve büyük yerli yedekleri ile beraber, güneyden gelen ve mısır tarları arasından geçen büyük yolda ilerliyordu. Berikiler gözlerine inanamıyorlardı. Quesada'nın yerli takyeler giyinmiş, müsket tüfekli iki atlısı kolun başında öncülük ederek, geliyorlardı.

Vali Quesada görgülü bir adamdı. Atına binip, yanına birkaç subay alarak parlak kıtaya doğru ilerledi. Subayları ile, hattâ gölgesi yerindeki Barreda ile münasebeti, talih güleliden beri kökten değişmişti; artık birbirine dostça duygular besliyorlardı. Saadet duyguları ile başları öyle dönmüştü ki, şu zıpçıktılar karşısında heyecanlanmayı bile unutuyorlardı. Bu rakı pehlivanları ne istiyorlardı? Hak ilk gelenindi. Quesada atı üstünde yaylanarak mütalâalar yürütüyordu: «Komutan, son zamanlarda herkesi

eğlendiren o çılgınca romanlardan birini okumuş olacaksın; güneş atlısı, Ronzevalles'te Roland'ı öldüren Bernardo des Carpio, bir vuruşta iki muazzam devi birden biçen alev kılıçlı şövalye gibi bir şey. Kendimi nerede ise bu kaçık romanlardan birinin içinde sanacağım. Herhalde müthiş bir sınavdan geçeceğim. Eğer şu semiz budala Zippa'yı hatırlamasam ve başımı geri çevirince siper kazan adamlarımızı görmesem, bize saldıran ve Trabzon Kralını yenmek isteyen atlı arabalı şövalyeler karşısında bulunduğumu sanacağım.»

Gururu daha da artmış olan Barreda şefine sordu: «Dağlığa yürüyüş başlamadan önce aramızda geçen konuşmayı hatırlıyor musunuz? Siz takviye beklemek isterken, ben vaktimiz olmadığını söyliyerek, yürüyüşe sizsiz başlamak istiyordum.» Quesada Ona, astına, dostça gülümsedi: «Ve ben, sizi bu yürüyüşten alıkoydum.»

— «Plân meydanda. Görüyorsunuz ya, işte geliyorlar. Bunlar onlardır.»

— «Ama geç kaldılar« dedi, Quesada böbürlenerek; «Ayrıca da bunlar çapulcu takımı, hallerine bak. Kimi soydular acaba? Buradan daha ne umuyorlar?»

Barreda: «Herifler bunu çok geçmeden söyliyecekler.»

Büyük yabancı kol durdu. Davul ve boru sustu. Beş atlı, kuvvetli hayvanlar üstünde ilerledi. Quesada fısıldadı: «Aiziz Meryem Ana, hele şunlara bakın! Bu beygirleri nereden bulmuşlar? Üstümüze sürseler bizi çiğneyiverirler.»

Gelen beş atlı durup kılıçları ile nazik bir selâm verdiler. Her iki taraf ilk hitabın karşıdan gelmesini bekliyordu. Sesi gür olmayan vali, komutanına işaret verdi: «Siz konuşunuz. Onların ilk sözü söylemeleri doğru değil. Burada biz ev sahibi sayılırız.»

Komutan üzengiler üstünde yükselerek bağırdı: «Siz kimsiniz?»

Cevap beklediği gibi çıktı: «Ya siz kimsiniz?»

— Sağımda gördüğünüz, Sen Martha Valisi Ximenes von Quesada'dır. Ben, komutanı ve genel vekili Barreda'yım. Buranın Kralı Zippa'yı sarayında esir etmiş bulunuyoruz. Vali şehir ile birlikte bütün ülkeyi İspanya tacı için zaptetti ve kralın beştesini emniyet altına aldı.»

— Şu halde bize lüzum kalmadı, öyle mi?»

— Siz kimsiniz de?»

Erguan renkli elbise giymiş ablak yüzlü, gürbüz bir adam eğer üstünde doğrularak kahka ile güldü; başında tüylerle süslü yüksek ve sivri bir şapka olduğu gibi, kol ve bacakları da mükemmel zırhlı idi: «Ben, Sebastian da Belalcazar'ım. Yanımda bulunanlar da adamlarım. Quito'da rastladığımız bir vahşî bize kralından ve memleketinden bahsederken, kralın banyodan evvel vücuduna altın tozu serptiğini söyledi. Bu bize çok dokundu, çünkü bu âdeti, altına karşı bir saygısızlık saydık. Düşündük ki, kral, pekâlâ başka türlü de yıkanabilir. Bunun üzerine beyaz ve yerli koca bir kafile halinde yola çıktık. Bir çok hamalımız, besili gürbüz atlarımız olduğu halde, Magdelene vadisine yukarı çıkarak bu fena düzeni değiştirmek istedik.»

— «Bay Sebastian da Belalcazar, teşrifinizden memnunuz. Yol yorgunluğunuzu gidermek üzere şehirde emrinize bir sıra evler vereceğiz.»

Belalcazar neşe ile teşekkür etti: «Boşuna zahmet etmeyin. Çok teşekkür bay komutan, yanımızda çadırlarımız, balta ve küreklerimiz var. Hele iş gücümüz pek bol. Kimseye yük olmak istemeyiz. Görüyorum ki, sizin de bir kampınız var, ve şu anda kampı bekitmekle uğraşıyorsunuz. Memlekette güvenlik yolunda olmasa gerek. Bu, benim de aklıma gelmedi değil. Şu halde biz de şehir dışında, meselâ burada veya daha aşağıda kamp kurmayı tercih edersek şaşmamalısınız. Derhal istihkâm kazmalarını emredece-

ğim ki, karanlık basmadan güvenliğimizi sağlamış olalım ve sizin himayenize muhtaç olmıyalım. Yarın, vahşilere yepyeni arkebüz tüfeklerimizi ve beş tane gürbüz topumuzu göstererek, bize anlatılan ve bizi müthiş heyecana düşüren şeylerin içyüzünü araştırırız.»

Yüzü kıpkırmızı olan komutan bağırdı: «Geç kaldınız Bay Belalcazar! İşitmiyor musunuz?» Neşeli koca adam; «Niçin öyle heyecanlanıyorsunuz, bay komutan?» diyerek selâm verdi ve yanındakiler de şapkalarını çıkardılar. Sonra yavaş yavaş uzaklaştılar.

Quesada adamları ile beraber hâlâ yerinden ayrılmıyordu: «Komutan, herifler daha tahkimat yapmadan üstlerine atılmaya cesaretin var mı?» Komuptan ona hayretle baktı: «Beş tane topları var, hem bizimkilerden de iyi. Bizimkilerin yalnız ikisi kullanılabilir. Kırk tane fitilli ve çakmaklı tüfeğimizden ancak ve ancak yirmi beş tanesi işlemektedir.» — «Gördünüz mü, bir de yarım saat önce övünerek diyordunuz ki, bu sefer sizin eserinizdir ve eğer öyle azimli davranmasaydınız ganimeti başkalarına kaptırmış olurduk!»

Komutan yerinde duramıyor, bir gece baskınına karşı tahkimatı hızlandırmak üzere hemen dönmek istiyordu. Dört nala kampa dönüldü.

Yeni gelenler iki kurşun atımı uzağa yerleşip, yiyecek bulmak üzere şehre - kimseye danışmadan - silâhlı gönderdiler. Quesada'nın nöbetçileri korku içinde gelerek direktif istediler. Komutan şehirde altın, gümüş ve mücevherat namına ne varsa hemen kampa taşınmasını, fakat gelenlere dokunulmamasını emretti. Zippa sarayı önündeki karakol takviye edilip, en iyi silâhlar verildi. Yenilerden saraya yaklaşan olursa verilecek işaret kararlaştırıldı. Fakat, ne akşam, ne de bütün gece bir hâdise çıkmadığından, Quesada kampı büyük bir ferahlık duydu.

Ertesi gün, öfkesini yenemiyen Quesada'nın çadırında görüşmeler olurken, kamp kapısından yenilerin elçileri geldiği haberi verildi. Komutan gece odun kütüklerinden sahte toplar yaptırarak hasır örtülerle maskeletmişti. Vali, yabancıları bu tehlikeli top taslakları önünden geçirterek huzuruna kabul ederken, öfkesi kaynama halinde idi. Bir yerliden almış olduğu şapkasını yere atmış, kılıcını kınsız olarak masanın üstüne koymuştu. Üstünde oturduğu iskemle, Zippa sarayından gelenlerin en parlaklarından biri idi. Soğuk ve sert memur yüzünü takınmış, yanında ise toz koparanı Barreda'dan başkasını bırakmamıştı. Yalnız çadırın arkasına, ayrıca komutanın çağırması üzerine içeri girip elçileri tevkif edecek olan on kişi saklamıştı. Her teşebbüse göz kırpmadan atılmaya hazırdılar, askerleri tek bir adam gibi arkalarında idiler.

Çadırın kapası açılıp, içeriye renkli tül mantolar içinde, pırıl pırıl silâhlı altı adam girdi. Quesada, kırışık alnı ile yere bakıyor, selâm ve hitap bekliyordu. Fakat, gelenlerin önderi içeri girer girmez diz çöküp yüzünü avuçlarına gömerek ağlar bir durum alınca, vali ile komutanın hayreti, öfkelerinden daha küçük olmadı. Öteki beş kişi başları yere eğik, sessiz bekliyorlardı. Quesada ile komutan göz göze geldiler; bir tuzak karşısında olduklarını düşünüyorlardı. Vali, önüne eğilerek sordu: «Göreviniz nedir?» Elçibaşı ellerini çekip ıslak çehresini yukarı kaldırınca, Quesada'nın kafasına bir hâtıra hücum etti. Komutan yerinden fırlayıp, yavaş yavaş ayağa kalkan adama doğru koştu; bir an göz göze kaldıktan sonra komutanla tüy mantolu adam şiddetle birbirinin boynuna atıldılar ve Quesada, Barreda'nın da hafifçe hıçkırdığını duydu. Quesada her iki adama yaklaştı ve yukardan düşen güneş gözünü kamaştırdı. Komutan, yabancıdan ayrılınca Quesada, Alcobazo'yu, donanmasının kaptanını tanıyıp, donmuş gibi durakladı. Kalın ve sarkık bıyıklı adama hafifçe elini

uzattı ve bir kelime söylemeden, Zippa'nın altın iskemlesine oturdu; hiç bir kelime söylemeden herşeyi anlamıştı.

Alcobazo'dan sonra öteki beş kişi yaklaştılar ve komutan birer birer ellerini sıkarak dışarda beklemelerini söyledi. Alcobazo şimdi kendine gelmişti. Rapor verecekti, lâkin daha başlangıçta, götürdüğü beş gemi ile iki yüz adamdan, yalnız gördükleri beş tüy mantolu adam kaldığını, evet, 5 gemi ve 200 adam yerine Peru'dan yalnız bu 5 adamla döndüğünü söylerken, sesi yine titredi ve kısıldı.

Alcobazo'nun başına gelenleri sezmek ve kendilerinin arkada bıraktıkları korkunç ayları düşünmek, o kadar belâlı olaylardan sonra ilk defa, öteki iki adamı da sarstı ve ağızlarını dakikalarca kilitledi. İlk defa olarak onların içi de titredi ve hangi karanlık şartlar içinde yaşayıp çalıştıklarını hissettirdi.

Çok geçmeden, kendilerine geldiler ve yine vali, komutan, kaptan oldular. Alcobazo, güzel çıkıştan, ilk iki geminin sığ kanalda nasıl kuma oturduklarından, çağlaklarla savaşmalarından ve ilk gemiyi burada nasıl kaybettiklerinden bahsetti. Öfke, yeis ve isyan duyguları içinde ağlıyordu: Hiç bir düşmana rastlamamışlar, ellerin ve sonra kendilerinin de yaptıkları gibi, dağlar ve ormanlarla bile çarpışmamışlardı; sadece hastalanmışlar ve aç kalmışlardı. Sonunda, o gemilerin saplanıp kaldığı çağlaktan dağlığa doğru bir çıkış yapmaktan başka çare görememişti. Orman, dağlık ve açlıkla nasıl umutsuzca çarpıştıklarına dair uzun uzun bilgi verdi. Yalnız on kişi kaldıkları zaman yerliler onlara acımış, bir kaç gün besleyip baktıktan sonra, dağlardan büyük bir beyazlar kafilesinin aştığını haber vermişlerdi. Alcobazo, bunların kendi valisi olduğunu sanmış, lâkin işte bu Belalcazar olduğu meydana çıkmıştı. Belalcazar onları kabul etmişti; erzakları bol olduğu gibi, askerî bir şekilde de donatılmışlardı. Belalcazar

onların valinin kıtasına mensup olduklarını duyunca, yürüyüşünü pek hızlandırmıştı. Ama, şükürler olsun ki, yine vali daha erken gelmiş bulunuyordu; buna seviniyorlardı. Fakat, Alcobazo bu cümleyi de yine kekeleyerek söyleyebildi.

Vali, onu teskin ederek sordu: «Şimdi kendini Belalcazar'ın adamı mı sayıyorsun?» Kaptan enerjik bir surette kafasını salladı: «Neden? Belalcazar hayatımı kurtardı diye mi? Hayır, yalnız validen ricam Belalcazar'a karşı yumuşak davranmasıdır. Bizi, burada kalmak üzere gönderdi.

Bunun üzerine Alcobazo ile adamları kampta yerleştiler. Quesada ile komutanı, bir karar veremeden çadırda karşı karşıya oturuyorlardı.

İşte, yeni Hindistan'da idiler. Amazon, güneyde, ovaları ortasından salınıp gidiyor ve kol ırmaklarını kendine çekiyordu.

Sukuruja'nın, çığlık koparan su perisinin, sesini duymuşlardı.

GÜNEŞ SUSUYOR

Funza'nın sokaklarında koyu renkli insanlar yine gidip geliyorlardı. Ortalıkta dolaşan az miktarda çocuk çırılçıplak, erkek ve kadınlar ise paçavralarla örtülü idi. Açlık yine onları tarlalara doğru sürüyordu. Beyazlar buna izin veriyorlardı, yalnız kendilerine de meyve getirmeli idiler. Üstünde koyu renkli kadınlarla erkeklerin çalıştıkları topraklar, kendi malları idi, o toprakları kendilerine beyazlar bölüştürmüşlerdi. Çalışma âletleri de oldukları gibi duruyordu. Güneş yine her günkü gibi kocaman ve yakıcı idi.

lâkin içindeki baba ne düşündüğünü hiç söylemiyordu. Kaplan kadar müthiş olan beyazları güneş göndermişti; şu halde baba, kavmini yok etmek istiyordu. Çiftliklerde, meyve toplamak üzere ağaçlara çıktıkları vakit korkuya düşüyorlardı; ya ağaç uslu durmaz da sallanır, kırılır ve üstündeki adamları yere atarsa idi?!. Beyaz kaplanları yollayan baba kim bilir meyvelere ne koymuştu, yense zehirlemezler mi idi? Ah büyük baba!

O gece ve gündüzden arta kalanlar, tarlalarda çalışıyor ve güvercinleri yemliyorlardı. Onların balık tutmak üzere nehre inmelerine de müsaade ediliyordu. Fakat, karaların kol ve bacaklarındaki tutukluk bir türlü gitmiyordu. Büyük Baba onları mahvetmek için beyazları yollamıştı. Balıklarla kuşları kirleterek, yeni bir uğursuzluk satın almaktan çekiniyorlardı. Onlara akıl ve öğüt verecek kimse yoktu. Büyük kafeslerindeki güvercinler yine eskisi gibi kanat çırparak, onlara bakıyorlar, yemlerini yine eskisi gibi yiyorlar, gübreleri hep ayni, ötüşleri hiç farksızdı. Fakat, yemlerini onların elinden yemekle, zavallı hayvanların başına kim bilir neler gelirdi! Olup bitenden sonra suya nasıl ağ gerilebilirdi, balıklar hastalanmazlar mı idi?

Evlerdeki dokuma tezgâhları kırılmıştı, yanlarında, beyazların elbise artıkları duruyordu. Hayatta rahip kalmadığı için bu tehlikeli şeylere ne muamele edeceklerini bilmiyorlardı. Yüzleri örtülü, inleyip dua ederek, sopalarla beyazların döküntülerini sokağa çıkarıyor, yaktıktan sonra, külünü toprağa gömüyorlardı.

Beyazlar tarafından kirletilmiş kadın ve kızlar evlerde yatıyorlardı, kocaları veya ana babaları etraflarında dönerek perhiz ediyorlar, köşelere büzülüp dehşet içinde rahip ve büyücü çağırıyorlardı. Dışarda, Belalcazar'ın gelişi üzerine tartışmalar yapan beyazların evlerde olup bitenden haberleri yoktu. Daha ilk günlerde bu kadar vahşinin ölüp şehir dışına taşınmalarına şaşıyorlardı. Bunlar

ise, yabancı şeytanlar tarafından namusları kirletilen kadınlar ve kızlardı. Bunların çoğu - tıpkı beyazların sopalarla tutularak sokağa atılan döküntüleri gibi - dehşet içinde ailelerince öldürülmüşlerdi. Gerçi bu işi yapmak rahiplere düşerdi, lâkin dara gelince işte böyle kendileri yapıyorlardı. Fakat, işin asıl tüyler ürperten tarafı, kardeşleri, kocaları ve babaları önüne yatan kızlar kadınların: «Öldürün bizi!» diye yalvarmaları ve o anda korku, yeis, öfke ve sevginin birbiri ile çatışması idi. İspanyol tutmaları bazan böyle bir işin üstüne geliyor ve onu «hayvanca» diye vasıflandırıyorlardı. Eski bir beyin kızı veya karısı olan böyle bir kadın bazan öldürülmüyor ve beyazlar tarafından çalınarak kampa sürükleniyordu.

Şehirde ve çevresinde, etrafa esrarlı emirler dağıtan yabancı davulların gümbürtüsü herşeyi altüst etmişti. Öyle ki, şehirde nasıl yaşanacağı bilinmez olmuştu. Zippa sarayının önündeki nöbetçi, sütun putunun başına gittikçe daha çok adam biriktiğini görüyordu; ellerinde - artık fazla bir şeyleri kalmadığı için - çiçek ve meyve getiriyorlardı. Saraydan çıkan koyu renkliler, kalabalığa bir şeyler söylüyorlardı. Belalcazar'ın gelişini koğuşturan ikinci akşam, sarayın önünde büyük bir dedikodu oldu. Korkaklıkları ve budalalıkları ile kendilerine gülünç ve iğrenç görünen vahşilerin boşboğazlıkları askerleri ilgilendirmiyordu. Halbuki o satte kalabalık, saraydan çıkan sevindirici bir haber almıştı: Zippa, birkaç güne kadar şehri terkedip, kutsal **Sogamoz** şehrine gidecekti. Halen bu yolculuğa hazırlanmakta idi. Kim kendini arıtmak isterse, onun arkasından bu şehri terketmeli idi.

Tan ağarırken, bir muhafız kıtası ile şehre gelen inatçı komutan, büyük sokakları dolaşıp, adamlarını yan sokaklara yollayarak pazar yerine binden fazla gürbüz erkek toplattı. Bunlara erzak yükleyip, birkaç saat sonra kampa döndü. Kampta bütün hızı ile tahkimat devam edi-

yordu. Belalcazar ile Quesada arasında henüz bir temas olmamışsa da, her iki kıta arasmda nizahlar ve kışkırtmalar çoğalıyordu. Belalcazar'ın çarpışma hazırlığını daha çok uzatmayacağı belli idi, çünkü valinin askerleri ganimetin ilk taksiminden beri yüzükleri, altın kordonları ve altın pilakaları ile pek övünüyorlar ve kendilerine adamakıllı efendi süsü veriyorlardı.

Fakat, ne Belalcazar vali üstüne, ne de vali Belalcazar üstüne yürüyor, ufak çatışmalar ise genel bir savaşa götürmüyordu. Tersine, öyle bir şey oldu ki, bunu ne Quesada ve Belalcazar, ne de iki taraf kamplarında bulunan herhangi bir kişi sezebilirdi.

Avrupa volkanı, adamlarını kusmaya başlamıştı. Bunlar, bütün kıyılara düşüyorlardı. Hepsi altın ve keşif peşinde koşuyor, hepsi savaşmak, hükmetmek ve ünlenmek istiyordu. Kendi memleketlerinden bıkan bu insanlar tıpkı, karşı konmaz bir içgüdü ile bulut boyu havalanıp, binlerle sayılan kafileler halinde sıcak ülkeye doğru göç eden sonbahar kuşlarına benziyorlardı. İstedikleri ya ölmek, yahut değişmekti.

Müthiş dağları aşarak ilkin ölümsek adamları ile Quesada'nın gördüğü, sonra da muhteşem Belalcazar'ın, Peru'nun tüy mantoları içindeki parlak maiyeti ile bir alay yerli halkı ve top ve tüfekleri ile aşıp geldiği bu Sabana'ya - mısır tarlaları ve çiçek bahçeleri ile kaplı bu ıssız toprağa - şimdi, ilk köle toplandığı gün, birtakım renkli insanlar koşuyordu. Bunlar, doğu ormanlarına avlanmaya gitmiş olan yerlilerdi ki, Belalcazar'ın kampı önünde durup müthiş haberi vermişler, çok geçmeden haber, birinciden ikinci kampa sıçrayarak her iki şefin askerlerince öğrenilmişti: Güney-doğudan dağlara aşağı beyaz adamlar iniyordu; kuvvetli bir kol, yırtıcı hayvanlar gibi saldırıyorlardı. Yaklaşmaları ile yerli avcılardan iki tanesini vurup öldürmeleri bir olmuştu.

Gerçekten, çok geçmeden oldukça kalabalık bir beyazlar sürüsü yerli kılavuzların arkasından sökün etti. Başka türlü hiç bir yardımcı kuvvetleri yoktu. Daha dağlarda iken, Sabana ve her iki kamp hakkında fikir edinmiş olacaklardı; çünkü yabancı kol hiç duraklamadan Belalcazar'ın yanıbaşında, şehrin güneydoğu kapısında yerleşti. Sonra küçük bir müfreze ayrılarak, yarısı tarlalara dağılırken, yarısı da çakmaklı tüfekleri ile şehrin içine yürüdü.

Bunlar, yüzleri hastalıklı Kuzey Avrupa memleketlerinin ölüm sarılığında olmakla, şekilce insandılar. Fakat, aslan, kaplan ve geyik derileri ile gerçekten hayvanlara benziyorlardı. Tarlalarda ve şehirlerde, yine tıpkı hayvanlar gibi, yalnız yiyecek üstüne atılıyorlardı. Onlardan, yerliler gibi beyazlar da kaçıyordu. Yeni gelenler boğuk sesle; «Çekil!» diye bağırıyorlar ve ne bulurlarsa, yiyip içiyorlardı; çoğu yediklerini geri kusuyordu. Sonra ellerine geçirdikleri çuvalları, sepetleri, testileri kamplarına taşımaya koyuldular. Gittiler geldiler, gittiler geldiler. Anlaşılan, kafilenin büyük bir kısmı yerinden kalkamayacak, yiyecek bile arayamayacak durumda idi.

NİKOLAUS FEDERMANN TAKIMININ SERGÜZEŞTİ

Bu, Ulmlu Nikolaus Federmann'ın takımı idi. Zamanında bunlar, keyif için her şeyi göze alan şen ve atak bir grup teşkil ediyorlardı. Onların istedikleri de bütün eşlerininkinden farksızdı: Baht denizinde batmak!

Federmann, Andalucya'daki **Sen Lucar de Baremeda** limanından hareket etmişti. Yolculuğu mükemmel oldu. Bir adaya vardılar ki, üstünde kuşlardan başka mahlûk

yaşamıyordu. Buna karşılık, kuşlar değnekle avlanacak kadar balabalıktılar. Gürültülerine kulak dayanmıyordu. Sandalla bir koya girilecek olsa, öyle müthiş bir kuş bulutu havalanıyordu ki, insan ürküyordu. Başka bir adada renkli insanlar oturuyordu, fakat aralarında silâhları ve küçük topları olan beyazlar da vardı. Federmann, burada adamları ile birlikte karaya çıkınca, askerlerinden biri bir beyaz tüccarın kızına tutulmuştu. Gemiler yelken açarken bu asker on arkadaşı ile karaya çıkıp sevgilisini, ihtiyar süt ninesi ve evlerinden alınmış bir sürü malla birlikte kaçırmış ve gemiye getirmişti. Ayrılıştan hemen bir kaç saat sonra fırtınaya tutulduklarından, ayni gece yine limana dönmek zorunda kalmışlardı. Kumsalda, ada ahalisinden bir kalabalık, beyaz ve renkli karmakarışık, ellerinde meşalelerle bekleşiyordu. Bağrışıp çağrışarak, Federmann'a bir sandal yolladılar: Sütninesi ve götürdüğü mallarla birlikte kızı hemen teslim eder, askeri de cezalandırmak üzere kendilerine bırakırsa ne âlâ, yoksa hepsinin birden canını cehenneme yollayacaklardı. Federmaan razı olmadı. Onun üzerine adanın beyazları toplarını dikip ateş ettiler. İlk mermi, gemilerden birinin direğini kırdı, ikincisi kıç tarafına vurdu, üçüncüsü de bir alay insanı yaralayıp, yelkenleri paçavraya çevirdi. O zaman, vak'ayı bilen müretteba, aşk delisi askerle kızın hemen teslim edilmesini istedi. Bu uzun yolculuğa içlerinden birinin aşk hikâyesi yüzünden ölmek üzere çıkamadıklarını, bu işi yaparken kendilerine danışmadığına göre, hikâye kahramanının cezaya tek başına katlanması gerektiğini bildirdiler. Onun üzerine, Federmann sabahleyin, fırtına hafifleyince, adadan sancak gemisine birkaç beyaz adam davet etti. Onlara haklı olduklarını açıkça itiraf edip, insaflı bir adam sıfatiyle kızı ve bütün geri kalanı teslime hazır olduğunu söyledi. Fakat, kızı, bütün kuyruğu ile birlikte kendi gemisine ve herkesin huzuruna getirttiği zaman ortaya yenil-

mez bir güçlük çıktı: Kız, o arada filonun rahibine nihâk kıydırmış ve askerle meşru bir şekilde evlenmiş bulunuyordu. Gel de pirincin taşını ayıkla şimdi! Federmann bu durum karşısında yapacak bir şey olmadığı fikrinde bulunduysa da, babası, kızın arkasından gelmesinde ayak diredi. Kız istemiyordu. Baba ağladı ve sonunda boyun eğmeye mecbur oldu. Kederli adalılar gemiyi terkettiler. Federmann büyük bir cömertlikle, adayı cezalandırmaktan ve zararı ödetmekten - vakit darlığından ötürü - vazgeçtiğini bildirdi. Yalnız, askerle sevgilisini ve kuyruklarını, filoya ettikleri kötülük yüzünden, Coro şehrine varınca dışarı kovdu.

Maracaibo körfezi üzerindeki Coro'da kanlı Alfinger hüküm sürmüştü. Şehir beyaz maceracılar, haydutlar, kaçakçılar ve köleler ile dolu idi; Alfinger, arkasında akrep yuvası bırakmıştı. General **Speier** ile baş kaptanı Federmann, takımlarını bu akrep yuvasından tamamlayarak yola çıktılar. Speier doğuya, Federmann ise batıya doğru gitmek üzere sözleştiler. **Barkuisemito** sahilinde buluşacaklardı.

Dağları güderek bir müddet gittiler. Sonra, Federmann dağlardan ayrıldı, istepe doğru yollandı. Yamaçlar balta girmemiş kara ormanlarla kaplı idi. Bir nehir yatağında büyük bir tuz damarına rastladılar, bu, üstü toprakla örtülmüş kalın bir tabaka idi.

Federmann geniş omuzlu, açık mavi gözlü, kızıl tahta sakallı, iri bir adamdı. Keyfi yerinde olunca kaba boydan bir şarkı tuttururdu. Deniz yolculuğu pek hoşuna gitmemişti. Çünkü, adamlarına karşı sert olmak zorunda idi. Halbuki şu yürüyüş sırasında içi ferahlıyor, yüzü gülüyordu. Şen bir kuş sürüsü gibi ovaya döküldüler. **Lliano** düzlükleri sonsuz bir düzlükle yayılıyordu. Sık otlar yeşil ve sarı bir deniz gibidir; güneşten buraya ateş yağar ve

ot denizinde bir şey kımıldamaz. Otların boyu, bir atlıyı yutacak kadar yüksektir. İstep bazan, yarılarak küçük ırmaklara yol verir. Yer yer çamur dolu göllere rastlanır ki, buralarda leylek cinsi kırmızı **İbis**'ler dolaşır, kar gibi beyaz **Garza** kuşları vardır. Uzun parmaklı mavi su kuşları şikâyetli seslerle öterler. Sıcaktan ıpıl ıpıl titreyen havadan iri, beyaz leylekler iner; boyunlarında erguvan renkli halkalar bulunan bu koca leylekler tehlikeli derecede kuvvetli gagalarını çamurlara daldırırlar.

Kıta yürür de yürür. Yolculuk çok güzel başlamıştır. Ayakları ağaç köklerine takılır. Üstüne çıkıp, şu düzlüğü keşfedecek bir dağ veya tepe yoktur. Fakat, rastladıkları **Chaparro** ağaçlıklarında, ağaçlara tırmanarak av gözetleyebilmektedirler. Chaparro ağaçlıkları serin gölgelidirler, atlar otlarken, askerler yeleksiz ve pantolon paçalarını yukarı sıyırmış olarak yerde yatarlar. Çayır çiziklerine aldırmazlarsa da, sinekler olmasa! Susuz kalıp kendilerini çamur gölcüklerine bırakmak üzere geride kalırlar. Yürüyüşe başlarken Chaparro ağacından taze yapraklar koparıp başlarına, omuzlarına örterler. Bazıları, yapraklardan bütün perdesüler dikerlerse de, ağırlığından dolayı çabucak atarlar.

Nihayet, duman görürler: bir köy. Köylüler fakir, kara insanlar olup, bir muz fidanlıkları vardır. Beyazlara meyve ve av kuşları verirlerse de hamal vermeye yanaşmazlar; korkmaktadırlar. Hele atlardan ödleri kopar. General, atları uzaklaştırmca, başbuğ sükûnet bulur ve birkaç kırmızı başlık ile demir oltalar karşılığında kırk kadar hamal vermeye razı olur. Ama, bu sükûnet çok sürmez ve hamalların yarısı otlar arasına kaçıp gözden kaybolurlar. General için ötekileri zincire vurmaktan başka çare kalmaz; çünkü, otlar öyle sık ve adamlar öyle çevik ki, birisinin sıradan ayrılması ile gözden kaybolması bir olmaktadır. Geri kalan karalar, titreşir ve çılgına dönerler.

Tercümanlar vasıtasiyle ne oldukları sorulunca, sebebin yalnız ve yalnız yanlarında yürüyüp, ara sıra kişneyen atlar olduğu anlaşılır. — Atlardan ne istiyorlar? Onlar usludur, ot yer, su içerler. — Siz, onlara biniyorsunuz; onlar da sizi istedikleri yere götürüyorlar. Siz, atlarla anlaşıyorsunuz, fakat sonra bütün yerli adamları, yahut en iyilerini, teşekkür yerine atlarınıza hediye edeceksiniz. — Budalalık! Onlara de ki; bunlar bizim atlarımız, yani yük hayvanlarımızdır. — Dediklerinden vazgeçmiyorlar. — Öyle ise, Allah kahretsin onları!

İstep bitmek nedir bilmeden, dalga dalga uzanıp gidiyordu. Gece bütün hamallar, zinciri kırmış, geride yalnız deli gibi çırpınan, ağlayıp yalvaran üç yol gösterici kalmıştır. General bunların haline bakıp, acır ve beceriksizliklerine kızıp durduğu adamları salıvermek ister; ama, neylesin ki, onlara muhtaçtır. Güneye doğru yürüyüş devam eder.

General, adamlarına bir söylev verir: «Batıya gitmek için George von Speier'e söz verdik. Burası sonsuz bir isteptir; denize kadar böylece gider. Uğradığımız köydeki başbuğ ve başka akıllı insanlar, daha uzaktır ama, sonunda deniz gelir, dediler. Şu halde ne yapalım: Batıya doğru giderek belli kıyıda Speier'e mi kavuşalım, yoksa yönümüzü güney denizine mi çevirelim? Ben, güney denizine gidip yeni adalar keşfetmeyi düşünüyorum. Batıda insanlar, köpekler gibi hep birbiri arkasında ve aynı kemik için koşuyorlar. Varsın onlar bizim için başlarını kırsınlar!»

Adamlar, şeflerini bırakmamak kararı verinceye kadar birbiri ile danışıp görüşürken, komutan bütün akşam güldü ve şarkı söyledi. Sözleşme tutulmaz da, George von Speier belirli kıyıda bekletilirse, adam kendilerine ne derdi, onları cezalandırmak istemez miydi? Federmann bu cihetin yalnız kendisine bırakılmasını, güney denizini keşfeden insanlara halayık muamelesi edilemiyeceğini söyledi.

Kıtada iki cesur komutan vardır: Her ikisi de aristokrat ve ailelerinin gururu olan **Sandoval** ile **Lopez.** Sandoval kısa boylu, çok kuvvetli bir adam olup, eğri bacakları, kıvırcık, kestane renkli saçları ve sakalı vardı. Ön dişleri düştüğü için peltek konuşurdu. Lopez; çopur, sarışın, geniş göğüslü olup, düelloda bir adam öldürdüğü için kovalanmakta idi. Çok sıkı ahbap olan ve birbiri ile durmadan çene çalan bu ikisi, güney denizinin keşfi plânına canla başla taraftardılar. Onları, yerlinin tembellik ve budalalığı kızdırıyordu. Kıtanın keşişi, dinsizlerin puta tapmalarına çok kahırlanıyordu. Yeni bir köye vardıkları zaman ilk işi, takdis edilebilir bir su aramak ve dinsizleri vaftiz etmek olurdu. Vakit darlığından ağır dersler veremiyorsa da, boya çizgili çehrelere karşı duyduğu nefreti, birkaç sofuluk parolasından sonra adamların başına koca bir bakraç su aktarmak suretiyle göstermekten kendini alamıyordu. Ondan sonra kendini de yıkar ve onu böyle yabancı ülkelere, böyle vahşî hayvanlara gelmek zorunda bırakan mesleğine lânet okurdu. Kaldı ki, başkaları manastırlarda rahat oturup, can besliyorlardı.

Gonzalo ile **Roman,** her iki komutan ve aristokrat, güney denizine gitmeyi istemektedirler, general hedefi göstermiştir; ama bu arzularına şu renkli eşekler, şu katırlar zarar vermektedir.

Eğer bu inatçı eşekler isteseler hemen vaftiz edilebilir ve sırf beyazların yolu üstünde bulunmak bahtı ile ve hiç bir fedakârlık karşılığı olmaksızın iyi hıristiyanlar, hattâ İspanyol tacının da tabaları olabilirler, halbuki sağ ve solda kalan binlerce benzerleri orman hayvanları halinde seğirtir dururlardı. Bütün bu nimete karşılık, kendilerinden ne isteniyordu? Hiç, altın bile değil; çünkü, bu orman hayvanlarında altın ya hiç bulunmuyor, yohut da saklıyorlardı. Onlardan istenen sadece yiylcek, hamal, yol gösterici, komşu aşiretler için bir de tercümandan ibaretti.

Bu esmer orman hayvanları tek bir dil konuşacak kadar bile kurnaz değil idiler; bir günlük yoldan sonra hemen yeni bir dillle karşılaşılıyordu. Sırf bu yüzden bile, onlarla uğraşmak boş bir külfetti. Verecekleri yiyecek kaygısı olmasa, herifleri her yerde doğrayıp geçmekten münasip tedbir olamazdı. Böyle insanlık oyunu oynayacaklarına, samimî davranıp maymunluğu kabul etseler ve ağaçlarda yaşasalar daha iyi idi.

Gonzalo, eğri bacaklı peltek komutan, onları hep kılıçtan geçirmek fikrinde idi. O kolun en iyi atına biner ve burnunun doğrusuna gider, hoyrat bir adamdı. Bu adam, generali şöyle sıkıştırıyordu: «Bu ot denizinde boğulduğumuz, güneş altında piştiğimiz yetmez mi, - hadi açlıktan, yılanlardan ve sineklerden söz etmiyelim - dinsizlerle baş ağrıttığımız yetmez mi?» — «Ya ne yiyip içmek istiyorsun Gonzalo?» Gonzalo baskın taraflısı idi, ne yazık ki, bu her zaman uygulanamıyordu: Köyden köye haber ulaştıran davullar, söylenti çıkaran kaçaklar vardı. Gonzalo'yu çileden çıkaran da bu değil mi idi? — «Onları vaftiz ediyor, Allahın inayetine kavuşturuyoruz da, herifler yine önümüzden kaçıyor ve kötü haberler yayıyorlar. Köklerini kazı general, köklerini kurut, başka türlü olmaz!» Ve general onu yatıştırıyordu.

Güneye doğru ne kadar gidilse gökyüzünden güneş eksik olmaz, fakat yürüyüş ve görüşü güçleştiren boyu aşkın otlarla, tabanları yakan topraktan da kurtulunmaz. Zırh taşıyanlar, yürüyüş devam ettikçe onu atamazlar, ama altındaki çamaşır da sünger haline gelir. Atların karnı doyar, insanlarınki doymaz. Yalvarırlar: «Deniz gelecekse artık gelsin; buna kim dayanır? Hava bari olsa, hava! Köyler de pek seyrek bulunuyor, zaten bu uğursuz yerde kim oturur? Bir köye rastlasalar bile onu anlaşılmaz bir şekilde bomboş buluyorlar; ahali pislikleri dahi ortada bırakıp kaçmıştır. O zaman beyazlar kendi pisliklerini de

üstüne yapıp, öfkeden köyü ateşe verirler. Federmann ihtar eder: Esrarlı güney denizi daha çok uzakta olamaz, fakat yol gösteren bulamazsak, çepeçevre dolaşarak bir gün yine George von Speier'in yanında dağlığa ulaşabiliriz. Askerler bu düşünceye hak verirler; ama, general boş evlerden ne yardım umabilir ki! General cevap verir: Dinsizlere barışçı insanlar olduğumuzu, kendileri ile iyi münasebette bulunarak, sonra da bırakıp gittiğimizi göstermeliyiz; o zaman kaçmazlar. Keşiş şu mütalâayı ileri sürer: Adamlar bizden değil, atlarımızdan kaçıyorlar. General, askerlerin coşkun kahkahaları arasında bu düşünceye katılır.

Nihayet bir tuz gölü arkasında, kızıl derili insanların oturduğu bir köy buldular. Halk öyle cüce idi ki, erkeklerin en boylusu, beyazların ancak göğsüne çıkabiliyordu. Tabiî kadınlar daha ufaktılar. Kıtada kalmış olan üç kara tercüman vasıtasiyle bir dereceye kadar anlaşmaya muvaffak olurlar. Cüceler güney denizi hakkında bir şey bilmezlerse de, altın sorulduğunda, güney tarafına işaret ederek, orada çok zengin bir kavim olduğunu ifade ederler. Federmann içini çeker: Ah, bunu kaç defa duyduk! Haydi bizi oraya götürün, dedik mi, kirişi kırıyorlar. Erzak isterler ve cücelerin tek bir ağaçtan neler çıkardıklarını görerek şaşarlar. Başbuğ, bu **Marichi** hurmasının insanların kök ceddi olduğunu, bir zaman yeryüzünü tufan kapladığında, kurtulan tek varlığın o olduğunu, insanların da sonra ondan doğduklarını ifade eder. Ufak adamlarla yapılan bu konuşma sırasında - ki, onlar da atlara karşı aynı korkuyu duymaktadırlar -, her iki ahbap komutanlar yine coşarlar. Marichi ağacının buruk tatlı meyvesini yesinler, yine aynı meyveden çıkardıkları keyif verici birayı içsinler, kök ve dallarından evlerini yapıp, liflerinden de asma yataklarını örsünler; âlâ, bütün bunlara bir diyeceğimiz yok, - diyorlardı ahbap komutanlar -, ama, Allah

aşkına şu cücelerin kafasından, Marichinin cedleri olduğu yolundaki o tüyler ürpertici inancı söküp atalım! Bu kadar saçma bir inanç yeryüzünde başıboş bırakılamaz! Cüceler köyünde geçen dinlenme günlerinde komutanlar iki yerli bilgini yanlarından ayırmadılar. Bazı askerleri de yardıma çağırarak, bu sözde bilginlerin bütün ahmaklıklarını, körlüklerini, yeni bir şey öğrenme kabiliyetsizliklerini gözlerinin önüne sermeye çalıştılar. Bir seferinde o kadar ileri gittiler ki, bu dinsizlerin kafa taslarında beyin yerine et veya herhangi bir ot bulunduğunu isbat etmek için, cüceler başbuğundan mezarlığa götürülmelerini rica ettiler. Başbuğ hemen ertesi gün bir gömme töreni yapılacağını söyledi. Gerçekten ertesi gün öyle acayip bir sahne seyredilir ki, dünyanın çıldırdığına hükmedilir.

Sabahleyin bir alay cüce, gece, içinden şarkılı ağıtlar duyulmuş olan bir evin arkasında toplandılar. Askerler evde bir hasta bulunduğunu sanıyorlardı. Halbuki şimdi içerden çıkanlarla daha başkaları, evin arka duvarı önünde durup türlü gevezelikler ve sayısız yöntemlerden sonra, bazıları küreklere sarılıp çukur kazmaya başladılar. Köyde büyük bir telâş hüküm sürmektedir ve küçük adamlar göze çarpıcı renklerle boyanmışlardır. Ortada dolaşarak töreni seyreden askerler sapa ve büyük bir kulübeden çok acayip figürler çıktığını görürler. Bunlar, öttürdükleri kocaman borularla ve gülünç sıçramalarla köyün küçük meydanına doğru ilerlerler. Meydanı, kadın ve çocukların da bulunduğu bir kalabalık doldurmuştur. Evin yanındaki beyazlar - komutanlardan biri ile beraber Federmann dahi oradadır - tüyler ürpertici vir vak'aya şahit olurlar. İlkin çukurun niçin kazıldığını pek anlamıyorlar, eğer hazine çıkarıyorlarsa, kendilerinin seyretmesine nasıl razı olduklarına şaşıyorlardı. Çukuru, biraz sonra getirilecek bir ölü için kazdıklarını da düşündüler. Fakat, baş ve göğüslerinde süs tüyleri dalgalanan iki adam çukura

inip, boyalı ve yüksek bir küp çıkarırlar, hurma yapraklarından yaygının üstüne koyarlar. O zaman etraftaki yerliler bir çığlık koparıp, yüzükoyun yere kapanırlar. Tüylerle süslü iki adam büyük küpün üstündeki örtüyü yırtarak ortaya kara kuru bir kütle çıkarırlar. Bu, çırılçıplak bir kadavradır. Baş, göğüse bastırılıp, bacaklar dizlere kadar çekilmiştir. Hiç de ağır görünmeyen bu paketi küpün yanında yaprakların üstüne koyarlar. Bağrışma ve yakarışlar çepeçevre devam etmekte iken, pazar yerindeki maskeli dansçılarla borazanlar sıçraşarak ileri çıkarlar. Evin arkasındakiler büyük bir ateş yakmışlardır. O zaman beyazlar, uzun müddet küpte yatmış olan ölüyü bu odun yığınının üstüne koyup yaktıklarma şahit olurlar. Bu sırada, maskeliler garip hareketlerle karşılıklı zıplaşmaya devam ettikleri gibi, borular da uzun ve boğuk ötüşlerine hiç ara vermezler. Kâh birisi tek başına, kâh bir çokları bir arada, kâh hepsi ayrı ayrı perdeden inliyor ve böğürüyorlarmış. İçi sıkılan general, bütün sahnenin ne ifade ettiğini tercümanından sorar. Bu bir gömme töreni imiş; fakat adam çoktan, ta on beş yıl önceden ölmüş imiş. Bir başbuğ imiş. O halde onu niçin ilk gömüldüğü yerde bırakmadıkları sorgusuna koyu derili tercüman şu cevabı verir: «Görenekleri böyle! Ölü bunu ister.» Federmann biliyor ki, tercüman bazı şeyleri gizlemektedir.

Ölü, odunların üstünde yandıktan sonra, kömürleşen kemikleri yeni bir küpe doldururlar ve evin arkasındaki çukuru kapatarak hep beraber meydana yürürler. Beyazlar evin yanında görmedikleri asıl iğrençliğe burada tanık olurlar: Bütün ölüyü yakmamışlardı; ufak, buruşuk kara kellesini maskelilerden biri kısa saplı bir tokmak gibi elinde taşıyordu. Bu adam, kulak tırmalayan borazanların arasında ve öteki maskelilerin başında törenle yürüyerek meydandan ayrılıp o sapa eve doğru gider. Öteki maskeliler sıçraşarak, tepinerek arkasından gelmektedirler. O

arada, meydan pek şenlenmiştir; başbuğla birlikte evin arkasında toplanmış olanlar şimdi bir ocak yakarak başına oturmuşlar, içinde yanmış kemikler bulunan küpü yanlarına almışlardır. Bir taraftan ocak üstündeki toprak kap ısınırken, diğer taraftan da kemikleri ezmeye, un etmeye başlarlar. Köyden getirdikleri büyük şişe kabaklarındaki bayram içkisini (Kaschiri) ölünün kemik unu üzerine döküp karıştırırlar ve sonra sıcak kemik unu çorbasını süzüp durulturlar. Bu iş bitince ilkin başbuğdan başlamak üzere etrafındakiler ve nihayet bütün halk aynı sudan içerler.

Bunu gören beyaz general, komutanına şöyle der: Bize de teklif edecekler galiba! Keşiş ise komutanlara şunu söyler: Hakkınız varmış, bunlar insan değil, ölülerini yiyen hayvanlardır. Ortada oturan iki kişiyi tanıyorum, onlar babalarının külü karışık birayı içen oğullardır. Çopur Lopez, sarışın ve uzun boylu komutan, alay eder: Peder bu cemaati dün kendiniz vaftiz ettiniz. Görüyorsunuz ki, bütün mürüvvetiniz boşa gidiyor.

Tiksinen Federmann, tören yerini bırakıp giderken, her iki komutan, bayram gürültüsü biraz yatışıp ahali birbirine karışmcaya kadar beklediler ve sonra başbuğla başka birkaç kişiyi yana çektiler. Tercüman vasıtasiyle hoyrat Gonzalo, başbuğa sordu: Adam, sen vaftiz edilmiş olduğunu biliyor musun? — Evet. — Ya şimdi ne yaptın a köpek? Bir ölüyü yedin. — O, büyük bir adamdı. On beş kere kurak ve yağışlı mevsim yattı. Şimdi artık bizim büyük ceddimiz oldu, bize yardım edecek. Gonzalo, ümitsizlikle dostuna sordu: Anlıyor musun Lopez, bu çirkin budalalıkları için heriflerin başını derhal kırmamalı mı? Beriki pedere çıkıştı: Sen de bunu seyrediyorsun ha, peder, sen ki, onları vaftiz ettin! Rahip alnını kırıştırarak kolunu kaldırdı: Generalden sorun. Lopez, «Kafasını kırmalı!» diye bağırarak, başbuğun üstüne yürüdü. Cüce, korkup

geri geri çekilirken Lopez, «Tercüman, bunu onlara söyle!» diye emretti ise de, ayni derecede korkan tercüman, ağzını açamadı. O zaman, Cazik'in anlayacağı dili konuştu: Kılıcını çekti. Cazik ile adamları dört nala kaçtılar. Hiddetten köpürüp arkalarından koşmak isteyen çarpık bacaklı azgın komutanı, arkadaşı güç zaptetti; bu sinirin belki de sıcaktan ileri geldiğini düşündüler. Gerçekten güneş, sonsuz ve masmavi bir gökten diklemesine ve sürekli bir cehennem alevi yağdırıyordu; gök sanki tek parça bir mavi kristal, mavi bir ateş denizi, güneş ise o denizden dünyaya doğru uzanmış bir alev sütunu idi.

Köyde bir panik oldu ve bayram çabucak bozuldu. Olup bitenden haberi olmayan Federmann, gürültüye merak ederek çadırından çıkıp artık boşalmış olan pazar yerine doğru giderken karşısına çıkan komutanlar, sorduğuna omuz silkmekle cevap verdiler. Fakat general, öfkesinden suratı hâlâ kıpkırmızı olan çarpık bacaklık kavalyeden, Gonzalo'dan, başbuğla karşılamasını anlatırken, şüphelenmiştir. Ama, hiddetini yenerek onlarla birlikte ve meyus olarak çadırına döndü.

— «Güney denizine varamayacağız bu gidişle. Bakın şu gökyüzüne: Bir uçurum. Bakın şu stepe: Bir uçurum. İkisi ortasında çabalayıp duruyoruz. Bunu unutuyor da, şu dinsizlerin ne yiyip içtikleri ile tasalanıyorsunuz. Bize hamal ve yol gösterici versinler de kendileri isterlerse gebersinler!»

— «Bunlar, hıristiyandır general, ama inan bana, yalancı ve düzenbaz heriflerdir. General, putlara tapmaktan vazgeçmelerini, bu konuda hiç şakamız olmadığını onlara göstermezsek...» General sözünü kesti: «Siz iyi bir komutansınız doğrusu. Yalnız size ciddî olarak ihtar ederim. Yüzüme bakın Komutan Gonzalo, ki, hiç şüpheniz kalmasın. Adada başımıza o münasebetsizliği getiren askeri Coro'ya kadar götürdüm. Ama, o, bayağı bir asker, bir er ol-

masaydı, açık denizde dışarı sepetlerdim. Emir vermek yetkisi yalnız benimdir. Yerlilere iyi muamele edilecek. Bu emri anlıyor musunuz, komutan? Evet veya hayır!» — «General, onlara iyi muamele edeceğim.» — «Evet mi, hayır mı?» — «Evet, general.» O zaman general, bu ısırgan buldoğun elini tutarak silkeledi. Ertesi sabah kalktılar. Çok şükür iki düzüne kadar hamal ve yol kılavuzu ele geçirmişlerdir.

KABLUMBAĞALAR ÜLKESİNDE

Bol erzak yüklenmişlerdir, hele kuru mısırları ölçek ölçektir. Yollarda muz buldukları gibi, hava da kapalıdır. İstep sapsarı yanmıştır ve bir rüzgâr, bulut bulut sarı toz uçurmaktadır.

Bir gün bu bulutlar uğursuz bir koyuluk ve sıcaklık kazanırlar; ancak o zaman kokusundan ve görünüşünden anlarlar ki, bu toz değil, dumandır. Bunun korkusunu çekmemiş değillerdi, işte istep geliyor! Bulutlar üstünden ufak ateş kızıllığına bürünür. Alevler yükselir ve düşerler. Gariptir ki kılavuzlar yangın karşısında hiç telâş göstermemekte, başları ile ona işaret ederek sükûnetle yollarına devam etmektedirler. Yel duman bulutlarını kendilerine doğru sürdükçe sakınmaya çalışırlar. İçi ateşli kara istep dünyası kuzeye doğru çekilmektedir, kızgın kızgın soluyan çatırtılı, kükremiş bir kuvvet! Yangın çevrelerinde yırtıcı kuşlar, kaçan küçük hayvanlar üzerine, tavşan, kertenkele ve yılanlar üzerine yıldırım gibi inmektedirler. Gök sık sık bulutlanır ve ansızın yağmur sağanakları boşanır. Sonra cırcır böcekleri ötüşmeye başlarlar, ağaç ve çalılardan biteviye onların cırlak şarkıları duyulur; akşam bu, kaynayan bir yemek kazanının cızırtısına benzer.

Yürüyüş güney-doğu yönünde devam eder, geçici de olsa, serinlik getiren yağmurlar kıtayı sevindirir. Eğer ürkütülmezlerse, yumuşak ve saf adamlar olan cücelerle gerçekten iyi geçinilir. Atlar ve av köpekleri mümkün olduğu kadar yerli gözlerden saklanır. O zaman adamlar neleri varsa verirler ve uzaklaşan yabancıların arkasından rahat bir soluk alırlar. Toprak daha bataklıklaşır, tuzlu su birikintileri göl kadar genişler. Çalılıklarda yanyana duran yeşil ve düz yapraklar görülür. Atlar bunları yerler ve çok geçmeden kol yürüyüşünü durdurmak zorunda kalınır: Atlar birbiri arkasına dizüstü düşer ve başlarını bırakarak donmuş gibi kalırlar. Binicilerin ötleri kopar. Atların bazıları büsbütün yere serilir ve saatlarce kımıldamadan yatarlar; hiçbir vuruş ve dürtüşe aldırmadan uyurlar. Sonra yine birbiri arkasına uyanır, kulaklarını diker, dikenli çalılar altında derilerini titreterek ayağa kalkarlar. Susuzluklarını dindirmek için ne bulurlarsa içerler ve tenbel tenbel yollarına devam ederler. Hayvanlara bu oyunu oynayan otun adı **Guachada**'dır.

Çevre çok acayip bir hale gelmiştir. Dağ ve orman yoktur, fakat step üstünde yine çok şeyler olur: Bataklıklardan sağanakların tesiri ile bayağı ırmaklar doğar. Bu ırmaklar oyma kayıklarla geçilir, atlar dalarak, köpekler yüzerek geçerler. Yeşil kenarlı çekici sular! Asker günlerce suda yürür, çalılıkların gölgesinde yavaş yavaş ilerlenir. Bakarlar, sudan yağlı yılana benzer, içinde oynadığı çamur gibi sarı-esmer, kol büyüklüğünde bir hayvan peyda olur; karnındaki yüzgeç saçakları dalga dalga pırıldamaktadır. Kendilerini çamurdan ürküten insanların bacaklarına, yüzüyorlarsa karın veya sırtlarına sokulup onları cıyak cıyak bağırtır ve uyuştururlar; bu hayvanlardan elektrik şamarı yiyenleri sudan arkadaşları çıkarmak zorunda kalırlar. Bunlar dışarda kendilerine gelinceye kadar epey zaman geçer. Bu hayvanın adı elektrikli yılan ba-

lığıdır. Derince sulardan geçerken bazan atların acı acı kişnedikleri duyulur ve tam zamanında yetişilmezse torba gibi suya düşer, sürüklenip giderler.

Bir bataklık dünyası! Step ve otlar arkada kalmıştır. Yanık toprak üstünde homurdanan yaban domuzları dolaşır. Kısa bacakları altında yer titrer; başlarında bir kılavuz, irili ufaklı yüzlerce hayvanlık sürüler halinde giderler. Kara ve fırça gibi derileri ile toprağa sürünürcesine yürürler, onlardan sakınmak lâzımdır.

Güney denizine dökülen ırmaklara varmışlardır. Yerde de, gökte de su çoğalır. Haftalardan beri tek parça, kızgın bir mavi kıristale benzeyen gök altında, kuraktan canları yana yana yürümüşlerdi. — Başları üstünde gök uçurumu, ayakları altında step uçurumu! Şimdi serin ve ıslak karanlıkta, başları üstünden iri yarasa sürüleri geçiyordu. Sırtlarda kamp kurdular. Gece önüne bakan, yakın bataklık veya göller üstünde mavimtrak bir ateş görürdü. Bu ateşler söner, başka bir yerde peyda olurdu. Karalardan bunun ne olduğu sorulunca cevap vermiyorlardı; onların sır olarak sakladıkları daha pekçok şey vardı. Askerler dahi korkup uzaklaşırlardı.

Aman ne yağmur! Irmaklar taşar. Canını seven yükseklere tırmansın! Fakat bu Nikolaus Federmann'ın kıtasıdır, güney denizinin yolunda ölmek var, dönmek yok! İlerlemeleri ağırlaşır. Azgın yağmur fırtınaları ile karşılaşırlar. Böyle bir fırtınanın başladığı her yerde ya ağaçlar altına, yahut ta çadırlarına sığınmak zorunda kalırlar. Bazan kıtanın yarısı fırtınanın sonunu ağaçlar üstünde oturarak beklerler, yoksa sele gitmek işten bile değildir. Bütün erzak ıslanmış ve iğrenç bir takım hayvanlar her yere burunlarını sokmuştur. Göller gibi genişleyen ırmakların kenarlarında bekleştikleri de olur. Hâlâ karaların oturdukları köylere rastlanır, fakat buralarda dahi her-

kes yağmurdan kuzeye doğru kaçmaktadır! Sanki Lliyanoları, kendilerini boğmak isteyen beyazlara bırakarak gitmektedirler. Yeni altın adaları ile güney denizi ne zaman önlerine serilecek? Bu kolay kolay olacağa benzemiyor. Her taraftan ayni zamanda başkaları saldırıp yağma etseler, sanki başka türlü mü olacaktı? Ama biz baş komutan Federmann'ın emrinde bu işi mutlak başaracağız!

Artık kafalarda ne İspanya Kralına, ne kendi yurtlarına, ne de yurtlarında sahip olacakları zenginliğe dair bir düşünce kalmıştır — bu yurdun adı ister Kastilya veya Andaluçia, ister İtalya ve Almanya olsun!. Pek kısa süren alacak şafakta uyanırlar; kırmızı alev topu, karanlık geceden gök yüzüne âdeta sıçrar ve geceyi boz paçavralar gibi savurur. Yükselen güneş onlara âdeta şöyle der: Yolları, ırmakları, bataklığı gözden geçirip harekete geçmenin tam zamanıdır; güney denizi için size yeni birkaç saatçik veriyorum.

Bunun üzerine yola çıkarlar. Tuz gölleri üstünde sular dalgalanırken, kumsalda yaban horozları çırpınır ve dişileri karşısında uzun uzun öterler. Bunlar güney denizinin hem habercileri, hem yol arkadaşlarıdır.

Birlikte sandallara bindikleri kara adamlar balık avlarlarsa hem balıklara, hem de kara adamlara karşı bir minnet duyulur; çünkü bu balıklarda insanı besleyip yürüten kuvvet vardır. Telâşsız, korkusuz gözlerle etraf seyredilir ve efsanevî bir bayram için donanmış gece gökünün altında uykuya dalınır. Gönüllerde hedefe yakın olmanın rahatlığı vardır.

Böyle böyle **Otomako**'lara vardılar. Geniş nehrin adı **Apura**'dır. Bu daha uzun zaman doğuya akmıyacak, çok daha büyük bir nehirle birleşerek denize dökülecektir. Bu ikincinin adı da **Grinoko**'dur.

Nehirlerle birlikte ormanlık ta geldi. Su kenarlarında geniş mimoza ağaçları durur ve dokunulursa canlı bir mah-

luk gibi yaprakları kapanıp, dallar boyunca şaşılacak bir hareket göze çarpar. Burada Otomako'lar oturur, Muricha hurmaları yoksa da onun yerini tutan başka bir ağaçları vardır. Kabukları o kadar yumuşaktır ki yerliler bundan giyecek şeyler yaparlar. Beyazlar bile ona sarınır, o sayede sırtlarındaki çürük kumaşları atabileceklerine sevinirler. General ağaç kabuklarını toplatıp birlikte götürülecek paketler haline getirir. Bunlar güzel, umut dolu günlerdir. Bacaklara yapışan sülüklerden sakınırlar. Yerliler yüzlerce cins hayvanla birlikte yaşamaktadırlar; bunları hep tanır ve tuhaf tuhaf adlar verirler. Eğer bazılarının adını saklarlarsa, bilin ki onlarla bir sırları vardır. Etraflarında o zamana kadar hiç görmedikleri kadar çok sinek kuşları, kolibriler uçuşur; bir kelebekten daha büyük olmayan hayvanlar havada yıldırım hızı ile uçar ve gagalarını yine ayni hızla çiçeklere sokup çıkarırlar. Papağanlar, ateş kırmızı **turupialler,** karga gibi çirkin öten **loro**'lar.

Esmer adamlar beyazlara düşmanlarını da gösterirler, yalnız düşman kelimesini kullanmayıp, onları çekingen bir saygı ile anarlar: **Termit**'ler. Kırlarda ve ormanlarda ufak tepemsi evciklerde oturan bu bir çeşit «beyaz karıncalar» hücrelerinde böcek ve örümcek gibi misafirler de bulundururlar. Onlar pek kalabalık olurlar —diye esmerler anlatır— ve hiç bir insan kavmi termit'lerle boy ölçüşemez. Kendileri dahi onlardan kaçmış ve evlerini nehir içinde kazıklar üstüne kurmuşlardır, termitlerden ancak bu suretle korunulabilir.

Termitler öyle ufak ve gözsüz olsalar da, çok kuvvetli mahlûklardır; esmerler korumuş oldukları bazı eski kulübelerini göstererek parmakları ile tahtalara dokununca sünger gibi yumuşak oldukları, parmağın bir yandan girip öte yandan çıktığı görülür, termitler her şeyi sömürüp böyle posasını bırakmışlardır.

Şimdi çevre jagarlarla dolmuştur. İri kediler asker

kolunu takip etmektedirler. Ne istedikleri bilinmez. Sürü ile geldikleri halde kimseye saldırmazlar. Fakat muammalı bir şekilde beyazların kafilesine takılır ve tedirgin olurlar. Karalar her zaman olduğu gibi hiç ses çıkarmazlar. Fakat bir gün beyazlar nöbetçileri tarafından uyandırılır ve silâha sarılırlar; yalnız hiçbir alarm verilmeyişine şaşarlar. Renkliler onlara yavaş olmalarını, silâhlı veya silâhsız arkalarından gelmelerini işaret ederler.

Yumuşak bir ay ışığı altında yaygın bir fışırtı ile akıp giden koca Apura gözleri önüne seriilr. Pırıltılı su üstünde göze çarpan hiçbir şey yoktur. Yıldızlar ay ışığı ile oynaşırken Apura'nın muazzam su kütlesi **Orinoko**'ya doğru hızlı hızlı yuvarlanır gider. Sahil ormanından serin bir yel esmekte, kuşlar bile susmaktadır. Fakat ormandan nehre aşağı çekinerek inilince garip ve sürekli bir hışırtı duyulur: Bu bir sürtüşme, kayışma ve eşinmedir. Arasıra birşey şaklar ve çatlar. Bazı ağır ve donuk bir gürültü duyulur. Sonra yine umumî ve büyük eşinme başlar. Farkedilir ki bu suda değil kumsaldadır. Nehrin güney kıyısında, üstü beyaz kum ve çamurla örtülü düz ve geniş bir kumsal vardır ki, ta aşağıda doğuya doğru uzamaktadır. Burada metrelerce uzun, alçak ve kara bir kütle ay ışığında kımıldanmaktadır. Kütle bazı durur gibi olur, lâkin sürekli bir yavaşlıkla yine ilerler. Bu kumsalın üstüne çekilen kocaman, kara bir örtüdür. Herkes hayretle birbirine fısıldar: Kaplumbağaların geçidi var. Bu tam bir ordudur. Gündüz saklanarak, gece bu toplu yürüyüşe başlıyorlardı. Şimdi kenarlarda ayrı ayrı hayvanlar dahi esmer kara ve parçalı kabukları ile seçilmektedir; işte üç köşeli başcıklarını ufak bir işaret, bir uç gibi yukarı kaldırmakta ve kabuklarına dayanmaktadırlar. Kabuk kabuğa yürüyen bu onbinlerin hareketi ay ışığında tek bir dev gölge tesiri yapar. Birbirine bitişikmiş gibi sık yürüdükleri için bazan arkadakiler öndekilerin sırtına binmekte ve iki kat halin-

de yürümektedirler; sıklık azalınca tabiî üsttekiler gürültü ile yere yuvarlanırlar. Bak hele, jagarlar, kıta ile birlikte gelmiş olan iri yaban kedileri, kaplumbağa sürüsüne arkadan sokuluyor, sürtüşe eşine giden kabukların kenarından bir parça koparmaya çalışıyorlar. Kafile durup kaplumbağalar ay ışığında çalışmaya, kum ve çamura gömülmeye başlarlar; yumurtlama zamanlarıdır.

Beyazlar kamlumbağaların bu gece geçidi hakkında karaları sorguya çekerler; onlar bu hususta çok şey bilir ve büyük bir ciddîlik ve dikkatle gürültüye kulak vererek, aralarında uzun uzun konuşurlar. Yerli karalardan biri beyazlara, kaplumbağaya dair birşey anlatmak istediğini bildirdiğinden, tercüman çağrılıp şu hikâye dinlenir:

«Kaplumbağa zararlı değildir. O iyi bir adamdır. Bir zaman bir ağacın dibine yatmış, dinleniyormuş. Yanına **tapir** (1) gelip seslenmiş: öte git kaplumbağa! kaplumbağa aldırış etmemiş. Tapir burnunu onun başına değdirerek fışlar ve azarlar: Kaplumbağa, çekil diyorum sana! Kaplumbağa başını çıkarıp bacaklarına sürter ve tapire çıkışır: Yüzüme soludun, sen çok kabasın! — Kaplumbağa çekil! Kaplumbağa başını kabuğuna çekerek cevap verir: Bu ağaç benim, tapir. Sen terbiyesizin birisin; Tapirin ayağı sert tırnaklıdır, bununla kaplumbağanın bacaklarına basar. O zaman kaplumbağa oradan ipi kırarsa da giderken şöyle tehdit eder: Yağmur mevsimi gelsin de, ben sana gösteririm!

Yağmurlar başlayınca kaplumbağa yola çıkmış. Yolda bir iz görüp eğilmiş: İz, çok uzaklardan geliyorum. Sana çayır getirdim. İz teşekkür etmiş. Kaplumbağa sormuş: Senin efendi geçeli nekadar zaman oldu? İz cevap vermiş:

---

(1) Tapir; tek tırnaklı, domuz burunlu, eti yenir bir hayvan (çev.).

Çok oldu. Kaplumbağa yoluna devam ederek, bu sefer başka bir iz bulup yine eğilmiş: Uzaktan geliyorum. Yolda rasladığım bir hemşirene saz ve bambu verdim. İz: Ben burada yapayalnızım. Hemşirem ne yapıyor? Kaplumbağa cevap vermiş: Şu yapraklar hemşirenin oturduğu ormandandır. Senin efendi buradan geçeli ne kadar oldu? İz göğe bakarak: Gün batıncaya kadar burada kal ve bana hemşiremden anlat, iki güne kadar efendime raslarsın. Üçüncü iz: Senden haberim var kaplumbağa, karıncalar söylediler. — Şu ormandan alınmış bir çiçektir. Efendin geçeli ne kadar oldu? — Bugün geçti. Bu gece yanımda kal da senin için süsleneyim. Irmak öfke ile köpürmüş. Kaplumbağa sesini çıkaramıyormuş. Öğleyin aşağı inip sormuş: Baban nerde? — Bilmiyorum. — Niçin bilmiyorsun? — Sen babama kızgınsın. — O beni döğdü. —Beni rahatsız etme. Onun üzerine kaplumbağa gömülüp saklanır. Tapir sudan çıkınca kaplumbağa karşısına dikilir: İşte seni buldum, sen benim yüzüme hohladın ve bacağımı çiğnedin. Şimdi sana yiğit olup olmadığımı göstereceğim. Tapir ona kıçını dönünce hemen taşağını ısırıp bırakmaz. Tapir kıvranarak af dilerse de kaplumbağa yine bırakmaz. Tapir suya dalar ve ırmak babasını kurtarmak için kükrer. Kaplumbağa hâlâ bırakmaz. Tapir kumsala çıkıp orada yıkılır ve ölür. Kaplumbağa o zaman tapiri bırakıp karıncayı çağırmış: İzlere söyleyin, efendilerini öldürdüm; çünkü o bana karşı terbiyesizlik etmişti. Ve tapire dönüp der ki: Oğlun nehir yasını tutsun, işte seni öldürdüm. Hısımlarım beni çöküntüde bekliyorlar; onları çağıracağım ve hep birlikte seni yiyeceğiz.»

Bu hikâyeyi dinleyen askerler gülüştüler; bunu bir iltifat sayan yerliler de yine gülüşme ile karşılık verdiler. Sonra, beyazlara dair birşey duydukları zaman kahkaha ile gülmeleri buradan kaldı. Fakat beyazlar bu büyük ne-

zaket eserini yanlış anlamışlar, yerlileri hayrete düşürerek kabalaşmışlardı.

Ne çare, yağmur tufanı onları yerlerine mıhlıyor, günlerden haftalar, haftalardan aylar doğuyordu. Bütün bu aylar boyunca, iyi kötü, yerlilerin bakımına muhtaçtılar. Birkaç saatlik bir tecrübe yürüyüşü yapıyorlar, fakat geri dönmek zorunda kalıyorlardı. Eğer yanlarında bulundukları yerliler cesur ve savaşkan olsalardı, onları haklarlardı. Fakat beyazlarm gitmek istediklerini, lâkin kendilerinden daha zorlu yağmur yüzünden kaldıklarını görünce onlara yardım ediyor ve yiyecek veriyorlardı.

Günlerden haftalar, haftalardan aylar doğup ta hâlâ güney denizine yaklaşamadıklarını gören beyazlar arasında iki ceryan belirdi: Bir kısmı ne pahasına olursa olsun, yürüyüşe devam ederek güney denizini keşfetmek ve çeşitli gemilerle hayret verici adalara çıkarak ya kral naibi olmak, yahut ta bol altın toplayarak anayurda dönüp şövalye ve marki rolünde yaşamak istiyordu. Ötekilerde ise bütün bu arzular sönmüş, can kaygusu başlamıştı. Yağmur yağıyor, gök gürlüyor ve beyazlar yerlilerin hurma ağacından kulübelerinin yaş sıcaklığında yatıyorlardı. Büsbütün hamlamamak için de ata biniyorlar ve silâhlarını temizliyorlardı. Yanlarında sürükledikleri küçük topları temizlerken şundan veya bundan bir denizci hikâyesi dinleniyordu: Vaktiyle İspanyadan hareket eden bir kaptan avanesiyle birlikte Amazon nehrine ulaşarak, yatağı boyunca yukarı çıkmak istemiş. Gemisinde iki-üç tane topu da varmış. Nehrin ağzına vardıklarında o kadar çok ada ve kanal görmüşler ki nereye dümen tutacaklarını şaşırmışlar; derken öyle müthiş bir fırtına kopmuş ki, lenger zincirlerini parçalamış. O zaman gemidekiler güzel toplarına bakarak şöyle demişler: «onlarla ateş etmeye fırsat bulmadan biz boğulacak ve sularda sürükleneceğiz; iyisi mi onları denize atalım.» Ve lenger ağaçlarını toplara

bağladıkları gibi hep beraber su ve çamura fırlatmışlar. Toplar böylece yerlerini bulmuşlar.

Yerlilerin nasıl balık tutup avlandıklarına veya hiç çalışmadan yattıklarına, uyuduklarına, yediklerine, dansettiklerine ve seviştiklerine bakıyorlardı. Av için nasıl hazırlandıklarına hayretle bakıyorlar, onların arkasından gidip onlar gibi yapıyorlardı. Tazyikli tüfekle ateş etmeyi öğrendiler, ağaçlara baka baka kuş sesleri dinlediler. Dominiken papazı ile komutan Lopez bütün bunları üzüntü ve öfke ile seyrediyorlar, kendilerini mahvetmek için şey tanın yolladığı şu uzun yağmur mevsimine sövüyorlardı.

— «Eğer daha fazla burada kalırsak, duyulmadık bir şey olacak. Biz Amerika'ya, dinsizleri kutsal kiliseye kazanalım diye yollandık. Halbuki nerede ise...söylemeye dilim varmıyor.» Dominiken papazı soğuk: «Nerede ise, bizim askerler dinsiz olacak, değil mi? Oldular bile. Yola çıkmak için sıkıştıralım. Kimseyi ağır sınava çekmek doğru değildir. Günah işleyenlere karşı ise tedbir bulunur.»

Baş komutan keyiflidir, onların kaygularını hiç umursamaz. Fırtınalar nihayet hafifleyip, sular çekilir ve bekleme zamanı sona erer.

Askerlerin çoğu, yerli karalardan çok güç ayrıldılar. Hamalları yükletip, kendileri de paketlerini sırtlayarak atlarına bindiler. Birkaç hasta var ki, yerlilerin yanında bırakılmayı rica etmektedirler; korkmadıklarını, sonra Federmann veya başka bir kıta buraya uğrarsa katılacaklarını söylerler. Rahip ağzını açar: «Nihayet bu dereceye geldik.» Federmann, hastaların sandallar götürülmesini emrederek, yerlilere zarif cam kaplar hediye eder ve candan «Allaha ısmarladık» der. O, hâlâ güneye doğru gidecektir. Askerler hediyeler alıp vererek vedalaşırlar ve kıta yürüyüşe geçer.

Gerçekten bir çok beyazlar, bayramlık şekillerle vücutlarını donatmışlardır.

Rahip tarafından kışkırtılan iki komutan, çarpık bacak Gonzalo ile çopur Lopez son dakikada yerlilere bir oyun oynamaktan kendilerini alamazlar. Sözde unutulmuş bir erzak çuvalını almak üzere geri dönerler. Gerçekten erzak isteyerek, hayret içinde kalan köylülere çıkışmaya başlarlar ve yanlarında bir düzüne av köpeği olduğunu ileri sürerek, küfür ve tehdit ederler. Köylüler yumuşak başlı iseler de korkak değildiler. Komutanlar onlara ahmak, kara hayvanlar gibi muamele ediyorlardı; evvelce yapamadıklarının acısını şimdi ellerinden geldiği kadar çıkarmak istiyorlardı. Rahiplerin öğütledikleri gibi, maske kulübesi ile bekârlar evine giderek, mânasız ve koca ağızlı ağaç putları devirip parçaladılar ve tapmırken kullandıkları maskeleri birkaç kılıç vuruşu ile delik deşik ettiler. Asılı duran ve siyah - sarı renklerle boyanıp, tüylerle süslenmiş olan iğrenç kara kelleleri çakmaklı tüfeklerile yere düşürüp, dipçiklerle kırdılar ve çiğnediler. Bütün bunların yerini tutmak üzere duvara küçük bir ağaç haç bağladılar. Bu iş bittikten sonra sıra dinsiz köylülere geliyordu; ama kaçarken görüp yakaladıkları birkaç kişi müstesna, köyde kimsecikler gözükmüyordu. Meydana yaklaştıkları zaman üstlerine bir ok dolusu boşandı; fakat düşmanlarının tüfekleri patlayınca, cüceler kaçıştılar. Komutanlar evlere ateş attırdılarsa da bir türlü tutuşturamadılar, yahut yağmur tarafından çabucak söndürüldüler.

Bu tenkil hareketine dair Federmann'a duyurulan, yerlilerin, karşılarında bir avuç beyaz görünce hemen düşmanlık gösterdikleri oldu. O buna pek inanmadı ise de, şüphe artık neye yarardı; şimdi baş kaygı, kabarık nehirleri aşmaktı. İşe bak ki, rastlanan ve sandal tedariki umulan köyler bomboştur, eski müthiş manzara! Federmann

komutanları suçlarken, rahipler susuyor, karışmaya cesaret edemiyorlardı. Nihayet, komutan ağzını onlara çevirip sordu: «Kıt'ada karışıklık yaratmak mı istiyorsunuz?» Rahipler açıkça generali, komutanları aşırı ve taşkın hareketlere yeltmekle suçladılar: «Bizler, katolik bir kralın tebaalarıyız, putçuluğun ortadan kaldırılması da bu seferin ödevleri arasındadır. Halbuki bunun yerine, askerlerimiz yozlaştılar ve bir çokları yerlilerden aldıkları gizli muskaları takındılar.» Gülüş, Federmann'ın dudaklarında kurudu, İspanya'da başına açılacak dava gözünün önüne gelmişti. Verdikleri haberden dolayı rahiplere teşekkür ederek, askerlerin muskaları bir hâtıra, bir oyuncak diye almış olacaklarını, ama yine ilk fırsatta onları toplatacağını bildirdi. Bu hususta rahiplerin yardımını rica ediyordu; şu kadar ki, küçük kıtası içine kundak sokulmasına razı olamazdı.

Sıcak bir buğunun çatlattığı ve içinden çıkılmaz otlarla kaplı bir toprağa varmışlardı. Bataklıklar gür ve yüksek otlarla dolu idi. Bambu kamışları çalılıklardan taşıp, tepelere tırmanıyor ve kavak gibi boy atıyorlardı. Sonra ormanlar, kâh sık ve koyu gölgeli, kâh devrilmiş ve çürüyen ağaç kütükleri ile dolu açıklıklarla kesilen ormanlar Sarmaşık otları, hurma ağaçlarına sarılarak ta yukarılara çıktıktan sonra, yılan gibi tekrar aşağıya sarkıyor, yere değince de yeniden yayılıp sürünmeye başlıyorlardı. Ormanda çıt yoktu.

Rüzgâr burunlarına kokular getirirken, askerler; «Ah karaların yanında kalsaydık!» diye düşünüyorlar, muskaları gizlice taşımakta devam ediyorlardı. Ağaçlardan uzun, boz ve garip sakallar sarkıyordu. Önceleri kendilerine sihirli görünen bu ormanlarda, şimdi günün nasıl olacağını anlatacak kuş sesleri duymaya çalışıyorlar, dalları ve toprağı ayni maksatla inceleyerek, yerliler gibi düşünmeye ve dilemeye başlıyorlardı. Sarmaşıklar serpantinler halin-

de dallar ve gövdeler arasına gerilip sallanarak, kocaman oymakları acayip bir bayram yeri haline getiriyorlardı, acaba yerliler bunlarda ne görürlerdi? Kökler bulup topladılar, yılanlar öldürüp kızarttılar. Kıtada bir çeşit tifo başladığı vakit, ilk rastlanan ve henüz boşaltılmış bulunan büyücek bir köyde duruldu. Herkes bir dönüm noktasında bulunulduğunu hissediyordu.

Sıkılan ruhlar bir kurban ister. Baş Komutan Federmann da öyle. O, yerlilerle mızrak ve ok atarken görülmüş, onlarca sevilmişti. Lâkin rahiplerin dostu olan inatçı komutanlar, küçük müfrezelerle sağa sola akın edeli beri iş değişti; bunlar rastladıkları her boş köyü öfke ile tutuşturmaktan kendilerini alamıyorlardı. Hattâ şimdi, acele boşaltılmış olan köyden maskeler ve kelleler toplayarak, maskeleri, arkalarından koşup yakaladıkları kimselere zorla giydirdiler ve put kelleleri kendilerine parçalattılar. Bunu, subaylardan nefret eden kıt'anın içinde anlatmaktan da geri durmadılar. Kıt'a boş köyde oturup şu kahramanlığın dedikodusu ile eğlenirken, general kendi evine kapanıp düşünceye daldı. Sabahleyin danışma amacı ile subaylarını, noter ve rahipleri yanına çağırtınca, Gonzalo ile Lopez'in bulunmadığı anlaşıldı. Askerler, onların gece atlarla ayrılıp, hâlâ dönmemiş olduklarını bildirdiler. Federmann onların bu hareketini çirkin bulduğunu bildirirken, kızıp şöyle kükredi: Komutanlar dönünce yaka - paça yanına getirilsinlerdi, onları zincire vurup, Coro'da, mahkûm edilmek üzere valiye teslim edecekti.

Fakat ayni gün, öğleden sonra, komutanların atları köy yakınında başıboş bulundu; ölüleri ortada yoktu. Kaçan yerliler tarafmdan mı, yoksa kendi askerleri tarafından mı öldürülüp bir yere gömüldükleri anlaşılamadı. Kamp susuyordu. Kurban verilmişti. Soldan geri edilmeli idi.

Sırlarına yeni akıl erdirdikleri sessiz ve yumuşak kabilelerin kulübelerinden ayrılıp, eski ıssız ot denizine dönüyorlardı.

Apura ile Mata ırmağı arasındaki bölgede idiler. **Cunawicha, Capanaparo, Urichuna, Caicara** ırmakları doğuya doğru akarlar. Otomako'ların, Guamo'ların, Guiva'ların şimdi boş köyleri arasından geri çekiliyorlardı. Kıta artık - sıkıca sarıldığı bir baş komutanı olmakla beraber - bir kıt'a değildir; sahra yüzbaşısı. kamp başkanı, devlet sekreteri, rahipler, keşiş, hepsi görevsiz bir hale gelmişlerdir. Rahipler yeniden askerlere sokulmaya çalışırlar, fakat daima hoşnutsuz yüzler karşısında konuşurlar. Askerler, onlardan kaçar ve alınlarını kırıştırırlar. Ama, rahipler aleyhinde bir şeyler söylendiği de yoktur. Rahipler, Federman'a geriye götürdükleri insanların yozlaşmış ve yarı dinsiz bir hale gelmiş olduklarından şikâyet ederler.

İlk dağlığa ulaşmışlardır. Federmann sesini çıkarmamakla beraber, bilir ki, askerleri bu hale getiren yerlilere karşı duydukları sempatidir, hayvanlarla ve su kenarlarında geçirdikleri hayattır; adamların kızıl derililerce büyülendiğini düşünen rahiplerin hakkı var. Dağ havası ile uzaklık onları kurtaracaktır. Fakat, önlerine yavaş yavaş yeşil ve koyu görünüşleri ile yükselen dağlarda, göğe değen zirvelerde, orman ve vadilerde yine esmer kavimler doludur. Ve bu sefer, baş komutan, subayları ile ayni fikirdedir: Çarpışmak lâzım! Kıta erleri hâlâ Llianodan getirdikleri, fakat mânalarını kendileri de bilmedikleri türküler söylemektedirler. Bu halleri ile alay edilebilirse de, bakış ve soruş tarzını onlardan almaları mümkün değildir. Tehlikelerden koruduklarını sanarak, renkler ve şekillerle, göğüs, kalça ve bacaklarını boyamaktadırlar. Yalnız yüzlerini boyamaya cesaret edemezler. Sapa yerlerde ne acayip konuşmalar yapmaktadırlar! Yanlarına bir rahip veya subay sokulursa hemen susarlar.

Dağ ormanları içinde yürünüyordu. Hava kelebeklerle dolu idi. Nehirlerde balıklar öyle çoktu ki, sular, sanki bir kayalık üstünden akıyormuş gibi kırışıyordu.

Atlar her yerde faydalı idi. Fakat, şimdi dağlıkta sıkıcı olmaya başladılar. Durmadan tökezliyorlar, yükleri alınmadıkça yürüyemiyorlardı. Şu halde, yine renkli hamalları kovalamak sırası gelmişti. Adamlarını savaşa sürebildiğinden ötürü Federmann memnundur, komutanlar ve rahipler onu desteklemektedirler. Bir komutan, 50 kişi ile ava çıkıp kampa 150 tane gürbüz cüce getirdi. Askerlerin gözlerinde cesaret okunuyordu, biliyorlardı ki, artık yerli halkla çarpışmaktan başka çare kalmamıştır. Cücelerden bir çokları yolda dökülmüş, birkaç asker yaralanmıştı. Kudurmuş cüceler esirleri kurtarmak için, yürüyüşe henüz geçen kola baskın verdiler.

Büyük bir cüce köyünü habersizce bastırmaya muvaffak oldukları zaman, tatlılıkla kandırmaya çalıştıkları başbuğ, kendiliğinden hamallar çıkardı. Federmann'a birkaç yay hediye ettikten başka, asıl büyük sürprizi, üç gün sonra, kol hareket ederken yaptı: Başbuğ, kırmızı sakallı baş komutana, ta omuzlarına kadar çıkan bir genç kız getirdi. Herkes gibi, beyazları kötü şeytanlar sayan kız ağladıysa da, Federmann ondan hoşlandı; ve rahiplerin baş silkmelerine aldırmayarak, onu kucaklayıp yanında alıkoyduğu zaman bütün kamp da sevindi. Kız, kolun tılsımı olacaktı.

Dağlar aşırı yürüyüş taşkın bir avcılık halini aldı. Askerler karışık ve isyancı bir ruh havası içinde idiler. hayal kırıklığına uğramışlar, kederlenmişlerdi; şimdi, öfkeden sıyrılamıyorlardı. Rahipler memnunlukla tesbit ettiler: Adamlar şimdi iyi askerler gibi hareket ediyorlar! Kıta kendini topluyordu, lâkin korkunç usullerle... Cagantuo kabilesine ait güzel vadilere rastlamışlardı. Adamlar ekip

dikiyorlar, toprak açıyorlar, alış veriş ediyorlardı. Mağrur ve savaşçı bir kavimdiler; beyazlara gitmeyi bir tenezzül sayıyorlardı. Askerler birkaç yere müthiş akınlar yaptıktan sonra, Federmann kıtayı disipline alıp yarı yolda bir anlaşmaya vardı. Beyazlar yüz elli, karalar ise dört bin kişi idiler. Onlara olta çengelleri, bıçak ve baltalar vererek haftalarca köylerinde oturdular. Kıtanın canı hiç ayrılmak istemiyordu. Köyler odun parmaklıklar ve çitlerle bayağı kale haline konulmuşlardı. Fakat, otura otura herşeyin ustası ve efendisi olan müstehzi beyazlar, vahşilerin oyunlarına kapılmadılar. Yalnız bir salgın, kıtanın yarısından fazlasını hastalandırınca, Federmann bunu bir işaret sayarak kalkmak kararı verdi, çünkü burada hiç bir beyazın ölmesi caiz değildi. Hastalar ikişer ikişer atlara yüklenip yollandığı gibi, geri kalanlar da, ayrıca tüylerle süslenen sedyelerde taşındı. Yerlilere bunların, yürümeleri caiz olmayan büyük beyler olduğunu söylediler.

Sonra evlerde altın bulunması büyük bir sürpriz oldu, kıtaya yeni bir gün doğuyordu, nerede idiler, nereye gidiyorlardı? Hey anam hey! Şimdi bütün zaaf artıkları dışarı dökülüyordu. Eski yağmacılık ruhu hortluyor, karanlık hırs şahlanıyordu. Beyazlar kendilerine gelmişler, ağızlarından salya akıtıyorlardı. Kara ve kırmızı insanlar ne oluyordu, kaplumbağa ve kaplanlar ne idi!

Tepesinde mızraklı ve okçu nöbetçiler bulunan bir köye yaklaştıklarında, Federmann şüphelenerek içeri girip. boş pazar yerinde üstleri altın dolu iki iskemle buldu. Ortada hiç bir köylü göremeyince, Federmann, başbuğ evine gitti ve kapısının arkadan sımsıkı kilitlenmiş olduğunu gördü. General içerdekilere haber yollayıp, kendilerine bir fenalık etmek şöyle dursun, hediyelerine hediye ile karşılık vermek istediğini, bunları kendilerinin yaptığı gibi açığa koydurmuş olduğunu bildirdi. O zaman başbuğ, 100 kadar silâhlı ile dışarı çıktı. Federmann, kendilerinden baya-

ğı altın isteyince, çok korkmuş adamlar ferahlayıp, koca bir yığın getirdiler. Bunu gören askerler sevinç delisi oldular. General dahi sevinçli idi ve renklileri teskin etti. Onlar, komşu kabilelere çok fena muamele etmiş olmasından şikâyet ettiler. Federmann ellerini okşayarak, bunun suçu kendisinde olmayıp, atlarında olduğunu, çünkü yerliler birisini yaraladıkları için hayvanların çok kızdıklarını söyledi. O zaman yerliler dağlardaki Cundinamarka'dan, Funza'dan ve büyük Zippa'dan bahsettiler. Şimdi seferin son kısmı başlamıştı. Askerler yerlileri, kaplumbağaları, kaplanları, gölleri unutmuşlardı; ruhlarında bunlar artık hiç bir yankı uyandırmıyordu. Altın, herşeyin yerini almış, peşinden koşulan tek şey olmuştu. Bütün geçmişi telâfi etmek sırası idi. Seferin bu kısmı onları vahşiler haline getirdi. Dondurucu geçitlerden aşmaları gerektiği halde, yanlarında hamalları da yoktu. Soğuktan ölen atları ile köpeklerini de yediler. Ayı ve kaplan avladılar. Vücutlarını hayvan derileri ile örttüler.

Bütün bunlardan sonra, bir gün Sabana toprağı gözüktü.

GALİPLER ARASINDA AT PAZARLIĞI

Quesada'ya yeni kıtanın tutumunu, hemen hemen çıplak olan adamların kendilerini leopar postları ve geyik derileriyle örttüklerini anlattıkları vakit, sebebini bilmeden duyduğu ilk tasalı öfke yatışmış, yerini sıcak bir rahatlık almıştı. Bu derbederlere yardım etmek istiyordu. Zavallılar pek zahmet çekmiş olacaklardı. Bu hal ona, kendi gelişlerindeki acıklı durumu hatırlattı. Evet, şimdi ellerine bir şey geçirmek ümidi ile bu aç zavallılar geliyor, sofrayı meşgul buluyorlardı. Acıklı ama, olan olmuştu.

Hem bu yeniler, onu muhteşem Belalcazar'ın bağrına yerleştirdiği kâbustan kurtarıyorlardı. Komutan Barreda ile bütün kıta, kampın bekitilmesi ile uğraşır ve zıpçıktılardan birisi üzerine ansızın baskın yapmayı tasarlarken, Quesada büsbütün başka bir şey düşünüyordu: Elindeki bol altınla iyi işler görebilir, zavallı yeni gelenleri, ağızlarına çalacağı bir kaç parmak balla avutup atlatabilirdi. Bu ikincilerde tesbit etmekle bahtiyar olduğu ölçüsüz yoksulluk, plânının uygulanmasına çok elverişli idi. Şu hastalıklı ayak takımının elem verici hallerini uzaktan seyrediyor, - ah, ilkin biz de böyle idik! - ve bir markinin, bir kral naibinin telâşsızlığı ile hükmünü veriyordu: İnsanoğlunun düşebileceği en acıklı durum! Belalcazar ile uyuşmak gibi budalaca bir arzuya kapılmaktan adamlarını alıkoymak üzere, fikrini Barreda'ya hemen çatı: «Belalcazar'a meram anlatmak şimdi benim için işten bile değildir. İnanmıyor musunuz? Görürsünüz. Belalcazar şimdi, son kemiği de yeni gelene kaptırmaktan veya benim kendi aleyhine onunla anlaşmamdan korkmaktadır. Lâkin ben öyle yapacak değilim. Neden mi? Çünkü, bu sonuncular çok sıkıntı çekmişler, hâlâ da çekiyorlar; kendilerini şımartmaya lüzum yoktur. Talih denen şey yalnız bir kişiye nasip olur.»

Sert ve deli komutana saygı telkin eden bir sükûnetle Quesada, bu eski memur, iki subayını çağırtıp, bir görüşme daveti yapmak üzere Belalcazar'a yolladı. Artık, kendini bir kral naibinin yerinde hisseden Quesada, hareketlerinde bir uyugezerin emniyetini gösteriyordu. O, baht toprağında işte böyle büyüyordu.

Belalcazar geldi. Görüşme, iki kamp arasında, açıkta yapıldı. Belalcazar büyük bir samimilik gösteriyordu. El sıkıştılar ve Toledo'da ortak tanıdıkları bulunduğunu tesbit ettiler. Belalcazar'ın kaynı, nerede ise Quesada'nın bir yeğeni ile evleniyormuş. Tam düğün olacakken, kız manastıra girmeyi tercih etmiş. Münasebetlerine bir düzen

vermeye muvaffak oldular. Şimdi burada vayşileri sevindirerek, gırtlak gırtlağa gelecek değillerdi ya! Quesada içinden gelerek dedi ki: «Bu vahşilerden kalan mallarla bizim gibi iki kişi yaşıyabilir.» Silâhlı askerlerin muhafazası ve av köpeklerinin tehdidi altında koca bir karalar kolu Quesada'nın kampına doğru, iki komutanın gözleri önünden geçti. At üstünde biraz daha ilerleyince, iki sıralı bir yerli kafilesi daha gördüler, hep birbirine bağlanmış sessiz figürler!.. O zaman vali, öteki beyaz adama kendi plânından ve buradaki menfaat birliklerinden söz açtı; kendini heyecana kaptırmış olan Belalcazar'a, hemen tartılıp teslim edilmek üzere büyük bir miktar altın teklif etti. İkinci bir miktar da vadetti. Belalcazar, sesi titreyerek cevap verdi: «Sizden, başka türlüsünü de beklemiyordum. Altın uğruna birbirimizi öldürdüğümüz devirler artık geçti, hamd olsun.» ve hararetle el sıkıştılar.

Kucaklaşma arzularını güç yenerek - yaksa atlardan düşerlerdi -, Quesada'nın kampına vardılar. Kendisine şüphe ile bakan askerlere Belalcazar «barış! barış!» diye bağırdı. Onlar işi anlamıyorlardı. Açıklandığı zaman da şöyle dediler: «Bu adama verilecek altın, kral beştesinden ayrılsın!»

Tartma sırasında Quesada - sanki bu anlaşmayı yeniler olmadan da elde edebilirmiş gibi - cömert davrandı; çünkü, tüy manto içindeki parlak adam semiz atları ve tok adamları ile ona gerçekten tembel ve kolay av peşinde koşar insanlar gibi görünüyordu; kendilerine ayrılan payda kısnık davranılmazsa, memnun olup başka kapıya yönelecekleri şüphesizdi. Belalcazar'm kim olduğu, bütün aşağılığı ile bu konuşmadan az sonra zaten meydana çıkacaktı. Maskeler düştükten sonra bu parlak adam, kendi kampı ile Quesada'nınki arasında canlı bir alış veriş münasebeti kurdu. Şaşkına dönen valiye atlarından bir çoğu-

nu muazzam bedellerle sattı. Quesada'nın daha büyük bir memnunlukla almak isteyeceği silâhlar yönünde ise, çekingen davranıyordu. Topları ile bir miktar çakmaklı tüfeği için vali pek büyük bir bedel teklif edince, Perulunun sevinci bilhassa büyük oldu; öyle ki, buna sonra vali de çadırında Perulu ile birlikte gülecekti. İyi akıldı doğrusu: Perulu bir kere silâhlarını sattı mı, valinin kucağında demekti, sağ eli ile verdiklerini, sol eli ile alması işten bile değildi. Belalcazar gülerken gözlerinden yaş geliyordu: «Bu hoş bir alış veriş olurdu, vali! Yaman adamsınız doğrusu! Eğer ben İspanya kralı olsaydım da bu alış verişi öğrenseydim, eyaleti hangimize vereceğimde hiç tereddüt etmezdim, kararım elbet de senden yana olurdu!» Bütün şu sefer esnasında, valinin başkaları ile birlikte güldüğü seyrek dakikalardan biri idi bu.

Artık bütün güçlükleri, dağları, zehirli okları, taşkın nehirleri, bataklık ve açlığı arkada bırakmış oldukları şu görüşme sırasında, Belalcazar böbürlenmeye ve kendinden bahsetmeye koyuldu. Güneydeki Quito şehrini bir sürpriz baskını ile zaptedişi çok parlak olmuştu; hele Ampudia adlı aslan teğmenini öve öve bitiremiyordu: «Renkli kavimler benim yiğit teğmenimi hiç unutamazlar. Ampudia'nın nasıl hareket ettiğini papaz bana şu benzeti ile ifade etti: Yıldırım ile civa gibi. Civa gibi, evlerde maden namına ne bulmuşsa kabul etmiş, yıldırım gibi de köyleri kül etmişti.» Perulu burada yine gürler gibi güldü. Quesada mühimsemeden şöyle bir kompliman yaptı: «Eğer bu teğmen size İspanyol tahtı önünde bir baş ağrısı vermezse!..» — «Oho, beylerim. Altın getiriyoruz, altın. Taht başka daha ne ister!»

Akşam, yırtık Perulu, yerli biranın başında otururken, valinin keyfini bir defa daha kaçırdı: Quesada, ona, silâhları teslim etmeden de daha bir şeyler vermeli idi. Doğrusu eline geçen, karın doyuracak bir şey değildi.

Vali şaşırdı. Yoksa, bir tuzağa mı düşüyordu? Belki Perulu toplarının durumunu öğrenmiş de şimdi onu dara getirmek istiyordu. Düşüncesi doğru idi, Belalcazar başladı: Quesada'nın kıtasında çakmaklı tüfeklerle toplar işe yaramaz halde idiler, bunu biliyordu. Kendi kıtasında ise, durum başka türlü idi. Burada bir müddet sustuktan sonra, müthiş bir kahkaha ile, valiyi büsbütün şaşırtan şu haberi verdi: Kendi kıtasında ise topların hepsi sahte idi. Yaaa! Pas, çoktan topların borularını içinden yemiş tüketmişti. Fakat, dışardan hepsi pırıl pırıldı, bütün değerleri de bunda idi. Quesada henüz acemi idi. Vahşiler için patlama ile ağız alevi yeter de artardı bile! Buna da borular hâlâ kabiliyetli sayılırdı.

Yüreği burkulan Quesada (ah bu zillet!) sordu: «Çakmaklı tüfekleriniz ne halde bakalım?» Aptalca kanmış olduğuna dehşetli içerliyor ve fırsat bulur bulmaz antlaşma ortağının kelesini koparmayı umuyordu. Bunu, karşısındaki de farkettiğinden, şöyle cevap verdi: «Kakmaklılar mı, çok şükür onlar sağlam ve usta ellerdedirler.» Eğer, Quesada şüpheli ise, kaçan köleler üstüne bir atış tecrübesi yaptırabilirlerdi. Acı acı gülümseyen Quesada, birasını içerken düşünüyordu: Hergelenin hiç bir sözüne inanılamazdı, o bir boşboğaz, bir ataktı; nasıl bir öç alacağım bir bilsen! Kuru Quesada nefret etmeyi öğreniyordu.

Belalcazar ondan sonra da munisliğinden bir şey kaybetmedi. Ve kendisi için bir savaş meydanı olmayan Sabana üzerinde at satışlarına büyük ölçüde devam etti. Atları da, topları gibi idi, dışardan güzel görünüşlü, fakat içleri koftu. Sattığı birkaç hayvandan ötürü sorguya çekilen Belalcazar dahi bunu inkâr etmiyordu; yalnız elde bu kadar dinsiz varken, atlara yük taşıtmaya ne lüzum vardı! Bu memlekette bir atın ödevi sadece yaşamak, hayat alâmetleri göstermek, daha doğrusu dört ayağı üstünde durmaktan ibaretti. Eğer nefes alıyor, gözlerini açıp kapatı-

yorsa, yeterdi. O, günlerce hasta bir beygiri - bunu adamları da tasdik ediyordu - düzünelerce yerliye bir sal üstünde taşıtmış, fakat hayvan sonunda gene gebermişti. Vahşiler başka herhangi bir angaryaya çoktan isyan etmiş olurlardı; lâkin, bu beygir taşımaya seve seve katlanmışlar, bir kere bile kaçmayı denememişlerdi. Hayvan gebe rince adamlar kendilerini salın önüne atmışlar, arkasından kendilerini de ölmeye hazır olduklarını göstermişlerdi.

O arada Quesada, «sevgili dilencim» dediği yeni gelen yabani ile meşgul olabildi. Ona, münasip elbise ve yiyecek gönderdi. Fakat, hiç ummadığı bir şekilde, Georg Speier'in vakili Ulmlu kaptan, General Nikolaus Federmann sıfatı ile ortaya çıkan bu zatla pazarlık güç yürüyordu. Çünkü, yeniler yalnız altın peşinde değillerdi, onlar hem altın, hem de yağma istiyorlardı! Kadın ve kavga arıyorlardı! Tıpkı kendileri gibi!

Vali Quesada, bütün pembe hayallerinden oldu. Burada sürprizden kurtulunmuyordu. Yağma etmek arzusu ile, sunulan münasip hediyeleri reddeden bir adam, kör olmak lâzımdır. Bir haydutlar başbuğu ortaya iddialar atıyordu. sanki burada herhangi birisinin iddiası olabilirmiş gibi! Yaptıkları bir atlı gezide Federmann saf yürekle içini döküverdi: «Ücret ve bahşiş bana yaramaz!» Bir anlaşma imkânsızdı. Ertesi sabah tekrar görüşmek üzere ayrıldılar.

Fakat, o gün ve daha ertesi gün şarıl şarıl yağmur yağdı. Nihayet, Quesada atlı olarak Federmann'ın kampına varıp onu aldı ve her iki komutan konuşa konuşa yeni bir gezi yaptılar. Quesada, Federmann'dan, kıdemli yüzbaşısı Barreda'nın küçük bir müfreze ile kampına girip adamlarını gözden geçirmesine müsaadesini rica etti. Federmann bunu garip bulmadı: «Demek, kuvvetimiz hakkında bir fikir edinecek? Pekâlâ. Benim çok iyi askerlerim var, pireyi gözünden vururlar. Onlarla çatışmayı kim-

se göze almasın!» Bir saat kadar sonra şeflere yetişerek, Quesada'ya gizlice rapor veren Barreda'nın intibaı da bu merkezde idi. Onun üzerine pazarlıkçı, talihli, ahmak aldatan Quesada güldü ve gizlice Federmann'a, «Ne olacak sizinle halimiz?» diye sordu; «Biz, gırtlak gırtlağa gelir de, nihayet birimiz yere serilirsek, parsayı toplamak üzere dostum Belalcazar'ın işe karışmayacağı ne malûm! Haydi askerlerinizi bana verin, bana verin onları! Adamlar hoşuma gidiyorlar doğrusu! Bu hizmeti onlara da, size de bol bol öderim. Ondan sonra askerleriniz keyiflerine göre yağma edebilirler.» Federmann şaştı ve tiksinti ile homurdandı: «Korkunç derecede basit bir çare!»

Fakat, sonra herşeyi, gerek kendisi ve gerek kıtası için adamakıllı düşününce razı oldu. Gerçi etrafında altın görüyordu, ama yolculuk onu sarsmıştı, kavgayı canı istemiyordu. Ve o, nihayet bir Almandı: Yurt hasreti içini yakıyordu. Valiye acısını açıkladı: «Hoş bir söz söyleyin! Şerefimize bir zarar gelmeden nasıl anlaşabileceğimizi anlatın.» Quesada için artık mesele yoktu. Şu fikir üstünde anlaştılar: Bugün, yarın veya öbürgün hep beraber - Quesada, Belalcazar ve Federmann - Avrupa'ya doğru yola çıkıp, İspanya sarayına varacaklar, gördükleri işi anlatarak rütbe ve nişanlar isteyeceklerdi. Bunun için de Quesada, Federmann'ın yerine - çünkü, Federmann çok yorgundu - emrine giren kıtalarla birlikte güney yönünde keşif yürüyüşüne çıkacak ve geri kalan noktalar öbür yanda kararlaştırılacaktı.

Federman da kendisi ve adamları için, Peruluya verilenin aynini alıyordu. Adamlarının sevinci pek büyüktü. Onlar bunu bir kaparo sayıyorlardı. O gece şehir de onlara ait oldu. Kara halkın üzerine, - ki daha binlerce sayılıyordu - yeni bir ölüm, korku ve namusa tecavüz salgını çöktü. Bu sefer ne sarhoşluk, ne baş dönmesi vardı; Fe-

dermann'cıların ayık kafa ile verdikleri karar işi kökünden halletmek, yani herşeyi yok etmekti. Şehir o gece yeryüzünden silindi.

Bu sefer son sözü söyleyen, Quesada'mn emirlerini beğenmeyen Berrada askerlerince, kızgınlık yüzünden çıkarılan büyük yangınlar oldu. Tehlikeli bir gece! Alev dolu sokaklarda beyazlar birbirine girdi. Onları yatıştırmak için Quesada ile Federmann birlikte çalıştılar.

Ertesi sabah, kimi kurşun yemiş, kimi yanmış olarak, yıkıntı arasından iki yüzü geçen beyaz adam seçildi.

Vali, yaylada kölelerle askerlere on iki büyük saz evle, yine saz örtülü bir kilise yaptırdı. Bu ağustasda, yani Quesada'nın Sen Marta dağlarından, Federmann'ın Coro'dan, Belalcazar'ın Peru'dan ayrılışlarından aylarca ve aylarca sonra oluyordu. Quesada arkadaşlarını at üstünde bu on iki alçak tavanlı evin önünden geçirdiği zaman, bunlar, onu tebrik ettiler. Parlak Perulu, dedi ki: «Şehir yetecek kadar büyüktür, yerliler zaten dağlara ve güneye kaçıyorlar; bu evlere ne lüzum vardı?» — «Askerler için.» — «Hangi askerler için?» — «Bizimkiler için tabiî.» O zaman her iki şef şaşa kaldılar ve çenesini tutan Federmann, şöyle dedi: «Vali, sanır mısınız ki, bizim askerlerimiz ambarlarda oturmak ve sazdan kiliselerini dinsizlerin yakmamalarına dikkat etmek için ta İspanya'dan, Portekiz, Hollanda ve Almanya'dan kalkarak buralara gelmişlerdir?» Belalcazar ilâve etti: «Ne düşünüyorsunuz general Allah aşkına! Bu ne demek oluyor? Askerlerimiz burada ne yapacaklar?» Böyle diyerek her iki general göz göze geldiler. Quesada'nın öte yanmda bulunan Perulu devam etti: «Askerlerimizi bu evlere oturtmayı ciddî olarak mı düşünüyorsunuz vali? Bana bakın bir kere! Ben, Andalucia'da oduncu olan babamdan kaçtım; bakın benim şu silâhlarıma, altın şeritlerime, başımdaki şapkama ve sizinle böyle yanyana at sürmek şerefime; şimdi de Kastilya Kralına

varıp, haklarımızı kabul ettireceğiz. Beni veya askerlerimi böyle kulübelere oturtmaya kalkanların alnını karışlarım vallahi!»

Sessiz Sabanada onlar at sürerken, arkalarında şehir ölü yatıyor ve nehir çamurlu ve ağır, kıvranıp gidiyordu.

Quesada anlatmaya başladı: «Benim memleketimde zevkle okunan bir kitap vardır ki, kahramanı, benim gibi Quesada adını taşıyan bir şövalyedir; ama, herkes bu adı **Quichote** diye söyler. Geçen gün komutanım Barreda'ya ondan bahsettim. Ciddî bir adam olan bu Quichote, ata binip mızrak ve kalkanla silâhlanarak, peşinde uşağı olduğu halde geziye çıkar ve türlü çılgınlıklar yapar. Bizde bu kitaba gülünür. Don Quichote'u deli sayarlar. İspanya'da silâhlı bir adamın sokaklarda dolaşarak kahramanlıklar yapmak istediğini düşününüz, bu adama akıllı denir mi?»

Ötekiler hikâyenin arkasını getirmesini rica ettiler.

«Bizim bugünkü kahramanlarımızın gönülleri alçalacaktır. Onlardan birkaçı, evet çoğu değil birkaçı, altın bulup İspanyaya dönecekler. Lâkin hazır altın çabuk biter. Tekrar çiftçi de olmak istemeyeceklerinden, kendilerine tek bir yol kalır: Gelip benim evlerde oturmak.» — «Burada çiftçi olurlar mı dersiniz?» — «Eh, canları isterse. Daha bir çok akın yapabilirler; fakat, nihayet her general, arkadan vurulmamak için, gerisinde emniyetli insanların kurduğu bir dayanak noktasına muhtaçtır.» Bu nokta her ikisine de aydın gözüktü. Quesada devam etti: «Burada pekâlâ rahat oturabilirler. İsterlerse vahşileri yakalayıp, toprak da sürdürebilirler. Kavga ateşi nasıl olsa bir gün sönecektir.» Bu da öteki ikinin hoşuna gitti. Belalcazar samimi olarak dedi ki: «Gerçekten burada böyle topraklarımız olmalı. Adamlar arkamızdan belki İspanya'ya yiyecek bir şeyler yollarlar. Çünkü bu gidişle, olabilir ki, bir gün öte yanda büsbütün aç kalırız. Rahipler iyi, ama pek

çok! Bari perhiz etseler!» Federmann gülmek fırsatı bulduğundan dolayı sevindi: «Hayır perhiz etmezler, rahipler perhiz etmezler!» Quesada arkadaşlarına sertçe baktı: «Fakat, dua ederler. İyi manastırlarda perhiz de ederler. Sayın baylar, unutmayınız ki, burada iki başlı bir ödevimiz var: İspanya tacına eyaletler zaptetmek ve hıristiyan mezhebini yaymak.»

Federmann içini çekti; Belalcazar ıslık çaldı; vali ciddî cidd' önüne baktı. Federman nüzengilere basıp yükselerek kendisi ve arkadaşları için bir ağaçtan muz kopardı.

Bir gün sonra generaller yeni kilisenin önündeki meydanda kurmayları ile birlikte toplanıp, gür çayırlar üstünde bir halka yaptılar. Halkanın ortasına Kastilya bayrağı dikilmişti. Atlılar aşağı indiler.

Vali eğilip çayır yoldu ve ilk geçici protokol yazıldıktan sonra memleketi kesin olarak İspanya için teslim aldı.

Devlet sekreteri, memleketin adını **Yeni Granada**, şeh rin adını ise, **Santa Fe**, yani «Kutsal İnan» olarak protokola geçirdi.

Bunun üzerine, şapkaları ellerinde olarak yeni kiliseye girdiler. Bartholomaus'un kardeşi Las Casas ilk duayı okudu.

GALİPLERİN MÜKÂFATI

Bu yaylada artık çok şey yapmadılar. Oraya varmış olmaları yeterdi. Askerleri de ayni fikirde idiler. Onlar bir vücuda hastalık girer gibi bu memlekete gelmişlerdi; onun nasıl battığını da kendi gözleri ile gördüler.

Funza şehrinin boşaldığını duymuşlardı. Güney ve batıdan gelen atlılar şaşılacak haberler getirdiler. Sonra, Belalcazar ile Federmann, yolun bir kısmında vali tarafından

uğurlanarak, İspanya şereflerine kavuşmak üzere sahile doğru yürüyüşe geçtiler. Yırtıcı kuşlar gibi tok ve keyifli, hizmetlerinde elli silâhlı ile batıya doğru gidiyorlardı. Sabana bir müddet daha sürdükten sonra dağlar birbirine yaklaşıp, Funza ırmağı ufak bir göl meydana getirir. Tanrı Bochika işte burada büyülü değneğini vurarak kayaları delmiştir. Funza çılgın gibi dağın üstüne atılır, kutsal deliği bir yıldırım hızı ve gürültüsü ile geçerek ufak bir düşüş yapar ve ancak o zaman, - Sabana'nın yorgunluğundan sonra - önünde ne bulunduğunu görür: Hiçlik, sonsuz ve engin bir boşluk, gök ve uçurum! Bu kaderi ona Tanrı çizmiştir ve o, hiç irkilmeden kaderinin kucağına atılır: Küçük basamağı, kabaran sularla çağlayıp aşarak, köpüre köpüre, gözünü kırpmadan derinliğe, boşluğa, enginliğe dökülür. Gök ve uçurum, ölüm ve hayat! Öne doğru dev gibi bir sıçrama kavisi ve yalnız zevk olan bir atlama! Sonra korkunç bir gümbürtü, çağıltı ve tozuntu! Nehir tek bir sis halinde tekrar havaya tozarak atlamasını, kuşlar ve lian sarmaşıkları tarafından selâmlanan binbir salkımla son bir defa kutlar.

Atlı yolcular, Magdelene nehrine gidiyorlardı. Tırısla gidiş onları çabucak engine, göğüs daraltan sıcağa ulaştırdı; ilkin sise gömülü güneş tekrar açığa çıkıyordu. Korkunç uçurumdan düşen nehir şimdi aşağıda sırt üstü yatıyordu. Onu bereketli topraklar çevreliyordu. Öte yanda dağ zirveleri, mavimtırak sıradağlar görünüyordu. Vadi tabanı çok sıcaktı. Geniş Magdelene düzlüklerine ulaşınca durdular ve aşağı doğru su yolundan gidebilmek için hemen gemiler yapmaya koyuldular. Quesada, omuzdaşları ile birlikte etrafı gözden geçirerek şu sonuca vardı: Kokos ağaçları arasındaki bu vadi, ele geçen servetlerin yollanması için elverişli bir meydan teşkil ediyordu. Funza'dan inmesi emredilen bir beyazlar kıtası nehrin sol kıyısında **Hondas** iskelesini kurdular.

Ouali burada köpüre köpüre ana nehre dökülüyor, sürükleyici çağlaklar yaparak yıldırım gibi ileri atılıyordu. İşte, Quesada'nın, daha sefer başlangıcında beş tane güzel gemisini kurban ettiği nehir bu Magdelene idi. Plân doğru idi, eğer gemiler bu yere kadar gelebilselerdi de, adamlar dağa buradan tırmansaydılar, her şey bir oyuncak kadar kolay olacaktı. Şimdi işin aslı anlaşılmış bulunuyordu. Yanında bulunan donanma subayı Alcobazo ile Quesada göz göze geldiler. Artık işler yolunda gidiyordu. Gemi ile bir müddet aşağı doğru giderek, çağlakları kolayca atladılar. İşte dar kıyılar, kayalar ve uğursuz orman! Durup aradılar. Hastalarla dolu gemiler burada bırakılmıştı. Bir sabah karşıdan yola çıkılıp şaşırılmış ve yokolunayazmıştı. Bu öldürücü yolculuk nihayet, şatafatlı Belalcazar'ın sağlam kıtasına çatıncaya kadar bütün dehşetleri ile devam etmişti. Gökyüzünde dönen akbabaları, önlerinde ise kocaman, köpüren suyu görüyorlardı. Ne insan vardı, ne de gemi kadavrası! Gökten ateş yağıyordu. Ağaçlardan zağlayıp inen çıngıraklı yılanlar hışırtı ile fundalar arasına sıvışıyorlardı. Orman tabanında nehre doğru karınca orduları dizili idi; her karınca, kendinden çok büyük bir yeşil yaprağı, bir yeşil kanat gibi sürükleyerek kumsaldaki yuvasına götürüyordu. Şaşılacak bir halk!

Qusada burada her iki generalle vedalaştı.

Vali, Güney Cundinamarka'nın ilk işgalini yapmak üzere hareket etti.

İstilâcı sürüleri çoğalmıştı. İlk yağma sarhoşluğu kaybolmuştu. Elde edebileceklerini etmişler, şimdi daha fazlasını istiyorlardı. Bu ise, hayatlarının biricik şansı idi. Herşeyi kana batırmak istiyorlardı. Ağızları hâlâ ayni nağmeyi sayıklıyordu: **Oh, sevgili nişanlıcık, Luzinde, Do-**

Nikolaus Federmann, kaptan general, bir yandan şan ve şeref toplamak öte yandan açgözlü Augsburg zenginleri-

rinde, Therese, elma yanaklı, beyaz kollu; sana bir şövalye, bir kibar lâzımdı! Fakat, gözleri kanlanmış, öfkeden bir an kurtulamıyorlardı. Çokları ele geçirdiği yağma mallarını kumara üttürmüş, bir çokları kendi aralarında yaptıkları hırsızlık ve haydutluk yüzünden zincire vurulmuştu. Artık gözlerinde kara, beyaz farkı kalmamış, düzünelercesi, kamalar ve savaş baltaları ile birbirine saldırarak öldürmüş ve yaralamışlardı. Ve bu hep böyle gidiyordu. Herkes köpüren veya inleyen kaderine kavuşmak emelinde idi. Yürüyüş kollarının başına, - hemen davuldan sonra - miğferli, zırhlı, gerçek insanların dövüş hırsı geçmişti; atlara binen ayni hırsın ağırlığı, pala sallayan, dişini sıkıp ses çıkarmadan vuran hep o idi. Kapalı viziyer arkasında onu tanımak mümkün olmuyordu. Onu attan alaşağı edip de zırhtan soysalardı, altından çürük ve yapışkan bir mantar çıkardı; dokunurken patlar ve koyu, yapışkan bir su halinde yere saçılırdı.

Onu, elde teber, sol göğüs ilerisinde ufak yuvarlak kalkanla yaya takip eden «insan düşmanlığı» idi. Şapkasından alnına düşen tüyler, sert ve kül rengi bir çehreyi gölgeliyordu. Yalnız onda ne et ve deri, ne de kan vardı. O, bir iskeletti. Yattığı bin çukurdan hiç birinde duramamış, hâlâ yaşayıp soluk alan insanlar bulunduğunu öğrenince, hemen hortlayarak teberine sarılmıştı; yeryüzünde insanoğlu kaldıkça da teberi elden bırakmıyacak, yetiştiğine dürtüp, canını cehenneme yollayacaktı.

Onun yanında, geniş önlüklü bir köylü elbisesi içinde, bir kadın yayalıyor ve kollarını biteviye yere uzatıyordu. Kaba kadın, ağır eteklikleri içinde hep kambur yürüyor, terliyor, fakat bir türlü ilerliyemiyordu; kaba etlerine dürtüyorlar, sendeliyor, önlüğünü devşirerek yerden bir şeyler topluyor, soluyordu: **Tamah!**

Bu üçü arkasmdan davullu, borulu, zilli ve düdüklü bir bandonun çığırtkan müziğine uyarak, nara ata ata bir-

takım askerler gidiyordu. Bu, çalıp öttürenler alayı ise, onları dölleyen babalar, doğuran analar, kendilerini bekleyen hemşireler ve nişanlılardı.

Güneyin başşehri Muqueta (Bogota) ya varmak istiyorlardı. Yolları üstünde hep boşalmış yerlere rastlıyorlardı. Çünkü, yaklaşmalarının yerli halka verdiği dehşet tesirini kaybetmemişti. Buralarda erzak dolu ambarlar, kumaşlar ve altın buluyorlardı; demek ki, onları bu hediyelerle avutmak, başka bir fenalık etmeden bırakıp gitmelerini sağlamak ümidinde idiler. Fakat, altın! Altın! Altından ne çıkardı, onlar daha fazlasını istiyorlardı: Öldürmek ve ölmek!

Funza'da olan, buralarda da oluyordu: Meydanlarda bağlanmış ihtiyarlar ve yanlarında bir odun yığını; beyazlara kurban veriyorlardı. Dağlığı geçerken, öyle şeyler olmuştu ki, mânalarını anlamamışlardı; lâkin şimdi şu gerçeğe erdiklerine memnun oluyorlardı: Korko korka yolları üstüne gelen köylüler, kayalardan aşağıya, beyazların önüne canlı çocuklar fırlatıyorlardı; bunu, onların öfkelerini yatıştırmak amacı ile yaptıklarına şüphe yoktu. Doğrusu, bu gayret pek boşa da gitmiyordu, beyazlar bundan memnun oluyorlardı.

Sorokota'nın güneyinde başka söylentiler yayılmıştı. Mukavemetle karşılaşıyorlardı. Sorokota arasında, geçilmesi gerekli bir uçurum vardı. Yaklaştıkları zaman, uçurumun karşı yamacını tutan karaların sapan taşlarına tutuldular. Vakit akşamdı, çekinerek kamp kurdular. Olur ya, geceleyin bir aygırla bir kısrak aşka gelip, bağlı bulundukları ağaçlardan kurtulurlar, kudurmuş aygırdan korkan kısrak, karanlık uçuruma doğru dolu dizgin kaçar ve tabiî erkek tarafından kovalanır. Çılgın kişnemelerle bütün uçurumu dolduran hayvanlar yerlilerin kampına yukarı saldırırlar. Karalar, şeytanların bu korkunç şidde-

ti karşısında çil yavrusu gibi dağılırlar. Beyazlar, atların marifetini duymamışlardı bile. Fakat, sabah olup da karalara saldırmak üzere toplandıkları zaman, uçurumun serbest olduğunu hayretle gördüler. Kaçan hayvanlar, öbür tarafta süklüm büklüm otluyorlardı.

Yerlilerin aydınlatılmasına, Quesada'nın verdiği bir adalet örneği yardım etti: O, bir Alfinger olmak istemiyordu. O, medenileşmiş bir ülkenin hâkimi olmak, ayrıca da servetin hepsine yalnız kendisi sahip olmak istiyordu. Onun için, Suzuka'da bir asker, Juan Gordon, çok kıymetli kumaşlar çalınca, ibret olsun diye onu astırdı. Fakat, bu hareketin umulmadık bir tesiri oldu: Yerliler ilk defa bir beyazın ölüsünü görüyorlardı. Demek ki, bu ifritler ölebiliyorlardı.

Suzuka'nın hemen arkasında beyazların artçıları büyük bir yerli kütlesinin taarruzuna uğradı. Bu, cetlerinin mumyalarını yanına alarak ölüm dirim savaşına atılan ve nereden gelirlerse gelsinler, beyazlara Başkent **Muqueta**'nın yolunu kapatan Güney Kralı idi. Karalar ateşli silâhların, atlı hücumların ve kılıç darbelerinin altında ezildiler. Lâkin meydan savaşı, ümitsiz vahşilik öyle korkunç oldu ki, ilk defa olmak üzere beyazlar da bir çok ölü ve yaralı verdiler. Başkent tutunamadı. Memleket, karalar için geri gelmez bir şekilde kayboluyordu. Candinamarka yok olmuştu ve olmalı idi.

Herşey Quesada'nın eline düştü. Daha Funza'da, ilk korkunun tesiri ile birkaç yüz yerli savaşçı onun emrine girmişti; Suzuka müdafaasını yardıktan sonra ise, binlercesi ona katıldı; öyle ki, rahat rahat kullanacağı bir ordusu vardı. Böylece, Bogota'ya girdi. Beyazların içyüzü camamiyle meydana çıkmış olduğundan, başkent boşaltılmış ve kaçan halk her türlü yiyeceği, altın, gümüş ve mücevher namına sahip olduğu herşeyi alıp götürmüştü.

Bunun üzerine Quesada, dönünceye kadar kendisine vekâlet etmek üzere, yerini komutanı Barreda'ya bırakarak Avrupa yolunu tuttu.

Yolculuğu iyi geçti ve Quesada sağ salim İspanya'ya ulaştı. Eski fatihler, **Pizarro** ve **Cortez** gibi saygılarla karşılandı.

Sonra yine kendi ülkesi Cundinamarka'ya, Muysca'ların memleketine döndü.

Savaşlar umutsuz bir şiddet kazanmışlardı. Yiğitçe çarpışan ve başka çare kalmayınca teslim olan yerli General **Zaqueazippa** üzerine yakılan türküler uzun zaman ağızlarda dolaştı. Barreda, Quesada'nın insafsız komutanı, ona istediğini yaptı ve zindana kapadı. Kara prens, altın vadetti ve ertesi sabah adamlarının getirdiği altını, ayni gün öğleden sonra, gözlerini hırs bürümüş Barreda'nın adamları, hakaret olsun diye çaldılar; on dört gün sonra dönen komutana hiç bir şey göstermediler. Beyazların niyeti, onları mahvetmek olduğunu prens biliyordu. İşkence başladı. Barreda haykırıyordu: «Altınların nerede?» Kara prens ağzını açmadan, ölünceye kadar işkenceye katlandı.

Tandama cazik'i, Barreda'ya meydan okuyarak, adamları ile birlikte bir batağa gizlendiğini bildirdi. Atlar bu bataklığa giremezler, tüfek kurşunları onlara ulaşamazdı; yüksek şaranpul kazıkları arkasında oturuyorlardı. Beyazlar, karaların kendilerine mısır ve su getirmek üzere kullandıkları gizli yolu aradılar ve bir hainin delâleti ile buldular. Atlarını oradan sürüp, kılıçları ve tüfekleri ile düşmanlarını kırmaya başladılar. Kaleyi böylece zaptettiler ama, beyazlar ordusunun da hemen hemen yok olduğunu gördüler. **Usak,** barış ricasında bulundu. **Beyaz** antlaşma yaptı. Usak, beyaza altın getirdi. Barreda bir çekiç alarak dedi ki: «Yeteri kadar altın getirmediğin için antlaşmayı bozacağım ve bu çekiçle altınlarını kıracağım.»

Usak sabretmesini diledi. O zaman Barreda, kaldırdığı çekici adamın başına indirerek dağıttı.

Teslim oluşları, Quesada gurur ve hazla takip ediyordu.

Kıyıda bircüzzam salgını hüküm sürüyordu, onu buraya Endülüs araplarına karşı çarpışmış olan askerler getirmişlerdi.

Cüzzam, Santa Fe'de valiyi de yakalayıp ölüme fırlattı.

Belalcazar, o muhteşem adam, Cundinamarka ülkesinde yeteri kadar dolaşıp, Quesada ile hemen ayni zamanda sahile ulaştığı zaman korku ve isyan duyguları ile gördü ki, kendisini adalet memurları bekliyordu. Peru'da geçen eski zamana ait olmak üzere ona haydutluk, zorbalık ve itaatsizlik suçları, - o, eski iddialar - isnat ediliyordu. Hiç şüphe yok ki, bu davayı açtıran, gelecek sakınılmaz karşılaşmada üste çıkmak için, bu alçakça dolabı çeviren Quesada idi... Öyle ya, öç almaya hakkı yok mu idi? O afacan adam pek az sonra Granada zindanında, kırılmış, ezilmiş olarak oturuyordu. Önünde koca okyanus, onun arkasında da İspanya vardı. Müdafaasını yapmaya başladı. O kadar başarıdan sonra kendisine bu tuzak nasıl kurulurdu? Zayıflamaya, incelmeye başladı. İspanya'dan bir cevap gelinceye kadar dayanamadı, kahrından ölüp gitti.

Nikolaus Federmann, kaptan general, bir yandan şan ve şeref toplamak, öte yandan aç gözlü Augsburk zenginlerine karşı da kendini müdafaa etmek istiyordu; bu adamlar onu öyle bir sefer kıtasının başına koyduktan sonra, tam tüccarlara yakışır bir şekilde, şimdi kendisini kanun sınırlarını aşmakla suçluyorlardı. Her zaman olduğu gibi, şen ve mağrur, yola çıktı. Venezüella'nın ot stepinde kendisine armağan edilen cüceler dilberi de yanında idi. Onu, kibar bir İspanya bayanı, bir prenses gibi giydirmişti. Gemide, altında uzun, geniş bir robu bulunan, erguan renkli, mo-

tifli bir atlas elbise içinde salına salına dolaşıyordu; kemerinde sidra ağacmdan bir tesbih sallanıyor, geniş şapkasından ise mavi - yeşil tüylerden bir demet sarkıyordu. Ta Coro şehrinde kendisi için özel olarak yaptırılmış altın kaplamalı yüksek iskemlede, böylece oturarak, Federmann'la yemek yiyordu. Ah, sudan ve fırtınada tasavvur ettiği ruhlardan korkup ağlamasaydı! Federman, ona, getirdiği koruyucu renkler - elbisenin altından da olsa - vücudunu boyama müsaadesini vermek zorunda kalmıştı; ufacık afacan çehresinden başka, ince vücut derilerini de her gün yeni baştan daireler, çizgiler ve noktalarla donatıyordu; bunların her biri onu bir tehlikeden korurdu. Bunu belki de sahiden yapıyorlardı; fakat, geminin şarap deposuna karşı tamamiyle tesirsizdiler.

Federmann kutlama törenlerinden baş alamıyordu. Bütün omuzdaşlarına, Llianolarda ve dağ geçitlerinde kendisiyle birlikte acı ve açlık çekmiş olan kaptanlara ve kamp müdürlerine de ayni şeyi yapmalarını tavsiye ediyordu; çünkü, öte yanda Bay **Seiler** ve Bay **Pegner** gibi, Augsburglu para çuvalları gelip kara kaplı defterlerini açacaklar ve gözlüklerini burunlarına takarak yukardan aşağı okumaya başladılar mı, onlara bebekler gibi baş parmaklarını emmekten başka yapacak bir şey kalmayacaktı. Herkes içerek cesaret toplamalı idi. «Kahrolsun yazı tilkileri!» diyerek şarap bardaklarını birbiri arkasına yuvarlıyorlar ve bir sövme yarışına gidiyorlardı. Küçük kız söylenen en küçük küfürleri tekrarlamak zorunda idi ve zamanla tıpkı bir papağan gibi hepsini ezberden söyler oldu; bunları İspanya'da kalm derili şövalyelerin suratına hemen haykıracaktı. Bu fikir, cemaati her gün yeniden sevindiriyordu. Kız, onların kraliçesi idi. Fakat, gemide kızın bir düşmanı vardı: Rahip. O, kızın Avrupa'ya götürülmesini bile önlemeye çalışmıştı. Buna muvaffak olamayınca, şu şekilde canını yakmaya başladı: Onu her gün

geminin bir köşesinde, halatlarla zincirler arasında sessizce oturtarak, söylediği duaları tekrarlamaya mecbur ediyor ve daha fenası, sırf onun için üstünde taşıdığı süngeri çıkararak yüzündeki boyaları siliyordu. Bir öğle zamanı, bol bir yemekten sonra kız, yine her zamanki gibi boyanmış olarak güvertede gezinti yapıyordu. Şaka olarak tesbihi çıkarıp eline almış, bir yandan onu deli gibi havada döndürürken, bir yandan da o gün cemiyetten öğrenmiş olduğu küfürleri mırıldanıyordu. Karşıdan gelen kara cüppeli dominiken papazı, kızın incecik sesi ile işlediği günahı duyup, boyanmış kızıl hayvanın tesbihi de maskaraya aldığını görünce küplere bindi. Gemi direğinin arkasına saklanarak bekledi ve tam yanından geçerken, suratına öyle kuvvetli bir tokat şaklattı ki, kız yere yuvarlandı. Papaz yere eğilip elinden güzel tespihi de çekip aldı. Kızın çığlığını duyarak sofradan kalkan birkaç kişi koşarak geldiler; ağızlarını bile silmeye vakit bulamamışlar, şapkaları enselerine itili, kızgın ve alkol coşkunu idiler. Haykıran küçüğü yerden kaldırırken, o, tepine tepine tespihini istediğinden, alkol coşkunu baylar onu papazdan almaya kalktılar; papaz ise tespihi acele beline sokup, oradan sıvıştı.

Sonra neşe ile gülerek Federmann da geldi. Sahneyi gözden geçirip, hikâyeyi de öğrenince, prensesini olduğu gibi sırtına vurup, papazın arkasından koştu. Budala papaz hemen şimdi, şu anda cezasını bulmalı ve Hint Prensesini, kendisi gibi sırtına alarak geminin çevresini beş defa dolanmalı idi. Federmann ile arkadaşlarının halini gören papaz kaçarak gemi kaptanına sığınmak istedi ve yukarı tırmandı. Fırtınalı bir gündü ve bütün tayfa meşguldü. Federmann, cüce dilberi sırtında ve bütün avanesi - ki, Sabana'ın ve yüksek geçitlerin fatihleri idiler - arkasında olarak merdivene yukarı papazı kovaladı. Fakat, onu tutamadı, çünkü sağlam toprağın - ne Sabanasının, ne de yüksek geçitlerinin - yapamadığını oynak deniz bir hamlede

yaptı: Pek de büyük ve kuvvetli olmayan bir dalga bordayı aşıp gemi döşemesine vurunca, Federmann'ın ayağı kayarak, kızı ile birlikte gemi kenarına yuvarlandı. Eğer sarhoş olmasa, hemen davranıp geri çekilebilirdi, lâkin sudan kurtulmak için, kızın bacaklarını da bırakmadan, tersine döndü. Bu, gerçekten ters bir dönüştü ve geminin verev yüzeyinden kayarak doğruca denize düştü. Yukardakiler onun su yüzüne çıktığını ve küçük hayvanın da sıkıca saçlarına yapışmış olarak yerinde durduğunu gördüler. Kız, Federmann'ın yüzmesine engel olduktan başka, korkusundan her iki eli ile de gözleri üstüne bastığından, adam atılan halatları göremiyordu. Ayılan baylar dehşetten dört açılmış gözlerle yukardan bakıyorlar ve şen kaptan generallerinin ne yapacağını sabırsızlıkla bekliyorlardı. Aşağıya bir sandal indirdiler; fakat, kızıl sakallı ağır adam epeyden beri arkalarından yüzüyor, dalgalarla kalkıp, dalgalarla iniyordu. Cüce dilber onu bırakmış, renkli bir top gibi dalgaların yeşil - beyaz köpükleri üstünde adamı takip ediyordu. İkisi de ölü idiler, artık yapılacak bir şey yoktu.

Artık kimsenin kovalamadığı papaz, birkaç adamla geminin kenarına diz çökmüş, ufak ağaç haçını cesetlerin yüzdüğü yere doğru, suyun üstüne tuyordu.

O kadar coşmuş ve taşmış olan vali ve generaller işte böylece sona erdiler. Kimseleri yoktu, ne ana - baba, ne çoluk çocuk! Ne ecdatları vardı, ne de halefleri. Onlar bir yanardağdan fırlamış ve yere çarparak tuz-buz olmuş taşlardı.

ÖRÜMCEK AĞLARI ÜZERİNDEN GEÇEN YOL

Beyaz kıtalar memlekete sokuluyordu.
Yeni altın ülkelerinin bulunduğu haberi üzerine Coro,

Cartagena ve Quito'dan yeni beyazlar geldi. Bunlar da aynı öncekilerin cinsindendiler.

Güneyde, **Kauka** ve **Patia** ırmaklarının kaynaklarında, Tuquerres ve Pasto yaylalarında zengin köyler vardı. Tek bir evde bazan yüz aile barındıran bu karalar, yerlilerin en barışçı bir soyu idiler. Kuzeyden İspanyollar atları, çakmaklı tüfekleri ve av köpekleri ile çıkageldiler. Bir dağlama mili nasıl deriyi yakıp, kanı yürütürse, onlar da bu mes'ut memlekete öyle girdiler; vahşî Avrupa'nın dışarı attığı birkaç yüz kişiden ibaret idiler. Koyu renkliler sonlarının yaklaştığını görüyorlardı. Bunu itiraf etmek istemiyorlar, lâkin beyazları görünce, ya kaçmak, ya ölmekten başka bir şey yapamıyorlardı. Beyazlar sürüsünün tehdidi, millerce uzaklardan binlerce erkek, kadın ve çocuğu; evlerini, tarlalarını ve hayvanlarını yüzüstü bırakarak kaçış yolunu düşünmeye yetiyordu. Cedlerinin mezarları bulunan köylerini böyle terkederken arkalarına taşlar atıp, çalılar sürüklüyorlar, bu suretle cedlere takip edecekleri yolu gösteriyorlardı. Başka kurtuluş çaresi düşünemeyenler evlerine kapanıp, yüzlercesi kendilerini tavana asıyorlardı. Ormanlarda hiç bir şey yemiyorlardı. Beyaz şeytanlar yolda idiler. Güneş, kanlarını kabul edip, kendilerine acısın diye, uçurumlara biteviye çocuk atıyorlardı.

Kauka yayla vadisinde, Papoyan yolu boyunca ilerliyen beyazlar, önlerine, altlarında deprem tanrısı oturan gümbürtülü volkanlar çıktığını gördüler. Fakat, Tuquerres terasına kadar bütün yol boyu, Tanrı tarafından terk edildikleri için gazel yaprağı gibi dökülüp, ruhsuz kalmış insanlarla dolu idi. Onları böyle öldüren ne harp, ne salgın olmuştu.

Artık beyazlar istedikleri kadar altın, gümüş, zümrüt ve kumaşlar alabilirlerdi.

İraka vadisinde, **Sogamosa** ırmağına yakın bir tapı-

nak vardı. Memleketin en yüksek rahibi orada otururdu. Bu rahip ayrıca «görünmez» lâkabını taşırdı.

İhtiyar Zippa işte bu büyüğü ziyaret edecekti.

Beyaz gözcüler onu uzaktan gözetlediler.

Karalar günlerini, iş günleri, ibadet günleri, istirahat günleri diye üç kısma ayırırlardı. İbadet ödevi için üç gün ayrılmıştı. Bu üç günde kol hareketten kalıyor, gelen üç iş gününde ise yeniden yola çıkıyordu. Sonra istirahat günleri geliyor ve kol yine duruyordu.

Zippa ile birlikte bütün rahipler takımı da gidiyordu. Bunlar, kara binişleri ve serpuşları içinde zayıf, kuru adamlardı. Yaşlılar konuşuyor ve çok perhiz edip, uyanık duruyorlardı, - gökten gelecek nidaya kulaklarının bir an bile kapanması caiz değildi.

Kapalı sedyelerde Zippa'nın yüzden fazla karısı taşınmakta idi. Zayıf genç oğlu ise, rahiplerle çevrili idi. Onu tapmaktan çıkarmışlar ve şimdi güneşin müthiş bakışından koruyorlardı. Sedyesi sımsıkı kapalı idi. Ona yiyecek getirildiğinde rahipler kalın bezlerle gözünü bağlıyorlardı. Kulaklarında ağır küpeleri, burnunda büyük bir halkası vardı.

Üç yolculuk günü geldiğinde, Zippa'nın geçeceği yollar süpürülüp, kumaşlarla örtülüyor ve üstüne çiçekler serpiliyordu - Zippa sedyeden inmek isteyince ayağını yere basamazdı.

Bu yol boyunca küçük büyük barınaklar vardı. Düşman baskınlarına karşı kaleler yapılmıştı. Bunları iki katlı engel parmaklıkları çeviriyordu. Kazıklar sıkı bir surette birbirine bağlandığı gibi, aralarına da, savunucuları oklardan korumak üzere, kalın bezler germişlerdi. Hiç bir şeyi ihmal etmiş olmamak için, buraların inşasında ana kirişler için açılan deliklere, bu şeref için yalvaran dindar ve asil aile kızları atılmıştı. Ana kazıkların sivri uçları, göklerin şerefine, dindar vücutlara saplanmıştı. Bü-

tün barınaklardan gelen insanlar hacılar kafilesine katıldılar. Engin ova köylerinden de gelenler vardı; beyaz şeytanlara dair duydukları korkunç söylentiler onları tedirgin etmişti. Kuru yiyeceklerini sepetlere koyarak sırtlarına almışlar, ellerinde ise altın ve gümüşten küçük figürler taşıyorlardı.

Kutsal yol **Chalcha'da** başlıyordu. **Guatavita** gölü dağların ateşi adını almıştır. Sık bir ormanla çevrili olan göl yüksek bir yerdedir. Küçük bir düzlük halinde yasılmış olan dağ tepesinde, mahrut bir yapı yükselmektedir. Tabanı tam bir daire olan mahrutun tepesi, tıpkı üstünde bulunduğu dağ gibi, değirmi olan parlak göle hâkimdir. Büyük bir kralın karısı kendini bu göle atmış ve gölün perisince karılığa kabul edilmiştir; onun için sıkılan, onu da imdada çağırır.

Tapınağa ait yapılar, rahip evleri ve bayağı konutlar, ağaçlarla örtülmüş olarak kutsal dağın eteğini çepeçevre sarmışlardı. Güneşin doğduğu tarafa doğru tepe düzlüğü ağaçlardan temizlenmiş, sağı solu taşlarla çevrili geniş bir yol açılmıştı. Bu yolun sonunda kurban meydanı vardı.

Sugamuxi, büyük rahip ve Iraka eyaletinin kazik'i misafirini özel oturma evinde kabul etti. Yüzünde siyah işaretleri, sırtında bol siyah mantosu, kulakları üstünden omuzlarına düşen ak saçları, başında alçak altın mitrası (1) bulunan Sugamuxi, yaşıtı Zippa ile karşı karşıya oturuyordu. Onun çehresi Zippa'nınki gibi ablak değil, dar ve keskindi. Penceredeki bambu perde çekilmiş, içeriye serin dağ düzgârı giriyordu. Zippa, dizleri üstünde kalın örtülerle oturuyordu. Yanlarında başka kimse yoktu.

Zippa ev sahibine bakarak: «Sugamuxi, tapınağa hiç bir armağan getirmedim» dedi. Ev sahibi: «Thyszquesus-

---

(1) Mitra: Bir piskapos başlığı. (Çev.)

ka, yine hoş geldin!» diye karşılık verdi. Zippa, devam etti: «Beyaz derili ve sakallı adamlar Cundinamarka'yı bastılar. Ateş boruları ve yabancı hayvanları var. Funza şehri yıkıldı. Çok insan öldü.»

Sugamuxi kımıldanmıyordu. Zippa, tekrar başladı: «Sen, bana Tunja Kralı ile barışmak tavsiye ettin Sugamuxi; ben de barıştım. Huan bayramında sana teşekkür etmek istiyordum.» Ciddî Sugamuxi bir an aydınlık gözlerini kapadı: «Krallar bayramı **Huan**'da yukarı çıkmak, Zippa için münasip bir gündür. Eski **Ramiriki**, Huan günü göğe çıkmış ve güneşe karışmıştır.» — «Beyaz derili ve sakallı adamlar haydutlardır. Kralları akılsız bir mahlûktur. Hiç görmediği ve kendisinin olmayan Cundinamarka ülkesini şuna buna peşkeş çekiyor.» Sugamuxi, Zippa'yı büyümüş gözlerle süzüyordu, dedi ki: «Eski zamanlardan kalma bir sakallı adam hikâyesi biliriz. Bu sakallı, memleketimize çok iyilikler öğretmişti. Ona «görünmez adam» derlerdi. Dağlar aşırı gezer ve tek omuzuna asılı bir manto taşırdı. Sakalı kuşağına kadar iner ve arkasından iki hörgüçlü bir hayvan giderdi. Boza'da ölmüştü. Senin sakallı beyaz adamlar da bu görünmez adama benziyorlar mı? Ne öğretiyorlar?» — «Adam öldürüyorlar, evlerden altın soyuyorlar. Yanlarında kara cüppeli bir adam var ki, yanında taşıdığı kara bir haç kutusunu göstererek, en yüce ruhun işte o haç olduğunu söylüyor.» — «O adamla konuştun mu, Thyszquesuska?» İhtiyar başını salladı: «Haydutların başı ile konuşarak ne biçim kimseler olduklarını anlamak istedim. Onlar yanıma zorla girmişlerdi.» Sugamuxi: «Cundinamarka'da dört sınıf halk var: Rahipler, savaşçılar, zenaatçılar, çiftçiler. Raripler din işlerini yaparlar; zenaatçılar belli yerlerinde ve çiftçiler tarlalarında zahmet çekerler. Ya savaşçılar ne yaparlar?» — «Baş Komutanım Zakazuzippa, bana savaşa girmemeyi tavsiye etti. Ateşli tüfekler patladı mı, adamlar düşüyor ve vü-

autlarında delik açılıyor.» — «Kan akıyor mu?» — «Evet?»

Sustular. Küçük, dört köşeli odada çiğ renklerle boyalı yüksek vazolar, duvarlar dolusu diziliydi.

Zippa, eğilerek sordu: «Sugamuxi, Bochika bizi bırakıyor mu? İnsanların desteği bizden yüz mü çeviriyor? Beyaz haydutlar onun çocuklarını köle yapıyorlar. O kadar çok ölüyorlar ki, kalanlar onları gömmeye yetişmiyor.» — «Thyszquesuska, soracağım.»

İki gün sonra, erkenden bir yakarış töreni yapıldı. Bir zaman âlem karanlıktı. Işığı içinde taşıyan Bochika büyük kara kuşlar yaratarak evreni dolaşmalarını ve gittikleri her yere ışık götürmelerini buyurdu. Kuşların içi ışık dolu idi. Kuşlar, gagalarını nereye dürterse aydınlanıyordu. O zaman insanlar, denizden gelen bir anadan doğdular.

Zippa, sabahleyin **Trejelon** denilen bitkinin usaresinden sürüdü, vücuduna altın tozu ektiler. Hacılar kolu kutsal mahrutun eteğindeki yüksek düzlükten yukarı doğru, dar bir yoldan tırmandı. Kara kılıklı rahipler başta gidiyor, borular ve sedef kabukları örttürüyorlardı. Dağlar arasında müthiş yankılar hasıl oluyordu. Borazanların hemen arkasından aslan, kaplan ve ayı postları giyinmiş adamlar sıçraşarak, temsil ettikleri kuvvetli hayvanların tazimlerini ifade ediyorlardı. Onların ardından ağlaşan, bağrışan ve havayı şikâyetleri ile dolduran bir grup geliyordu; bunlar da göğü heyecanlandırmak istiyordu. Bunların arkasında sevine gülüşe, oynaşa dansede gelen bir takım vardı; bunlar da göğe teşekkür ediyorlardı. Bunlardan sonra Zippa'nın maiyeti geliyor, Zippa'nın tahtırevanı için yolu kıymetli kumaşlarla süpürüyorlardı. Sedye, altı bey tarafından taşınıyordu.

Alay yukarı çıkmıştı. Önlerinde Guatawita, masmavi

göl, üstlerinde ve etraflarında erguvan alevlerle dolu koca gök kubbesi, ışık, boşluk ve serin rüzgâr.

Göl, çepeçevre insanlarla dolu idi. Boruları, düdükleri, şarkıları, ağlaşıp bağrışmaları, gülüşmeleri, hepsinin dağlarda yaptığı yankılar göklere çıkıyordu. Giriş yerinde iki çıplak ihtiyar oturuyordu. Bunlar çırılçıplaktılar, çünkü ölüm insandan herşeyi alırdı. Birisi başını kaldırmadan fülüt çalıyordu. Öteki bir ağ tutuyordu. İnsan, örümcek ağı kadar ince ipler üstünde ölüme giderdi.

Göl kıyısında geniş bir sal duruyordu. Altın parıltılı ağır Zippa, beyleri ve rahipleri ile bu sala bindi. Sal, gölün ortasına kadar yüzdü. Boru öttürmeleri, bağrışmalar ve tekerlenen yankılar durmadan devam ediyordu. Gölün ortasında beyler, Zippa'nın vücuduna su dökerek altın tozlarını akıttılar. Salın üstünde sırtüstü yatan rahipler, kollarını birbirine kavuşturup, gözlerini yumarak; Bochika'ya ilâhi okuyorlardı; Tanrı ışık hüzmeleri ile gölün dibine iner ve yapılan bağışlara sevinirdi. Vücudu kumaşlarla donatılan Zippa, suya altın levhalar ve kaplar bırakıyordu.

Tapınakta Sugamuxi, büyük rahip, saatlerden beri kara dua hasırı üstünde yatıyordu. İri güneş sembolü Bochika'nın resmi, başı üstünde duruyordu. Kutsal toprak kaplar, türlü şekillerde ve boyanmış olarak, duvarlar boyunca dizili idi. İçlerine kurban bağışları konulmuştu: Başları hüzmeli, her iki elleri asalı - ki, bu asanın tepesinde bir kuşcağız otururdu - hacı figürleri, hayvanlar âleminden alınmış yakarıcı ve çağırıcılar, böcekler, kertenkeleler, yılanlar... Burası rahiplere mahsus bir yerdi.

İşte burada büyük rahibin ruhu, vücudundan ayrıldı; ağzından çıkıp yerin altına gitti. Ruh bir nehre vardı. Orada örümcekler gördü. Örümcekler onu ağa alarak öbür dünyaya yolladılar. Rahip bazı yeni gelenler gördü ki, henüz gururla bakıyorlardı, bazıları paramparça elbiseler taşıyorlar, bir çokları da çırılçıplak dolaşıyorlardı. Rahip

onları sorguya çekti ve cevap aldı: Kendi elimizle öldüğümüzden şimdi bize bakacak ve giydirecek kimsemiz yoktur. — «Niçin kendi kendinize kıydınız?» — «Ne yapalım, memleketimize beyaz şeytanlar geldi.»

Büyük rahip on kişiye daha sordu, on kişiye daha sordu, on kişiye daha sordu. Cevap hep ayni idi. O, kendini bildirmedi. Büyük bir korkuya tutulmuştu. Dönmeliyim, gitmeliyim, gelenler pek çoğaldı! Ruhların akını azalmadan devam ediyordu. Etrafta bir kalabalık, bir patırdı, bir şamata ki, sorma! Sordu: «Daha gelecek çok mu?» — «Çok, pek çok; hele bir etrafına bak, hele bir bak!»

Kalabalık, sonsuz kalabalık. Bir de baktı ki, bağrışan adamlar tarafından götürülen ve ağlaşan kadınlar tarafından takip edilen bir kol gelir. Bu, meğer Zippa Thyszquesuska'nın sedyesi imiş.

Ruh geri dönüp, cesedin göğsünü yoklayarak ağızdan içeri girdi. Sugamuxi gözünü açtığında gece olmuştu. Yine dua hasırında yatıyor ve rahipleri yanında bulunuyordu.

Ertesi sabah Zippa sordu: «Sugamuxi, sardun mu?»

Sugamuxi: «Örümcek üzerinden yer altı dünyasına vardım. Beyazlardan konuşan pek çok. Bağrışan erkekler ve ağlaşan kadınlarla çevrili bir sedye taşıdıklarını gördüm. Arkadan da yine bağrışan erkekler ve ağlaşan kadınlar geliyordu. Sedyeden Mocoba kokusu çıkıyordu. Adamın parlak elbiseleri vardı. Gözlerinde zümrütler, kulaklarında zümrütler, burun delikleri ile göbeğinde zümrütler.» Zippa korktu: «Bu düş sana nerede geldi?» — «Bochika'nın resmi önünde.» Uzun bir sükûttan sonra Zippa insafsız rahibe bakarak, dedi ki: «Çağır yardımcılarını da beni hazırlasınlar!»

Zippa'yı beş gün tapınakta hazırladılar; dua etti, oruç tuttu ve uyanık durdu. Halk, onun Bochika'ya gideceğini öğrenmişti.

Güneş doğmadan rahipler Zippa'yı uzun, karanlık ve taşlarla çevrili yollardan geçirerek kurban meydanına götürdüler. Sık orman kara, gök donuk mavi, esen hava buz gibi soğuktu. Rahipler yüzlerini doğuya çevirip diz çöktüler. Kara ve kırmızıya boyanıp, kral ziynetlerini takınmış olan ihtiyar Zippa, Bochika'nın muazzam sütunu altındaki taşların üstünde duruyordu. Gök dalga dalga aydınlanıp, ilk ince hüzmeler sütunu yaldızladığı sırada, Sugamuxi, kurban mızrağını Zippa'nın vücuduna daldırdı. Rahipler onu taşların üstüne yatırıp, göğsünü açtılar ve kanayan yüreğini kesip aldılar. Kurban rahibi yüreği güneşe gösterdi. Fülüt ve borular ötüyor, rahipler ilâhi okuyorlardı.

Beyazların güneyden, Velez bölgesinden gelen kolu, Suarez nehri boyunca yukarı çıkınca, ümitsiz kaçaklar batıya, **Cokui** dağlarına yöneldiler. önlerine çıkan cesetlerin yığını beyazlara bile dehşet veriyordu.

Iraka tapınağı da, bütün öteki yapılar da alevler içinde idi.

YABANLIĞA DÖNÜŞ

Kuzey ve batıya doğru yol kapalı idi. Güneyden yukarılara av köpekleri ile yeni beyaz çeteleri çıkıyordu. Avrupa'dan gelen gemiler, Coro önünde demirleyip yerli köleler tedarik ederek, Magdelene nehrini Hondas'a kadar çıkıyorlar, sonra dağlara kadar tırmanıyorlardı. Amazon'un geniş ovası serbestti.

Dağlar ikişer, üçer zincirler halinde uzanıyorlar, batıya (denize) doğru dikine düşerken, doğuya doğru alçak araziye kadar düzleşiyorlardı. Burada volkanlarla dolu idi. Güneyde **Minchiumarida, Corcovada, Tronada,** kuzeyde

Llaimas, Calaqui, Antuko, en yükseği **Maipo. Akonkapa** yakınlarında iki sıra birbirinden ayrılıyordu; birisi denizi yalarken, öbürünün üstünde kızgın ağızlı volkanlar yükseliyordu: **Copiapo, Antofallo, Lallaillaco. Hullayo** ile **Marannon** uzun ara vadilerinde uzanıyorlardı. Bunlar - Cordillere'ler - temel kristalleri üstünde çakmak taşı ve arduaz bulunan en eski dağlardı ki, volkanlar sırtlarına lâv döküyorlardı.

Hurmalar, kaktüsler, sazlar yaprak dökmezler, yalnız tohumlarını döküp, istirahate çekilirler. Fakat, insanlar sıcaklardan ve su taşkınlarından hoşlanmazlar, toprak üstündekilerin yok olmasını istemezler. Gerçi, onlar kuşlar gibi mes'ut uçuşlarla havaya yükselemezlerse de, dağların önlerine çıkardığı uçurumları ve açık mesafeleri yine yürüyerek aşarlar; onlarınki kadar keskin göz, atlarla köpeklerde bile onlarınki kadar uzaktan sezme gücü yoktur.

Dağlar ile eski geniş platoların öbür yakasından insanlar ovaya indiler. Kimi sallarla içinden, kimi yürüyerek kenarından kuzey nehirlerini ve Marannon'a dökülen ırmakları takip ettiler.

Pampalarla (1) birlikte **Passasso** ırmağının yakınındaki büyük **Kimachuama** gölü de gözüktü. Kuzeyden ve doğudan kaçan kavimler işte buraya sığınıyorlardı. Tanımadıkları nehirlerde kürek çeke çeke yurtlarından her gün biraz daha uzaklaşıyorlardı. Artık, arkalarına taş atmaktan veya yollarda iz bırakmak için ağaç dalları sürüklemekten vazgeçmişlerdi; ırmaklara da çalı - çırpı atmıyorlardı. Çünkü, artık cedlerin arkadan gelmelerini beklemiyorlardı, bunun imkânı yoktu; gelmeye kalksalar, tekinsizleşeceklerdi, onları saygı ile ağırlamak mümkün olmuyor-

---

(1) Pampa: İnka dilinde otlu ova demektir. (Çev.)

du ki! Kaçaklara hiç bir yerden, ne topraktan, ne hayvanlardan, ne de ağaçlardan yardım gelmiyordu. Ne onlar bu dağları, hayvanları ve ağaçları biliyorlar, ne de bunlar onları tanıyorlardı. Bir çokları daha çok ileri gitmek istemediler. Nasıl yüzlercesi **Canka** nehri ile **Papoyan** yolu boyunca yatakalmışlarsa, burada da yüzlerce insan doğu dağlarında, **Napo, İka, Pa** ve **Passaso** vadilerinde dökülüp kaldılar. Bir çoklarının boğulduğu bataklıklara daldılar, vahşî ormanlardan geçtiler, kaya duvarları dibinden yürüdüler, yar ve uçurumlara köprü kurdular. Ellerinden geldiği müddetçe de lamalarını birlikte sürdüler.

Müthiş dağlık! Vadilerden kalkan bulut kütleleri gidip, beyaz başlıklar gibi, dağ tepelerine geçiyorlardı. Etraflarında gök gürlüyor, başlarına taşlar yuvarlanıyordu. Sonra kamçı gibi keskin yağmurlar! Kendi yurtları kuraktı, ölüleri mezarlarında mumya gibi kururlardı. Halbuki burada su, boz sütunlarla yeri, göğü birleştiriyordu; yeri oyuyor ve çiğniyordu.

Hayatta kalanlar güneyde Maranon üzerinde toplandılar. Orada kendilerine yardım eden karalar oturuyordu.

Rimachuama gölü üzerinde kurdukları kötü hurma kulübelerinde ve boğucu bir hava içinde, hâlâ kanı akmakta olan İnka devletinin kaçakları çömeliyordu, - kadın kabilelerine kadar bütün karaları, beyazlara karşı ayaklandırmak istemiş ve çoktan ölmüş olan Guzumarra'nın kavminden arta kalan erkek, kadın ve çocuklar!.. Artık tüy manto giymiyorlardı, ne eyalet halkları arasında, ne de beyler, gözetçiler ve tebaalar arasında hiç bir fark kalmamıştı. Yaşlılar öç ekiyor, gençler kin biçiyorlar, fakat hepsi de komşu aşiretlerle birlikte av ve balık peşinde seğirtmek zorunda bulunuyorlardı. Güneş Tanrının halktan yüz çevirmesi, yaşlıların işledikleri cinayetler yüzünden olduğuna dair gençler arasına yayılan bir inanç, bir öldürme salgınına sebep oldu. Daha yolda bile bu görülmüştü.

Vadide bütün yaşlılar, beyler, saray memurları ve gözetçiler, genç erkekler ve hattâ kadınlar tarafından öldürülüp ortadan kaldırıldılar.

Rimachuama gölünün batısında Guzumarra'nın sönen halkından arta kalan gruplar yerleşmişti; o Guzumarra ki, yardım bulmak için arkadaşları ile birlikte uzun bir yolculuğa çıkmış, Amazon Kraliçesi İnti Cussi tarafından başı yarılarak başkasına hediye edilmiş, arkadaşları, kadın kabileleri içinde mahvolduktan sonra, nihayet yeni ay bayramında onu da büyük Tatu dansa çağırarak mızrak darbelerine kurban etmişti.

Erkekler bir köy kurdular. Akşam bir yandan kaval çalınırken, bir yandan da Guzumarra ve arkadaşlarının dahi söylemiş oldukları türkü söyleniyordu:

«Anam beni yağmurda ve siste doğurmuş, yağmur gibi ağlayım, sis gibi dağılayım diye.

Beni emzirirken, sen bir sefalet beşiğinde büyüyeceksin, diye ninni söylerdi. Yağmur, fırtına büyümeme engel olmadılar.

Dostlarımı arayarak nereye varsam, bütün dünyada sefalet buluyorum.

Lânet olsun doğduğum güne!

Lânet anamın karnına düştüğüm geceye! Lânet, daima lânet!»

Toplantı evinde duvarın dibine oturtulmuş bir kaide üstünde bir heykel sütun duruyordu; bu ağaçtan yapılmış ve köşeli kısa bacakları sıkıca birbirine dolanmış bir erkek figürü idi. Şekli kaba ve dört köşe, suratı yassı, ağzı, dört köşe, burnu uzun ve yanakları dikey köşelerle resimli idi. Başında sivri bir külâhı vardı ve ellerini karnının önünde tutuyordu. Bu **Virocoha** heykelini bura ormanlarının sert odunundan kesip yapanlar, **Tiahuanaco** ile **Akkapana** kutsal yüksek vadisinden gelenlerdi.

Kendisi ile sıkı bir yarım halka halinde oturanlara

dönerek, İnka soyundan gelen çok koyu renkli, gürbüz ve hâlâ genç adam —ki onu öbür yanda **Cristobal Paullou** adı ile vaftiz etmişlerdi— : «bakın gözünüzü kaldırıp şu Virococha'ya!» dedi; «Biz ona sadık kaldık. Dağlarımızın koruyucusu odur. Babalarımız ona tapmakta tereddüt ediyorlar, yalnız güneş tanrının önünde eğilmek istiyorlardı. Sonra Virococha'nın ayaklarına kapandılar, ama iş işten geçmişti. Şimdi evini yıkıyorlar. Bekliyor ki biz biraz kendimize gelelim ve düşmanlar biraz zayıflasın; o zaman önümüze düşüp bizi savaşa ve zafere götürecektir.»

Genç adamlar büyük adı haykırdılar.

Paullou anlattı: «Guzko memleket üstünde bir tahttır. Orada mavi bir göl vardır. Büyük bir yol oradan geçerek **Potosi**'ye gider. En kudretli Inka'mız **Muayna Capoç** orada, **Tiahuanaco** denilen sapa bir vâdide doğmuştu. Yazık ki içinizden hemen hiç biri **Vilkamajo** vadisinin üstündeki evi, **Ollantai**'nin evini görmemiştir. Erkeklerimizin binlercesi on yıldan fazla bir zaman onu kurmaya çalışmışlardı; coşkun nehri geçirerek dağlardan taş taşımışlar, yarlara, yamaçlara köprüler atmışlar, taşları yonup düzeltmişler, yer altında granit levhalar döşemişlerdi. Bu yüksek duvarlı avlusu, geniş salonları ile muazzam bir yapı idi. İçinde biz insanların heykelleri bulunurdu: Kucakları çocuklu kadınlar, bir kadehten içen erkekler Bazıları nehir üstünden yürürlerdi. Bütün bunlar bizdik, Virococha'nın koruduğu biz zavallı insanlardık. Beyazlar onun evini yıktılar. Kahrolsunlar!

Bilin ki Virococha, en eski zamanlardan beri hep Tiahuanaco'da otururdu. Korkunç sıcak tanrısı bizi sattı. İçimizden gerçek Biliciler doğuncaya kadar, ileri gelen birisine bağlanmalıyız. Bizi yerden kaldıran, insanların kaslarını kuvvetlendiren Virococha'dır; tehlikeli yolarda ellerinden tutan odur. Yanlarında durup nasıl sapan sürülece-

ğini, yapı yapılacağını, kumaş dokunacağını öğreten odur.»

— «Beyaz adamlar niçin bize geldiler?»

— «Bilmiyoruz. Zamanı gelince Virococha bize yine öyle bir adam gönderir ki, beyazları mahveder. Kimdir bu beyazlar? Yurdumuzu basıp ölüm ve yıkım saçan bu mahlûkların kim olduğunu düşünmek bizim en büyük acımız, en umutsuz derdimiz olmuştur. İşi çok geç kavradık. Onları ruhlar, hattâ tanrılar sandık. Bazılarımız atlarının önünde yere düştüler. Babalarımız beyazların ölebileceklerine inanmıyorlardı. Ah, biz ne kör, ne sağırmışız! Babalarımız, cedlerimiz ne yaman günahlar işlemiş olacaklar ki, kimse onlara yardım etmedi, gözlerini açmadı! Gördükleri, alışkın oldukları ölçüleri o kadar aşıyordu ki, insanüstü mahlûklar düşünmek zorunda kaldılar. Cinayet, ant-bozarlık görülmedik bir kerteye vardı. Barışçı varlıklar şerlerinden korunsun diye, bu yırtıcı hayvanlar için denizin öte yakasında özel bir ülke yaratılmış ve etraflarına büyük bir su halkası çekilmişti. Fakat onların şeytan ruhu su halkasını kıracak kadar kuvvetli idi. Bize yol buldukları gibi, daha başka kavimleri de bulacaklardır. Onlar mel'un şeytanlardır, kimsede onlara karşı koyacak silâh yoktur. Evet, şimdilik onlara karşı kullanacak silâhlarımız yoktur, fakat yaratacağız. Sonra biliyoruz ki, onlar kendi kendilerini yok edeceklerdir. Onları canevlerinden vuracak mızrak muhakkak yapılacaktır! Krallarımızı ve beylerimizi tepeleyen beyazlar başbuğu kimdi sanki! Bir domuz çobanı, kötü bir asker, memleketinde hiç bir şey olmayan Pizarro değil mi? Bu domuz çobanının arkasındaki askerler kimdi? Bir avuç yabani, **Hualloyan** üzerindeki şu ufak köyün yarı ahalisi kadar bir şey; otuz tane de at. O işte bu kadarcık kuvvetle Tumbez'de karaya çıkmıştı. Yalan söyledi, öldürdü, ahmak babalarımız bu kaplanı tanrı yerine koydular.»

Bir başkası: «Ben aralarında konuştuklarını duydum: Onların en büyük kaygıları, öldürecek ve ahmaklaştıracak silâh bulmaktır. Kendi memleketlerinde herşey altüst olmuş, hiçbir ruh onlara sahiplik etmiyormuş. Yalnız müthiş büyüler keşfetmişler, memleketlerinde uğursuz büyücüler hâkimmiş. Onlar birbirlerini yok edecekler. İyiler susuyorlar ve kendi haklarında artık bir şey bilmiyorlar, başkalarını suçlu bulmaya cesaretleri yoktur. Kötüler açıkça istediklerini yapıyorlar, kanunları kendileri düzüp, devletleri kendileri yönetiyorlar.»

Kalabalıktan bir sızıltı duyuldu: «Söyle Christobal, sor Virococya'ya ki, yoksa o da mı bizi istemiyor? Yok olup gidelim mi? Virococha'ya yalvar da, kerem edip söylesin: Biz yok olacak mıyız? Biz beyaz kaplanlar için yer altında çalıştık. Üstümüze kaplanlar ve ejderhalar gönderilip, canlı bir şey kalmayıncaya kadar herşeyin yok edileceği söylenmez miydi zati? Virococha bir zaman ateş yağdırdı idi, şimdi de beyaz kaplanlar yağdırıyor. Biz onların atlarını, köpeklerini öldürebiliriz, kendilerinden bir orduyu da yok edebiliriz; lâkin onlar bize bakarak o kadar kuvvetli ki, biz onların yanında, kaplanın yanında güvercin gibi kalırız. Onlar insan oturan heryeri kaplayacaklar. Halimiz ümitsizdir. Yalvar Christobal, Virococha'ya sor da yokolup olmayacağımızı söylesin!»

Kalabalıktan başkaları da bağırdılar: «Evet, sor Christobal, niçin bekliyelim? Bak nasıl eriyip gidiyoruz! Burası ne kadar rutubetli! Yola uzanıp kalan ve bize veda eden ana-babalarımız bütün olacağı biliyorlardı. Emri anlamışlardı. Yer yüzü çöle dönecek, beyaz kaplanlar hayatı söndürecek olan ölüm vasıtalarıdır, dünyanın eskisi batıp bir yenisi doğacak. Biz bir işe yaramayız, Virococha'ya sor da bak. Kadere boyun eğeceğiz.»

Christobal Paullou cevap verinceye kadar hayli vakit geçti. «Katilin ömrü uzun olmaz. O içini kurt yemiş bir

meyvedir. O kendini yok edecek. Virococha'ya soracağım. Cevap vermesini rica edeceğim. Ah kardeşler, ne güzel bir memleketimiz vardı! Ah kardeşler, nasıl kendimizi tanımıyacak kadar kör imişiz!»

Birisi tok sesli bir davula vurdu ve ötekiler hafif bir matem havası tutturdular. Birçoklarının elinde, sıkı sıkıya tuttuğu bir Virococha heykeli vardı; onların kimi lâv taşından, kimi yeşil arduvazdan, kimi de altından yapılmıştı. Çabucak hava kararıp dışarda büyük ateşler yakıldı; içeriye duman vuruyordu. Bir fısıltıdır başladı. Yurt haberleri alınıp veriliyordu. Beyazların son insan avından kimler yakayı kurtarmıştı ve daha kimlerin buraya çıkagelmeleri ihtimali vardı? Dağlığa yukarı bir posta servisi kurmayı müzakere ettiler ve kaçaklar için yiyecek ile kılavuz yollamaya karar verdiler. Yolların nasıl bozulduğu, köprülerin nasıl çöktüğü, kanalların nasıl kuruduğu üzerine konuşmalar oldu. Keder bağırlara taş gibi çökmüştü. Memleketimizin işi bitti. Ne zaman geri döneceğiz? Sesimizi duy Virococha, gör bizi ve bize yardım et! Köle avlarından ve beyazların nasıl tekmil köyleri pazarlara sürdüklerinden konuşuldu. Beyazlara ne büyük bir kin besleniyordu! Ah, onlar hiç te ölmez değillerdi, onlar da bütün insanlar gibi acı çekerek ölebiliyorlardı!

Ateşin kırmızı ışıkları Virococha'nın dört köşe heykeli üstünde oynaşıyordu. Göğüs hizasında tuttuğu ellerinden sağında kısa ve geniş bir kılıç, solunda da bir kadeh vardı; kadehin içine bir adam düşmüş ve dışarda yalnız dizlerinden kırılmış bacakları görünüyordu.

Evden çıkıp, kapı Paullou tarafından kilitlendiği zaman, kaval sesi karışık türkü hâlâ karanlık köyde yankılanıyordu. Yukarda küçük yıldız noktaları, aşağıda bulut bulut ateş böcekleri..

Cundinamarka'nın kuzeyinde, **Pastaza** ve **Morana** nehirleri boyunca aşağı doğru kaçan Zippa'nın adamları da

başka türlü yanıp yakılmıyorlardı. Bunlara **Antiochia** çevresindeki bölgelerden kaçan kafileler karışıyordu, ki bunlar beyaz hayvanların marifetlerine dair korkunç haberler veren altın-gümüş madenleri köleleri idi.

«Her yerde ibadet ettiğimiz bütün tapınakları, evleri yaktık. Hiyaneti önlemek için ardımızda hiç adam bırakmadık. Lâkin onlar şüphelendiler ve konuşmalarımızı gizlice dinlediler. Kurnaz adamlar, dilimizi anlıyanları da çok. Altın ve gümüşün nerde bulunduğunu söyletmek için adamlara işkence ettiler. Altın ve gümüşün ne işlerine yaradığını bizden bilen yoktur. Onlarla yüklü gemiler yolladılar, lâkin hayrını görmemeleri için biz de elimizden geleni yaptık: Ne kadar rahip buldu isek seferber edip, evimizden aldıkları, toprağımızdan çıkardıkları bütün altın ve gümüşü, incileri ve kıymetli taşları lânetledik; hayrını görmesinler, onlara hastalık, kısırlık ve savaş getirsin, canları paralanıp koruyucu ruhları şaşkına dönsün! Madenlerde bize toprak attırdılar ve ırmaklarda sulara yatak değiştirttiler. Bizi Iraka'ya, yanmış kutsal şehre götürdüler. Orada Guatavita gölünün suyunu kanallara akıtıp dibinden altın çıkarmaya mecbur olduk. Kısacası, nerde altın bulursak onlara getiriyor, önlerine döküyorduk. Gözetçileri bir sandalyada oturuyor, tüfekli bıçaklı muhafızları ayakta nöbet bekliyorlardı. Sarı zehri ellerine alıp tartıyorlar ve seviniyorlardı. Bu hâli gördükçe herbirimiz içimizden lânet duasını okuyor ve dileğimizi yerine getirmeleri için taşlara, kayalara yalvarıyorduk. Altını ve taşları hiç bir zaman öyle müthiş bir hırsla elleyip kutlamadık. Nasıl kutsal şeylere bakan ölürse, onlar da bunlara dokununca ölecekler. Taşlar bizi duydular, bunu biliyoruz.»

«Bizim adamlarımızı yakalayıp sıralara yatırdılar ve bu sıraların önüne koydukları toprak kaplarda ateş yaktılar. Sonra bizi ve sıralarda yatanları altın, gümüş ve mücevherlerin nerde bulunduğu hakkında sorguya çektiler.

Cevap vermiyenlere rahipler emre itaat tavsiye ediyorlardı. Eğer yine söylemezlerse kömür ateşini yaklaştırarak ayak tabanlarını yakıyorlardı. O zaman çoğu söylüyordu.»

Bu haberleri duyanlar ağlaştılar.

«Korkudan felce uğramış gibi kaçamıyan zavallı adamlarımızı yangın yerlerindeki mezarlıkları göstermeye zorladılar.»

Bunu duyanlar bağrıştılar.

«Mezarları açıp ölülerimizi dışarı çıkardılar; üstlerinde ziynet eşyası, şeref madalyası gibi değerli hediyeler namına ne buldularsa aldılar. Mezarlardan ele geçirdikleri altının evlerde bulduklarından daha çok olduğunu söyleyerek öğündüler, ki yalan değildir. Biz altını hep cedlerimizi ve ileri gelenlerimizi ululamak için kullandık.»

Cundinamarka.dan gelen kitlelerin yaptıkları temizlik pek esaslı idi. Zippa'nın ölümü, Guatavita tapınağının yıkılması bir karşıkoyma işareti olmadı. Koca bina bütün değerleri ve kutsallıkları ile, bütün manastırları ile tutuşup yanarken beyaz kıtalar korkmuşlar, karaların umutsuz bir saldırısına hazır olmaları gerektiğini sanmışlardı. Halbuki hiç öyle olmamış, dilsiz halk kitleleri parça parça birleşerek, derin bir nehir gibi aşağılara doğru akmıya koyulmuşlardı: dağınık guruplar çıkıyor, parçalar dökülüyor ve dağlık terkedilip Ûpia nehri geçildikçe - kimbilir nereye doğru - düşenlerin ve dökülenlerin sayısı kabarıyordu. Sonunda ayakta kalanlar yaşamaya gerçekten azmetmiş olanlardı. Kalabalıktan süzülenler daha ziyade silâhları ve kuvvetli vücutlarıyle savaşçılar kastının erkekleri idi, ki bunlar beyazlara saldırmak için, pek seyrek olarak, önderlerinden emir almışlardı. Şimdi bu savaş erleri kendi günlerinin geldiğini hissediyorlardı. Yanlarında çifçiler, zenaatçılar ve rahipler yürüyordu. Savaşçılar biraraya gelerek, kalabalığa söz geçirmeye çalışan rahipleri öldürdüler. Onları hâlâ şevkle dinliyorlar ve hâlâ ruhları imdada ça-

ğırıyorlardı; halbuki kaçmalarına izin vermeyen savaşçılardan nefret ediyorlardı. İşte bu savaşçılar şimdi mızraklarını nasıl kullanacaklarını göstereceklerdi. Başa artık onlar geçmişti. Kaçaklar yığınından savaşçı bir alay doğmuştu.

Takımlar, hâlâ birkaç tepesi bulunan ve bataklık stepe doğru gittikçe alçalan bol su bölgesinde geniş bir nehir koluna ulaştılar. Orada bir kıyıya yerleşirken kayalık yerde kırık testiler ve kaplar buldular. Duvarın kovuğuna sokulduklarında orasının su dolu olduğunu gördüler. Kayanın içine doğru derinliğine giden bu su mağarası meğer ölü külleri saklanan eski bir kavanoz tarlası imiş; bazı çanak ve kupalara ellerini değdiler ve geriye ittiler.

Burada ölüler vardı.

Yakın, uzak hiç bir kabile buralarda yaşamıyordu.

Ağızda yüksek ve koyu esmer bir çanak nöbetçi gibi duruyordu. Şişman karnında bir resim vardı: Bir maymun kolunu bir ağaç gövdesine dolamış, yanında çömelen bir adam başını eğerek, ellerini de dizlerine koymuştu.

Oradan çabucak uzaklaştılar.

Amazon'a dökülen kara ırmaklar bölgesine girdiler. Sayıları değişiyordu; birbiri ile irtibatlı ayrı guruplar halinde bazan onbinler yürürken, bazan karşı duran kabilelerle çarpışmak yüzünden koca koca bölüklerin yok oldukları görülüyordu. Nehirlerin taştıklarına, fırtına ile çalkandıklarına, met ve cezre tutulduklarına tanık oluyorlardı. Başka türlü yiyeceklere alışmak zorunda idiler. Köy ve şehirlerde düzenli bir hayat süren bu insanlar, şimdi bir sığınak dahi bulamaksızın, oyma kayıkları ile kauçuk ormanı ortasından ilerliyorlar, balık tutarak, yaban balı ve kök toplıyarak geçiniyorlardı. Kuvvetli olduklarına göre, başka kabilelerin oturma bölgelerinde de yerleşebilirlerdi; fakat uğursuz geçmişten yakalarını kurtaramıyorlardı ki! Dağlıktan yeni beyaz sürüleri iniyor ve göçmen-

lerden koca koca kafileleri yakalayıp esir ediyorlardı. Başıboş ve yabanlaşmış kurtlar nihayet Marranon nehri ormanlarına ulaştılar. Burada başka kaçaklara katıldılar. Bu göçün arkası ancak onyıllardan sonra kesilecekti.

Bir kıyıdan bir kıyıya çalınan davullar her iki yanda olup bitenleri bildiriyorlardı. Guzumarra'nın arkadaşları bir zaman ormanda kuruntulara başlamışlar ve yine ilk defa orada gülmüşlerdi; haşlayıcı sıcak ile, derilerine yapışan rutubet onları çökerterek şöyle dedirtmişti: «Yorulduk. Yürümesek dahi yorgunuz. Artık ne söyleyeceğimizi bile unuttuk. Dörtbucak ülkesinin yalnız adını biliyoruz, fakat orası hakkındaki bütün bilgimizi uğursuz bir büyü aldı götürdü.» Dikenlerle çalılar elbiselerini parçalamış, onlar da orman adamları gibi kara-kırmızı renklerle boyanmayı öğrenmişlerdi. Cundinamarka'dan Amazon ovasına doğru inen bu gurupların başına da tıpkısı geldi. Artık bir ses burada da söylüyordu: «Fakat ben, ben geri dönmem, asla dönmem!» Bir ikincisi: «Ben de hiç dönmem!» diye karşılık veriyor, sonra bir üçüncüsü, bir dördüncüsü ve daha birçokları: «Asla, asla dönmem! Dağlara bir kere daha çıkmak bize hiç nasip olmıyacak!» diye bağırıyorlardı. Bir zamanki Zippa tebaaları bile davul çalmayı öğrendiler.

Herkes yeni ve barışçıl, ciddî ve kuvvetli oldu. Adlarını kaybettiler. Yerli kabilelerin büyücülerinden ders aldılar. Şimdi uzak doğu bölgelerine, dağlardan ta büyük ovalara kadar oturanlar hep yıkılmış devletlerin kılıç artıkları idi; koca Amazon'un soluğunu duyan geniş ovanın kenarlarında dahi onlar oturuyordu.

Doğuya gittikçe alçalan ve bol tatlı suların yumuşak okşayışlarına maruz kalan muazzam toprak teknesi içinde ağaçların, otların ve bütün bitki çeşitlerinin büyümeleri aralıksız ve hızlı idi. Toprağın gücü, göklerin ateşi, suların bolluğu üçü bir arada herşeyden kuvvetli idiler.

III. Bölüm

LAS CASAS VE SUKURUJA

PUERTO'NUN ADAĞI :

Coro vâlisi Quesada'yı takip ederek Santa Fe'deki saz damlı kiliseyi her üç komutanın (Quesada, Belalcazer ve Federmann'ın) huzuru ile takdis ettiği zaman Las Casas henüz gençti. Ölüm her üç general ve çete başbuğunu yakalayıp hiçliğe fırlatmıştı; halbuki Dominiken papazı, ak saçlı olarak dahi, karalar arasında dolaşıyor ve hiristiyanlığı öğretmeye çalışıyordu. O **Chiappa** devletinin peskoposu idi.

Avrupa'dan durmamacasına yeni gemiler geliyor, komutanlar, tutma askerler ve silâhlar indiriyordu. İnsan volkanı lâv püskürmeye devam ediyordu. Yitmek ve yok olmak için beyazların geçmek zorunda bulundukları yol uzun ve korkunçtu.

Limanları ziyaret eden tüccarlar şarap, yağ, sirke, tuzlu domuz eti, elbiseler, atlar ve köpekler getiriyorlardı. Askerler bu mallara karşılık gemilere, topladıkları koyu derili insanları satıyorlardı. Yüz adam bir at ediyordu. Bir fıçı şaraba ağzının suyu akan herhangi bir kaptan veya komutan kendi kullandığı en güzel köy kızını feda ediyordu.

Bir gün bir adadan, yerlilerle ağır savaşlar yapmış bir kaptan geldi. Bu adam büyük bir tehlike zamanında,

on iki havari şerefine her gün on iki yerli öldürmeyi adamıştı. Genç ve sevimli olan kaptan bir çok askerler gibi husyelerinden hasta idi. Yorulmak bilmez Las Casas tekrar kıt'aya çıkmış ve bu kaptanın da hizmet ettiği, **Darien** üstünden ilerleyen kola katılmıştı. Bir gün teftiş maksadı ile müritlerinden birinin okuttuğu yerli çocukların yanına girince Las Casas birçoklarının ağladıklarını ve dersi dinlemediklerini gördü. Sebebini sorup, çocuklardan ana-babalarının dün ölmüş oldukları haberini aldı. Çocuklar daha fazla birşey söylemedilerse de, kıt'ada soruşturunca bu ölenlerin kaptan **Juan del Puerto**'nun gündelik kurbanlarından olduğunu öğrendi. Kaptan bu iş için ya av köpeklerini alarak ağaçlığa girip on iki kurbanını oradan seçiyor, yahut ta köle işçilere el atıyormuş. O bu yüzden işçi patronları ile hayli gürültü çıkarmış. Ama gayretli kaptan öldürdüklerinin yerini doldurmak çaresini buluyormuş.

Las Casas genç kaptanı çadırına çağırttı. Juan sefil görünüyor ve ağır ağır yürüyordu. Hemen oturup kasıklarından şikâyet etti ve hastalığı kaptığı zehirli ve yılanlı memlekete sövdü. Las Cassas ateşli gözlerine ve kuvvetli, titrek ellerine baktı. Küfürden vazgeçmesini istiyerek hergün ibadete gidip gitmediğini sordu. Juan tastik etti. Sonra rahip, dersteki çocuklardan bu gün duyduğunu tekrarladı. Kaptan şaştı ve bunun kendisi ile ne ilişiği olabileceğini sordu. — Ama bunlar sizin öldürdüğünüz yerlilerin çocukları imişler. — Haa, dinsizler mi? Olabilir. — Onlar gerçekten dinsiz mi? Biz onları okutuyoruz. — Benim öldürdüklerim dinsizdir. — İşçilerden de öldürüyormuşsunuz. — Onlar da dinsiz. Sonra da bay peskopos, eğer hakkımda bir dâva açmak istiyorsanız beni çadırınıza çağırmayınız. Harp halinde bulunuyoruz; harp halinde yaptıklarımdan ise yalnız generalime karşı sorumluyum. — Öyle tepeden konuşma, Juan del Puerto. Dava açmayı düşünmüş değilim. Ben kilisenin eski bir emektarıyım. Bunu bi-

liyorsunuz, bildiğiniz için de çağırımı kabul ettiniz; geldiğinize de iyi ettiniz. Siz hastasınız, içimizden hiç kimse Tanrının huzuruna ne zaman çıkacağını da bilmez.. Genç kaptan susuyordu. — Siz hergün bir düzüne adam öldürüyorsunuz. — Ölüm tehlikesi geçirdiğimiz ve yirmi arkadaşımdan yalnız sekiz kişi kaldığı bir sırada buna ant içtim: Eğer canımızı kurtarırsak on iki havari şerefine hergün on iki dinsiz kurban etmek boynumun borcu olsun, dedim. — Andınızı da yerine getirdiniz, haftalarca hergün on iki kişiyi öldürdünüz, öyle mi? — Evet.

Ak saçlı Las Casas kaptanın iskemlesi önünde durdu: — Hergün on iki insan ha! — Ama bu bir anttır. — Günah çıkartmaya gitmeli ve andınızın bozulmasını dilemelisiniz... Rahibi tereddütle süzen kaptan: — sorumluluğu üstüneze alıyor musunuz bay peskopos? Las Casas'ın iri kara gözleri bir an öfke kıvılcımı saçtıktan sonra küçülüp mahzunlaştılar ve rahip sükûnetle: — Evet, dedi, iskemlesine çöktü. Asker gitmeye davrandıysa da rahip kalmasını rica etti ve gözleri zayıf olduğundan yaklaşmasını diledi. Şimdi Juan del Puerto'nun yanında oturuyor, bir yandan tesbih çeke çeke mırıldanırken, bir yandan da yanmdaki adamın ruhunu sezmiye çalışıyordu. — Andınızı yerine getirerek ilk düzüneyi öldürdüğünüz zaman ne düşündünüz kaptan? — Karanlık bir ifade ile gözlerini yana kaçıran genç adam, Las Casas'ın sesindeki yumuşak tonu duyunca çizgilerini daha da sertleştirdi ve kaşları arasında fena hatlar meydana geldi. — Las Casas, sizin buna karışmaya hakkınız yok, siz daima ağırlık kolunda bulunduñuz; ya ata bindiniz, yahut ta kendinizi taşıttınız. Bu yerlerde bulunmanın bize kaça malolduğunu görmediniz. — Rahip ayni yumuşak sesle devaf etti: Peki, buraya niçin geldiniz? — Ruhları kurtarmak için değil herhalde, herhalde bunun için değil! Eğer bir ruh kurtarmak istese idim, bu herşeyden evvel kendi lânetleme ru-

hum olurdu. İspanyol, Portekizli, Hollandalı veya Alman olsun, bütün arkadaşlarım da daha iyi durumda değiller. Öbür yanda başı sıkılıp ta bu yakaya göçmek zorunda kalan herkes lânetlidir. İşte hepimizin kaderi bu. O harikalı keşif seyahati işte bu. Yalnız bir ay, bir hafta burada bulunup etrafa bakmak herşeyi kavramaya yeter. İnsanı buraya süren altındır ve altın ise pahalıdır. Ah dünya altını tanımasaydı! Gerçi o olmasa başka bir şey onun yerini tutardı ya!.. Bizde iş yok, peskopos, inan bana, yaşım genç ama, epeyce insan gördüm. — Devam ediniz. — Öbür yandaki memleket bize muhtaç değil, bunu biliyorsunuz. Keşişlere katılmak istemiyen kaybolmuş demektir. İspanya tacının hepimize verecek kadar bol memurlukları yoktur. Ben bir köylü de değilim. İyi ki kral harpleri açıyor; yoksa hepimiz toplanır, onu bizimle cenkleşmeye zorlardık. Kral beyazlara karşı savaşmadığı takdirde, bize kılıçlarımızı kullanacak böyle yerler göstermelidir. Köylüye sapan ne ise, bize de kılıç odur. Gerek kendimiz, gerek kralımız için ekip biçme aracımız kılıçtır. Kılıç ise bunu kana bulanarak yapar; bu belli bir şey. Fakat döktüğümüz kanı kendi kanımızla nâmusluca ödemekteyiz. — Genç yaşınıza göre siz çok savaştınız. Onun için sanıyorum ki, kaptan, siz bir insanın ne demek olduğunu bilmiyorsunuz. — Susun Allahaşkına! Burada insan ne gezer? Bunlar insan şeklinde sarmaşık otudur. Kılıcım bunların kanına bulanmıştır. Her yeyip içen ve çocuk doğuran insan mı olur? Atım bir insandan daha iyidir, hiç değilse sadakatine güvenilir. Yerliler ise sadakat nedir bilmezler, kuru ot gibidirler. O kadar da çoklar ki, aralarından geçip gitmeye imkân yoktur, kol ve bacak yırtılır. Onları ayıklamak lâzım. Sonra yine biterler. — Bir daha soruyorum, onları öldürmekle ne kazanıyorsunuz? — Genç kaptan cevap vermedi. Başını yere eğmiş oturuyor, bir şey düşünür gibi görünüyordu. Sonra çocukça bir kahkaha attı ve: Affeder-

siniz! Öldürmek dediniz de aklıma bir şey geldi. — Ne geldi? — Yüreğiniz o kadar yufka ise söylemeyim daha iyi. — Söyleyiniz kaptan! — Bir yerde idik. Yanımda çoktanberi hasta, iyi bir dostum vardı. Şimdi kimbilir hangi toprağın altında yatıyor. Hareket emri almıştık. Dostumun uşakları arasında, herkes gibi çok iyi geçindiği bir oğlan vardı. Hareket emri üzerine dostum ona: Jose, Ignaz! der (adını iyi hatırlamıyorum) kalkanımı al da yürü, gidiyoruz. Oğlan cevap vermeden kalkanı alır. Dostum atına atlayarak benimle birlikte çeyrek saat uzaktaki toplanma yerine doğru sürdü. Lâkin çocuk köyün kenarında ayak diredi ve bir ihtiyar eşek gibi kımıldamak istemedi. Dostum, yürüyecek misin? diye bağırdı; oğlan yine put gibi durdu. Dostum sabırsız değildi, şaşkınlıkla bana döndü: Budala sıpayı ne yapmalı? Atından inip dizgini bana vererek oğlanın yanına vardı: Kalkanı taşıyacak bizimle geleceksin. — Gelemem. — Geleceksin diyorum sana! — Sükût. O zaman dostum kamasını çıkardı: şunu görüyor musun? Yürümemekte inat edersen kulaklarını birbiri arkasına keseceğim. — Oğlanda yine ses yok. Dostum çocuğun başını yakaladı ve hiç telâş etmeden, riç raç, iki kulağını da kesti.. Las Casas ellerini gözüne kapatarak: İmkânı yok! dedi.

— Fakat ben yanında idim. Dedim ya, sizin yüreğiniz yufka. Oğlan kımıldamadan, yüzünü bile buruşturmadan duruyordu. Başına geleceği elbette biliyordu, lâkin omuzlarına kan aka aka şöyle diyor olmalı idi: Ölümden öteye yol var mı? — Olur şey değil! — Evet. Dostum devam etti: İşte inadın sonu, geliyor musun? Oğlan hayır! mânasına başını salladı. — Düşün çocuk. Ben senin iyiliğin için söylüyorum. Artık güzelliğin kalmadı. Kızlar sana âşık olmıyacaklar. Haydi yürü! — Oğlan bir adım atmadan kalkanı yere bıraktı. Dostum burnunu yakalayıp bir çalmada üst dudağı ile beraber biçti. Çocuk yine birşey demedi.

Dostum öfke ile atma binerken söylendi: Bu eşeklerle başa çıkılmaz, hepsi ayni soydan. Başımı geri çevirdiğim zaman budala oğlan yere düşmüş, köyden koşa koşa yanına adamlar geliyordu. Sıpa artık ayakta duramıyacak kadar kan kaybetmiş olacaktı.

Biraz sustuktan sonra kaptan «Hikâye şöyle, aklıma geliverdi!» dedi; «Dostum şüphesiz iyi bir adamdı, çok sevgili bir arkadaştı. Öleli çok oldu.»

Las Casas kendisi ile savaşıyordu. Ne diyeceğini bilmiyordu. Bu iğrenç, bu tüyler ürpertici adama ne diyebilirdi? Elini gözleri üstünden geçirerek: «Arkadaşını bırakta kendinden bahset. Böyle adakları neden yapıyorsunuz? Hele biraz düşün.» Genç kaptan gülümsiyerek zayıf yüzünü ona çevirdi: Bunu siz daha iyi bilirsiniz. Tanrıdan rahmet kazanmak için. — Müdafaasız kimseleri öldürerek mi? — Peder Las Casas, ben hiç bir hıristiyanı öldürmüş değilim; meğer ki İtalyadaki meydan savaşlarında ola! Bu dinsizleri süngülerken şöyle diyorum: Tanrının huzuruna varıp deyin ki, ben lânetli bir dinsiz ruhuyum, beni buraya kaptan Don Juan del Puerto yolladı. Ne hoş bir sürpriz olur değil mi? — Böyle öldürdüğün adamlara hiç acımadın mı? — Hiç acımadım. Burası lânet bir memlekettir. Dinsizlerin kökünü kurutmak lâzım. Onlar beni zehirlediler; benden nasıl merhamet umabilirler.

Yerinden kalkan genç kaptan, işi olduğunu söyleyerek itizar ettti. İhtiyar piskopos, onun elini yakaladı: — Kılıcı kullanan bu eli, bugün hiç kimseyi öldürmeyeceğinize ve hemen günah çıkartmaya giderek, adağınızın çözülmesini dileyeceğinize dair söz vermedikçe bırakmam. Kaptan kararsız ve karanlık duruyordu. — Beni kandırmış değilsiniz peder. Dostlarım bana gülerler. — Ben piskoposum, günah çıkartma rahibiniz size, ruhunuzun selâmetinin buna bağlı olduğunu bildirecektir. — Eh, siz böyle dedikten sonra...

Las Casas saatlerce çadırında kaldı. Tekrar masasına oturduğu zaman orada İspanya tacına ve dinî makamlarına yazdığı mektuplarla raporların suretlerini gördü ve başını onların üstüne bıraktı.

ORMAN VAAZI

Erkenden, herkesin meşgul bulunduğu kampın içinde dolaşırken, onu saygı ile selâmlıyorlardı. Tırıs giden beş atlıdan birisi, komutan, rahibi görünce hemen aşağı atladı ve kendisini kampta görmekle memnun olduğunu söyleyerek, ayni gün birkaç komşu köyün kaçaklarını kovalamak niyetinde olduklarını anlattı. — Dinsizleri tekrar bir araya getireceğiz, okullarınızı yine dolduracaksınız bay piskopos. Las Casas kederli kederli cevap verdi: Bırakın gitsinler şu adamları. — Hayırola, umudunuz kırıldı mı? Hah hah ha! Böyle hergelelerle dolu bir memlekette savaşçı olamazdınız siz. Cesaretinizi kaybetmeyiniz, onları yine size getireceğiz. Onları her gün bir bölük kırbaçlı asker nezareti altında okula yollarsam, muhakkak çok iyi hıristiyanlar olurlar. — Çok sevimlisiniz bay komutan. İlkin kaçaklara benim gitmeme, onları geri dönmeye teşvik etmeme müsaade eder misiniz? — Seve seve. İşimizi kolaylaştırmış olursunuz. Fakat, onları nasıl bulacaksınız? — Teşekkür ederim, Allah sizden razı olsun. Bunun için bana birkaç gün mühlet verin.

Las Casas üç kere **Motilone**'lere hediyeler yolladı, hediyeler geri geldi. Üçüncü postacı da hediyeleri geri getirince, Las Casas ağladı. Postacıya bahşiş vererek içeri çekildi. Fakat, bu üçüncü postacı tekrar Montilone'lere giderek, gördüğünü onlara anlattı. O zaman yerliler arasında

uzun görüşmeler oldu. Beyaz rahibin kederi onları korkutuyordu. Onunla görüşmeye karar verdiler.

On kara adamın arkadaşlık ettiği Las Casas, **Mahates** yanında sandaldan çıkıp, altında bir yığın yerlinin toplandığını gördüğü çınar ağacına doğru yürüdü; hepsi tüy süslerini takınmış oldukları gibi, ufak bir grup da silâhlı idi. Rahip otların üstünde ilerlerken mızraklılar bir işaret yaptılar. Las Casas'ın yanındakiler nereye kadar varması caiz olduğunu ona tarif ettiler; burası karşılıklı sözlerin duyulabileceği bir yerdi. Bu sözleri duyan ve silâhlıları gören Las Casas durakladı. Yanındakilerden birini ileri göndererek, kendisinin tamamiyle silâhsız geldiğini, isterlerse sandalını aratabileceklerini söyletti. Yerliler hemen cevap vererek: Hoş geldiniz, böyle yapmak bizim âdetimizdir, dediler. Karalardan elli adım kadar uzakta, bir dal parçası ile çizmiş oldukları otlu yere ağır ve mahzun oturdu. Otururken dua ediyor, Allahtan yardım diliyordu. Onlardan kendini düşman mı saydıklarını, kabilelerini veya herhangi bir hemşerilerini incitmiş olup olmadığını sordu. Buna, hayır, dediler. Sonra eski yerlerini neden bırakmış olduklarını sordu. Bu da avlamak zorunda oldukları hayvanlardan dolayı idi. Çünkü, bu hayvanlar eski yerlerinden uzaklaşmışlardı. — Peki, niçin güzel küçük kiliseye gelmiyorlar, çocuklarını okutmuyorlardı? Hepsi de vaftiz edilmiş değiller mi idi? Eğer kendileri ve çocukları kiliseye giderlerse, av fena oluyordu. Las Casas bunu acı ile dinledi, onların ne yaman bâtıl inançları olduğunu biliyordu. Gözleri zayıf olduğundan, adamların yüzünü görmek için gayret sarfediyordu. Her iki başbuğun ve tanıdığı büyük oğullarının adlarını çağırarak sordu: «Yine saz ve yapraklarla uğraşıp maske kılıkları mı yaptınız? Maskeleriniz için yine bir kulübe mi kurdunuz?» Onlar, hayır, anlamına başlarını salladılarsa da, rahip zayıf gözleri ile iyi seçemedi. Yanındaki karalardan birine dönerek ne yaptıklarını sordu.

İşaret mi veriyorlardı? Adam cevap verdi: Sükûnetle bize bakıyorlar peder. — Alınlarını karıştırıyorlar mı? — Hayır, peder.

Bunun üzerine Las Casas tekrar başladı: «Size karşı nasıl dostluk duyguları beslediğimi bilirsiniz. Siz, beni uzaklara kadar götürdünüz ve dostlarınıza beni övdünüz. Ateşinizin başında çok oturdum.»

— «Sen şimdi de bizim dostumuzsun. Onun için buraya geldik, şimdi sizi selâmlayarak karşınızda oturuyoruz. Dostluğunuz bizce çok değerlidir.» — O halde söyleyin bakayım hakikati, vaftiz edilmiş olan sizler niçin benim derslerimden kaçıyor ve çocuklarınızı göndermiyorsunuz? — Olmuyor işte, Peder Las Casas. Biz fakir insanlarız ve çok çalışmak zorundayız. Çocuklarımızı da yalnız gönderemiyoruz. Kabahat yoksulluğumuzda Peder Casas. — Önceleri daha az fakirdiniz. Şimdi kötü yerlerde oturuyorsunuz. — Biz, beyazlar gibi akıllı değiliz; söylediğin sözleri seve seve dinleriz. Biz akıllı değiliz. Onun için bize darılma. — Maskeleri yaptınız mı, yapmadınız mı? — Hayır, Peder Las Casas.

Bunun hakikat olması için içinden dua etti.

— «Beni dinleyin dostlarım. Siz de benim gibi hıristiyanlarsınız. Aramızda hiç bir perde yoktur. Biz kardeşiz. Allah aşkına ormanlara gitmeyiniz. Ormanda şeytanlar oturur. Siz, benim kardeşlerimsiniz, lâkin inançlarınız henüz körpedir; onu kırılıp yok olmaya mahkûm ediyorsunuz. Sizi şeytanın aldatmasından korumak istiyorum. Size bir hayli tespih getirdim. Bunu elinize alıp, öğrettiğim duaları okursanız, büyük kuvvet kazanırsınız.» Las Casas, tespih demetini kaldırarak yerlilere doğru uzattı. Karşıda bir fısıltı başladı. Sonra iki genç mızraklı yaklaştılar ve rahipten oldukça uzakta durdular. Biri mızrağını uzatarak: «Ver!» dedi. Öfkelenen Las Casas bağırdı: «Ne? Sizde

utanmak yok mu?» Gençler tereddütle arkalarına, adamlara baktılar. Arkadan büyük başbuğun sesi duyuldu: «Beyazlardan çok çektik, korkuyoruz.» Las Casas demeti öfke ile salladı: «Bunlar kutsal tespih dizileridir.» — «Biliyoruz Peder Las Casas. Darılma. Bir çoklarımızda ondan var. Yağmur mevsiminde kulübelerde otururken daha da yapacağız.» — «Put yapacaksınız, put!» — «Rica ederiz, Peder Las Casas, kızmayınız. Üzülmeyiniz. Bize dost kalınız. Vereceğimiz hediyeleri kabul ediniz.»

Genç savaşçılar geri koşup, Las Casas'a zarif ve cüce bir canlı geyik ile, güzel bir papağan getirdiler. Yanındakilerin tuttuğu hayvanları okşayarak Las Casas: «Beni çok sevindiriyorsunuz. Görüyorum ki, beni hâlâ sevmektesiniz. Bana bir iyilik daha yapmak ister misiniz? Sözülmü dinler misiniz?» — «Dostumuz Peder Las Casas bize ne söylemek istiyor?»

— Sizinle böyle uzaktan konuşmaya mecbur oluşuma üzülüyorum. Bana yapraklardan, ayrı bir yer yapmış, kendiniz de böyle uzağa oturmuşsunuz. Halbuki ben, sizi halis bir yürekle öğütlemek ve öğüdüme uymanızı rica etmek istiyorum. Ruhlarının selâmeti için canımı vermeye hazır olduğum dostlarım, yanımızda öğrendiklerinizi unutmayın. — Beyaz adam ağlamasm. Kendisinin yanında çok şey öğrenmiş olduğumuzu biliyoruz. — Kavimler birbiri ile ilk karşılaştıklarında birbirinin dillerini ve geleneklerini bilmezler; hele bu karşılaşanlar iki ayrı âlemden olurlarsa, aralarında çok kolay anlaşmazlıklar doğar. Lâkin anlaşacakları gün de gelir. Çünkü, her ne kadar renğimiz ayrı ise de, hepimiz tek bir Allah tarafından yaratıldık ve Mesih yeryüzüne bütün insanlar için geldi.

— Güzel konuşuyorsunuz Bay Las Casas, her zaman olduğu gibi, açık söylüyorsunuz, sözlerin bize bal gibi tatlı geliyor. Lâkin, bu tatlı sözleri niçin kendi adamlarına söylemiyorsun da, bize söylüyorsun? Biz, senin kavmini ne

gördük, ne rahatsız ettik. Babalarımız ve bütün ecdadımız hep burada barış içinde oturdular.

— Gök yüzünde ölümsüz bir Allah var ki, yeri, göğü, aşağıda ve yukarıda ne varsa hepsini altı günde yaratmıştır. Ve sonra herşeyin nasıl olacağını emretmiştir. Aydınlıkla karanlığı ayırmış, ayı ve güneşi yerlerine koymuştur. Otlarla çayırları, besleyici bitkilerle ağaçları, sularla balıkları, karada sürünür ve yürür hayvanları, havada kuşları meydana getirmiştir. Güneş, Onun kanununa göre dönerek, gündüz ve gece olur, geceleyin ay ve yıldızlar gözükür. Suları bulut halinde havaya ağdıran ve ırmaklar halinde tekrar yerlerine döndüren, kurak ve yağışlı mevsimler yaparak bütün bitkilerin ve hayvanların beslenmesini sağlayan hep O'dur. Son yaratış gününde yaş toprağa el atıp, aldığı çamurdan insanın şeklini kendi suretine göre yaptı ve bu insan yüce yaratıcısına benzeyince, ona Tanrısal soluğunu üfledi. Böylece can verdiği insanı yeryüzüne, otlarla ağaçların, kuşlarla yürüyüyen hayvanların arasma koyarak, ona canlı herşeye hükmekmek kudreti vardi. Hayvanlara olduğu gibi, ot ve bitkilere de... İşte dünyanın yaratılışı böyle oldu.

Fakat, sonra insanlar azıp, Tanrı buyruğunu tutmaz oldular. O zaman Tanrı, gök yüzündeki bütün bentlerini açarak yeryüzüne o büyük tufanı gönderdi; bütün nehirler ve denizler taşıp karaları bastı. Sular dağları, tepeleri bile basarak bütün sürüleri boğdu. Kuşlar, üstüne konacak ağaç bulamadılar ve havada aç kalarak azgın sulara düşüp yok oldular. Sular kabarmay bşlyınca, insanlar yükseklere doğru kaçışıp, en yüce dağların tepelerine kadar tırmandılarsa da, alttan ve üstten gelen amansız sular yine hepsini yakalayıp boğdu. Gemilere binmiş olanlar da azgın fırtınalara dayanamadılar, battılar. Günlerce fırtınaya göğüs gerebilenleri yorgunluk ve açlık tüketti. Bü-

yük köpek balıkları ile timsahlar gemilere saldırıp içindekileri suya döktüler ve yediler.

İşte sevgili dostlar, - eğer içlerinde iyi bir kişi, Tanrının merhametine lâyık birisi bulunmasa idi - fenalıklarına ve azgınlıklarına kızarak Büyük Allahın yolladığı tufanda bütün hayvanlar ve bitkiler mahvolacaktı. O tek iyi kişi, Tanrısından aldığı buyruk üzerine büyük ve üç katlı bir gemi yaptı. İyi adam karısını, oğullarını ve cariyelerini bindirdiği gibi, her cinsten bir çift hayvanı da gemisine aldı. Nuh adındaki bu iyi adam, yedi gün geçtikten sonra, gemisinin kapı ve pencerelerini sıkıca kapattırdı ve kararlaşan büyük tufan da başladı. Tufanın ana gayesi, insanoğlunun müthiş, sebepsiz ve onulmaz kötülüğünden ötürü yeryüzünde etli ve canlı bir şey bırakmadan yok etmekti. Kırk gün kırk gece süren ukubet sonunda sular en yüksek dağları aşmış bulunuyordu. Kuru toprak üstünde yaşayan ne varsa, insanın kötülüğü yüzünden mahvaldu. Sular çekilince, Nuh kemisinin içindeki mahlûklar dışarı çıkıp yeniden türediler ve çoğaldılar.

Las Casas sustu ve kendisine sürünen zarif geyiği okşadı. O şimdi, dostlarının karşısında otururken, eski sebepsiz ve sürekli insan kötülüğünü düşünüyordu.

Başbuğ, beyaz rahibi övdü: «Sen gerçekten çok bilir bir adamsın. Bizim dostumuz olarak kalmana çok seviniyoruz, çünkü şimdilik anlayamadığımız bir çok şeyleri senden öğrenmek istiyoruz.»

Bir ikinci başbuğ: — Demek bütün insanlar, büyük tufanda gemisi ile dağlar aşırı yüzen Nuh'tan doğdular, öyle mi? — Evet. — Beyazlar bunu biliyorlar mı? Bunu onlara söyledin mi? — Bir şey soruyor, bir şeyi de saklıyorsun. — Sen onlara, Nuh'un tek büyük baba, hepimizin ortak babamız olduğunu söylüyorsun, halbuki onlar bize kötülük ediyorlar. — Ben daha hikâyemi tamamlayıp, kötü insanları mahveden tufandan sonra dünyada neler

olduğunu anlatmadım. Sular çekildikten sonra insanlar yeniden türeyip çoğaldılar, bir çok kabileler, kavimler meydana getirdiler. Başka başka iklimlerde oturdukları gibi, onları çamurdan öz suretine göre yaratıp, öz soluğu ile canlandıran tek Büyük Tanrıyı da unuttular. Birbirini tanımaz oldular. Zaruret ve sefalet yine aldı yürüdü.

Başbuğ — Sözlerinin arkası demek bu idi.

Hayvancık sükûnetle Las Casas'ın önüne yatmıştı, karalar bunu görüp sevindiler ve göz kırpıştılar.

Las Casas geniş dominiken binişi içindeki kolunu yukarı kaldırarak, «Fakat, sözüm daha bitmedi» dedi. «Eğer sözüm bitmiş olsaydı, karşınızda oturup şöyle şikâyet ederdim: Görüyorsunuz ya dostlarım, iş yine bu kadar fenalaştı, dünyanın tufana batmış olması bir fayda vermedi, insanoğlu, imtihandan başarı ile çıkmadı, tekrar günaha battı; savaş, cinayet, kin yine üste çıktı. Önünüzde oturup şu masum hayvanı kucaklar ve gökteki Büyük Allaha yalvarırdım: Rabbim, bize ne istersen yap, biz iyiliğe lâyık değiliz! Fakat iş öyle değil. Sözümü daha bitirmedim. Gökteki Büyük Allah da bizim gördüğümüzü gördü. İnsanların kötülükleri ve cinayetleri üzerine yapılan şikâyetler Onun katına kadar yükseldi. Yoksullar da Onun sesini duydular; O, yoksulları ve zenginleri, ağaları ve uşakları duyar. Bu kez de şikâyetler çoğalınca, Allah insan üzerine yeni bir belâ yollamadı. İnsanoğlunu çamurdan yoğurmuş olan nihayet kendisi idi. Bu sefer onlara lütuf ve kereminden bir yardım gönderdi: Adı Meryem olan bir bakireye nüzul ederek, Ona bir oğul ihsan etti. Meryem'in Allahtan aldığı bu oğul, günü gelip yeryüzünde gözüktü. İsa, Allah'ın oğlu demektir. Onu, Allah yeryüzüne insanlara acıdığından yolladı. İsa uzak bir memlekette ve çok eski bir zamanda, insan suretinde yaşadı. Ondan kalan sözleri biliyoruz. O, bütün insanların, her dil ve renkteki insanların kurtarıcısı, Mesihi oldu. Beyazlar gibi,

pek çok koyu renkliler de Onu tanırlar, Onunla iftihar ederler. Onu tanıyanlar yeryüzünde elde edemedikleri sevinç ve saadete ahirette kavuşurlar. Kendisine ve Oğluna sıtkile bağlananlara Allah öz cennetini açmıştır.»

Burada uzun bir sükût oldu. Sonra başbuğlar fısıldaştılar ve en yaşlıları, Las Casas'a, verdiği bilgiden ötürü teşekkür etti: «Sen, bizim dostumuzsun, akıl erdiremediğimiz cihetleri sonra sorarız. Şimdilik şunu söyle, Peder Las Casas, eğer zoruna gelmezse: İçinde saadet ve barış hüküm süren cennete gitmeyi çok arzu ediyoruz. Eskiler o yerden söz etmişlerse de, nerede bulunduğu hakkında uyuşamamışlardır. İçinde saadet ve barış hüküm süren cennetin nerede bulunduğunu bize söyle, oraya varmak için geçilmesi, tutulması gerekli olan yolu göster. Bizden bazı kavimler orayı boşuna aradılar.»

— «Cennet; bulutların, güneşin, ay ve yıldızların üstündedir. Hepimizin yaratıcısı, tek Büyük Tanrı orada oturur. Oğlu sağ yanında, Meryem ile bir çok melekler de huzurunda bulunur. Yeryüzünden oraya hiç bir şose yoktur. Tanrının kendisidir ki, Ona inanıp, oğlunu severek, buyruklarına uyarak ölenleri yanına çağırır. Cennete giden yolu yalnız O gösterir.»

Koyu renkliler buna kanmış görünmüyorlardı. Başbuğ sordu: — Nedir bu buyruklar? — Adam öldürmemek, kavga etmemek, Allahı, İsa'yı ve Azizleri saymak. Önceleri olduğu gibi, yine benim yanıma gelirseniz, size herşeyi söyleyeceğim.

Adamlar kanmamış hallerini muhafaza ediyorlardı. Başbuğ dimdik durup güvenle dedi ki: — Peder Las Casas, Allahın beyazlardan memnun olmadığını ağzınla ikrar etmiş oldun. Bize tekrarladığın ve uğruna o kadar uzun yolculuklara katlandığın sözlere dair fikrimizi söyledik. Geniş denizler aşarak buraya yalnız gelmiş olsaydın, Peder Las Casas, seni dostça kabul ederdik. Bizim kardeşimiz

olurdun. Seni kendimize hoca ve önder yapardık. Lâkin, sen buraya savaşçılarla geldin. Onların bize ne fenalık ettiğini bilirsin. Bizi kulübelerimizden sürüyor ve madenlere tıkıyorlar. Onlara vaazet de, bize yaptıkları kötülükten vazgeçsinler. Fakat, onların yanında kudretsiz olduğunu gördük. Seni yalnız, bize saldırmak istedikleri zaman yanlarına alıyorlar. Peder Las Casas, ya bize fena bir oyun oynuyorsun, yahut da bizden yardım arıyorsun.

Las Casas, küçük geyiği iterek kaldırdı ve hayvan onun etrafında koşmaya başladı. Papaz korku ile sordu: — Siz, benim düşmanım mısınız? — Senin doğru bir adam olduğunu biliyoruz. Bizden nasıl bir yardım istiyorsun? — Barışkan olup, ormanları bırakmanızı, elinizle yaptığınız kilise ve okulları ziyaret etmenizi tavsiye ediyorum. — Ama, bizi istemediğimiz işlere sürecekler. Altın madenlerindeki kardeşlerimizi bırakacaklar mı? — Bütün insanlar çalışmak ve hükûmet makamlarına boyun eğmek zorundadır. — Biz köle değiliz.

Yorgun oturan Las Casas elini gözlerine götürdü, ağlıyordu. Yaşlı başbuğ daha yumuşak konuştu: — Beyazlarına söyle de bizimkileri madenlerden azat etsinler. Ondan sonra yine gel. Las Casas başı ile, peki, diyerek oturuşunu muhafaza etti. Başbuğ, gözlerini yumarak daha yumuşak sesle devam etti. Sanki rahip ile başbaşa idi: «Dostumuz burada, herkesin önünde belki açık konuşamıyor, belki ihanete uğramaktan korkuyor, bizim adamlarımızdan hiç biri onu satmaz. Eğer yanımızdakilerden çekiniyorsan - ki biz onları iyi biliriz -, onları da tutar, bırakmayız.» Las Cases: «Benim bir sırrım yoktur.»

Peder, mihmandarı ile beraber ve cüce geyikle yapağanı önünde olarak, nehirde bir müddet gittikten sonra, «Arkadan bir sandal geliyor!» diye bağrıldı. İçinde bir düzüne kara adam bulunan sandal hızla yaklaşıyordu. Münasip bir yakınlığa gelince, pederin tek başına düz sahile

çıkmasını, başbuğun kendisine söyleyecek bir şeyi bulunduğunu, haykırarak bildirdiler. Las Casas hiç tereddüt etmeksizin, kıyıya yanaşılmasını emretti. Öteki sandaldan da başbuğ çıktı. İkisi birden yüz adım kadar sandallardan uzaklaştılar. Başbuğ bir kere daha rahibe dostluk ve sevgi inancı vererek, gerçekten bir yardım isteyip istemediğini bilmek istedi. Eğer hakikat böyle ise, yardıma hazır olduklarını söyledi. Las Casas büyük bir şaşkınlığa düşerek sordu: — Nasıl bir yardım? — Sen iyi, hâkim bir adamsın. Kötüler içinde yaşıyorsun. Onlara boşuna öğüt veriyorsun. Âlemin yaratıcısı tarafından yeryüzüne yollanan oğulun hikâyesini bitirmedi isen de, ben onun sonunu bir kere ağzından duymuştum. O, beyazlara gelmiş ve onlar tarafından öldürülmüştür. Siz hâçı bu zulmün alâmeti olarak yanınızda taşıyorsunuz. Yalnız anlamadığımız nokta, beyazların neden hâlâ bu ayıptan söz ettikleridir. Sen de onlara tahammül edemiyerek bize geliyorsun, onlar islâh olmuyorlar. Bizim başımız üstünde yerin var. Seni seve seve dinleyeceğiz. Kötüleri yok edeceğiz. — Beni bunun için mi yolüstü ziyaret ediyorsun?

— Burada fikrini açık söyleyebilirsin. Eğer beyazlardan niyetlerini saklamak istiyorsan, onlara seni kaçırdığımız inancını verelim, yanındakileri de esir edelim. Herşey hazırdır.

Las Casas başını çevirip sandalların yanyana kardeşçe durduklarını görünce ruhunda sonuna kadar unutamadığı bir şey oldu. Birdenbire müthiş, yabancı bir korku ile acayip bir duygu, bir ıztırap bağrını doldurdu; diz üstü düşüp gözlerini kapamaya mecbur oldu. Ayni saniyede dar ve kara iki sıra evler arasından kayarak suya, denize indi. Kendini gemi üstünde, heybetli, bol toplarla donanmış ve bütün yelkenleri açık bir harp gemisinde buldu; başını geri çevirince, dümen suyunda daha bir çokları gelmekte ve kendisi tarafından idare edilmekte olduklarını gördü.

Denizin üstünde suları köpürte fışırdata ilerliyorlardı. Yel nereye gidildiğinde hiç şüphe bırakmıyordu. Ufukta bir çizgi belirmişti bile. Güverte üstüne yürüyünce, etrafının gerçek dostlar, koyu renkli, fakat açık çehreli sevimli insanlar tarafından çevrilmiş olduğunu büyük bir hazla gördü; bunlar kendileriyle İspanya'ya dönmek bahtiyarlığına eriştiği sevgili çocukları idi. Hepsi haça gerilmiş olan Büyük Efendimize tapıyorlar, Ona çektirilen azaptan dolayı af diliyorlardı. Öyle ki, kurtarıcının, çektiği azap içerisinde aşağıya tebessümle baktığına şüphe olamazdı. Yüzlerce gemi ile kıyıya yanaşılıp çıkıldı; burası bayrakların dalgalandığı ve bütün çanların çalındığı İspanya idi. Bunlar yaklaşırken düşman şehirler gazel yaprakları gibi dökülüyorlardı. Karşılarına çıkan orduları Las Casas, bir el işareti ile dağıtıyor, atlar kaçıyor ve bütün silâhlar meydanda dökülüp kalıyordu. Ve nihayet, içinde kralın müşavirleri ile birlikte oturduğu şato gözüktü. Las Casas cesaretini toplayıp, krala dedi ki: «Ey İspanya'nın majestesi, biz, senin için yabancı topraklar fetetmeye çıktık. Biz, sana altın getirmiyoruz. Zaten altını ne yapacaksın ki! En kısa bir zamanda hepimiz ölecek ve herşeyi arkada bırakacak değil miyiz? Fakat, biz, sana gökten bir haber getiriyoruz. Buna, seni ve müşavirlerini inandırmak için yanımda deliller getirdim. Biz adalarda ve karalarda, dağlarda ve ovalarda, çayırlarda ve ırmak boylarında, ormanlarda ve köylerde sayısız barışçı insanlara rastladık. Keşfini emrettiğin o fakir ülkenin her yanında bu adamları bulduk; onlar yeri gazel yaprağı gibi örtüyorlardı. Yeryüzünde iyilik ve barış hüküm sürüyor. Generallerinden bazıları bu adamlarla çarpışmak lâzım olduğunu sandılar, çünkü onlar henüz hıristiyanlığı tanımamış olduklarından, sözde kaba ve çiğ imişler. Ama, ben bunlara bir son verdim ve işte şimdi onlarla birlikte buradayım.

Müşavirlerinin arasında ve tahtı üstünde oturan krala

- ki, Las Casas'ı tanıyordu - o, işte böyle söyledi. Siyah dominiken esvabı içinde çarmıhta İsa'yı her iki eli ile tutarak kralın önünde duruyor ve etrafını saran dostlarından aldığı cesaretle şöyle diyordu: «Ey İspanya Kralı, şimdi sana derim ki; ey kral müşavirleri, size bildiririm ki; ve ey İspanya Kralının hükmü altında yaşayan büyük millet, sana da duyururum ki: İşte adamlarımla beraber burada duruyorum. Onlar hıristiyan olmuş kızıl derililerdir. Kurtarıcımız, bütün insanları, hangi renkte olurlarsa olsunlar, ayni derecede sevdi. İn tahtından ey İspanya Kralı ve çekilin yerinizden ey müşavirler! Siz ne yapabilirdiyseniz yaptınız. Bu ise kötü idi, daha fazla sürmesi caiz değildir. Siz oraya haydutlar ve katiller yolladınız, beyazların adını kirlettiniz, hıristiyanlığı yayacak yerde, yok ettiniz. Memleketinizde kilise ve manastırlarınızla kendinizi aldattınız. Lâkin ben, yeni dünyaya yolladığınız adamları gördüm; onlar, İsa tarafından idare edilmiyorlar; tamah, kavga hırsı ve kin tarafından yediliyorlardı. Fenalık ve zulüm onların solukları idi. Onun içindir ki, İspanya Kralı, eğer gerçek bir hıristiyan isen tahttan inmekte bir an duraklama. Aczini itiraf et. Yeni kıt'aya şöyle bir göz at ve parçalanmış, didiklenmiş, açlıktan kırılmış milyonları gör. Bütün bunlar işte senin adamlarının eserleridir.»

Las Casas bu anda gözlerini açarak haykırdı: «İspanya Kralı, in artık sana ait olmayan tahttan! Eğer canına kıyılmasını istemiyorsan, bir manastıra çekil de çile doldur!»

O zaman taht hiç gürültü çıkarmaksızın devrildi ve kral, müşavirler, bütün saray kâğıttanmış gibi uçup gittiler. Başpiskopos büyük bir maiyetle katedralden çıkageldi. Sedyesinden inen nikrisli ihtiyar adam, Las Casas'ı kucaklayarak, beraberce sevinç yaşları döktüler. — Teşekkür ederim, Las Casas. Günahımız arşa çıkıyordu. Eli-

mizden bir şey gelmiyordu. Şimdi Allahın saltanatı başlıyor. Hamd ü sena O Allaha ki, bana bu günü gösterdi!

Las Casas titredi, gözlerini açtı. Başbuğ birkaç adım ilerisinde saygı ile bekliyordu. Las Casas kendisine bakınca dudaklarını oynattıysa da kendini tutup, bir şey söylemedi. Las Casas kalkarak arkasına baktı ve yanyana duran sandalları gördü. Zahmetle başbuğa gülümseyerek: «Dostun ihtiyar olmuş, güpegündüz uyuyor» dedi. — Ne düş gördünüz? — Sizin hakkınızda iyi şeyler. — Başbuğ neşe ile sordu: — Bana ne cevap vereceksin? — Affet, sorduğunu unuttum. İhtiyarlığıma bağışla. — Sen bir hâkimsin ve güpegündüz düş gördün. Ben sana yardım vadetmiştim. Eğer bizim dostuğum isen bize gel. İstersen bize bir işaret, meselâ armağan olarak aldığın papağandan bir tüy gönder. İstersen cevap ver.

Dönüşte konuşmadılar. Karalar saygı ile rahipten ayrıldılar. Las Casas'ın ağzı günlerce kilitli kaldı.

Mahates ile **Dique** nehri arkasında kaçak kabileye karşı sıkı bir çevirme hareketi yapıldıysa da başarı elde edilemedi, yalnız bir avuç esirle dönüldü. Las Casas bir kafes içine hapsedilmiş olan bu esirlere yaklaştı. Aralarında başbuğlardan birini tanıyınca pek korktu. Papazın hitabına maruz kalan başbuğ, yüzünü öte yana çevirdi. Bütün yüzlerde nefret okunuyordu. Kampın komutanı birkaç subayla birlikte arkasında idi.

— Adamlarımızı görüyorsunuz. Sizin yüzünüzden çok şey kaybettik. — Elinize geçen doğrusu azdır, ama bu, ben olmasam da daha büyük olacak değildi. Olsa olsa biraz daha fazla adam yakalamış olurdunuz, işte bu kadar. Ben size yalnız şu kadar derim ki, komutan, bu doğru bir usül değildir. Ne İspanya Krallığının bizi buraya yollaması, ne de Roma'daki Azizi Pederin bu ülkeyi İspanyol tacına ihsan etmesi tufan gibi önümüze çıkanı silip süpür-

mek için değildir. — Biliyorum, benimle birlikte bütün dünya da biliyor ki, siz öyle düşünüyorsunuz piskopos. Yalnız sizin daha iyi usuller bildiğinizi öğrenmiş değiliz. Tecrübenizi yapmak için size zaman verdim; muvaffak oldunuz mu? — Daha çok gayret etmek lâzım. — Meselâ nasıl, meselâ nasıl? Bunu ben size deyivereyim mi? Memleketi boşaltmalı ve onu dinsizlere bırakmalıyız! O zaman memnun olurlar.

Subaylar, bravo! yerinde gülüştüler. Komutan genç baylara işaret ederk: «İşte görüyorsunuz!» dedi. — Yavaş ve barışçı metodlar bulmalıyız. — Biliyorum bay piskopos; siz büyük bir insan dostu, bir dinsizler dostusunuz. Fakat, sizi temin ederim ki, ikimizden her birinin yalnız kendi sanatını yapması iyi bir şeydir. Siz din işinizi, biz askerlik görevimizi. Beyler bağrıştılar: «Çok doğru!» Birisi şu mütalâada bulundu; «Bir asker, cenneti dua ederek değil, çarpışarak daha kolay kazanır!» Komutan genç savaşçının gülen ağzına şakacıktan vurarak, oradan uzaklaştılar.

İhtiyar Las Casas'ın kalbi çarpıyordu. Kampı bırakarak ovaya doğru yürüdü. Bir genç keşiş yolda piskoposa katıldı, fakat konuşmuyorlardı. Las Casas yorgundu ve sıcaklık artıyordu. Çok yürüyemedi. Gül çalıları ile karışık bir okaliptus ormancığında durdular; çalıların parmaklık ağaçları gibi sıra sıra durduğu bu yer gölgeli idi. Bir tatunun deliği ağzında sarı esmer bir baykuş oturuyordu. Papazların gözü, karanlıkta kımıldamadan oturan iri kuşa dikilmişti. Las Casas, Kaptan Juan del Puerto'yu hatırladı. Acaba dün ve bugün yine öldürmüş mü idi? Kilisenin burada ne işi vardı! Buradan elimizi eteğimizi çeksek daha iyi olurdu!

Las Casas, zaten ağzını açmasını bekleyen genç din adamına dönerek sordu: «Kampımızın subaylarını iyi hıristiyan sayar mısınız?» — Evet, iyi hıristiyanlardır.

Piskopos ertesi gün, esir başbuğun kendisine yollanmasını rica etti. Ayakları zincirli ve bir asker gözetimi altında Las Casas'ın çadırına giren adam, gözünü yere dikerek durdu. Piskopos, askere kapıda beklemesini emrederek, başbuğu oturmaya davet etti. O, reddederek: — Sen bize ihanet ettin, dedi. — Hayır, benden sizin bulunduğunuz yeri sormadılar. Ben de bir şey söylemedim. Zaten nerede oturduğunuzu bana bildirmemiştiniz. — Sen artık bizim dostumuz değilsin. Halbuki biz, sana hediyeler verdik. — Ne demek istiyorsun? — Araras ile geyiği bana geri ver. Biz, sana güvendik, ama sen onlarla bize karşı büyü yapıyorsun. — Başbuğ, ben seni ve bütün öteki esir arkadaşlarını kurtaracağım, sizi madenlere göndertmiyeceğim. Siz, çiftlikte çalışacaksınız ve ben her gün sizinle görüşecek, size ders vereceğim. — Hayvanları bana geri veriyor musun? — Onları bana bırakmak istemiyor musun? — Hayır, ver onları bana! Las Casas başı ile «peki» dedikten sonra sordu: Beni dinleyecek ve kaçmıyacak mısınız? Başbuğ gülümsedi: — Bizi niçin kurtarmak istediğini biliyorum: Beyazlara tutturamadığın sözlerini bize dinletmek istiyorsun. — Peki, dinliyecek misiniz? — Komutanla görüşüp, beni zincirden kurtarır, hayvanları da geri verirsen o zaman cevap veririm.

Las Casas ile uzun bir görüşmeden sonra komutan esirleri serbest bıraktırdı. Kamptan ayrılmak ve gözetçisiz kalmak imtiyazları da hareket tarzlarına bağlı tutuldu.

Las Casas çadırında başbuğa her iki hayvanı teslim ederek: «İşte sözümü tuttum, oturunuz» dedi. Başbuğ hasırın üstüne bağdaş kurdu. Uzun bir düşünceden sonra: Sen bize dünyanın nasıl yaratıldığını anlattın, fakat bir şeyi yanlış söylediğin için adamlarımız seni dinlemek istemiyorlar. Sen dedin ki: Allah, son günde yaş toprağa el atıp, avucuna aldığı çamurdan kendi suretine göre insan şeklini yaptı ve içine soluğunu üfledi. Sonra bu insanı aya-

ğa kaldırıp, ağaçlar ve otlar arasına koyarak, yaşayan her şeye hükmetmek yetkisi verdi. — Evet, doğru, Allah dedi ki: İnsan denizin balıklarına, gökyüzünün kuşlarına, yeryüzünün hayvanlarına, toprak içinde kımıldayan kurt ve solcanlara hükmetsin! Yine Allah, erkekle kadını yaratınca onları takdis ederek, dedi ki: Doğurucu olunuz ve çoğalıp dünyayı doldurunuz. Doldurduğunuz bu dünya size tâbi olsun, denizin balıklarına, göğün kuşlarına ve toprak üstünde hareket eden bütün hayvanlara sözünüz geçsin.

Aşağıda, hasır üstünde kımıldamadan oturan başbuğ yalnız bir önlük taşıyordu; karışık kara saç perçemleri alnına dökülmüştü. Cüce geyik, yine ayni şekilde hareketsiz, yanında duruyor ve kırmızı papağan ise dizi üstünde tuttuğu sol yumruğunda oturuyordu.

— Niçin konuşmuyorsun, başbuğ? — Acaba kendisini bize karşı bir büyüde kullandın mı, diye papağana sordum. Hayır, dedi. Geyiğe de sordum. — Kakkımda fena düşünmüşsün. — Papağanla geyiği bize karşı büyülemediğin doğrudur, Las Casas; fakat, Allahın söylediklerini doğru nakletmedin. Çünkü hayvanlarla insanlar bir kandandır. Öyle olmasa, nasıl olur da tapir bizim ceddimiz olurdu? — Biz insanlar soluğu Allahtan aldık, O, bizi kendi suretine göre yarattı. Başbuğ gülümsedi: — O halde, öldükten sonra Allah olmamız lâzım gelirdi. — Eğer daha önce vaftiz olmuş, emirlerine uyarak yaşamış isek, ölümden sonra cennete, yani Allahın yanına varırız. Kara adam gülümsemeye devam ederek: — Biz biliyoruz ki, tapir bizim ceddimizdir. Eğer bütün hayvanlara, kuşlara ve balıklara hükmetseydik...

Kahkaha ile güldü; fakat sonra elini ağzına götürüp âdeta gülüşü sildi ve kımıldamadan duran hayvanlara korku ile baktı.

— Niye güldüğünü anlamadım.

Demek böyle idi. Bunlar iyi hıristiyanlardı, öyle gözüküyorlardı. Binlerce aziz ve şehit verdikten, İsa ıztırap yolunu geçtikten, Meryem, Allah nezdinde şefaat ettikten sonra, bütün emeklerimizin sonucu bu idi. Dünyaya yeni bir tufan gerekti. Las Casas inledi. Kolunu genç papazın omuzuna atarak, yavaş yavaş ormandan geri döndüler. Baykuş hiç kımıldamamıştı.

— Sen hâkim bir adamsın, ama hiç avda bulunmamışsın. Biz balıkları tutmak, balı bulmak ve yabanî hayvanları avlamak için çok uğraşırız; onları ürkütmemiz caiz değildir. Onlarla dost yaşamaya mecburuz, onları tekrar tekrar kendimize ısındırırız. Ancak, bu suretledir ki, bize yakalanır ve yaşamamıza yardım ederler. Eğer onlara karşı kabalık etsek, onları kendimize ısındırmasak, kaçıp giderler, o zaman biz de ailelerimizle birlikte açlıktan ölürüz. Hâkim piskopos, işte av, balık tutma ve bal arama işleri böyle olur. — Hakkın var. Ben hiç avda bulunmadım. Fakat sizin av usulleriniz hakkında bana bilgi verildiği gibi, kendi memleketimizdekini de bilirim. Bizde avcıların mızrakları veya ok atarları olur, bazılarında ateşli tüfekler de bulunur. Bunlarla dürtmek, atmak, vurmak suretiyle avlanırlar. — Peki, ya hayvanlar gelmezse ne olur? — Ararlar. — Ya bulamazlarsa? — Bulurlar. — Demek ki, sizin ormanlarınız çok küçük oluyor. Bizim gözlerimiz beyazlarınkinden çok daha keskin olduğu halde bulamayız.

İhtiyar piskopos yorulmuş, bitmişti. — Bizim de büyük ormanlarımız var, dedi. Kara adam omuzlarını silkti: Hakaret ettiğimiz takdirde bizim av hayvanlarımız gelmezler. Hayır, Peder Las Casas, biz hayvanlara hükmetmiyoruz. Tapir bizim ceddimizdir. Başka kabilelerin ceddi de maymundur. Las Casas heyecanlandı: Hayır, hayır! Yine ne saçmalıyorsun, bunu ben size yasak ettim, tapir sizin kan babanız değildir. Siz hayvan değil, insansınız. Bi-

zim kanımız İsa'dır. Ver bana şu yanındaki hayvanları! Eline tespih al ve çarmıhta İsa'ya bak. Kara adam sükûnetle cevap verdi: Bizden çokları bunu yaptılar ama, yine madenlerde çalışıp ölüyorlar. — Burada şimdi savaş oluyor, insanlar ne yaptıklarını bilmeyecek kadar heyecanlıdırlar. Sofular öyle yapmazlar. — O halde bize sofuları gönder Peder Las Casas. Onlarla barış içinde yaşayacağız.

Las Casas'm işi bitmişti, başbuğu gönderdi. Çarmıhta İsa'ya bakarak sükûnet bulmak istediyse de muvaffak olamadı. Karalar inatçı idiler, işte şeytanın parmağı vardı, onları durmadan habis ruhları ile yaşadığı ormana çekiyordu. Orman şeytanındı.

İki rahip tenha yerin ortasından geçerek gittiler. Kilisesinin kapısını açık görünce Las Casas'ın kalbi burkuldu; sabah taati yapılıp bitmiş olduğu halde kapı önünde ders almaya gelmiş ne çocuk, ne de yaşlı kimsecikler görünüyordu; içerde kuşlar uçuşuyor, mihrap masasında papağanlar çekişiyordu. Genç rahip koşarak onları ürküttü. Las Casas bunu sessizce takip ediyordu.

Tekrar dışarı çıkarken, mini mini maymunlardan bir sürü, çatının etrafında kovalamaca oynuyordu. Genç adam gülümsedi: Onları ancak taş atarak ürkütmek mümkündür. — Bırak, bırak! diyen Las Casas, şeytanı bulunduğu yerde ezmek gerektiğine kanaat getirdiğini itiraf etti. Burada şehirler kuruluyor, fakat ahali kaçıyordu. Sofu genç rahip şu mütalâada bulundu: Onları alıkoymak için hayatlarını kolaylaştırmak lâzım. — Biz ormanla yarışa çıkamayız. Ormanın bizi matedeceği günün gelmekte olduğunu görüyorum. — Başladı bile. Kim daha güçlü: İsa mı, yoksa, orman mı? Biz onlara gitmeliyiz. Ormanla ve hayvanlarla savaşı, bulundukları yerde göze almalıyız. — Biraz fazla kötümsere benziyorsunuz, bay piskopos. — Ne kadar kötümsensе azdır. Eğer yaşarsam, on yıl sonra ayağı-

ma kapanarak şöyle diyeceksin: Bay piskopos, beni buradan alıp yine manastırıma koyunuz. Daha fazla bekleyemem, ben iyi bir hıristiyan kalmak isterim. Çünkü, burada yardımcımız yoktur, yapayalnızız; Avrupa'dan getirdiğimiz fena kuvvet işimize engel oluyor. — Kimi kastediyorsunuz bay piskopos? — Adamlarımızı. Onları gördün, daha da göreceksin. Elimden gelse ve genç olsaydım, buraları terkedip, hıristiyanlığı vaazetmek üzere Avrupa'ya, o yabanî ülkeye giderdim. Fakat, ihtiyar ve umutsuzum. Bay piskopos... Bay piskopos da ne demek? Ben kimin piskoposuyum? Söyle bakayım! Chiappa devletinin mi? Âlâ. Bir piskoposun görevi, müstahak olmayanları içeri almamak üzere cennet kapıcılığı yapmak mıdır? Ölüme adım atılırken aldatmaktan başka bir ödevimiz yok mudur? Eğer kötü iseler cehennemde kebap olsunlar... Kraldan dilenciye kadar, bütün şövalye ve savaşçılar gibi köylüler de!.. Eğer başka bir şey istemiyorlarsa... İsa göründü ve dini ortadadır; bu dine göre ibadet ediyorsun; fakat gece gündüz soğukkanla işlenen cinayetleri görünce, elinde bir çekiç ve bir çivi ile kilisemizin önüne durup kapısını çakacağın geliyor. Ne kimseyi takdis, ne de günah çıkartma!.. Eğer köpek olmak istiyorsanız olunuz.

— Bay piskopos...

— Bırak şu bay piskoposunu, çocuk! Biz burada piskopos değil, yeise düşmüş hıristiyanlarız. Bu güzel toprak üstünde olup bitenler af kabul etmez iğrençliklerdir.

— Aman yarabbi! Aman Meryem Ana! Aman İsa!

— Evet, diz çökelim çocuk!

Yine ayni yerden geçip gelirken Las Casas tekrarladı: Onlar ormanda otururken, biz burada saklanamayız. Artık beyazlara karşı hiç bir şevk duymuyorum. Ben, onlara hıristiyanlığı veremem, bu iş için daha kuvvetlileri gelmeli.

Genç rahip onu çadırında, çarmıhta İsa önünde yatar buldu.

Las Casas, Cartegena'ya adam yollayarak, Chiappa Valisine mektupla bildirdi ki, misyon için birkaç rahiple birlikte içerlere gitmektedir.

Vali, piskoposun inadını bilirdi; şu teşebbüsün tehlikesi üzerine onun dikkatini çekmek istiyordu, lâkin mektubu imzalayıp mühürlerken, sekreterine dedi ki: Las Casas bizimle eskiden beri savaş yürütmektedir. O, dünyayı anlamayan bir zekâdır, belki de bizi yine bir kere daha İspanya'ya gammazlayıp, oradan bir azar daha yedi. Şimdi buna kızıp bir kenara çekilmek istiyor. Yahut da bir şehit şerefine göz dikmiştir. Sekreter cevap verdi: Bu şerefe ulaşmak burada güç bir şey değildir. — O, ihtiyar bir palavracıdır. Başımıza ne işler açmadı ki! İmkânsızı yapmalıymışız. Biz ki, tahta karşı şerefimiz ve altın torbamızla borçluyuz; üstelik çoluk çocuğumuz da var. Onda bunların hiç biri yok. O, sadece Allaha karşı sorumluluktan dem vuruyor ve durmadan söyleniyor. Bu da iş mi? Bu piskopos korkuluğu ile uğraşa uğraşa geçirdiğim uzun yılları düşününce, nasıl hâlâ deli olmadığıma şaşıyorum. Hepsini düşününce başım dönüyor. — Bay vali çok sabırlı çıktılar. — Adam, ömrümü birkaç yıl kısaltmıştır. Üstelik küstah da... Çılgınca tekliflerini kabul etmiyoruz diye, nerede ise hepimizi hıristiyanlık dışı sayacak. Dinsizler üstümüze zehirli ok yağdırırken, biz onlara bal böreği yollamalıymışız. İyi ki, adamla şu dakikada konuşmaya mecbur olmadım. O. yanımda bulundu mu vücudumu daima bir ateş kaplar. Bir gün sabrım tükenip ona şunu dedim: Bütün tecrübelerinizin özeti alınır ve gerek bizim, gerek dinsizlerin üzerine düşündükleriniz hakkı ile göz önüne getirilirse, bu memleketi dinsizlere bırakıp gitmek en münasip hareket olacak. Adam buna ciddî olarak, «Doğru!»

demesin mi? Sordum: Ya hıristiyanlığa çevirmek işi ne olacak? O malûm açıklığı ile bana da şu cevabı verdi: Bu işte siz yolumuza duruyorsunuz. Tekrar sordum: O halde, Allah buraya gelmemize ve Cortez, Pizarro ve başkalarının koca koca ülkeleri kıymalarına neden izin verdi? Dinliyor musunuz, bay sekreter? — Tabiî bay vali. Yalnız düşünüyorum ki, bir ruhanî, hele bir piskopos ise, size karşı bu tonu nasıl kullanıyor? — Las Casas bu! Onu bilmeyen var mı? Tayinim sırasında bana: Orada ihtiyar Piskopos Las Casas var. Dinsizlerin dostudur, demişlerdi. Ne demek istediklerini anladım. Evet, piskoposa sordum: Neden Allah dinsizlerin ülkelerini Cortez ve Pizarro'ya o kadar kolaylıkla yıktırdı? Cevap verdi: — Evet, ne cevap verdi, bay vali? — Siz olsanız ne cevap verirdiniz? Memleketlerin adı geçen kişiler tarafından yıkıldığı şüphesiz olduğuna göre... — Cevap vermiş olabilir ki... Fakat hayır, mesele o kadar açık ki, hiç bir dereden su getirmeye imkân yoktur, adam teslim olmalıdır. — İşte görüyorsunuz. Fakat, dostumuz Las Casas, aziz biraderimiz Bartholomaus ne cevap verse iyi? Sanki cevabı çoktan hazırmış gibi, tam bir sükûnetle: Bize bu memleketleri Allah vermedi, şeytan verdi. Ta ki, bozukluğumuzun çıbanı olgunlaşsın. Allah bunu bekliyor. Bizi bunun için başıboş bıraktı. — Olur şey değil! — Tam Las Casas! — Buna yalnız omuz silkilebilir. Adam bunamış. — İşte şimdi de ormana gidiyor. Gitsin. O, bizi bozukluğumuzun yolunda yürümekten alıkoyamadı; eğer şehitlik şerefine susamışsa, biz de onu bundan alıkoymayız.

Las Casas kampta gizlice genç başbuğla görüştü. Papağanın iki tüyünü koyu renkli adama vererek, bunların en yaşlı başbuğa ulaştırılmasını diledi ve onun tayin edeceği bir yerde kendisini beklemesini istedi. Kendisi silâhsız, genç ruhanilerin arkadaşlığında gelecekti. Tüyleri eline alan esir inanmazlıkla gülümsedi ve onları avucunda

iyice muayene ettikten sonra büyük bir sevinç gösterdi.

Günlerce sonra Las Casas beklediği cevabı alınca, her iki genç ruhaniye dedi ki: Çoban, sürüsü ile gidiyor! Eğer sürü ormana dalmışsa çoban da arkasından gitmelidir. Birlikte geliyor musunuz?

Genç papazlar gördükleri güvenden son derece memnun olarak muvafakat ettiler.

Uzun bekleme zamanında Las Casas (kabile güneye doğru çok uzaklaşmıştı, genç başbuğun habercileri aramakta idiler) bir kere daha genç Kaptan Puerto'ya rastladı. Piskopos hatırını sorduğu zaman, subay gözünü yere indirdi. Yakında gürültülü bir atış talimi yapıldığından, kaptanla dışarı doğru yürüdüler. Piskopos sağlam vücudu ile her zamanki gibi yürümek istiyordu, lâkin sarı ve çöküк yanaklı subay itiraz ederek, ortalıkta duran bir sürü kirişlerden birinin üstüne çöktü: Las Casas da yanına oturdu: — Haliniz iyi değil. Genç adam dudağını ısırarak: Sancım var. Hiç yardım eden yok... Eve varmadan öleceğim. Las Casas elini vurdu. Sargınız yeni mi? Size **sarsaparill** verdiler mi? Ormanda iyi sarsaparill biten yerleri bilen adamlarım var. — Oraya ben kendim gittim. Bezlerim gittikçe kabarıyor, karnım şişiyor, içinde cerahat var. Sonra ağzım... Yanıma sokulmayın. — Yatsanız?. Genç adam gülümsedi: Hastalığım üzerine konuşmayı bırakalım. Sizin bilmek istediğiniz sadece, her gün öldürülen on iki dinsiz meselesidir. — Yatacak mısınız? — Hayır, bay piskopos, bundan konuşmayı bırakınız. İstemiyorum, bunu sizden rica ederim. On iki dinsiz işinden vazgeçtim. Keyfiniz yerine geldi mi? — Benimle niçin böyle konuşuyorsunuz? Size ne yaptım? — Bir şey yapmadınız. Bana asla bir şey yapmadınız! Siz dinsizlerle uğraşırsınız ve tabiî cevabımdan memnun oldunuz. Ama, ölmüş olanları size geri veremem tabiî. — Puerto, bilmem neden bu ka-

dar kızgınsınız? — Bay piskopos, şimdi siz de, tıpkı günah çıkartma pederim gibi, on iki vahşî işini bırakalı beri gönlümün daha rahat olup olmadığını soracaksınız. Bunu sormak zahmetinden sizi kurtarmak için hemen cevap vereyim: Teşekkür ederim, keyfim yerindedir.

Las Casas, elleri dizinde bir müddet oturduktan sonra devam etti: Size veda edersem herhalde daha iyi olacak. Subay omuz silkti: Nasıl isterseniz! Sıkışınca bırakıp gitmek elbet daha iyidir. — Fakat, Allah aşkına kaptan, ne oldu size? — Ne olacak, yakında öleceğim. Dostların bir çoğu öldüler ve bir çokları da ölecekler. Onun için keyfimiz yerindedir ve adamlara saldırıyoruz. Siz ne biçim bir galipsiniz şimdi? On iki vahşîmi elimden aldığınızdan ötürü mağrursunuz, hem de nasıl!. Hep böyle yapacak ve gittikçe daha çok vahşî kurtaracaksınız; ne kadar aptal olurlarsa o kadar iyi! Bu arada biz... Sırf beyaz olduk ve öbür yandan geldik diye. — Neniz var? — Biz, ceza olarak ölüyoruz. İşte adalet bu. Allah bizi şiddetle mahkûm ediyor, hummaya ve bez şişmesine tutuluyoruz. Allahın varlığına güzel bir delil doğrusu!. Hah hah haa! — Gülme kaptan! — Biz, Allahın şerefine ölürken, siz vahşilere öğünürsünüz: Görüyorsunuz ya, kötülerin başına gelecek işte budur. Ben bir kere, mutbaktan tencere alarak yüzümüzü kurumla karartmayı teklif etmiştim; eğer kararırsak yüksek ruhanilik belki bizim varlığımızı da farkeder diye...

Las Casas telâş içinde idi: Anlamıyor, anlamıyorum! — Biz anlıyoruz. Bay piskopos, siz bizim de tıpkı sizin gibi İspanya'dan buraya vahşilere iyilik etmek için geldiğimizi sanıyorsunuz. Sanki sizin yazılarınızdan ve denizcilerden, burada ne kadar vahşî ve dinsiz bulunduğunu öğrenerek, İspanya, Portekiz, İtalya ve başka yerlerde kendi kendimize şöyle demişiz: Yeryüzünde böyle bir durum bulunduğunu bile bile duramayız, hemen oraya koşmalı ve

bu sefalete bir son vermeliyiz. Siz işte böyle düşünüyorsunuz. Bana bakın bay piskopos, ve bugün rastlayacağınız bütün dostlarıma ve askerlere bakın, ve onlarla konuşun. Beni ne saydığınızı, umumiyetle bizim hakkımızda ne düşündüşünüzü, bizi nasıl gördüğünüzü söyleyiniz. Bunu bilmek bizim hoşumuza giderdi! — Genç asker, siz beni muaheze ediyorsunuz. Böyle konuştuğundan ötürü bir ihtiyarı hoş görünüz, fakat sizden rica ederim, ne demek istediğiniz açık söyleyiniz. — İşte söyleyip duruyorum, daha ne yapabilirim? Sizin, beni ne saydığınızı, bizi nasıl gördüğünüzü memnunlukla bilmek isterdim. Siz bir manastırda oturup ibadet eden ve vakıf malları yiyenler dışında bir adamın ne olduğunu bilir misiniz? Yahut günah çıkartmak üzere size başvuranlardan gayrisini?.. İnsan, günahları dışında da bir hayat sürer canım. Yoksa, yaşamanın ne hikmeti kalırdı; Hiç dikkatinizi çekti mi ki, beyazlar da, hattâ buraya gelseler bile, insandırlar ve kendilerine mahsus bir hayat sürerler? — Tabiî, elbette! Oh, Allah aşkına, beni nasıl da üzüyorsunuz! — Herhalde itiraf edersiniz ki, ben yiğit bir adam idim ve şimdi burada ölmek zorundayım.

— Puerto, dostum, siz iyileşeceksiniz.

— Acımak yok. Ama, sizin acımanız da bir şey. Demek ki, beyazlığıma rağmen dikkatinizi çekiyorum. — Puerto, size karşı ne kusur ettim? — Çok, bay piskopos. Eğer şimdi burada oturup sizinle konuşuyorsam, bu kendimden ziyade başkaları içindir. Yoksa, ben yanınızda bulundum ve kendime ait her şeyi biliyorum; siz bana on iki vahşî meselesini bırakmayı tavsiye ettiniz.

— Bu yerinde bir tavsiye idi.

— Ah hepsi bu kadar olsaydı! Bu bana ve arkadaşlarıma şunu ispat etti ki, biz beyazlar, sizi pek az ilgilendiriyoruz. Sizin nasıl bağırdığınızı görmek için bir yerli-

nin kılına dokunmak lâzımdır. Hoşça kalın bay piskopos, bana kalan azıcık zaman faydalanmak zorundayım.

Las Casas önüne durdu ve onu kolayca tekrar kirişin üstüne çökertti: Bana karşı bu kadar acı konuşmayınız. Ne yaptım size ben?

Sanki basbayağı bir haber söylüyormuş gibi, genç adamın ağzından dökülüverdi: Biz, lânetlileriz. Gemiler içinde Avrupa'dan gelir, bağrışır ve şarkılar söyleriz. Deniz güzel, yaşamak güzeldir. Sonra açlık, zehir, bataklık humması, belsoğukluğu... ve mezar! Kim zamanında ipi kırmazsa yandı. Öbür yanda yaşayamayan insanlar sürü sürü, ordu ordu, buraya gelirler, herkes ümit ve neşe doludur. Sonra herşey ansızın söner. Ne oluyor burada bay piskopos, bunu biliyor musunuz? Ben bunu bilmeyi pek isterdim.

Las Casas beyaz başı ellerinde, sessiz ve kambur oturuyordu.

— Biz lânetlileriz. Saadet istiyoruz, ama aldatılıyoruz.

Ah sevgili ana, beni doğurdun da ben bir alçak olup seni terkettim; ah sevgili ana, hayatta olduğumdan ötürü sana teşekkür. Ah sevgili baba beni doğurttun ve benden bir haydut yaptın; ve ben rezil, seni lânetledim, senin adını kirlettim. Teşekkür, aziz baba, sana şükürler olsun!

Las Casas, durumunu değiştirmeden konuşmaya başladı: Yeryüzünde insanlara saadet yoktur. Karalar varmak istedikleri bir ölümsüz ülke hayal ediyorlar ki, orada insanları besleyecek bir mucize ağaç bitermiş. Ama, biz dünyayı tanıyoruz; o bir elem vadisidir. Eğer böyle olmasa Allah, oğlunu göndermek zorunda kalmazdı. Saadet yalnız Allahın yanındadır.

— Bunu öbür yanda daha kolay elde ederdik; ama, bulamadık. Bizi olduğumuz gibi kabul etmelisiniz. Karalar ölümsüz ve mucize ağaçlı ülke tasavvur ediyorlar da san-

ki biz etmiyor muyuz? — Ve bu ülkeyi siz de bulamadınız. — Tabiî hayır. Ama, ne de olsa...ne de olsa... (kelime aryordu), böyle olmaz bay piskopos! — Bu ne demek? — Ne demek olduğunu siz düşününüz. Herhalde bizi daha ileri götürmüyorsunuz. Hiç değilse buraya gelirken bizi vahşilerle başbaşa bırakaydınız! Bu fena olmayacaktı. — Biz olmasak ne yapardınız? — Kıtal asla sona ermezdi.

Genç adam sinirli sinirli güldü: Öyle mi sanıyorsunuz? Bizi kıtalden siz mi korudunuz? Hayır, siz olmasanız belki de hiç öldürmezdik. — Ne? — Öyle sanıyorum. Öyle düşünüyorum. Bundan başka da, öldürmek işin en kötü tarafı değildir. Bunu görmüyorsunuz. En fenası biz kendimizi, vahşilerle ve buradaki bütün dünya ile geçirdiğimiz uğursuz hayattır. Bunu siz yapıyorsunuz! Siz! Siz! Sizden nefret ediyorum! Öldürmeye kışkırtan sizsiniz, siz! Siz! Biz istemiyoruz.

Las Casas dehşetle kulaklarını kapadı. Puerto inadına tekrar etti: Hakikat budur. Biz istemiyoruz. Siz, bizi mecbur ediyorsunuz. Bizi bozan sizsiniz.

Acele ayağa kalkan Las Casas: Gelin kaptan, sizi evinize, odanıza götüreyim. Size orada bakacağım, iyileşeceksiniz. Sonra herşeyi yeni baştan konuşuruz. Kaptan ağır ağır kalktı ve geri döndüler. Atış daha yakmdan duyuluyordu. Las Casas, sallanıp sendeleyen, sayıklayan adamı destekliyordu. Yuerto, dedi ki: Bereket versin ki, çakmaklı tüfekler sizin elinizde değildir, peder. Benim işim bitti, sıfırı tükettim. Eğer elimden gelseydi, onu bir kere de size çevirmeyi çok isterdim.

Daha o akşam Puerto çökük ve tanınmaz bir çehre ile, odasında ölümcül yatıyor ve başında Las Casas son takdis töresini yapıyordu. Puerto ne yastıkta başını kımıldatıyor, ne de gözlerini oynatıyordu: Ölümsüz ülke hakkında bana ne söylemiştiniz?

Las Casas rahmetli ölülerin cennetinden bahsetti.

Puerto — Biz öyle düşünmemiştik. O cennet burada olsa daha iyi olurdu. — Sizi, Allah karşılayacak. Günahlarınıza tevbe ettiniz.

Puerto fısıldadı: Âlâ. Ve uzun bir sükûttan sonra: Ben bu tarafa seve seve seyahat ettim. İki defa evde bulundum.

Las Casas, bir zaman sonra kitabından kafasını kaldırınca, Puerto ardına kadar açık gözlerle ve şefkatle ona bakıyordu. Rahibin yüreği saadetle titredi. Yataktan sarkan eli yakaladı. Hasta gülümsemeye devam ediyordu ve bakışı kapıya dönüktü. Las Casas o anda anladı ki, adam ölmüştü.

Las Casas kayığa binmeden önce İspanya'ya, dostu ve tarikat arkadaşı **Garcia de Loaysa**'ya - ki ayni zamanda kralın günah çıkartma rahibi idi - uzun bir mektup yazdı:

«Allah izin verdi ve krallarımızın müşavir ve memurları bu kadar büyük ve zengin âlemi, dinimizin inanılmayacak kadar zararına, yağmaladılar ve ahalisini öldürdüler. Bu yakıp yıkmak ve insan cinsini bu kadar azaltmak için hiç bir mazeretleri de yoktu. Çünkü, bu iş tek bir günde, tek bir yılda, hattâ beş on yılda değil, altmış yılı aşkın bir zamanda oldu ve müşavirler, her gün bir çok keşişlerin ve inanılır memurların raporlarından ne olup bittiğini öğrendikleri halde, yine bir şey yapmadılar. Bunun içindir ki, Allah, kralı - ki zengin ve bahtiyar olabilirdi - yoksul etti. Her ne kadar generallerle memurlar altın ve gümüş, inci ve mücevher şeklinde bu yeni Hint'den milyonlar çekmişlerse de, hepsi duman gibi dağılıp kaybolmak üzeredir. Bu yekûnlar, İspanya'yı ne bitmez savaşlarından, ne de borçlarından kurtardı. Krallar ülkeler satmaya veya kiralamaya mecbur oldular. Yeni Hint'in hü-

kûmetine de daha iyi bir kader nasip olmadı. Bütün bu kayıp ve ziyanlardan, bu yokluk ve sefaletten, İspanya'nın başına daha gelecek olan bütün öteki belâlardan sorumlu olanlar kötü müşavirlerle, bunların katil uşaklarıdır.»

Ayrıca, bir ilâvede diyordu ki, beyazların taşkınlıkları yüzünden bu yeni memleketlerde hıristiyan dinine sürülen leke ezici bir ayıp şeklinde kalbine yüklenmektedir. Bütün mektuplarını da, tıpkı dilekçe ve raporları gibi, kardeş Garcia'ya yolluyor ve çok ilerlemiş yaşında Hakkın buyruğu ile hayattan ayrılırsa, hepsi de onun malı olsun istiyordu.

Bir ikinci ilâvede şöyle diyordu: «Söylenmesi caiz olmayan fikirler kafama saldırıyorlar. Beni duadan ayırma, kardeşim Garcia. Kardeşin Barthelomaus Las Casas'ın ruhu kutsal kilisenindir.»

ENGİZİSYON

Avrupa toprağında, **Sevilla** şehri kenarında, Hint'den gelen bir çok altın gemilerinin girdiği ve Hind'e giden atlı ve köpekli adamların çıktığı **Cadix** körfezi yakınında, yeşil tepelerin eteğinde bir katedral bulunuyordu. Tepelerin önünde **Guadiulkivir** nehrinin pırıltılı suları akıyordu. Tepelerden limon ağaçları çiçek açıyordu.

Geniş manastır binasında, bakışları ırmağa doğru, önlerinde ağır ve dört köşe bir taş masa olduğu halde, ağaç kaplamalı baş rahip odasında iki ihtiyar oturuyordu; masanın üstü kâğıt tabakaları ve tomarları ile örtülü idi. Bol ipek esvaplara bürünmüş olan ihtiyarların altlarında olduğu gibi, etraflarında da kırmızı, kocaman koltuklar vardı. İhtiyarlar bu geniş koltuklarda yatakta imiş gibi

uzanıp yatıyorlardı. İhtiyarlardan birinin elleri yumruk şeklinde sıkılmış ve nikris illeti ile gerilmiş olarak, kolları ucunda asılıyordu. Kanlı gözleri ile dışardaki fundalığın boz ve sarı renklerini okşuyor, fakat bundan ne ağaç ve portakal, ne de nehir meydana geliyordu. Bu ihtiyar adam **Garcia de Loaysa** idi.

Yanındaki koltukta yatan kuru, solgun ve kemikli çehresinden bir kartal burnu fırlayan ihtiyar ise, manastırın baş rahibi idi. Önceleri müstehzi ve sıkıca kapalı duran ağzı, şimdi açılıyor ve dermansızlıktan çenesi sarkıyordu. Başkalarında göz denilen şeyler onda kovuğuna çekilmiş, sarımtırak kirpiklerle kendini korumuştu. Beyaz saçlardan çalı gibi bir saç çelengi beresini çevreliyordu. Chiappa piskoposunun mektubunu birbirine sürüp duruyorlardı. Garcia gülümsememek istiyordu, bir zaman her jest hizmetinde idi, şimdi ise yüz kasları ona itaat etmiyor, tabutta imiş gibi duruyorlardı. Hâlâ emrine uymakta bulunan yumuşak, yüksek sesi ile dedi ki: İhtiyar kardeşimiz Bartholomaus! Hâlâ sağlamca bacakları üstünde duracak kadar diri olmalı. Bizim yaşımızda olduğu halde, Hintlilere gidiyor! Mektuplarımız yolda karşılaşmış olmalı, ben ona son nefesimin yakın olduğunu yazmıştım. — Kardeş Bartholomaus sağlığın ta kendisidir, o daima, orduya da yarayışlı olan adamlarm cinsindendi. — Orduya, kiliseden daha yarayışlı mı demek istiyorsunuz? Ve her ikisi de gülümsemeye yeltendiler.

Garcia kolunu oynattı: Kâğıdı bana veriniz. Dostumuzun şu cümlesinden ne anlıyorsunuz: «Söylenmesi caiz olmayan fikirler ruhuma hücum ediyor.» Hangi fikirlerin söylenmesi caiz değildir? — Böyle cümleleri duymamış değilim. — Nerede duydunuz kardeş baş rahip? — Bunu bana söyletmeyiniz. — Yazıyor: Dualarından beni ayırma kardeş Garcia. — Yerinde. Bana lüzum olacağını sanırım.

Taş masada oturuyorlar, Las Casas'ın ta uzaktan gelen mektubunu ortada bırakmış bulunuyorlardı. Birisi dizlerinde acı duyuyor ve kemiklerini kıracakmış gibi görünen bu acıdan nasıl kurtulacağını düşünüyordu. Öteki, kendini yorgunluğa bırakmıştı.

Arkalarından kapı açılarak içeriye gürültü ile, siyah ipek esvaplı gürbüz bir adam girdi, iri, genç bir çehresi, ensesine dökülen bol ak saçları vardı. Her iki ihtiyara karşı ve sırtı pencereye dönük bir halde oturduğu vakit bir keşiş önüne bir bardak ve bir sürahi şarap koydu. Adam, selâmlaşır selâmlaşmaz bardağı kaldırıp, ağır kırmızı şarabı yudum yudum içti ve Las Casas'ın mektubuna el attı. Okurken kahkaha ile gülüyordu. Sonuna doğru sessizleşti. Gülmeden bir ikinci defa okuyarak, bardağı yine ağzına kadar doldurdu.

Peder Garcia acısını yenerek sordu: Kardeş Johann, okudunuz mu? — Evet. — Ne düşünüyorsunuz? — Ufak çapta bir adam olunursa, cezası daima görülür. Ufak bir adam idare etmeyi bilmez. İnsanlarla düşüp kalkamaz. Hep yardım etmek zorunda bulunduğunu sanır; hislerini yenemez. — Doğru, diye homurdandı baş rahip. — Ah bu isyancı havlayış; Bu Bartholomaus kardeş dünyayı nasıl tasavvur ediyor? Bir savaşa gidiyor da topları oyuncak diye yanlarında taşıdıklarını sanıyor...

Garcia kâğıdı alarak: Ya sonuna ne dersiniz? — Sonunda ne var? — Sonu şudur: «Kafama, söylenmeci caiz olmayan fikirler saldırıyor. Beni dualarmdan çıkarma kardeş Garcia. Kardeş Bartholomaus Las Casas'ın ruhu kutsal kilisenindir» — Nerede yazılı bu? Gösterin bakayım. Ve bir kere daha okuyup yumruğunu masaya vurarak her iki ihtiyara baktı; geniş göğsü kabarmıştı. — Biz, sizi bekliyorduk, sizi bunun için davet etmiştik.

Johann Alvarez, Toledo enzigatörü, sandalyesi üstünde yerleşerek: Bak hele! dedi; son ilâveyi okumamış-

tım. Bu çığırtkanı, bu gayretkeşi, itiraz budalasını çoktan tanırım. Ormandaki vahşilere gidip ihtida ettirmek istiyor. Kendi okunun doğrusuna gidiyor. Tam Las Casas usulü bir dine davet. Lâkin onun daha ileri gittiği de görülüyor! Hele şuna bak! Hocasının kim olduğu bir kere araştırılsın. — Hocası... Ah, o çoktan öldü. — Yoksa, birdenbire güzel bir hazine bulmuş olurduk!. Fransa ve Almanya'da sapkınlar başımıza dert açtığı gibi, nizamı korumak için burada da iki elimiz kanda. Bir de bakıyorsun, sözde hıristiyan kazanmaya giden bir piskopostan mektuplar geliyor! «Söylenmesi caiz olmayan fikirler» ha?! Ona yardım edelim de söylesin.

Kuru kafalı rahip gözlerini açarak, sesini duyurdu: Alvarez, Chiappa piskoposu bunamış. Zulümler ve yıkımlar hakkındaki o sıkıcı şikâyetlerinden sonra, bu beklenmez değildi.

Alvarez, kolunu masanın üstüne koydu: Nasıl başladığını görüyor musunuz? Daima kalpten, sevgili kalpten!.. Fakat, yolun sonunda küstahlık çiçek açıyor ve arkasından isyan meyvesi geliyor. Ferraralı utanmaz sapkın **Fra Hieronymus Savanarola**'nın gününden beri bu palavracılardan neler çektik! Bu günah çocukları boş vaitlerle halkı rahatsız ediyor ve kışkırtıyorlar. İki yüzlülüklerini keşfetmeleri için adamları işkenceye koymak lâzım geliyor. Sonuna kadar bağırırlar: Ne hata ettimse Allah aşkına ettim. O zayıf beyinde kendi üzerine bir şüphe doğmak için ıztırap, uzuvlarda ipin amansız hareketi lâzımdır.

Ve hiddete kapılarak sandalyesinin arkalığına kendini gürültü ile bıraktı: Bu santimental zevzeklikten nefret ederim! İsyancılar ahmak kafalılardır. Ben bu Las Casas'ın dava ettiği general ve kaptanlardan yanayım. Evet! Böyle bulaşık paçavralarına, böyle zavallı gönülcüklere karşı önüme çıkan herhangi bir tarafı tutarım. Her yerde rastlanan kötülükleri şişirip, «Ah câniler!» diye haykır-

makla ne devlet bekişir, ne de kiliseye hizmet edilir. Bir kaç darbe hiç bir yerde ve asla ziyan vermez. Ne istiyor bu Las Casas sanki? Silâhlarımızı bırakıp teslim mi olalım? Dünya, kilise içinde birleştirilmiş midir? Hayır! Yahut onun kötü vahşilerine: «Haydi keyfinize göre başıboş dolaşın!» mı diyelim? Elbette hayır! Onları başıboş bırakamayız! Biz, kiliseyiz ve dünya bize aittir, parça parça ve her köşesi ile bizimdir! Biz şakaya hiç gelmeyiz...

Her iki ihtiyar heyecanlanmışlardı ve birbiri arkasına öfke ile söylendiler: Doğrusu da bu! Allah şahittir.

Garcia tonu yumuşatmak istedi: Las Casas için vahşilerin rahat ve huzuru hiristiyanlıktan daha önemlidir. O bizi yıllardanberi sıkıştırdı, biz de karşı gelmedik. Bütün akıllı valilerin ve generallerin, hattâ birçok ruhanilerin itirazlarına kulak asmadan esirlerin serbest bırakılmasına emir çıkardık. Böylece İspanyol tahtının gelirini tehlikeye soktuk. Bu onun kutsal kilise uğruna yürüttüğü savaşı kötü idare etmesi demekti. Fakat Las Casas bildiğinden şaşmadı ve yazılar yazıp şikâyetler etti. Yine biz hiç değilse, yerlilerin hiristiyanların hizmetine verilebileceğini, böylece günâhlarını unutacaklarını buyruklarımıza ekledik.

Alvarez hiddeti içinde yeniden bağırdı: Cennetin anahtarı bizim elimizde midir, değil midir? Onun da bütün sapkınlar gibi, üstüne tökezliyeceği soru işte budur.

— Garcia korku ile kollarını kaldırdı: Kardeş Johann!..

— Tekrar ediyorum: Gönülcüklerin, insan dostlarının, başına buyruk düşünenlerin tökezliyeceği soru budur. Las Casas'ta durum başka türlü değildir. Hastalanan doktor da, tıpkı başkaları gibi, bayağı hastalıklardan ıstırap çeker.

Garcia, koca coşkunun yeniden doldurduğu şarabı koklayarak: Bu kuvvetli şarabı içmeyiniz kardeş Johann,

sonra hep böyle taşkınlık ediyorsunuz. — Dostunuz Bartholomâus için kaygılanmayınız. — Ona politikadan çekinmesini tavsiye ederiz. — Doktor Martin Luther'e da ayni tavsiyede bulunmakla kalır mıydınız kardeş Garcia? — Aman Allahaşkına! — Neden öyle korktunuz? Las Casas bir sapkındır. O kendi kendini suçluyor. Ormana gidiyor, niçin? Çünkü kendisini «Söylenmesi caiz olmayan fikirler» rahatsız ediyor! O buraya gelecek ve «Fikirler» ini mahkeme önünde ifade edecek.

Garcia yumruğunu kalbine bastırarak: Dostumu o halde görecek miyim? — Uzun boylu baş rahip başını yana çevirerek: Siz onda bir dostluk ödevini yerine getiriyorsunuz; herkes ise hiristiyanlık ödevini yapıyor.

Bunun üzerine misyon işleri zati belli olan iki dominiken rahibi, Chiappa peskoposuna yazılmış bir yazı ile yola çıkarıldı. Onu İspanya'ya geri çağırıyorlardı.

ORMANA SIĞINIŞ:

Las Casas'ı hiç kimse, iki meslek arkadaşı ve bir yerli başbuğla birlikte, sandalla yola çıktığı günkü kadar neşeli ve alnı yukarda görmemişti. Heriki genç râhip peskoposları ile gidiyorlardıysa da, bir dönemeçte evler ve alçak kilise kulesi görünmez olurken gözleri yaşardı. Las Casas güneşlik altında oturmuş, suya bakıyordu. Bir zaman sonra sandaldan çıkıp, beyaz muhafızların himayesinde günlerce at üstünde gidildi; sonra yerli başbuğla yalnız kalınarak bir köy yanında **Rio Sino** ırmağına ulaşıldı; bu nehir **Morrisquillo** körfezine dökülüyordu.

Muhteşem yakıcı güneş —diye düşünüyordu Las Casas—, toprak üstünde şu yatışı ile müthiş bir şey, müthiş

bir şey! Hepimizi yutacak bir gırtlağı bulunduğunu sanacağım geliyor.

Öğlene doğru yağmur yağdı, sandal karaların kürekleri altında yüzmeye devam ediyordu; birisi ta öndeki bir sıranın üstünde ayakta duruyordu.

Güzel yumuşak su. Herşey nasıl da uygun düşmüş, güneş ve su; sonra bitkiler alabildiğine gelişiyor! Allah dünyayı nasıl da düzenlemiş!

İri küsken (mimoza) ağaçları kendilerine yoldaşlık ediyor ve Las Casas ile göz kırpışıyorlardı. Akşam olunca kürekçiler telâşlandılar, yiyecek tükenmişti. Birdenbire bir nehir kolundan bir sandalın çıktığını gördüler. Bunlar Las Casas'ın sandalını bu kola yukarı sürerek, kocaman bir muz ağacının yanında karaya çıkardılar; orada gerek Las Casas, gerek kendileri için yaprak kulübeleri hazırlamışlardı. Las Casas bir asma yatakta uyudu. İleri ve geri doğru sınırsız, duvarsız düşler gördü.

İki gün daha su yolculuğu yapıldı; adamların kurutulmuş maniokaları bulunduğu gibi, yenir kökler de topladılar. Deniz kenarından pek uzakta olmayan bir yerde kabileye ulaşıldı. Eski barınaklarından işte bukadar uzaklaşmışlardı. Las Casas her iki çömezine, kendiliklerinden hiç bir teşebbüste bulunmaksızın, yanında kalmalarını tenbih etti; yalnız gözlerini ve kulaklarını açsınlardı. Sonra adamlar içinde dolaşarak herkesten saygı gördüler ve konuştular. Her üçünün sırtında kara dominiken esvapları olup, Allahın günü dualarını ediyorlardı. Burada kaldıkları aylar boyunca hiç kimseden kötülük görmediler. Hakikatte nekadar zevk oldu. Kara adamların verilen dersleri, susuzluktan yanmış köklerin suyunu emdikleri gibi, emdiklerini kabul ediyorlardı. O kadar yumuşak ve iyi huylu idiler ki, onları kandırmak işten bile değildi. Ama bu arada eski orman inançları da, azgın ayrıklar gibi dalbudak salıyorlardı.

Uzun mesut aylar geçti, Las Casas ile çömezleri dünyadan hiç bir haber almadılar. İki defa Cartagena'ya adam yollayıp, sağ esen olduklarını bildirdiler. Yağmur mevsiminin başında, denize dökülen zengin balıklı bir nehrin kıyısına yerleştiler. O zaman kara adamlar gelip, açıkta büyük bir geminin dolaştığını, bir çok yerlerde kıyılara sandal göndererek Las Casas'ı sorduklarını, kendisine verilecek bir haber bulunduğunu söylediklerini bildirdiler. Kabile ne yapmak gerektiğini süşünürken, Las Casas onları teskin edip, gelenin tek bir gemiden ibaret olduğunu, yakına çağırılmasını, kendisinin beyazlarla karşılaşmasını uzaktan gözetliyerek, silâhlı olup olmadıklarını anlayabileceklerini söyledi. Onun üzerine gemiyi görmüş olan adamlar geri yollandı ve birkaç gün sonra büyük bir yelkenli nehrin ağzında demirledi. Las Casas çömezleri ile birlikte bir sandala binerek oraya gitti. Gelen iki dominiken papazı Chiappa peskoposuna buyrultuyu vererek, Garcia'dan bir de dostça yazılmış mektup gösterdiler. Las Casas başını yere eğdi ve: Burada günlerimi tamamlıyacağımı sanıyordum; halbuki İspanya'ya geri çağırılıyorum, dedi. O uysal ve itaatli bir adamdı. Çömezleri ve gelen iki elçi ile karaya çıktı. Geminin kaptanı ile dümencisi de geldiler ve birkaç gün orada kalıp alışveriş ettiler, erzak edindiler. Sonra kaptan en yaşlı başbuğla karısını ve merak eden başka ileri gelenleri gemisine davet etti, onlara bir veda ziyafeti vermek istiyordu. Başbuğ ve karısı ile birlikte gemiye giden, kabileden onyedi kişi idi. Bunlar gemiye girince kaptan yelkenleri açıp demir aldırarak denize açıldı.

Las Casas ve kıyıda bekleşen herkes bunun bir şaka olduğunu sandılar. Sonra bunun küçük bir gezinti çıkışı

olduğunu düşündüler. Akşam oldu, gece oldu; hâlâ ne başbuğ, ne de ötekiler geri dönmemişlerdi. Kıyıdan uzaklaştılar. Kabileyi büyük bir telâş kaplamıştı. Las Casas ile çömezleri kulübelerinde oturup dua ediyorlardı. Her iki dominiken keşişi sabah erken Las Casas'a geldiler, korkuyorlardı. İhtiyar peskopos onlara sordu: Bu nedir? Onlar, kaptanın adamları **Espagnola** adasına sürükleyerek, orada köle diye satmalarından korktukları cevabını verdiler. Las Casas'ın beli büküldü. — Kimdir bu kaptan? — Tanımıyoruz. O bizi iyi bir ücret karşılığı gemisine aldı. Sahilin başka bir yerinde yine numarayı yapmak istediyse de, muvaffak olamadı idi. — Bunu niçin bana söylemediniz? — Affedersiniz bay peskopos, fakat biz adamın burada o kadar alçaklık edeceğini sanmamıştık. Çünkü o hepimizi, sizinle birlikte geri götürecekti.. Las Casas inledi: Ona göre biz neyiz ki! Fakat bizim ne değerimiz var, asıl müthiş olan namussuzluk, namussuzluk! Ve kendini hasırın üstüne atarak hıçkırdı. — «İşte onların ne biçim adam olduklarına bir misal. Bir de gelmiş, hiristiyanlık talim ediyorsunuz!» Las Casas umutsuzluk tavırları gösteriyordu. Hiç kimseyi yanına bırakmamalarını rica etti, artık hiç bir yerlinin yüzüne bakacak hali yoktu.

Fakat adamlar başvurunca, onları içeri almaktan sakınamadı. Onların suratları asıktı, genç başbuğ da aralarında idi. Las Casas'm büyük kederini görerek kendilerini tutuyorlardı. Peskopos onları teselli etti ve kendini toplayarak iki mektup yazdı. Mektuplardan birisini Cartegena'ya, birisini de Espagnola adasının rahibine yolladı: Vak'ayı anlatıp, kaptanm hareketine karşı duyduğu tiksintiyi ifade ettikten sonra, kaçırılan adamların derhal iadelerini sağlamasını rahipten istiyordu. Akşam çömezleri ve dominiken papazları ile birlikte genç başbuğun kulübesine gitti. Asık ve taş gibi durgun oturan adamlardan, kendisini suçlamamalarını yalvardı. Bunun bir yanlışlık, yahut

tek bir kişinin cezasını bulacak bir cinayeti olduğunu umduğunu bildirdi. Başbuğlarıyle kabile kardeşlerine yine kavuşacaklardı; buna kendi hayatı ve yoldaşlarının canı ile kefil oluyordu. Yaslı hallerini bırakmaları için tekrar tekrar yalvardı. İşin hayırlı sonucunu garanti ediyordu. Yerliler bir fikir üstünde uyuşamıyorlardı; Casas hissediyordu ki, bir kısmı derhal üzerlerine atılıp haklamak istiyorlardı. O zamana kadar ne öğretmişse bir yana atılmıştı. Hattâ kızgınlıkla, tuzakta onun parmağı olduğunu bile düşündüler. Casas'ın eski dostu olan başbuğ çekingen davranmakla beraber, adamları sabırlı olmaya ve beyazlar yanında büyük bir adam olan peskoposun teşebbüsünden ne çıkacağını sükûnetle beklemeye kandırdı. Gelen haftalarda bu başbuğ yalnız bir kere, o da ayak üzeri Las Casas'la konuşup, bir zaman kampta kendisi ile yaptığı bir konuşmayı hatırlattı: Ben senin büyük bir adam olmadığını, beyazlar seni bizimle konuştursalar da, nüfuzunu tanımadıklarını söylemiştim.. Las Casas yalvardı; buna kesin olarak inanmadan önce biraz sabretmeli idi, yakında nüfuzunun ispatını verecekti. Başbuğ ses çıkarmadan uzaklaştı; biliyordu ki Las Casas, kendi canının değil dâvasının kaygısında idi.

Ağır ve uzun haftalar geçiyor, kabile hâlâ yer değiştirmiyordu. Yağmur mevsiminin ortası idi. Ne ders, ne görüşme olmıyordu. Las Casas ile adamlarından cüzamlı gibi sakınılıyordu. Onlara yiyecek içecek veriliyor, lâkin yerlilere raslamaları muhtemel olan yollara gitmelerine meydan verilmiyordu.

Artık aradan üç ay geçmişti. Nihayet bir gün, elinde Las Casas'a yazılmış bir mektupla, bir haberci çıkageldi. Adam, görevinde talihi yaver gitmediğinden şikâyet ediyordu: Bir arkadaşı ile birlikte gelirken üstlerine bir jagar saldırmış ve arkadaşını parçalamıştı; kendisi kurtulmuşsa da yolunu şaşırmıştı. Haberci bunu anlatarak mek-

tubu Las Casas'a teslim ederken başbuğ da beraberdi. Peskopos zarfı içi titreyerek açtı. Kara adamların gözünde bu haberin ne ifade ettiğini biliyor, korkmaktan da kendini alamıyordu.

Espagnola'daki rahip yazıyordu: Mektubu alır almaz kaçırılan on yedi kişi meselesi ile uğraştığını, haber gelmeden bir hayli zaman önce adaya gerçekten bir gemi uğramış, fakat derhal yoluna devam etmiş olduğunu bildiriyordu; adada köle satımı hararetli olmadığından, kaptan kölelerini ucuz fiyata elden çıkarmak istememişti. Verebileceği haber, ne yazık ki bundan ibaretti. Las Casas'ın selâmeti için dua edecekler ve çok geçmeden karanlık ormanı bırakarak yanlarına gelmesini bekleyeceklerdi.

Las Casas müthiş mektubu tutan elini indirdiği zaman başbuğ ne okuduğunu sordu. O zaman ak saçlı peskopos kendini yerlinin önüne dizüstü atarak inledi: Suçlu benim. Yalnız ben. Onlara inandım. Yalvarırım sana, başka türlü düşünme! Başbuğ mektubu yüksek sesle okuttu ve bayılan Las Casas'ı yerden kaldırdı.

Las Casas bir saat sonra kendine geldi; genç çömezlerle her iki dominiken papazı yanında idiler. Onlara son takdis töresini yaptığı gibi, dominikenlerin yaşlısı da ona ayni işi yaptı. Peskopos dedi ki: «Adamlar haydutluğa bizim sebep olmadığımızı biliyorlar, lâkin onlarca biz suçluyuz; ve bizi lâyık olduğumuz cezadan kurtaramıyacaklarını düşünüyorlar.» Ve hep beraber candan dua ettiler. Bir ara genç rahiplerden biri ağlama buhranına tutulduğundan, duayı kesip ona yardım ettiler. Yine bir defa, Las Casas ayağa kalkıp kendisine yabancı, yüz çizgileri ile ve önüne bakarak; «Namussuzluk!» diye mırıldandığı zaman, hep beraber ye'se kapıldılar. Yeni gelen keşişler ellerini yüzlerine kapamışlardı. Fakat Las Casas kendine gelip şöyle dedi: Kimseyi suçlu bulmayın, ben hayatta o suçu

pek çok yaptım. Kurtuluş için dünya henüz olgun değil. Biz de birlikte batıyoruz.

Akşam olunca Las Casas arkadaşlarına, düşüncelerini yalnız Allaha çevirmelerini tenbih etti. Kara adamların güneş batarken geleceklerini biliyordu. Öyle de oldu.

Kabilenin barındığı yerde bir çığlık koptu, çadırların etrafında adamlar toplanıyordu. Çığlık yırtıcı bir hal alarak yaklaşıyordu. Çadırdakiler secdeye varmış olarak yüzlerini toprağa bastırmış, dua ediyorlardı. Mızrak ve topuzlar üzerlerine indiği zaman, nerde ise bütün toprağı kavrıyacaklardı.

Las Casas'ı bulmak için adamlar çıkarıldı. Yanlarına gittiği kabile yerinde yoktu. Las Casas ile iki çömezi ve iki dominiken papazı için yapılan araştırma sonuçsuz kalınca öldürüldüklerine hükmettiler. Fakat birkaç ay sonra dedikoduya şu suretle nihayet verildi: Garcia ile Toledo engizatörü Alvarez bir genelge ile bildirdiler ki, peder Bartholomaus yeni Hintte, vahşi kabileler elinde öyle acıklı bir ölümle ölmemiştir; misyonu sona erdikten sonra İspanya'ya dönmüş ve yine tarikatının bir manastırına girerek yatağında rahatça ölmüştür.

Engizisyon meclisi üyeleri sapkınlık suçlusu Bartholomâus'un bir şehit şanı kazanmasını böylece önlemek istiyorlardı.

Su perisi Sukuruja, suların anası, karanlık ormanlarda yılan olarak ağaçtan ağaca dolaşıyordu. Bazı yeşil dallar altında, insan kılığında da görünürdü; ağır bir topuz ile, ok ve yayla silâhlı olarak orada dururdu. Uzun kara saçlarını renkli papağan tüyleri süsler ve koyu derisi karanlıkta ışıldardı; alnı ve yüzleri kırmızı boya ile resimli idi. Sonra sazlığa iner, kaybolurdu.

Kabile kalkmıştı. Onlar uzaklaşırken küçük çadırda cesetler yanyana, üstüste yatıyorlardı. Öğlen oldu, sonra

akşam oldu. Karanlıkta bir yılan ağaçtan ağaca hışırdıyordu: **Sukuruja**! Ormanın kenarında ok-yay ve başında tüy süsü ile duran da o idi.

Sukuruja hafif bir tavuk gıdaklaması çıkarınca nehirden bir tapir sökün etti. — Dikkat et topuzuma tapir, ve kardeşlerini çağır da akbabaları ürkütsünler! Ve bir takım tapir çıkarak kulübeye inen akbabaları ürküttüler. Sukuruja karanlıkta ormandan süzülüp çıktı. Yıldızlar neşe ile parlamaya henüz başlamışlardı. Sukuruja boş barınağın içinde delice dans ederek ocaklardan kül topladı, ve bununla boyandı. Gece rüzgârı ayaklarına kül savuruyordu.

Sukuruja beyazların kulübesi önünde çömelerek içeri baktı ve Las Casas'ın cesedini kollarına alıp dizleri üstüne yatırdı. — Beyaz adam, nasılsın?

Las Casas cevap vermek istemiyordu.

— Beyaz adam, benimle niçin çatıştın? Herhalde bunu istemedin.

Las Casas sessizdi. O zaman Sukuruja haç bağlı zinciri keşişin kuşağında ve tesbihi sıkılmış ellerinde gördü: Ağzını kapatan bunlardır! Ve onları çıkarıp bir yana koydu. Las Casas gözlerini açtı: Senin yanında mıyım Sukuruja? — Beni tanıyor musun? — Arkadaşlarım nerede? — Bırak onları! — Haçım nerde?

Las Casas doğruldu. Gökyüzü şen yıldızlarla parlıyordu; Sukuruja tüy süsü altında yere çömelmişti. Las Casas ayakları üstünde sallanıyordu. Haç ile tesbihi yerden kaldırmak istediyse de, onlar yine elinden kayıp düştüler. Tekrar eğildi, tekrar düşürdü. Sukuruja ayağa kalktı: Beyaz adam, haydi ormana! Haydi gel! Kara cübbesi içinde rahip tereddütle arkasından ilerledi, iki üç defa başını çevirip yerde kalan şeylere baktı. Sukuruja onu kollarına alıp götürdü. Las Casas bir zaman ağladı.

Nehre doğru indiler. Akbabalar küfrediyorlardı. Dokumacı kuşları uçuştular. Aşağıda su yılanları, zırhlı kertenkeleler ve balıklar gözüktüler.

SUKURUJA

Amazon taşınca sular kıyıları uzaklara kadar basıyordu, yıkıntı ve sürüntüler içerlere doğru atılıyor, hayvanlar kaçışıyorlardı. Su kuşları adaları bırakıp uzaklara gidiyorlardı. Sular kabardıkça kabarıyordu. Kenar yıkıntıları oluyor ve kıyıdaki yüksek orman sallanıyordu; su toprağı oyarak dev gibi ağaçların köklerini açığa çıkarıyor, altlarını boşaltarak bunları bulanık dalgalara deviriyordu.

Çok kere canlı su, tek bir öfke hamlesi ile gevşek toprağa derinliğine sokuluyordu; o zaman nehir, köpüren bir göl, ağaçları ve otları, maymunları ve kuşları, hattâ insanları ile kendi üstünde adalar yüzdürüyordu; bunlar bütün heybetleri ile akıntı aşağı yelken açıyorlardı. Azgın boz renkli sular nehir kollarını bağlıyor, uzak göl ve kanallarını tekrar kendine katıyordu. Taşma yavaş yavaş bütün havzayı kaplıyordu. Bu ilerleyişi ancak büyük göller biraz durduruyorlardı. O zaman göke baş kaldırmış hurma ağaçlarının gövdeleri dibinde bulanıp çamur akıntısı çalkanıyordu. Hayvanlar ağaç tepelerine sığınarak kendilerini kurtarıyorlardı. Ovanın kara insanları sandallar içinde, batmış ağaç dalları üstünden yüzerek geçiyor ve ağaç kovuklarında barınıyorlardı. Yanlarında maymunlar sıçrayışıyordu. Karıncalar yollarını yerden kaldırıp, ağaçlara yukarı tutturarak yuvalarını dallara yapıştırıyorlardı. Fakat ağaçların zirveleri tek bir çiçekleniş halinde açılıyor, yap-

raklar kabarıp fışkırıyorlardı. Çamur deryası üstünde uçsuz-bucaksız bir bahçe sallanıyordu.

Bu haftalarca sürer, sonra koca nehir tepe tepe ardına, ada ada ardına, kumsal kumsal ardına serbes bırakırdı. Yaş toprak tekrar meydana çıkıp güneşin alevi üstüne dökülünce, kaplumbağalar kumsal üstüne dönerek yere gömülür ve yumurtlarlardı. Çekilen suların yerini çalılarla saplar örtüyordu. Nehir ormanı bir yerden koparıp başka bir yere taşımıştı. Artık kıyıların hayatı başlıyor; tapirler görünüp, jagarlar meydana çıkıyor ve kuyruklarını suya sallıyorlardı. Ağaç kadavraları, sürüntü odunlar karaya oturup çürüme başlıyor, mantar bunlara derinlemesine işliyordu; dışardan bakılınca hâlâ ağaçtılar, lâkin içerden küf ve küldüler. Çürüntüler üstünde parlak renkli tufeyli otlar bitiyor ve heybetli kollar sürüyordu.

Büyük nehrin stepleri ile Japura ve Uaupes üzerinde pekçok insan yaşıyordu: Tariana kabileleri, ördek adamlar, kaplan adamlar

Mısır mahsulü yarı olgundu. Koçanlar yıkanıyor, adamlar büyük bir halka halinde dururken, büyücü ilâhi söyleyerek bir mısıra dişini gömüyordu. Mısır bitkisinin ruhu bol ürün vermek lûtfunda bulunsundu. Havalar düzeldi. Turfandalar toprağa asıl sahip olan ölülere sunuldu. Onlar yedikten sonra, artık kendileri de yiyebilirlerdi.

Ormanda koşup giden cüce kara insanlar, Maku'lar, tutulup sorguya çekilince, göçmek lâzım olduğunu söylüyorlardı. Bir çok renkli insanlar beyazlardan kaçıyor ve ölüyorlar! Beklediler. Çok yıldırım düştü. Çocukları aldılar, papağanları damdan indirdiler, tencere ve testileri, duvardaki takımları toplayıp orman içinde kulübelere yerleştiler. Atalara çok geyik eti sundular. Dört gün sonra mızraklı ve kalkanlı adamlar kalktılar, karanlıkta köyün önüne sokuldular. Birisinin verdiği işaret üzerine savaş

nâraları atarak ormana döndüler. Ertesi gün çocukları, hayvanları, tencere ve testileri ve bütün öteki takımları alıp tekrar köye girdiler. Büyücü ateşi yeniledi ve her aileye bir odun verdi. Bunu evleri önüne götürdüler.

Yağmur mevsimi geldi. Yemiş ağacı üstünde udu kuşu bağırıyordu: Tru tru, udu udu.

Büyük bir davul vardır, tok seslidir, bunun adı erkektir; bir de küçük vardır, bunun adı kadındır. Bunları kısa ve uzun vuruşlarla çalarak, tok ve tiz gümleyişleri küçük büyük göller, geniş nehirler ve ufak çaylar, tepeler, ormanlar ve çayırlar üstünden her yana duyurdular: «Göçmek lâzım! Çok insanlar kaçış yolları üstündedir. Batı yönünden geliyor ve sapır sapır dökülüp ölüyorlar.»

Yaşlılar şöyle diyorlardı: «Ana-babalarımız anlatırlardı: Davullar ağladı; dikkat edin, göç lâzım, büyük tehlike var. Dünyayı taşıyan büyük ruh yeri batıya doğru salladı. Bir ağaç vardır ki, insanların ve hayvanların babasıdır; ondan her meyve devşirilebilir. Üstüne bir adam çıksa dallarını toplayarak, onu yukarı yukarı kaldırır, atalarımızın oturduğu cennete kadar götürür. Ölümsüz ülke işte orasıdır. Dedelerimiz orasını boşuna yerde aradılar. Nereye kaçalım? Bir zaman kadınlar erkeklerini öldürüp güneye çekilmişlerdi.»

Maku'lar ormanları dolaşıyorlardı, ele geçen bazıları diyorlardı ki: Gittikçe daha çok renkli adam, denizden çıkan beyazlardan kaçıyor. Gittikçe daha çok renkli insanlar dağlardan aşağı inip geliyorlar.

Başbuğlar köyleri dolaşarak, uğursuzluk getiren sakatları topladılar. Bunları savaşçılara katarak batıya, büyük dağların yakınma yolladılar. Savaşçılar orada sakatların kemiklerini kırarak yere bıraktılar ve yanlarına ölü kediler koyup geri döndüler. Artık sâkin yaşıyorlardı; hiç bir kötülük olmuyordu.

TİJE VE GUARİKOTO:

Avrupa'dan yeni gemilerle yeni insanlar geliyordu. İnsan volkanı lâv kusmaya devam ediyordu.

Yeni beyazlar, zırhlı savaşçılar, suçlular, yağmacılar ve şikâyetli papazlar geldikçe; yitmek, yok olmak üzere o uzun yolu aştıkça, kara kavimler ormanlarda ve otluk yerlerde toplanıyordu. Dilsiz orman kendi kendine bir düzen veriyor ve yerleşiyordu.

Büyük ovanın kabileleri arasında, doğuya doğru, büyük Amazon'un kadın kavimleri Japura ırmağından Jamunda'ya kadar uzanıyorlardı.

Tije, Kudurra'ya, genci yaşlısına dedi ki: Kraliçemiz Truvanarre, yalnız ihtiyarlar müstesna olmak üzere, bütün kadınların ok yapmalarını emretti. Birçok sandal da hazırlamalı imişiz. — Zati birçok sandalımız var. — Ama bir kere emir verilmiş. — Acıklı bir hayat sürüyoruz Tije. Erkeklerin köyünde kadınların nasıl yaşadığını duydun mu? — Ben daha erkek yüzü görmedim. Beni daha kulübeye sokmadılar. — Oralarda bir kadının erkeği bütün yıl yanında durur. Kadının canı sevilmek isterse erkek hemen yanma gelir. Eğer erkek sevişmek isterse karısı hazırdır. Kurak mevsimde de, yağmur mevsiminde de hep bir arada bulunurlar.

Bunu Kudurra Tije'ye, yaşlısı gencine söylüyordu. Birincisinin iki çocuğu doğmuştu. Tije sapanı çakıyor ve Kudurra demiri bastırıyordu. Tije sordu: Çocuk olduktan sonra da insanın sevmiye ihtiyacı var mı? Kraliçe diyor ki, biz kadınlar insanız, rahibelerimiz ayı çağırdıklarında cedlerimiz toplanır. O zaman savaşa çıkarak erkek bulmak zorundayız, çünkü cedlerimiz ancak o suretle çoğalabilirler.

Kudurra cevap verdi: Ben üç tane erkek öldürdüm. Artık öldürmiyeceğim, onları kulübede tutacak ve papağanlarım gibi besliyeceğim.

Tije güldü ve el çırptı.

— Çoğu böyle düşünüyorlar Tije. Kraliçemiz ve rahibelerimiz serttir. Bataklıklar arkasındaki birçok kadınlar öteki kadınlara kaçmışalr. Onlar erkek öldürmüyorlar. Rahibeler ayı çağırıp **kaschiri** içtikleri zaman ormana giderler. Onlar erkeklerle dost, erkekler onlarla dost yaşarlar. Bazı kadınlar erkeklerin ardına düşerek köylere gittikleri gibi, bazı erkekler de kadınların yanlarına varıyorlar.

Turuvanare **Manakapura** gölü ile **Urubu** ırmağı arasında en kudretli kraliçe idi. Emri yerine getirilip sandallar hazır olunca savaşa çıkmıştı. Yalnız ayrılmadan önce önder kadınlara demişti ki: İyi korunun, açık çizgilerle boyanın. Erkekler leş akbabalarından doğmuşlardır. Çok yıllar önce biz onların hükmü altındaydık. Tebdil olup bizi aldatıyorlardı. Şimdi dışarda barınıyor ve kadınları çalıyorlar. Çünkü kendi kendilerine üreyemezler. Cinsleri yok olacak. Büyük Ruhumuz bize, çocuk doğurmak için ne gibi meyveler yiyeceğimize dair elbet bir işaret verir. Köylerini basın, evlerini yakın ve kendilerinden nekadar öldürebilirseniz öldürün. Yalnız gençleri, sonra öldürmek üzere, alıkoyun.

Turuvanare, sandallarının yanaşma yerinden erkeklere bir elçi yolladı: Bizimle barış yapın ve boyun eğdiğinizin alâmeti olmak üzere de gençlerinizi bize teslim edin. Onları hayatta bırakacağız. Eğer gençlerinizi vermiyecek olursanız sizi toptan yok edeceğiz.

Yabancı başbuğ ona, kan alâmeti olmak üzere, kırmızı boya dolu bir çanak gönderdi. Kadınlar ilk köyü sarıp savaş nâralarını attılar. Ellerine az esir geçti. Yürüyüşe devam ettiler. İşleri tamam olunca ormanda yeyip iç-

tiler. Nehir kenarında kendi evlerine döndükleri zaman açıkta kulübeler yaptılar. Kraliçe Turuvanare ile büyücü rahipler tutsakları önden ve arkadan muayene ederek bölüştürdüler. Genç kadınlar büyük evlerde, rahibelerin yanında oturmak zorunda idiler, o ay onlara iş yaptırılmazdı. Yedikleri de küçük balıklarla maniokadan ibaretti. Buna karşılık erkeklere **piruruka** balıkları, bal, **andiroba** cevizi ve maymun eti veriyorlardı. Akşam, güneş battıktan sonra, büyücü rahipler genç kadınları kıra çıkarıp dansettirdiler ve şakşakılarla eğlendirdiler. Onları kulübelere ancak, şafak kayboldüktan sonra bıraktılar.

Guarikoto adında genç bir erkek Tije'yi, kulübesinin önünde yanan ateşin başında gördü. Tije'nin göğsünde ve kalçalarında koruyucu işaretler vardı. Guarikoto sordu: Niçin boyandın? Dansedecek değiliz ki! Tije cevap vermedi. Adam tekrar sordu: Niçin geldin? Biliyorum, bizi öldüreceksiniz. Tije yine ağzını açmadı.

Ateş başında oturuyorlardı. Erkek kadını süzerek: Mızrağını yanına almışsın, dedi, onunla beni öldürecek misin? Tije; hayır, dedi. Guarikoto güldü: Tabiî şimdi değil. Kadın susuyordu. Adam sordu: Niçin içecek bir şey getirmedin? Her yanda mızrak ve kalkanla dolaşıyorlar. Neden birlikte içmiyelim? Ben kaval çalarım.

Erkek kadını kolundan çekti; o da eline vurdu. Erkek güldü ve kolunu kızın omuzuna attı: Sen bana geliyorsun, yüzüme bak. Kadın yüzüne baktı ve gözlerini yine hemen ateşe çevirdi; erkek dizini tutunca ise ayağa fırlayıp mızrağına el attı. O zaman erkek dizlerini yukarı çekerek gözünü ateşe dikti ve bir şarkı mırıldanmaya başladı. Kadın oturdu ve elini göğsüne koydu: Beni büyüleyeceksin, şarkı söylemekten vazgeç. ? Sen söyle öyleyse! — Ben şarkı bilmem, yalnız çift sürerken söylediğimizi bilirim. — Peki, onu söyle. — Seni büyülerim diye korkmaz mı-

sın? — Büyü şarkıları bilmediğini söylüyorsun ya.. Kadın erkeğin yaralı bacağını görerek: Seni ne soktu? — Sen konuşurken cırcır böceği ötüyor sanıyorum. Bir saz gibi konuşuyorsun. — Yara canını yakmıyor mu? — Vücudu tüyle süslü kadın beni yaraladı. — O bizim kraliçemiz Turuvanare'dir. — Yaralandığım için koşamadım ve yakalandım. — Burada bulunduğuna üzgünsün. Adını dostlarından soracağım. — Ben de senin adını bilmek isterim; fakat kimseye soramam ki.. — Bana kolibri (sinek kuşu) de. Bütün erkekler senin gibi mi olur? — Şimdi de bana bakıyorsun Kolibri, halbuki türkü söylemeyi vadetmiştin. — Çadıra girelim de sesimi duymasınlar. Çadırda erkek asma yatağa uzandı ve kapıda duran kadının iri gölgesi üstüne düştü. — Kolibri, niçin içeri gelmiyorsun? Türkü söyleyecektin. — Mızrağımı ateşin başında unuttum da. — Ben getireyim. — Olmaz! Ve kollarını açarak eşikte çömeldi. — Nerdesin? Kadın başını dizleri üstüne bırakmıştı. Erkek te karşısına çömeldi. Kadın omuzuna uzanan eli öyle itti ki, adam çömeldiği yerde sendeledi. Şimdi birbiri yanında sessizce duruyorlardı. Sonra kadın yavaşça türküye başladı. Erkek kendisinin de söyliyeceğini bildirdi:

— Sen gönlünü bana karşı kapadın,
Sen kalbini bana karşı kapadın.
Sevgilim hey, oha.

Sen merhametsizce kalbini bana kapadın,
Sen merhametsizce kalbini bana kapadın,
Sevgilim hey, he, oha.

Seni bekliye bekliye yoruldum,
Seni bekliye bekliye yoruldum,
Sevgilim hey, he, oha.

Senin için yol tepe tepe geldim buraya, yoruldum,
Senin için yol tepe tepe geldim buraya, yoruldum,
Sevgilim hey, he, oha.

Şimdi sana yeni bir perdeden çağıracağım,
Şimdi sana yeni bir perdeden çağıracağım,
Sevgilim, sevgilim.

Ah, başka türlü çağıracağım,
ki sesimi duyasın,
Sevgilim, sevgilim, oha.

Yeraltı dünyasına, ruhlar diyarına ineceğim,
Seni oradan çağıracağım, oradan çeğıracağım,
Sevgilim hey, he, oha, he.

Kadın başını doğrultmuştu, yüzü gölgede idi, yüzünde ateşin kızıllığı vardı. Erkeğe fısıldadı: Bir kere daha söyle.

Erkek bir kere daha söyledi.

Sonra kadın da katıldı.

Erkek ayağa kalktı: Mızrağını getireyim. — Kız fısıldadı: Peki. Mızrak geldiği vakit kadın ayağa kalktı ve erkeği iri gözlerle süzdü: Onu nasıl tuttuğunu göster bakayım. Erkek mızrağı ona doğru tuttu. Kadın mızrağı kendine doğru çekti: O benimdir! Ve mızrağa sarılıp sapına saçlarını sürdü. Sonra mızrağı erkeğe uzatıp: Al, tut! dedi. Erkek aldı. Kız: Şimdi benim mızrağım senin elinde, dedi. Öteki başını salladı. Tije dedi: Kaldır onu! Erkek geri çekilip ateşe doğru dönerek mızrağı ileri geri salladı. Kız arkadan koşup mızrağı elinden kaparak: Bırak gören olur! dedi ve onu yere dayayıp okşadı. Guarikoto yaklaşıp başını yavaş yavaş kızın mızrağa dayalı kafasına doğru

uzattı ve yüzünü onunkinin üstünden yine mızrağa yapıştırdı. Kız buna kımıldanmadan müsaade etti.

Tije fısıldadı: Sen leş kargalarından mısın? — Evet. — Bütün elimize geçenler de mi? — Onu bilmem. — Siz yok olmalısınız. Bütün erkek cinsi batmalıdır. Biz sizin kökünüzü kurutacağız. Çok geçmez, hayatta tek erkek bulunmaz.. Buna erkek yalnız başını sallamakla karşılık verdi. — Büyük Ruhumuz bize öyle meyveler verir ki, o sayede biz yine çocuk doğurur ve cedlerimizi çoğaltabiliriz. Bunu kraliçemiz söyledi. Sana bir şey soracağım.

Yanyana hamağa oturdular. Tije mızrağını önünde tutuyordu: Ben Kudurra ile çift sürerim. O bana dedi ki: Ormanda erkeklerle dostça yaşayan, onlarla kaşiri içen kadınlar da vardır. Bu doğru mu? — Doğru. Ve kız erkeğin yüzüne bakıp güldü: Bugün seninle bir asma yatakta uyuyacağım. Ve daha çok geceler — Gündüz çok iş görür müsün? — Şimdi değil. Şimdi yalnız yaşlı kadınlar çalışır. Biz büyük evlerde rahibelerin yanında bulunuruz. Biz yalnız ufak balıklarla kuru manioka yeriz. — Erkek içini çekti: Demek oruç tutuyorsunuz. — Oruç tutarız ki, çocuk için yalvardığımızda ruhlar bizi duysun. — Erkek yine içini çekti. Kız ona göz kırparak: üzülme! dedi.

Tije kulübenin etrafını dolandı, herşey sâkindi. Mızrağını duvara dayayıp hamağa uzandı. Kollarını göğsünde kavuşturmuş olarak yanüstü yatıyordu. Erkek te yanına uzanarak kollarını çaprazladı.

Kadın: Şimdi yukarda bir çok hamaklar boştur. Ve gözlerini kapatıp yavaşça güldü.

Çok geçmeden uyudu, erkek te öyle.

Sabahleyin kadın gitmişti. Tarlalarda nöbetçiler dolaşıyordu. Erkeklere yiyecek içecek getiriyorlardı. Esirler bir araya gelmeseler de, kulübeden kulübeye işaretleşiyorlardı.

Büyük kadınlar evinde Kudurra, çömeldiği yerden şöyle fısıldadı: Hayatta mısın Tije? Tije kadına hayretle baktı. Kudurra onu süzerek: Evet sensin, dedi. — Niçin hayatta olmıyacak mışım? — Eğer adam sana dokunursa ölürsün. — Doğru mu bu? — Erkeğin dokunduğu her kadın ölür. Burada oluşumuzun sebebi de bu değil mi, biz ölmemek için erkeklerden kaçtık. — Fakat Kudurra, adam bana dokunursa ne yapayım? Ben de onu hemen öldürürüm. — Kes sesini. O daha sana dokunmadı. Ben sadece seni denemek istedim. Ondan korkma. Kraliçe ile rahibeler sizi çok korkutuyorlar. Erkeğin yanında ölmek güzel bir şeydir. — Yok canım! — Dosdoğru Tije. Erkek te ölür, ve o zaman her ikimiz, karı ve koca, bir başka ad alırız. — Beni korkutuyorsun Kudurra. — Sus. Rahibe bize bakıyor.

Akşam Tije ateşin başına götürülürken, Guarikoto kulübenin eşiginde bekliyordu. Ne kızın kendisine söylemesini bekliyor, ne de yüzünü görmek istiyordu. Hemen dedi ki: Bana bir hediye ver Kolibri, çok yoksulum. Kendimi boyamak için boya ile, içecek bir şey getir. O zaman kadının asık suratını gördü. Erkek eşikte, kadın ateş başında uzunca bir zaman sustular. Dumanın içinden küçük kuşlar uçuyordu. Sivri sinekler vızlıyordu. Kadın erkeğin yanından geçerek, mızrağı kolunda olduğu halde hamağa oturdu, ateşe bakmaya başladı. Erkek yanma yaklaştı. O zaman Tije mızrağını sallayarak: Çekil yanımdan, gölgeye git! dedi. Erkek kımıldamadan yanında ve gölgede duruyordu. Kız bir zaman sonra öfke ile kalktı: — Sen kimsin? Adın Guarikoto. Göreyim seni. Beni neden öldürmek istiyorsun? — Hayır, istemiyorum Kolibri. — Beni ve hepimizi buraya, sizin tarafmızdan öldürelim diye gönderiyorlar; böylece adımızı sizinki ile bölüşecekmişiz. Ben bunu istemiyorum. Sen Guarikoto kal, ben de ne isem o ka-

layım. — Ben seni öldürecek değilim Kolibri. — Yalan söyleme.

Ve her iki kolunu adamın boynuna doladı: Öyle sanıyorum ki, şimdi beni büyülüyorsun. Adımı kaybetmekte olduğum doğrudur.

Hamakta yatarlarken kız şöyle dedi: Neden öyle uzak yatıyorsun Guari? Hava soğuyor. — Eğer bana boya, yağ ve içecek bir şey getirirsen keyfim yerine gelir. — Onları sana yarın getiririm. — Yarın da gelecek misin? Daha ne kadar geleceksin? — Kız adamın üşümüş ellerini oğarak: Guari, sen beni öldürmedin; ben de seni öldürmiyeceğim. Başkasının sana kötülük etmesine de razı değilim. Yaşadığını istiyorum. — Doğru mu Kolibri? — Evet Guari. Ya sen? — Ben seni korumak istiyorum. — Büyük bir korkum var Guari. Kudurra her gün bana fısıldar, ormana gidelim diye.. fakat bizi izlerler.

Guarikoto kıza dönerek: Aranızda bunu mu konuşuyordunuz Kolibri? — Sık sık. — Erkek onu kucakladı ve gece yarılarına kadar fısıldaştılar. Nöbetçilerin adımları yaklaştıkça susuyorlardı.

İri vücutlu Kudurra Tije'nin yanağını sıktı: Sen hep ayni Tije'sin. — Bana boya ve yağ bul Kudurra, Guari için, benim için güzelleşmek ve benimle içmek istiyor. — Benden bunu rica etmeni bekliyordum Tije. Erkekler için gereken bütün tedbirleri aldık. Akşam olmadan, bazıları tarlaları geçip, tencereleri bir ağacın altında bir deliğe koyacaklar; üzerinde büyük bir yaprak bulunacak; ağacı ben sana gösteririm. Kulübeye yollanırken nöbetçilere dikkat et ve yolu belle.

Ateşin ışığında Guari boyandı, yağlandı. Kız ona **Cachembo,** yani baldan yapılmış hayat suyu getirmişti, kendisi de bir yudum aldı.

Karanlıkta erkek kıza karşı birkaç dans sıçraması yaptı.

Ertesi gün koca Kudurra, kadınlar evinde yüzünü gözden geçirdiği vakit, onu düşünceli buldu; ağzı sımsıkı kapalı idi. Kudurra, içtiniz mi, diye sordu. Tije tasdik etti. Kudurra boynundaki kırmızı çekirdeklerden yapılmış zinciri çıkararak Tije'nin boynuna bağladı. Sana ne diyor? — Kolibri. — Artık ona adımı söyleyim mi? — Söyle.

Ayni akşam erkek onu Tije diye çağırmaya başladı. Ama o erkeğe karşı tatlı değildi. Dostu Kudurra'ya sövdü. Gece yarısına kadar, adının Kudurra tarafından açığa vurulmasından şikâyet etti. Bir çok günler adamı böyle karşıladıysa da, her akşam yine bir şişe kabağı içki getiriyordu. Onun şerefe içmelerine cevap vermiyordu. Kudurra korkmaya başladı, çünkü Tije ona karşı dilsiz duruyor, balıkları dahi reddederek yalnız manioka yiyordu. Kadınlar arasında yeni ay bayramı üzerine konuşmalar alıp yürümüştü. Gelin kulübelerindeki fısıldaşmalar da sıklaşıyordu. Tije ne yapılacağını sordu.

Zâlim kraliçe Turuvanare yeni ayı bekliyemedi; erkek nefretine bir alâmet olmak üzere kendine düşen erkeği dört gün önceden kurban ettirdi. Rahibeler etrafını çevirmişlerdi. Gece başlıyordu, genç kadınlar henüz kulübelere götürülmemişti; az sonra erkeklerini kucaklayacak olan bu kadınlar müthiş maske dansında, ayin ve ormanlarda dolaşarak, yaşayanları parçalayan vahşi hayvanların çağrılışında hazır bulundular. Postunu taşıdıkları panter pençeleri ve kedi balığı testeresi ile rahibeler, kraliçenin kucaklamış olduğu kurbanı paraladılar. Kan dört bir yana fışkırdı. İki genç kadın biteviye ateşin etrafında zıplıyorlar ve kanı üstlerine sıçratıyorlardı. Kudurmuş gibi kendi adamlarını ileri atarak, maskeli hayvanlara onları da parçalattılar.

Fakat büyük ana Toeza da gelmiş, kara bir hayalet şeklinde ağaçlar arasında durarak dansı seyrediyordu. Boğazında, kol ve bacaklarında bir çok şeritler, omuzlarında

hurma yaprakları vardı; çözük saçları, bir küf beyazlığı ile sırtına dökülüyordu. Mızrağına dayanmış, kımıldanmadan duruyordu. Ateş arasıra eski ve buruşuk suratını aydınlatıyordu. Kadınlara bakan gözleri keder ve nefretle dolu idi. Maske evinin yanında sıklığa oturarak, ormana doğru bir kuş sesi ile haykırdı. O zaman kara kaplan Walyarina, yaprak ve çalı-çırpı ile kaplı olarak yaklaşıp Toeza'nın yanında yere yattı. Toeza ona dedi ki: Bizim için dans ediyorlar. Ama ben bundan hiç hoşlanmıyorum. Kraliçelere bu yolda işaretler veriyorsam da anlamıyorlar. Onlar kudurmuşlar. Bize hakaret ediyorlar. — Ne yapıyorlar? — Erkekleri öldürüyorlar, durmadan, durmadan cinayet işliyorlar. Bunu biz yapmadık, ben onlara bunu öğretmedim. Biz erkekler tarafından boyunduruğa vurulmuştuk, onun için kendimizi kurtardık. Bize çekip gitmekten başka bir çare kalmamıştı. Seni bile bile öldürmüşlerdi. — Siz benim öcümü aldınız. — Fakat şimdi biteviye adam katlediyorlar, kurban günü bile gözetmiyorlar. Onlar da erkekler kadar kötü oldular.. İhtiyar Toeza ağlıyor, kaplan silkinerek korkunç bir homurtu çıkarıyordu, bunu ta köyden duydular.

Turuvanare kendisine çok neşeli ve mes'ut görünen öteki gelin savaşçılardan, daha bayramdan önce erkeklerini teslim etmelerini isteyince Toeza maske evinin karanlığında tüy süsü ile kemerini soyunup misk süründü ve şöyle homurdandı: Kraliçeler timsahlar kadar sert ve azgın oldular. Bize saygı göstermiyorlar, bize meydan okuyorlar. Ve ay ile konuştu.

Sonra yeniden boyanıp tüylerini ve kemerini takınan Toeza duvardan kalkan ve mızrak, yay ve ok sadakları alarak dedi ki: Onlar yok olmalı! Gel Valyarina, bu kabileleri artık korumıyalım, onlar kızlarımızı bozuyorlar. Bu yerleri yıkalım.

Kudurra maske evinden büyük kaplan postunu çaldı. İşaret bu idi. Nöbetçilerle fısıldaşıp, geceleri erkeklere ok ve yay ulaştırdılar. Birkaç erkeği serbest bırakıp kendi kabilelerine koşturdular.

Yeni ayın arifesinde, güneş doğarken, kaplan postu giymiş olan Kudurra mısır tarlaları arasından ortaya fırladı; kulübelerden dışarı uğrayan erkek ve kadınlar sıçrayan kutsal kaplanın ardına düştüler. Ellerinde yay ve okları olduğu halde köyü basıp kraliçeyi, rahibeleri öldürdüler.

Kudurra kraliçe oldu; yediler, içtiler ve bayram ettiler.

Öğleden sonra savaşçılar yetişip, sandallarını yanaştırdılar. Erkek-kadın hep bir arada dansettiler ve çekilip gittiler.

Savaş bir çok kadın kabilelerine bulaştı. Erkeklerle kadınlar bu sefer elele çarpışıyorlar, kraliçelerle rahibelere dehşet saçıyorlardı.

AMAZONLARIN DÖNÜŞÜ:

Manacaparu gölü ile **Rio Negro** arkasındaki büyük nehir vadisinin doğusunda, Jamunda'nın savanlarında kadın kavimleri otururdu. Toprağın verimine hükmeden ay gökyüzünde sâkin duruyor, hiç bir tehlikeye delâlet etmiyordu. Lâkin savaş yayılınca prensesleri bir korku kaplayarak, Jamunda'yı bırakmaya karar verdiler.

Kuzeye doğru çekildiler. Eski analar da o yandan gelmişlerdi. Sayıları çok ve kuvvetli idiler. Stepler içinden yavaş yavaş ilerliyorlardı. Bu yürüyüş yıllarca sürdü. Bayramlarını unutmuyorlardı. Yüksek sarı otlar bitmiş savanları kara ve heybetli hurma ormanları kesiyor, ada

toprakları önlerinde açılıyordu. Büyük Rio Negro boyunca giderek batıya doğru **Rio Blanco**'yu aştılar.

Yıllarca böyle gittiler. Şarkıları kederli idi: «Ay yükseliyor, ana, ana; yıldızlar ağlaşıyor, ana, ana!» Kabileler onlardan kaçıyorlardı. Çaldıkları erkeklerle yine yıllık kurban bayramlarını yapıyorlardı. Nehirler taşıp alçalıyor, kaplumbağalar kumsalda yürüyorlardı.

Kadınlar Toeza'nın çalmış olduğu Jurupari'nin maymun derisini yanlarında taşıyorlardı. Jurupari nehirden çıkmış olup, bütün erkeklerin en akıllısı idi. O en tesirli büyüleri biliyordu. Yıkanmak için nehre inmişti. Nehir anası onu çoktandır görmüyordu, şimdi ayağı ile karnına basarak yere devirdi ve sonra da tanıyıp ağladı. Kadınlar onun cesedini bulup kıyıda yaktılar. Nehir anası bir kaya üstünde yas tutuyordu. Ateş söndüğü zaman küle girdi. Bu külden bir **Payiuba** ağacı yükseldi. Jurupari'nin ruhu bu ağaca tırmandı. Ruhun da bir maymun postu vardı. Büyük atalara giderken bunu Tariana erkeklerine bıraktı. Bu Toeza'nın ve ilk kadın kavminin halkı idi.

Kadınlar, Jurupari'nin postu yanlarında olarak, orman içinden ilerliyorlardı. Boruları Payiuba ağacındandı ve hiç bir erkek kavmi önlerine duramıyordu. Erkeklerin onlardan ödü kopuyordu. Kadınlar ormanı çıkıp Uaupes'i aştıklarında, onlara vahşi Maku'lar gelip, nehir üstündeki Tariana'ların, **Janarite** adlı şehirde kendilerine karşı koyacaklarını bildirdiler. Kadınların rahatı kaçtı. Rahibeler diyorlardı ki: Eski analarımızın kirletilip kaçtıkları, Toeza'nın yaşadığı ve «Valyarina» parolasını verdiği yer işte orasıdır.

Burada ana rahmine düştük ve burada doğduk; yine burada yerleşmeliyiz.

Eski ana Toeza arkalarından gidiyor, ama onları korumak istemiyordu.

Büyük bir savaş oldu. Kadınların kraliçesi sırtına **Macacaran,** yani kara maymun derisini giydi. Erkeklere karşı kudretini artırmak üzere bu deriye erkek saçı ördürmüştü. **Paxinba**sını öttürdü. Savaş kızışınca Jurupari görünüp kendini çağıranın kim olduğuna baktı ve: Artık yeter! diyerek onu çağıran kraliçeyi kovdu.

Kraliçe sudan suya kaçıyordu. Bir defa su içmek ve yıkanmak üzere eğildiği zaman, Jurupari onu arkadan yakalayıp zorla ırzına geçti: O yol arkadaşlarını imdada çağırdı. Yakında birkaç tane vardı. Bunlar yerlerinden kıpırdamadılar, çünkü Jurupari'yi tanımışlar ve korkmuşlardı. Jurupari kadının sırtından kendi postunu alarak, onu öldürdü.

Sonra Jurupari bir ağaca tırmanarak, postu aşağı bıraktı. Savaşçı erkekler bunu bulup, erkek saçlarını yoldular ve kadınlara saldırarak bağırdılar: Jurupari, Jurupari! Kadınlar mahvolduklarını anladılar.

İlk kraliçelerine, büyük Toeza anaya yalvardılar, kaplan Valyarinayı ve ataları imdada çağırdılar. Bunlar onlara kaplan ve yılan derileri verdiler; onlar da bu derilere girip kara ormana, stepe, bataklıklara dalıp kaybodular.

Büyük ana Toeza bükük beli ile, halkasız, şeritsiz ve tüysüz, arkalarından koşuyordu. Yay ve okları, kalkanı ve mızrağı birbiri ardına elinden düştüler. Düşe kalka koşarken üstüne ot, yosun ve yaprak örtünüyordu. Yüksek sesle ağlıyor, vahşice haykırıyordu.

Fırtına kuduruyordu. Ormana ve suya gelenleri şimşek ve yıldırım selâmladı. Eski ağaçlar parçalanıyorlardı.

Su perisi Sukuruja yılan donunda ağaçtan ağaca kayıyordu. Yeşil dallar altında insan şeklinde duruyor ve bir sarmaşığı çekiyordu. Ağır topuzu elinde olarak, yüzen

bir ağaç gövdesine sıçradı ve uzun kara saçlarındaki tüyler sallandı. Bir yunus balığının sırtına oturarak çığlık kopardı. Kulübedeki insanlar onu gördüler.

Sukuruja sırtüstü yüzüyordu. Sonra battı. Koca su dalga dalga yuvarlanıp gidiyordu.

ÖLÜMSÜZ ÜLKEYE DOĞRU

Amerikanın keşfinden sonra, Avrupalıların kiliseyle el-birliği ederek, uygarlık adına işledikleri yüz kızartıcı cinayetleri anlatan bu kitap, bu günkü hunharlıkların temel kaynaklarını da insanlığın önüne sermektedir.

DURAN OFSET BASIMEVİ TEL: 27 71 34

10 lira